This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

KF26238(3)

ERKLARENDE

SLACHTLIJST

DER

MWOORDEN.

KF26238(3)

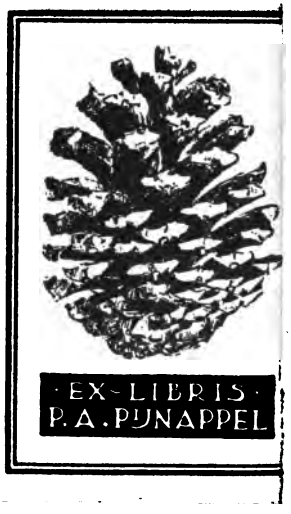

VERKLARENDE

GESLACHTLIJST

DER

NAAMWOORDEN.

GEDRUKT BIJ C. A. SPIN.

VERKLARENDE GESLACHTLIJST DER Nederduitsche naamwoorden,

OP STELLIGE TAALKUNDE GEVESTIGD,

DOOR

MR. WILLEM BILDERDIJK.

Τὰ γὰρ ὀνόματα μιμήματά ἐστι.

ARISTOTELES.

DERDE DEEL.

Te AMSTERDAM, bij

J. IMMERZEEL, JUNIOR.

MDCCCXXXIV.

KF26238(3)

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
AUG 15 1956

Amory

NAAMLIJST

VAN

INTEEKENAREN OP DIT WERK.

ZIJNE MAJESTEIT DE KONING, voor 3 Exemplaren.

DE PRINS VAN ORANJE.

PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN.

ALTHEER, (Joh.) Boekhandelaar te Utrecht. 4 Ex.
ANDRÉ, (ALEX.) Commissionair te Rotterdam.
ARRENBERG, (C.) Boekhandelaar te Rotterdam.
ASSEN, (MR. C. J. VAN) Hoogleeraar te Leiden.

BAALEN, (J. VAN) Boekhandelaar te Rotterdam. 6 Ex.
BAKKER, CZ., (H.) Boekhandelaar te Amsterdam.
BERGMAN, (J. TH.) Theol. en Litt. Hum. Doct. te Leiden.
BEIJERINCK, (G. J. A.) Boekhandelaar te Amsterdam.
BEIJERMAN, (Mr. HUGO) Prof. te Deventer.
BIBEN, (Mr. J. G.) Advocaat te Amsterdam.
BIBLIOTHEEK van 's Rijks Athenaeum te Franeker. (De)
BINGER WOLFF, (Mr.) te Amsterdam.
BLANCHÉ en ZOON, (A. F.) Boekhandelaren te Utrecht.
BLUSSÉ en VAN BRAAM, Boekhandelaren te Dordrecht. 2 Ex.
BODEL NIJENHUIS, (Mr. J. T.) te Leiden.
BOELENS, Jr., (R.) Boekhandelaar te Zwolle.
BOELLAARD, Adj.-Commis bij het Ministerie van Financiën, te 's Hage.
BOOGH BLEEKER, (VAN DEN) rustend Predikant te Sneek.
BOOMER, (J.) Boekhandelaar te Schiedam. 3 Ex.

BOSCH,

Bosch, (L. E.) Courantier te Utrecht.
Boschloo, (E.) Onderwijzer in de Stads Tusschenschool te Leeuwarden.
Boswerth, (Revd. J.) M. A. en D. D. Episcopal Church of Rotterdam.
Both Hendriksen, (Mr. J.) te Utrecht.
Brand van Casau, (Mr. J.) Lid van de Regtbank te Amsterdam.
Brender à Brandis, te Rotterdam.
Brillenburg, (Mr. G. L.) Rector der Latijnsche Scholen, te Schiedam.
Brink en de Vries, (ten) Boekhandelaren te Amsterdam.
Brouwer, (G.) Boekhandelaar te Deventer.
Buddingh, (N. W.) Heemraad van den Lekdijk beneden Dams, te Utrecht.
Buren, (Mr. van) Advocaat te Rotterdam.
Burggraaff, (P.) Onderwijzer te Leeuwarden.
Burlett, (Mr. C. F. de) te Amsterdam.
Burlett, (E. de) te Amsterdam.

Campagne, Jr., (C.) Boekhandelaar te Tiel.
Canneman, (E.) Staatsraad in buitengewone dienst, te 's Gravenhage.
Carbasius, Cz., (Mr. N.) Advocaat voor 't Hoog-Geregtshof te 's Gravenhage.
Cattenburch, (Copes van) Staatsraad, Burgemeester van 's Gravenhage.
Cleef, (Gebr. van) Boekhandelaren te 's Gravenhage. 3 Ex.
Clercq, (Willem de) Directeur der Nederlandsche Handel-Maatschappij.
Clercq, (S. de) te Amsterdam.
Collot d'Escury van Heinenoord, (Baron) Lid der Staten-Generaal.
Costa, (Mr. I. da) te Amsterdam.
Coster, (Herm.) Boekhandelaar te Alkmaar.

Dekker, Jr., (P.) te Zaandam.
Delden, (J. van) te Amsterdam.
't Departement van den Grootmeester der Artillerie.
Doctrina et Amicitia te Amsterdam. (Het Genootschap)
Dominicus, (Mr. N. la Grappo) Advocaat voor het Hoog-Geregtshof te 's Gravenhage.
Doorn van Westcapelle, (Baron van) Staatsraad, belast met de portefeuille van Binnenlandsche Zaken.
Duyn, (Graaf van der) Staatsraad, Gouverneur van Zuid-Holland.

Eerens, (Luit.-Generaal de) Directeur-Generaal van Oorlog.
Eik, Junior, (J. van) te Amsterdam.
Entel, (W. ten) Onderwijzer te Deventer.

Es,

Es, (L. van) Boekhandelaar te Amsterdam.

Focke, te Amsterdam.
Fynebuik, (B.) V. D. M. te Zoutelande.

Ganswijk, (D. J. ten Zeldam) Chef der provinciale Griffie van Zuid-Holland.
Gartman, (De Erven H.) Boekhandelaren te Amsterdam.
Geer, (J. L. W. de) Griffier der Tweede Kamer van de Staten-Generaal.
Glinderman, (E. L.) te Utrecht.
Goossens, (G.) Boekhandelaar te Amsterdam.
Görlitz, (P. K.) te Rotterdam.
Gotteling Vinnis, (J.) Boekhandelaar te Haarlem.
Goude, (M.) Theol. Stud. te Leiden.
Groeber, (Mej. de Wed. T. B.) Boekhandelares te Amsterdam. 2 Ex.
Groos, (A.) te Amsterdam.

H. J. D., te Amsterdam.
Haak en Comp., Boekhandelaren te Leiden. 4 Ex.
Hall, (Mr. M. C. van) Staatsraad, President der Regtbank te Amsterdam.
Hall, (Mr. J. van) Hoogleeraar in de Regten, te Amsterdam.
Hall, (Mr. F. A. van) te Amsterdam.
Halmael, Junior, (Mr. Arent van) Auditeur-Militair van Friesland, te Leeuwarden.
Han, (P. J. M. van den) te Rotterdam.
Hamaker, (H. A.) Hoogleeraar te Leiden.
Hamelsveld, (Mr. W. G. van) Raadsheer in het Hoog-Geregtshof te 's Gravenhage.
Harderwijk, Rz., (J. van) te Rotterdam.
Harderwijk, (H. W. van) Boekhandelaar te Rotterdam.
Harrebomée, (P. J.) te Alkmaar.
Hartman, (Mr. A.) Advocaat bij 't Hoog-Geregtshof te 's Gravenhage.
Haspels, (D. J.) Boekhandelaar te Nijmegen.
Hazenberg, Jr., (H. W.) Boekhandelaar te Leiden.
Heide, (A. v. de) Onderwijzer te Leeuwarden.
Hengst, (Mr. C. M. van) te Utrecht.
Heuvell, (P. H. van den) Boekhandelaar te Rotterdam.
Hoek, (C. C. van der) Boekhandelaar te Leiden. 4 Ex.
Hoeven, (A. des Amorie van der) voor het Leesmuseum te Amsterdam.
Hoffers, (C.) Onderwijzer te Haarlem.

Hol-

HOLLING, (C. H. DE LORRAINE) te 's Gravenhage.
HOLTIUS, (Mr. A. C.) Professor te Utrecht.
HOLTKAMP, (F.) Boekhandelaar te Sneek.
HONIG, (J. C.) Boekhandelaar aan de Schagerbrug.
HOOP, Jr., (A. VAN DER) te Rotterdam.
HOOP, (JACOB DE) te Amsterdam.
HOUTRIJVE, Jr., (J. VAN) Boekhandelaar te Dordrecht.
HULST, (K. VAN) Boekhandelaar te Kampen. 2 Ex.

IMMERZEEL, (J. L. A.) Boekhandelaar te 's Hage.
IMMERZEEL, (Mr. C. H.) te 's Gravenhage.
IMMINK, (P.) Predikant te Ootmarsum.
IPENBUUR en VAN ZELDAM, Boek- en Plaatdrukkers te Amsterdam.

J. te Rotterdam.
JABOT, (Mr. J.) te 's Gravenhage.
JACOB, (J. L. C.) Boekhandelaar te Rotterdam.
JAGER, (ALEWIJN DE) te Delftshaven.
JONG, Gz., (A. DE) Koopman te 's Hage.
JONGE, (Mr. M. W. DE) Lid der Staten-Generaal.

KAAL, Jz., (F.) Boekhandelaar te Amsterdam. 2 Ex.
KAMPEN, (N. G. VAN) Hoogleeraar aan het Atheneum te Amsterdam.
KARSENBERGH, (Mej. de Wed. L. A.) Boekhandelaresse te Deventer.
KEMINK en ZOON, Boekhandelaren te Utrecht. 2 Ex.
KESTEREN, (J. C. VAN) Boekhandelaar te Amsterdam.
KLINKERT, (B.) te Amsterdam.
KLOOTS, (A.) Boekhandelaar te 's Hage.
KLIJN, (H. H.) Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut enz., te Amsterdam.
KOENEN, (Mr. H. J.) Advocaat te Amsterdam.

LADENIUS, (H. J.) Boekhandelaar te Leeuwarden. 2 Ex.
LAUTZ, Professor in de Geschiedenis en Letterkunde bij 't Instituut voor de Marine, te Medemblik.
't LEESGEZELSCHAP *Utilitatis ergo*, te Leiden.
't LEESMUSEUM te Rotterdam.
LEMANS, (M.) te Amsterdam.

LEN-

LENNEP, (Mr. J. VAN) Rijks-Advocaat te Amsterdam.
LENTFRINK, (Mr. J. H.) Advocaat te Rotterdam.
LOGHEM, (J. B. VAN) Boekhandelaar te Haarlem.
LOGHEM, Jr., (J. B. VAN) te Haarlem.
LOOSJES, (Mej. de Wed.) Boekhandelares te Haarlem. 3 Ex.
LOOTS, (CORN.) Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut enz., te Amsterdam.
LUCHTMANS, (S. en J.) Boekhandelaren te Leiden. 3 Ex.

MAANEN, (Mr. CORNELIS FELIX VAN) Minister van Justitie.
MAATSCHAPPIJ der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. (De)
MARLE, (Mr. C. VAN) te Voorburg.
MARTENS, (Jonkh. Mr. J. C.) Lid der Ridderschap, en Regter ter Instructie te Utrecht.
MEERBURG, (P. C.) Med. Doct. te Rotterdam.
MEER EN VERBRUGGEN, (Wed. VAN DER) Boekhandelaren te Rotterdam.
MEETER, (P. A.) Onderwijzer te Huizum.
MEPPEN, (K. N.) Evang. Luthersch Predikant, te Schiedam.
MEYER, (J. M. E.) Boekhandelaar te Amsterdam.
MIENSMA, THZ., Apotheker te Elburg.
MOLEN, (H. VAN DER) te Groningen.
MOLL, Stads Schoolonderwijzer te Tiel.
MORAAZ, (S. A. DE) Notaris te Alkmaar.
MÜLLER en COMP., (J.) Boekhandelaren te Amsterdam.

NIEL, (B. E. C. VAN) Predikant te Vaassen.
NIEUWVEEN, (J. H.) te Leiden.
NIJHOFF, (Is. A.) Boekhandelaar te Arnhem. 4 Ex.
NYMEGEN SCHELTEMA, (Mr. G. VAN) Lid van de Regtbank te Sneek.

OORDE, (H. VAN) Boekhandelaar te Leiden.
OUDERMEULEN, (F. VAN DER) te Amsterdam.
OIJENS, (G. H. DE MAREZ) te Amsterdam.

PALLANDT VAN KEPPEL, (Baron VAN) Minister van Staat.
PARRA, (Mr. M. S. H. DE LA) te Amsterdam.
PELLETIER, (F. J.) te Amsterdam.
PERSIJN, (Mr. J. VAN) te Amsterdam.

POLS,

Pols, (Mr. J.) Referendaris, te 's Hage.
Prinsen, (P. J.) Directeur en Onderwijzer van 's Rijks Kweekschool voor Onderwijzers, te Haarlem.

Quesne van Bruchem, (Du) op den huize den Brink.

Radink, (J.) Boekhandelaar te Amsterdam. 7 Ex.
Rasch, (Mr. P. J.) Advocaat bij het Hoog-Geregtshof te 's Gravenhage.
Rau, (Mr. S. J. E.) te Bemmel.
Reede, (Graaf van) Opper-Kamerheer.
Reepmaker, (Mr. M. W.) Wethouder te Rotterdam.
Reesema, (Mr. A. S. van) Advocaat te Rotterdam.
Riedel, (H.) L. H. Dr. et A. L. Mr. Praeceptor aan de Latijnsche Scholen te Groningen.
Ripkin, te Amsterdam.
Roosendaal, (Mr. S.) Lid van de Regtbank te Rotterdam.

Santbergen, (H. D.) Boekhandelaar te Amsterdam.
Schalekamp en van de Grampel, Boekhandelaren te Amsterdam. 2 Ex.
Schetsberg, (H. C.) Boekhandelaar te Leeuwarden. 2 Ex.
Schey, (W. F.) Praeceptor der Latijnsche School te 's Gravenhage.
Schierbeek, (R. J.) Boekhandelaar te Groningen.
Schimmelpenninck, (G.) President der Nederlandsche Handel-Maatschappij.
Schimmelpenninck van der Oije, (W. A.) Lid der Staten-Generaal.
Scholten, (J. G.) te Haarlem.
Schonekat, (M. H.) Boekhandelaar te Amsterdam.
Schooneveld, (Mr. P. C.) Advocaat te 's Hage.
Schouten, (Jan) Negociant te Dordrecht.
Schreuder, (J.) voor een Onderwijzers-Gezelschap te Rotterdam.
Schröder, (J. F. L.) Professor te Utrecht.
Schull, (Mr. P. S.) Advocaat te Dordrecht.
Sibrandi, (K.) V. D. M. te Nijmegen.
Smit, (M.) Boekhandelaar te Groningen. 2 Ex.
Soeters, (M.) te Voorburg.
Someren, (R. H. van) Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, te Rotterdam.
Steengracht van Duivenvoorde, (Jonkh.) te 's Hage.
Sterk, (F. P.) Boekhandelaar te Breda.
Storm van 's Gravesande, (N. J.) te Rotterdam.

Sulp-

SULPKE, (C. G.) Boekhandelaar te Rotterdam.
SURINGAR, (G. T. N.) Boekhandelaar te Leeuwarden. 3 Ex.

TELTING, (Mr. A.) Advocaat te Leeuwarden.
TERVEEN en ZOON, (J. G. VAN) Boekhandelaren te Utrecht. 7 Ex.
THIERRIJ en C. MENSING en ZOON, (De Erve J.) Boekhandelaren te 's Gravenhage.
THORBECKE, (J. R.) Hoogleeraar te Leiden.
TIDEMAN, (B.) Notaris te Amsterdam.
TJEENK, (H. S.) te Amsterdam.
TOLLENS, Cz., (H.) Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, te Rotterdam.
TUINZING, (Mej. de Wed. PH.) Boekhandelaars te Rotterdam. 5 Ex.
TWENT, (A. C.) Schout-bij-Nacht, Inspecteur-Generaal over het Loodswezen, te 's Hage.
TYDEMAN, (Mr. H. W.) Hoogleeraar te Leiden.

VAILLANT, (Mr. C. R.) Raadsheer in het Hoog-Geregtshof te 's Gravenhage.
VARELEN, (J. E. VAN) te Haarlem.
VERMANDE, (J.) Boekhandelaar te Hoorn.
VERMANDEL en SCHMIDT, Boekhandelaren te Amsterdam.
VERVLOET, (G.) Boekhandelaar te 's Gravenhage.
VIEWEG, (C. A.) Boekhandelaar te Nijmegen.
VINNE, (L. VAN DER) Boekhandelaar te Amsterdam.
VISSCHER, (L. G.) Professor te Utrecht.
VISSER, (L.) Staatsraad, Administrateur der Directe Belastingen, In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, te 's Hage.
VISSER, (C.) op de Kostschool te Kampen.
VISSER, (S. DE) Boekhandelaar te 's Hage.
VREEDE, (Mr. G. W.) Advocaat te 's Hage.
VRIES, (ABR. DE) Predikant te Haarlem.
VRIES, (Mr. JER. DE) Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut enz., te Amsterdam.

WALKER, (C. C.) Eerste Commies bij het Provinciaal Gouvernement van Friesland, te Leeuwarden.
WALRÉ, (J. VAN) te Haarlem.
WARNARS, (P. MEIJER) Boekhandelaar te Amsterdam.
WEHLDEN, (A. J. VAN) Boekhandelaar te 's Hage. 5 Ex.
WERNESKERKEN, (D. R. VAN) Boekhandelaar te Tiel.

WES-

WESTRIK, (Mr. J.) J. U. Dr. en Advocaat te Arnhem.
WIARDA, (P.) Boekhandelaar te Leeuwarden. 4 Ex.
WIJK, Roeldsz., (J. VAN) Kostschoolhouder te Kampen.
WIJNPERSSE, (D. VAN DE) Lid van den Raad van 's Gravenhage.
WIJSMULLER, (J. A.) Boekhandelaar te Amsterdam.
WILLEMS, (W.) Boekhandelaar te Amsterdam.
WINTER, (J. J. VAN) te Amsterdam.
WISELIUS, (Mr. S. I. Z.) Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut enz., te Amsterdam.
WITHUYS, (C. G.) Commies bij het Amortisatie-Syndicaat, te Amsterdam.
WOLTERBEEK, (Vice-Admiraal) Directeur-Generaal der Marine.
WOLTERBEEK, (R. DANIEL) te Amsterdam.
WOLTERBEEK, (Mr. P.) Lid van de Regtbank te Amsterdam.
WYBRANDS, Onderwijzer te Amsterdam.

YPMA, (G.) Boekhandelaar te Franeker.

NB. Deze Inteekening werd geopend in 1831, en worden dus bij eenige namen, waardigheden en posten vermeld, waarin sedert verandering gekomen is.

GESLACHTLIJST

DER

NAAMWOORDEN.

S.

SAAI, V. als zijnde 't Italiaanſche woord *ſaja*, Turksch صايه (*ſaiah*), § 100; en als *ſtof*, O. § 48.

SAAIET of (veellicht beter) SAIET, van het evengemelde *ſaja*, desgelijks O. § 48.

SAAR, Rusſisch ЦАРЬ, tytel der Vorſtenwaardigheid van Muskovie, thands Rusland, die men ſedert de zoogenoemde beſchaving, *Czar* geſchreven heeft, als ware 't de naam van *Cezar;* zoo als Peter I dan ook in 1721, dien van *Keizer* (den zelfden naam *Cezar*) en *Imperator* heeft aangenomen. Even of het Ooſterſche woord شاه (*ſah*), of شار of שור (*ſâr*), Rusſisch ЦАРЬ (*tzar*), Hetrurisch *aeſar* met het lidwoord, niet onvergelijkelijk edeler en verhevener ware dan beide *Cezar* en *Imperator*, zoo men er op geen Vijfde Algemeene monarchie meê doelt. — Het geval is dus: Toen 't Rusſiſche Rijk nog verdeeld was, noemden de Vorſten der Gewesten zich *Kneezen*. Iwan de I, die ze alle onder zich bracht, noemde zich Heer van gantsch Rusland, Grootvorst of Prins (КНЯЗЬ) van Wladimir, enz. Zijn zoon Waſilei heeft het eerst den tytel van Samodershets of Zelfheerſcher (Autocrator) aangenomen en de zoon van dezen, Iwan

de II, die van *Saar*. Vervolgens heeft men deze twee tytels vereenigd, en in 1721 heeft de Senaat met de Geestelijkheid, in naam van het Rusſiſche Volk, aan Peter den I den tytel van Keizer (waarvoor de Rusſchen 't Latijnſche *Imperator* gebruiken) tevens met den eernaam van *Vader des Vaderlands* en *de Groote*, gegeven. — De tytel van *Sarewitz*, eertijds aan den zoon des Saars geëigend, gelijk de naam-zelf meêbrengt, heeft met de dood van den Erfprins Alexei opgehouden, en is voor dien van Grootvorst verwisſeld. Men vergelijke *Tozen*, *Staatk. v. Europa*.

SAARDAM, zie *Sardam* en *Zaardam*.

SABBATH, M. om dat men er *dag* onder verſtaat. § 57. Het woord zou anders als uit het vergriekschte of verlatijnschte Hebreeuwſche woord σάββατον (*ſabbathum*), overgenomen, O. zijn. § 100.

SABEL of SOBEL, een dier, waarvan men al vroeg den huid onder 't kostbaarſte bont ſchde, M. door de vorming. § 28. In 't Rusſisch-Slavoonsch СОБОЛЬ (*ſobol*). Voor den *huid van het dier*, is het als *ſtof*, O. § 48. Voor losſe of vaste *halskraag* of voor *kleedervoering*, V. om dat men er *pels* onder verſtaat. § 57.

SABEL, voor 't *kromme Turkſche zwaard*, dat men in een ſabelen (naderhand ook in een fluweelen) ſchede droeg, moest als overgenomen uit het Franſche *ſabre* en Spaanſche *ſable*, M. zijn, maar Vondel en Hooft gebruiken het V. waarvoor my geen reden bekend is, en waarſchijnlijk hun-zelven ook niet. § 100.

SACHS. Oudtijds zwaard, waarnaar onze Voorouders de Saxen zich noemden. V. door den uitgang, § 73. 't Primitive woord toont zich *zage* (*zaag*) te zijn, waarby men bedenken moet dat *zagen* in den oorſprong alle ſoort van *ſnijden* bevat, als hetgeen altijd door *trekken* (*zie-en*) geſchiedt. In 't Perzisch beteekent ساز (*ſas*, of beter *ſaas*),

ſaas), 't geen de Duitſcher *ſahs* ſchrijven zou, wapen. Vergelijk *zicht* en *ſeis*, en ook *zach* of *zag*.

SAFFIER, de *ſteen*, M. en de *ſtof*, O. § 57, 48.

SAFFRAAN, als uit het Fransch genomen, M. Wanneer men er *bloem* of *kruid* onder verſtaat, V. Als *kleur*, O. § 100, 57, 41. — 't Is het Ooſterſche صفران (*ſafran*).

SAGO. Indisch gewas of korlig voortbrengſel van een ſoort van palmboom. Door 't Gebruik M. als by de Franſchen. Beter echter wierd het als *grein* of *korn*, V. genomen. § 57.

SAGRIJN, O. als *ſtof*. § 48. Of 't misſchien van het Turkſche صقري (*ſagry*), als de *rug*, en zoo ook de *huid* van een paard zij, laat ik daar. Zoo veel is zeker, dat het oude *ſagrijn*, leêr van paarden en muilezels was.

SAIZOEN, uit het Franſche *ſaiſon*, zoo men wil, van het Italiaanſche *ſtagione* verbasterd, welke beide V. zijn. Door 't Gebruik echter O. als de vreemde woorden van dien uitgang in 't algemeen, *patroon*, *katoen*, *oreſoen*, *fatſoen*, *millioen*, *kanon*, enz. Waarby nog het te rug zicht op ons *getijde*, dat er by gedacht wordt, gevoegd mag worden. § 57. De *ſaizoen* in het V. is echter niet zonder voorbeeld, en te wettigen. Vooral zoo men 't van *ſectio* (als ik verkiezen zou), of van *ſtatio* afleidt, waarvan 't Italiaanſche is.

SAJET, wollen draad, doch eigenlijk naar het eenigzins wolachtig omkleedſel der om het wormvlies geſponnen zijde, 't welk men *ſaai* noemt, geheeten. O. als ſtof, maar als *draad*, M. § 48, 57.

SAKERDAAN, ſoort van kajatenhout. O. als ſtof, en als wordende hout daarby verſtaan. — Voor den boom zou het M. zijn, § 48, 57. — Even zoo zegt Vondel *ebben* voor *ebbenhout*.

SAKRAMENT, als 't Latijnſche *ſacramentum*, O. § 100.

SAKRILEGIE. 't Lat°. *ſacrilegium*, en als dit, O. § 100.

SAKRISTIE of SAKRISTY, op gelijke wijze V. § 100.

SALAAT of SALAAD, kleine en onvolkomene *helm* of *kasket*, het Spaanſche *ſalata* of *zalata*, V. § 100. Waarvan de uitdrukking: *op zijn ſalaat krijgen;* anders op zijn *kasket*, of op zijn *kop*.

SALADE of SALAA', Fransch woord, in zijn geſlacht overgenomen, V. § 100. uit het Italiaansch, waarin het, eigenlijk, *gezouten* of *zult* beteekent, en waaronder 't V. *erba* (kruid of groente) verſtaan wordt.

SALAMANDER, wordt door den uitgang M. gebruikt, ſchoon het in 't Latijn, Italiaansch, en Fransch V. is. § 28. Doch het is een Ooſtersch woord, en eigenlijk سمندر (*ſemender*), beteekenende *hagedisch*, en dat veellicht met het Hebreeuwſche שמם of שממית verwant is.

SALARIS. 't Fransch *ſalaire* en Spaansch *ſalario*. By ons niet in hunlieder geſlacht (dat het M. is), maar als *loon*, en overeenkomſtig 't oorſpronklijk Latijnsch dat *ſalarium* is, O. gebruikt. § 57. Doch de verwarring der Latijnſche uitgangen *ius* en *ium*, in het Fr., Ital. en Spaansch algemeen om dat zy die beide in hunne taal eveneens uitdrukken, en deswegens in het ſlecht Latijn der Monniken veelvuldig op te merken, heeft hier ook by ons plaats. Zoo is het Lat. *armarium* by ons tot *almaris* gemaakt. Zy kenden naamlijk vrij dikwijls het Latijnſche woord niet, maar verlatijnschten op hunne wijze die woorden op nieuw uit het Italiaansch of Spaansch en gaven ze een mannelijken uitgang om dat ze in die talen M. waren. — Dat *ſalarium* eigenlijk en in zijn oorſprong de *annona ſalis* beteekende, die men aan het Krijgsvolk gaf, is bekend.

SALDO, Italiaansch woord, by ons O. door toepasſing, om dat men er *ſlot* (*van Rekening*) onder verſtaat. § 57.

SALET, O. als de vreemde woorden in *et*. § 100.

SALIE, een kruid, 't Latijnſche *ſalvia*, van *ſalvare*, gene-

nezen, en in de middeneeuwen, gezond zijn. In 't Ooſten heet het *tandkruid*, ديس اوتي (*dis oti*). V. naar § 100, en ook als *plant* naar § 57. — Doch *Jan-ſalie*, ſpotnaam, is *Jan Sally*, dat is *Jan Saartjen*, (gelijk wy ook *Jan Trijntjen* plachten te zeggen,) maar van de Engelſchen overgenomen.

SALON, O. als de Italiaanſche augmentativen op *on*, als zijnde in dit opzicht van gelijken aart met de diminutiven; zoo als zy by de Franſchen in 't overnemen der woorden, daar ook meê vermengd zijn. § 45. — De meerdere bekendheid met het Fransch doet het echter wel M. gebruiken.

SALOPE. Nu een aangenomen Fransch woord, maar oorſpronklijk ons Nederduitsch *ſloop*, 't geen een grooten ſluier of mantel beteekende die het hoofd en geheele lijf eener Vrouw bedekte, en in 't byzonder haar ochtenddracht was, naar de kerk gaande. Hiervan vind ik eene aanmerklijke plaats in den Leeckenſpiegel, waar Mariaas zedigheid beſchreven wordt:

De inghel vant die maghet ſcene
In eene camere alleene.
Hine vantſe niet op die ſtrate,
Noch uteſ ſiende teenen gate,
Noch daermen danſt ofte reyt,
Noch in die kerke ſtaen geſpreit,
Ghelijc dat die vrouwen ployen
Met hoornen ende met ſloyen,
Haar hooftſlope *zo wijde*
Datmer in elke zijde
Haer lijf ſcouwet an;
Dies ſoe hare vor elken man
Sculdich te ſcamen waren,
Dat toeghen ſy nu ende baren.

SALPETER, O. als ſtof, doch in het Gebruik veelal M. als het Latijnſche woord. § 45, 100.

SALSA-PARILLA, V. als plant. § 57.

SALUUT, 't Fr. *ſalut*, beteekenende heil, zaligheid, welvaren, van 't Latijnſche *ſalus*. O. als ſtoffelijk, d. i. als woord gebruikt, even als 't *vaarwel*, en van daar in de beteekenis van begroeten overgegaan. § 48.

SALVO voor begroeting door afvuring van geſchut. Italiaansch en Spaansch adjectief, even gelijk *ſaluut*, als Fransch en ſubſtantief is, en dus even zoo O. als dit. § 48.

SAMAAR, voor *tabbaart*. M. als dit. § 57. Eigenlijk *pels*, van 't Ooſterſche سمور (*ſamur*), ſabel, waarvan 't Spaanſche ook *zamarro* voor een *lammervel* zegt. (Ook in 't Turksch *ſamur* of *ſemmur*). Het Fransch zegt *ſimarre*, en dit, V.

SAMEET (Hoogduitsch *ſamit*), oudtijds voor *ſluweel* gebruikt. Doch mogelijk van 't Latijnſche *ſtamen*, weefſel. Zie *teems*. Benecke op den Wigalois leidt het echter met beter ſchijn van het Griekſche ἑξάμιτος af, *zesdradig;* gelijk 't tegenwoordig *dimity*, als de Engelſche zeggen, by ons *dimit*, in oud Duitsch *timit*, van δίμιτος, *tweedradig;* 't een en ander van μίτος, *draad*. — Anderen hebben het als één met *tamijn* en *ſtramijn* aangemerkt, 't geen eigenlijk hairen weefſel plach te beteekenen, en van daar ook wel op ander zeer fijn geweven ſtof toegepast werd, ſchoon het tevens voor een grof hairen monnikenkleed (*cilicium*) werd gebruikt. Men heeft het ook van 't Lat. *ſtamen* af willen leiden, als ware 't *ſtameet*. Vergelijk *teems*. — Beneckes afleiding vindt ſteun in het *ſetezena* der oude Charters en Ordonnantien de Weveryen betreffende, 't geen een weefſel of doek was, waarvan ieder *draad* uit zeven draden (*brins*) beſtond. Een woord zichtbaar niet van *ſeptaine* verbasterd, als men gewild heeft, maar *ſept-tisſane*, zijnde *tisſane* van 't oude *tisſare*, waarvan 't Fr. *tisſeran* en *tisſu* nog overig is, en 't welk met ons *dicht* en *dichten* en *dichtſel* door de Franſche

ſche uitſpraak der *ch* ſamenhangt. Hoe 't zij, de oorſprong des woords is zekerlijk in 't Lat. *ſeptem*, waarvan 't Fr. *ſeptaine*, en 't Spaanſche *ſeteno*, *a*, voor zevende, enz. Een oude Munnik, den Wigalois affchrijvende, verſtond het woord niet, en, meenende dat het *tijm* was (*tymit* vond hy), kleedde hy de perſoon in groen kruid. — Hoe de affchrijvers 't maken, toonen ons die boeken 't best, die het meest vermenigvuldigd werden. Inzonderheid levert Maerlants Rijmbijbel daar voorbeelden van op. Een voor alle zij hier bygebracht. — In 't verhaal van Jacobs verrasſing door Laban, op zijn t'huisreis, zegt hy dezen op zijn klacht over het meênemen der Terafim:

Vander dieften, ſonder blijf,
Sone weetic groot no clene.
Soec dine gode alle ghemeene
Ouer al onder mine allame.
Ic wilde men dat leuen name
Onder wien dat menze vonde.

Waar *men*, *men hem* uitdrukt, anders *menne*. Van deze zes regels zijn in een anders zeer goed Handſchrift, der Maatſchappy van Letterkunde behoorende, de tweede en derde overgeſlagen. Dit ware vergeeflijk; maar de knoeier van 't Handſchrift, door Le Long, (en op zijn voorbeeld door Steenwinkel) voor 't beste verklaard, zekerlijk en *allame* en *ſonder blijf* niet meer verſtaande, verbetert, vertolkt, of vervalscht de overige op zijne wijze, aldus:

Van der dieften laat een blijf,
Mer *ſoec dine gode onder* mijn gheſinde;
Ic wilde men hinghe te winde
Onder wien dat men ze vonde.

Mag men zich dan verwonderen dat een ander affchrijver de lieden in tuinkruid, in plaats van katoen kleedt? 't Is ten minſte nog geurig, en niet walgelijk als een gehan-

gene in den wind. Men zie de bedoelde plaats van Maerlant, in de *Aanteekeningen* des Instituuts, op het III. Deel van den *Spiegel Historiaal*, bladz. 46. — O. als *stof*. § 48.

SANDAAL, als zijden stof. O. § 48.

SANDAAL, ook *sandelschoe*, van 't Latijnsche *sandalium*. Oostersch سندل (*sendal* of *sandal*), pantoffel. Doch dit سندل is ook *voetbank*. M. als *schoe*. § 57.

SANDARAK, soort van harst, en als zoodanig, V. § 57.

SANHEDRIN, O. als collectivum, M. als men er *Raad* onder verstaat. § 49, 57.

SANT, M. in alle betrekking. 't V. is *santinne*. § 55. 't Is het Ital. *santo*, 't Lat. *sanctus*.

SANTOOR, zie *sautoir*.

SANTORIE of SANTORY, een plant, en als zoodanig, zoo wel als door den uitgang van 't woord. V. § 57, 69.

SAONE, V. als riviernaam. § 57.

SAP (niet *sop*), O. om dat men 't als een *stof* aanmerkt, § 48. Het beteekent het eigen vocht der planten of dieren, en moet niet verward worden met *sop*. Zie *sop*.

SARABANDE, Spaansche dans. V. als in 't Fransch waaruit wy 't woord over nemen. § 100.

SARDAM of SANERDAM, dus genoemd van de *Zaan*. O. als 't collectief van een dorp uitdrukkende, § 49.

SARDIJN, een visch, anders *sprot*. M. § 57. Hy heeft by de Franschen dezen naam van *Sardinie*, aan de kust waarvan hy gevangen plach te worden en by hen ingevoerd.

SARDONIX. M. als steen, en O. als stof genomen. § 57, 48, 100. Zie ook *onix*.

SARZAPARILLA, met den Nederduitschen naam *stekende winde*. Spaansch woord van *çarza*, doorn in die taal, saamgesteld met den naam van den Spaanschen Arts *Parillo*, die 't gebruik van dezen wortel eerst invoerde. V. als in 't Sp. § 100.

SAS (fluis), O. als zijnde 't Latijnſche *ſaxum*. § 100. 't Is eigenlijk een dubbele fluis, die een middelhoogte houdt tusſchen 't boven- en benedenwater. De Franſchen noemen 't *écluſe à ſas*.

SASSEFRAS, een naam, toegepast op een Westindisch welriekend hout, doch verbasterd uit het Lat. *ſaxifragium*, by ons *ſteenbreek*, een kruid, waar men 't mede vergeleken heeft; in 't gebruik V. § 57, als zoodanig.

SASSINET. 't Franſche woord *chasſinet*, verkleinend woord, niet van hun *chasſis*, maar van 't oude *chasſine*, dat niets anders dan ons *kazijn* is. 't Woord beteekent eenvoudig *raamtjen*, en is ook een raam in een raam. O. § 45.

SATAN, M. als 't Gr. σατανᾶς, § 100, en als Duivel of boze Engel. § 55.

SATE, zitting. V. als præteritum. § 36. By onze Overzetters aan 't Gr. κλίσία beandwoordende, Luc. IX, 14.

SATER, M. als in 't Gr. en Lat. σάτυρος en *ſatyrus*, Boschmensch of Boschgod. § 100, en 57. — Maar niet te verwarren met het oude *zater* (in 't Italiaansch *zattéra*) voor een vlot, dat V. is. § 100.

SATIJN, O. als *ſtof*. § 48. 't Is eigenlijk een adjectief van *ſeta*, Italiaansch en Latijn (namelijk *ſetino*), voor *zijde*, en ook in het Fransch *ſatin*. Het Hoogduitſche *atlas* is 't Perziſche en Turkſche اطلس (*atles*).

SATIRE, of beter

SATYRE. 't Latijnſche *ſatyra*, Hekeldicht. V. § 100.

SAUCIJS, 't Franſche *ſaucisſe*, dat V. of *ſaucisſon*, dat M. is; maar uit het Latijnſche *ſalſicium*, by Acron *ad Hor. Sat.* II. § 100. By ons V. te houden naar 't eerſte, om den uitgang, en ook om dat men er ons Duitſche *worst* onder verſtaat. § 100, 57, 74. Het oud Fransch zegt echter *ſouciz*, in 't M. als *fijn geſneden* of *gehakt*.

SAUF-CONDUIT. Vrijgeleide. O. als dit, en als *conduit*. § 57, 39 en 't Voorwerk.

SAUS, Fransch woord, in zijn geslacht overgenomen. Doch eigenlijk 't Hoogduitsche *saltse*, van *salz*, zout, V. § 100.

SAUTOIR, in de Wapenkunde een sint Andrieskruis, en als *kruis*, O. § 57. In onze oude HS. veelal *sankoor*.

SAUVE-GARDE (Fransch), vrije hoede of bewaring. V. als *garde*, § 39. Zie *garde*.

SAVOIR-VIVRE. Fransche uitdrukking als naamwoord in gebruik, doch een infinitief, en dus O. § 43.

SAVONNET, zeepbal, en als dit (ongeacht de uitgang en vorming) M. § 57.

SCABEL. 't Latijnsche *scabellum*, maar V. om dat men er *bank* onder verstaat. § 57.

SCALPEL, mes eens Ontleeders ('t Latijnsche *scalpellum*), eigenlijk *insnijmes*, O. ook als *mes*. § 100, 57. Doch

SCAPEL was by onze Ouden *hoed*, te weten, het Fransche *chapel*, nu *chapeau*. M. § 100.

SCEPTER, en niet *schepter:* want het woord is uit het Fransch genomen, en niet onmiddelijk uit het Grieksch; ook plach men *cepter* te schrijven. De *sch* in dit woord in te voeren was voor de betwetery onzer dagen bewaard. — M. om dat er *staf* onder verstaan wordt. § 57. Onze Bijbelvertaling heeft *het scepter* in Ps. XLV, 7, gelijk sommigen nog de Latijnsche Onz. woorden in dat zelfde Geslacht over nemen. Kwalijk vooral wanneer de uitgang verandert. Vergelijk § 100 en Aant. *ppp**. Elders echter schrijven onze Overzetters *de scepter*, als b. v. Gen. XLIX, 10. — *Schepter* is een soort van *hoosvat;* ook het *skaptker* der oude Noord- en IJslanders, waarmee zy by de Gastmalen den *öl* (soort van bier) uit de vaten schepten en vervolgens in de drinkhoornen overgoten. Men zie de Egils-saga en andere Oud-Noordsche schriften. De *scepter* heeft zoo veel gemeenschap met een *schepter* als een *koning* met een *kan*. Kan men geen *sc* dulden, zoo schrij-

ſchrijve men met mijn Oudoom Rodenburg en zijne tijdgenooten, *cepter*.

SCHAAF, M. als wortelſylbe van *ſchaven*, met *ſchuiven* verwant. § 28. Maar als adjectief *ſcha-ig*, ſaamgetrokken tot *ſchaaf*, V. § 33. Het oud Latijn had *ſceva* voor een ſoort van gladdende *bijtel*, dat by Feſtus kwalijk *ſcena* voor *ſceua* gelezen wordt, en de verwantſchap is duidelijk. *Schaven* werd oudtijds ook *drijven* genoemd, en van daar hiet de ſchaaf van ouds ook een *drijver*.

SCHAAKBORD, als *bord*, O. § 39. Van 't werkwoord *ſchaken*, by ons *rooven*, doch in 't Ooſtersch van ruimer beteekenis in zijn wortelſylbe of thema. *Schek*, by ons *ſchaak*, en in 't Fr. *echec* en een ſubſtantivum (شک), is in 't Perzisch *gevaar*, *hachlijkheid*, en het verbum daarvan شک کردن (*ſchek-kerden*) is twijfelen, in onzekerheid zijn.

De algemeene verzotheid en belangſtelling in de Middeleeuwen ten aanzien van 't Schaakſpel is kenbaar, en behoort zekerlijk mede tot overblijffel van den Ouden Duitſchen geest, toen men zich-zelven verſpeelde, zoo wel als al 't geen men bezat; waarvan Tacitus. Dus wint, naar de Romans van de 13e eeuw, Guerin de Montglaive met het Schaakſpel Karel den Groote zijn Rijk af. Dus verſpeelt Lodewijk, Karels zoon, daar zijn hoofd meê aan Adelbert, zoon van Heimo van Dordone: Dus verſpeelt Yvoirijn, Mahomedaanſche Koning van Montbran, daar, nevens honderd gouden biſants, zijne ſchoone Dochters maagdom meê aan Huon de Bourdeaux, waarvan deze echter, op eene andere ſchoone verliefd zijnde, geen gebruik maakt. Ten gevolge van diergelijke verliezen ontſtonden er geweldige veeten, doodſlagen, en oorlogen, als, wanneer Charlot, Keizer Karels zoon, Boudewijn, den zoon van Ogier, met het ſchaakbord dood, en Lodewijk evengemeld Adelbert neus en mond aan bloed

ſloeg.

ſloeg. Zelfs hebben ſommige Schrijvers gewild dat ook de langdurige en bloedige oorlogen tusſchen Engeland en Frankrijk uit een ſchaakparty tusſchen de Kinderen van Koning Henrik den I van Frankrijk en van Willem den Overweldiger, die onder 't ſpel geſchil kregen en handgemeen werden, ontſtaan zoude zijn. De oude Kronyken ſpreken gelijker wijze van een twist onder 't ſchaakſpel, gerezen tusſchen Koning John van Engeland, toen nog Prins van Wallis, en Fulco Guarine, wien hy met het ſchaakbord op 't hoofd ſloeg, doch waarvoor deze hem in arren moede wakker afroste, 't geen een onverzoenlijken haat verwekte. Zoo hadden ook de Gentenaars een volkspraatjen, dat een Graaf van Vlaanderen eens zijn land aan dien van Holland verſpeeld had, en zy het toen gelost hadden, waarvoor zy een onvergelijklijk Privilegie verkregen, van 't welk het diploma op hun ſtadhuis bewaard werd, *'t privilegie van den koop van Vlaanderen* genoemd, waarop zy zich ſteeds beriepen en in 1539 naar zochten, in woede gerakende dat het daar niet te vinden was.

Dat de geheele Roman van Walewein het zoeken van een Schaakbord dat Koning Artur verſchenen was, ten grond van de avonturen des Helds legt, roer ik hier niet; maar alleen de byzondere pracht en fraaiheid die men alom in de twee of meer kleurige ruitſchakeering des ſchaakbords ſtelde. Dus lei men de muren, de tafels, de kasten en kisten in. Zoo vindt men in den Roman van *Herzog Ernst* een Kasteel, uitwendig dus met ſteenen ingelegd, vſ. 2026:

„*Geſchach-tzabelt* ſtunt das gemeuer
„Volbracht und gar reyne
„Von lichten marmelſteyne
„Von allerhande varbe." enz.

En zoo is de *Echequer* in Londen naar het dus geruite tafelkleed genoemd.

De

De Spaanſche Kronyk van den Cid ſpreekt van een kostbaar ſchaakbord, nog in 1250 in een klooſter te Cardenna bewaard. Deze *arcidrihe*, d. i. ſchrijnwerkers arbeid, als 't genoemd wordt, was van Ivoor, met Goud ingelegd, en met kostelijk geſteente omzet; ook de ruiten waren met ſteenen verſierd. De ſtukken waren van goud en zilver.

Ik zei daar: *ingelegd.* — Van een ſtaanden muur heet het eigenlijk *opgetrokken* of *opgehaald;* 't geen de Franſchen *révetu* noemen. In mijn tijd waren de keukens altijd met witte ſteentjens *opgehaald*, en zoo beval Prins Willem I in een brief aan zijn Gemalin, uit 's Keizers leger geſchreven, de nieuwgebouwde zaal in zijn kasteel te Breda *op te halen;* doch zag daar, by een volgenden brief, weêr van af, en beval ze toen met eikenhout te *beſchieten* (*boiſeeren* zegt men met een Fransch woord). — Ik vreesde dat men de eigen uitdrukking onzer taal niet meer verſtaan mocht, en nam dus een algemeener te baat.

Intusſchen daar dit Spel geheel aan den Koning hangt, en als Koningsſpel altijd aangemerkt is, zou men 't met niet minder grond van het Perziſche شاه (*ſchah* of *ſchaach*) mogen afleiden, dat *Koning* beteekent.

SCHAAL, voor *ſchelp*. In 't Italiaansch *ſcaglia* waarvan de Franſchen hun *écaille* maakten. V. als dit. § 100.

SCHAAL, voor harde *ſchel* (of dop), 't zelfde Italiaanſche *ſcaglia*, als *ſchors*. Desgelijks

SCHAAL, 't zij voor *plat drinkbakjen*, of *kleine ſchotel*, V. als ſamentrekking van 't Latijnſche *ſcatula*, 't Italiaanſche *ſcatolla* (ons *ſchotel*), waarvan ook 't Hoogduitſche *ſchachtel*, en 't Franſche *chatouille*. § 100. Anders zou het door de vorming M. zijn. — Maar *koude ſchaal* is Deensch. Het Deensch zegt *ſchaalde* voor *nat*, het Franſche *ſoupe*, en Hoogduitſche *brühe*.

SCHAAL, als *balans*, ſynecdochicè van de bak aan de balans

lans hangende of er een deel van uitmakende, houdt dus mede het zelfde geſlacht, naamlijk, 't V.

SCHAAL, voor *ſchedel* (*cranium*). M. als dit, voor zoo verr' 't een ſamentrekking van dit wezen mag. § 28. Doch het kan ook het eigenlijke *ſchaal* zijn, en dus V. want men noemt het *bekkeneel*, even zoo de *pan* (dat is, *bak*, *bekken*, of ondiepe *pot*), waarvan de uitdrukking, een hoop volks *in de pan hakken*, 't geen het dom gemeen aanmerkt, als of het zeggen wilde, *tot hutspot kappen*, een belachlijke en ſpottende uitdrukking voor eene zeer eigenaartige en ernſtige in de plaats ſtellende.

SCHAAL voor *ladder* of *maatſtaf* op een kaart of bouwteekening, uit het Latijnſche en Italiaanſche *ſcala*, V. § 100. Doch

SCHALEN *van den Levant*, dat is, *havens*, niet dan in 't meervoudig gebruiklijk, is van 't Italiaanſche *ſcala* als *haven*, *reede*, *land-* of *ſtapelplaats*, en dus V. § 100.

SCHAAL, voor *ſluierdoek*. 't Turkſche حالي (*chali* of *djali*), of Perziſche شال (*ſchaal*). Zeer kwalijk ſchrijven ſommigen dit woord *ſchawl* of *ſhawl* met de Engelſchen, die de lange *a* niet anders dan door *aw* kunnen uitdrukken; en wier ſchrijfwijze van Ooſterſche woorden thands even plomp gevolgd wordt, als voorheen de Franſche, ſchoon zy nog bedriegender is. 't Woord is M. door toepasſing van *doek* of *ſluier*, § 57. Ook gebruiken de Franſchen (van wie wy den naam met de dracht overnamen,) het zoo: *le ſchawl*. § 100.

SCHAAL- of SCHALLEBIJTER, M. Doch hoe zeer dit woord Nederduitsch is, een bastdoorvretend inſekt te kennen gevende, het ſchijnt bloote verbastering van het Latijnſche *ſcarabæus* te zijn. In allen geval, M. § 28 of 100.

SCHAAMTE, V. als de uitgang medebrengt. § 33, 95. — *Schaamte* is eigenlijk bedekking of overſchaduwing, en met *ſcheem*, *ſchemer*, en *ſcherm* verwant. Men vergelijke deze

deze woorden. Ἀΐδης en ἀιδὼς hangen even zoo te ſamen met ἀΐδηλος en ἴδω. — 't Latijnſche *pudor* daartegen houdt eene verfoeiing in door de vorming van 't woord, als *fy*, waar het meê ſamenhangt.

SCHAAP, O. als algemeene naam waaronder *dier* verſtaan wordt. § 57. De oorſprong des naams is zichtbaar in *ſcha-en* waarvan de *ſchaar* als *ſcha-er*, en het derivative *ſcheeren*. Het is dus *ſcha-ig*, gelijk de uitgangen *p* en *f*, alle, verbasteringen of verloop van deze terminatie zijn. En *ſchaap* is derhalve *ſcheer-dier*, dier om te ſcheeren. — Vergelijk *paard* en *rund*. — Men merke op, dat deze uitgang *ig* oudtijds *ich* was, en dus niet zoo laag in de keel gevormd werd als thands.

SCHAAR of SCHARE, afdeeling of hoop volks; en desgelijks

SCHAAR (ſcheerend werktuig), als ond præteritum van *ſcheeren*, (dat is, *ſchee-e-ren*, van *ſcheeden* of *ſcheiden*,) dat *ik ſcheer*, *ik ſchoor* zegt, ook *ſchaar* uitgeſproken, en waarvan ook *ſchare* de *ſcheering*-zelve by onze Ouden, gelijk b. v. in Maerlants Sp. Hist. fol. 247 r°. — *Schaar* is derhalve 't zelfde in beteekenis als *ſcheure*, oudtijds *ſchore*. V. § 36. Maar

SCHAARD of SCHAARDE zegt men van eene uitbreuk of kerf in de ſnede van een mes of ſnijdend lemmer, welk laatſte woord echter onze Ouden ook voor *deel volks* gebruikten, en ook V. als præteritum. Wy zeggen dus ook *een ſchaardig lemmer*, en niet *ſcharig*. Men vindt ook by Maerlant het werkwoord *ſchaarden* daarvan; als, ten aanzien van Roelants zwaard, *Durende* genoemd:

Dat en mochte ſcaerden *no breken.*

Sp. Hist. fol. 215 v°. — Het Sanskrit zegt *Schira* voor een zwaard.

SCHAATSE, door den vervrouwelijkenden uitgang kenbaar als V. § 74. Van *ſcha-en*, nu *ſchaven*. Oudtijds zei men

men ook *ſchavedijn*, en *ſchavedijnen* voor *ſchaatſenrijden*; en *ſchaatſe* was ook in gebruik voor *ſtelte;* daarvan heeft het Fransch *échasſe*. *Schaven*, namelijk, beteekende ook eenvoudig loopen, en *dijnen* was *glijden*, dat men niet met *deinen* verwarren moet, waarvan *duin*. 't Een en ander echter heeft gemeenſchap met het Hoogduitſche *dehnen*, uitbreiden. 't Ouder Hollandsch, zei voor de *ſchaatſen* ook *ſchovelingen*, het zij dit van *ſchaven*, of *ſchoven* of *ſchuiven* moog zijn.

SCHABEL, zie *ſcabel*.

SCHABRAK, Turksch woord, جابرق, eigenlijk *dſſaprak* uitgeſproken, en beteekenende *paardendek*. O. of M. als *dek*. § 39.

SCHACHT of SCHAFT, als *ſchicht*, eigenlijk adjectief, en om dat men er *pijl* onder verſtaat, M. En dus nemen 't ook onze Bybelvertalers Exod. XXXVII, voor de pijp of zuil van een kandelaar. Anders en door de vorming eigenlijk V. als præteritum van *ſchaven* (dat is, *glijden*) door de lucht. § 57, 36.

SCHACHT, voor 't *gladde* en *holle van een veder*, en van daar ook voor eenige andere *pijp*. — Van *ſchaven*, in den zin van *gladden*, glad zijn; en als præteritum. V. § 36.

SCHACHT of SCHAFT AARDE, 't zij van *ſcheppen* of van *ſchaffen*, aanvoeren, en dus een kruiwagen vol. V. § 36. Zie Aanteek. *hh*.

En even dus ook *ſchacht* of *ſchoft*, voor *ontſlag* of *verpoozing van werkdienst*, en zoo, voor een verdeeling van den *werktijd;* van *ſchaven*, loopen. Alle præterita.

SCHADDE, beter *ſchade*, van *ſcha-en*, afſteken of afſchaven. V. niet zoo zeer door den uitgang, uit *ing* verbasterd, als wel om dat het als adjectief is aangemerkt. 't Woord is eigenlijk *ſchadde-kluit;* anders *zode*, het geen door de vermenging van *ſch* met *ſſ*, en *ſſ* met *tz* in de uitſpraak, zeer wel afkomſtig van dit *ſchadde* kan zijn.

§ 39. —

§ 39. — *Schadden* zijn eigenlijk geſtoken *veenturven*; en *plaggen* zijn *heiturven*, die men met de zoogenaamde *plaggenzicht* (een ander ding dan de gewoonlijke zicht) afmaait.

SCHADE, desgelijks van dat *ſcha-en*, voor *damnum*, naar § 67; en zoo ook

SCHADE, voor *umbra*, van 't zelfde verbum, maar in den zin van zachte *ſchaving* of *overglipping*. § 67.

SCHADUWE, V. als eigenlijk adjectief. Zie § 38, en Aanteek. *ppp*.

SCHAFT, zie *ſchacht*.

SCHAKAL, zie *jakhals*.

SCHAKEL, M. door den uitgang; van *ſchaken*, dat is *haken*, vatten, en voorts *rooven*. § 28. — Als adjectief in *ſchakel-ring*, dat is *haak-ring*, is het V. gebruikt toen dit laatſte woord naar zijn aart V. gehouden werd. § 39. Zie *ring*.

SCHAL, M. van *ſchallen*. § 28.

SCHALIE of SCHALUWE, als de woorden in *ie* of *ye*, en in *we*, V. § 69, 97. 't Beteekent niets anders dan *ſchaal*, dat is, *vlak* of eenigzins gebogen *berdertjen*; of wel, *ſchaling*, als dekking met *ſchalen* of *ſchorſen*, gelijk zy ook voor ſtukken boomſchors waar men oudtijds meê dekte, in de plaats getreden zijn.

SCHALK, adjectief, en ſubſtantivè gebruikt, door toepaſſing M. of V. § 55.

SCHALK, oudtijds knecht, als dien men te *bevelen* heeft. Het woord is van *ſchallen*, roepen, bevelen, en is dus paſſivè wel een knecht, maar activè een heer. Hiervan eigenlijk en oudst, een *huisvoogd* onder zijn heer, waarvan *maarſchalk*, *ſenechal*, enz. by Duitſchers, Nederlanders, en Franſchen. Men ziet dus hoe *maarſchalk* (Fr. *marechal*) paardenknecht of paardenvoogd is, als met *mare* (merrie of paard), en *ſenechal*, huisknecht of huisvoogd, als met

zin (nu *gezin*) ſaamgekoppeld. Zie *gezin*. In 't Italiaansch is *ſcalco* bepaaldelijk keukenmeeſter. Doch

SCHALK als listige of ſnoodaart, is eigenlijk *ſcheelig*, ter zijde ziende, van *ſcheel* (luſcus), en van daar loos en valschhartig. Van daar ging het woord over tot *ſlecht*, *boos*, *kwaad*, in het algemeen. In mijn HS der *Omilien van St. Gregorius* wordt de plaats van Matth. XX, 15, dus uitgedrukt: *Is dijn oghe* ſcalc *om dat ic* goet *bin?* — In *ſnood* is de afleiding van *ſnedig*, zichtbaar, en zoo wordt het in beteekenis *ſlim*, 't geen het in later tijd tot die van *kwaad* (of ondeugend) over deed gaan.

SCHALM, V. als *ſchaling*, *ſcha-eling*, dat is, *ſchakeling*, aan één haking; ſchoon door de nu algemeene verbastering der woorden in *m*, als M. aangemerkt. § 85. Kwalijk vergelijkt Kluit dit woord met *galm*, 't geen de wortelſylbe van een werkwoord is, of met het Griekſche σκαλμος.

SCHALMEI, V. door den uitgang: want deze toont een Fransch woord op *ée;* 't zij dit van ons Nederduitſche *ſchallen* is, van *ſchalling*, ſaamgetrokken tot *ſchalm*, waarvan 't Franſche *chalumée*, 't zij dit *chalumée* vervrouwelijkt is van *chalumeau*, van 't Latijnſche *calamus* (halm), door het Italiaanſche of Spaanſche *calamo;* of wel, van een verouderd *calamada*, halmpijp. Immers is die Franſche uitgang *ée*, volſtandig uit de Latijnſche *ata*, en Spaanſche of Italiaanſche *ada*. § 100. Doch zie ook Aanteek. *ccc*. De Franſchen zeiden oudtijds ook *ſchalmaye* en *chalemelle*.

SCHALPEL. Zie *ſcalpel*.

SCHAMP, M. als wortel van *ſchampen*. Ook in 't Italiaansch *ſcampio*. § 28. — 't Is van *ſchaving*, *ſcha-ing*, maar met een geweldiger afſtuiting. Zie *ſtamp*, en vergelijk de Nieuwe T. en D. Verſcheidenheden IV. Deel, bladz. 144, 145.

SCHAN-

SCHANDAAL, 't Latijnſche of Griekſche *ſcandalum*, O. § 100. 't Beteekent by ons *openbare ſchande.*

SCHANDE, dat is, *ſcha-ende*, nadeel, doch bepaaldelijk ten aanzien van iemands achting. Als participium van *ſcha-en*, waarvan 't verbum *ſchaden.* V. § 34. Zie ook *ſchade.* — Het verdient hier wellicht opmerking dat men voorheen *ſchandelijk* en *ſchandeloos* verwarde, ter zake van 't Franſche *ſcandaleux.*

SCHANDVLEK, als *vlek.* § 39.

SCHANS, V. het zij van het Latijnſche *ſcanſio*, beklimming, het zij van het oud Engelsch *askaunt*, *askaunce*, by ons *ſchuin*, 't welk van *ſchuiven* is, als ware 't *verſchoven.* § 100.

SCHAPPRAAI, eigenlijk *ſchappery* (van *ſchap*, kas), of (wil men 't dus) *ſchapperade.* Cats zegt *ſchapperaâ.* V. § 69, 95. Zie ook Aanteek. *ll. Schap* wordt nog in ſommige ſtreken onzes Vaderlands, voor een *plank* waar men iets op zet of legt, gebruikt, en hiervan *ſchap-rij*, eigenlijk een *kas met planken* beteekenende.

SCHAR of SCHARRE, ook SCHAARDE, als breuk in de gladde ſnede van een mes, M. van *ſcharren.* § 28. Zie ook *ſchaar.*

SCHAR, als *visch*, zou in zich-zelf twijfelachtig zijn, doch is altijd door toepasſing, ontwijfelbaar M. § 57. Vergelijk ook *ſchors*, en *ſchor.*

SCHARLAAT, of, by verbastering,

SCHARLAKEN. 't Ooſterſche اسكرلت of اصقرلاط (*iskerlet* of *iskerlaat*), *coccinum.* Als *kleur*, gelijk alle kleuren, O. § 48. — Als *laken* (zoo men 't dus nemen kan), desgelijks. § 48 en 39. Inderdaad leest men van *wit*, *blaauw*, en anderkleurig ſcharlaken, en even zoo in het Fransch van *eſcarlate pourperine*, *pourpre* enz. zoo by Rabelais als Froisſart. Doch, daar het purper voor vrij wat verſcheidenheden vatbaar is, kan men bleek, donker, gloeiend

rood, blaauw, en grijs, ja zwart purper zeggen, zonder dat dit de ſtoffe-zelve roert. — Men vindt echter ook *groen ſcharlaken* vermeld. — Doch bedriegt men zich hier niet in, en is dit niet het *ver* of *vair*, dat eigenlijk als *graauw* te verſtaan is, van 't welk de Nieuwe T. en D. Verſch. IV Deel, bladz. 73 en volg. en 97 en 98.

SCHARLEI (anders *algoede* genaamd), een plant, niet met *ſcheerling* te verwarren. .V. als plant, § 57.

SCHARMINKEL, by onze Ouden *ſcheminkel* of *ſchimminkel*, voor *aap*, van 't Italiaanſche *ſcemia* of *ſcemiola*, verbasterd van *ſimia* en *ſimiola*, *aap* en *aapjen*. M. en V. naar toepasſing volgens de kunne. § 55. — Doch thands by ons in gebruik zijnde voor een *geraamte*, is het denkbeeld van *ſcharren* (ſchrappen met lange beenen), daarmeê vermengd, en het woord tot de tegenwoordige vorm verbasterd. En zoo is het M. om den uitgang. § 28.

SCHARNIER, O. door 't Gebruik. 't Franſch heeft *charniere* in 't V. doch 't woord is Duitsch, van *ſcha-ëren* (ſaamgetrokken tot *ſchaarnen*), dat is, op elkander *ſchuiven* of *ſchaven*. Zekerlijk wordt er *ſlot* of *hengſel* onder verſtaan, *ſchaarſlot*, *ſchaarhengſel*. § 57.

SCHARP of SJERP (gordel), 't Franſche *echarpe*. Wellicht het Perziſche سربند (*ſerbend*) gordel of windſel, *faſcia*. V. § 100.

SCHARPE, voor *pelgrims-tasch*, V. § 100. Het is inderdaad *echarpe*, de naam van den gordel of riem daar men ze aan droeg. De oorſprong van deze tweederlei toepasſing van 't zelfde woord is hierin, dat *tasch* zelf, zoo wel als *ſcarpe*, eerst *gordel* beteekende, gelijk Huydecoper dit zeer wel aanmerkt, *Proeve*, II. Deel, bladz. 74. Niet vreemd, daar de gordel ook wel voor tasch ſtrekte. — Het Fransch echter maakte onderſcheid tusſchen de *eſcharpe* en *eſcarcello*. — Ons *beſcharen* voor *ſparen* is zekerlijk ook van de *ſcharpe* ontleend, en in 't wezen

der

der zaak 't zelfde als ons *potten;* hoewel men het ook gereedelijk van *ſcharen* als affnipperen af kan leiden.

SCHARPE, of SCHERPE, (van een mes, by voorbeeld,) adjectief, O. § 41.

SCHARPE, rivier, V. § 75.

SCHARPIE of SCHARPY (linnen plukſel), uit het Fransch, dat *charpie* zegt van 't Latijnſche *carpere*, plukken, V. § 100. Eertijds onderſcheidde men tusſchen *plukſel* en dit, en zei *ſcharpie* of *karpie* voor ſchaaffel van linnen. 't Is van het Latijnſche *carpere*, plukken.

SCHARREBIJTER, uit het Latijnſche *ſcarabæus* verbasterd, waarvan men eerst *ſcharabé* en *ſcharabeër* zei, even als van *Manichæus*, *Manicheër*, en al dergelijke. M. § 100 en 28.

SCHAT, M. als wortelſylbe van *ſchatten.* Het is *valor*, *prætium.* Hiervan *koopſchat*, koopprijs. In 't Gothisch, Angelſaxisch en Runisch beteekent het *penning;* SKATT, rceat, (*ſkatt*, *ſkeat*). Hoe het ſamenhangt met *ſchets*, als verbeelding of affchaduwing van eene zaak is niet *hujus loci;* zie echter *ſchets.*

SCHAVERDIJN (ſchaats). Eigenlijk adjectief en V. § 33.

SCHAVOT, 't Franſche *chaffault*, nu *echaffaut*, dat *chatfaux* is, dat is, *losſe* (of, als wy ook zeggen) *loze kat;* dat is, een *kat*, die men wegnemen kan. Zie *kat*, en by F. Burman de plaats uit Joinville, p. 127. O. De Engelſchen zeggen *ſcaffolt*). Het beteekende van ouds alle ſtellaadje, ook het tooneel; ja zelfs 't geen ten zetel van een Vorst, in een kerk of elders opgericht werdt; zoo als ook de ſchouwplaats der Edelvrouwen by een Tournooi.

SCHAVUIT, dat is, *ſchaaf-uit*, weglooper, van *ſchaven*, loopen, M. als wortelſylbe van dit werkwoord, § 28. En ook door de uitſluitende toepasſing des woords op den man. § 55.

SCHEDE, V. als *ſchoe*, waarvan het afſtamt, en dat er oudtijds voor gebruikt werd. 't Is *ſcho-ede* en deze uitgang *de* is V. § 72. Vergelijk Aanteek. *ccc.* — 't Beteekent *bekleedſel*, *omgeving*, *koker*, zoo als ook in 't Frieſche *ſchie*. Gijsbert Japix:

„*Dy mey ſock pijlen follt ſyn ſchie*,"

Pſ. 127, vs. 5. — Men ſchrijft het woord ook *ſcheede*, als van *ſcheiden*, voor *afzonderen*.

SCHEDEL, eigenlijk *ſcheedel* of *ſcheidel*, van 't ſcheiden van 't hair, als *vertex*, van *vertere*, M. door de vorm. § 28.

SCHEEL, voor *dekſel* gebruiklijk. Het is ſaamgetrokken uit *ſchedel*, 't zij als hoofd, ſynecdochicè, 't zij uit *ſchedel* als affcheidſel van een doos of kist, en dus M. § 28.

SCHEEL, ſlaap van 't hoofd, waarvan 't oude vrouwenhulſel, een *kap met ſcheelen*, gelijk een *pruik met tempels*; en waarvan *ſcheel zien*, dat is, *naar ter zijde* (naar zijn ſcheelen zien). Eigenlijk adjectief, en daarom V. § 33. Ook dan beteekent het *ſcheiding* of *ſcheidſel* van 't hair. — Het woord is verwant met het Hoogduitſche *ſchielen*, en ons *ſcheef*, dat is, *ſchee-ig*, van *ſchee-en*, in den zin van *zijdwaard* of *voorby gaan*. Waarvan ook der Hoogduitſchen *ſchiefer*, dat is, *niet door maar zijdwaarts brekend*, als de *lei* doet, welke zy daarom dien naam geven.

Van de ſcheefheid beteekent het adjectief *ſcheel* ook *verwrongen* of *verwringend*. Hiervan zei men *een ſcheele ſaus* als *een zure doop*, voor *zure ſaus*. Zoo Vondel nog in zijn Paſcha:

Na een bittre ſausſe ſchéle
Zal de honig onze kele
Smaken zoeter en belust.

En eenige bladzijden verder zegt hy even zoo *een bittre ſaus-*

ſauſe ſpijtig. Het eerſte is *verwringend* (wrang), het andere *prikkelend*. *Scheel zien* is zoo ook iets meer dan ſcheef zien, het is *verwrongen* zien.

SCHEEL, als *dekſel*, voor *herſenpan*, *ooglid*, en zoo ook voor de *wenkbraauw*, moet, volgens het aangevoerde, M. zijn, ſchoon men het zeer ten onrechte veelal O. gebruikt heeft. Doch

SCHEEL, voor *geſchil*, is O. als dit, zijnde *geſcheel*. § 51. Van *ſchelen*, anders *verſchelen*, ook *verſchillen* gezegd; welk *ſchelen* ook *ſchillen* plach gezegd te worden, en, als zoodanig, in imperfecto *ſchol* had, in de Vlaamſche dialekt nog niet vreemd.

SCHEEM, eigenlijk *ſcha-ing*, *ſchaduwing*, en dus V. § 85. Waarvan *ſchemer*. — *In 't midden der* ſcheme *des doods*, leest men in de oude Getijdenboeken veelvuldig.

SCHEEN, V. door de vorm. § 99. 't Is 't Angelsch en IJslandsch woord *ſchin* of *ſkinn*, de huid. De *ſcheen* is de bloote huid op het been; en ook dit *ſkinn* is eigenlijk *ſche-ing* of *ſchaving*.

SCHEERING, V. § 34. van *ſcheeren*, als *ſcha-eren*, van *ſcha-v-en*, vlak of effen ſtrijken, en zoo op een rij ſtellen, *rangeeren*. — In Zweden heeft men eene *ſcheervloot*, dat is die in de ondiepten gebruikt wordt, welke daar de *ſcheeren* genoemd worden.

SCHEERLING (dolle kervel) als *plant*. V. § 57. Kwalijk verwarren dit ſommigen met *ſcharlei*, anders *algoede*, by de Ouden *orvala* genaamd, een ſoort van *horminum*. De ſcheerling is wat in 't Latijn *cicuta*, ook *myrrhis*, genoemd wordt.

SCHEET, als præteritum van *ſchijten* zijnde, V. § 36.

SCHEL (klok of bel), M. als wortelſylbe van *ſchellen*, klinken; maar *ſchelle*, als adjectief, of voor *ſchelling* (de daad van *ſchellen*), van ouds V. § 28, 33, 36.

SCHEL of SCHIL, even zoo M. niet zoo zeer van *ſchel-*

len of *ſchillen*, als wel door den uitgang, als van *ſcheiden*, of wel, van *ſcheê* of *ſchede* (omkleeding), gevormd. § 28. Doch V. door er *bast* of *ſchaal* onder te verſtaan. § 57.

SCHELDE, rivier, V. § 57. Dat Antonides *'t ſchelde* zegt, is oud. Men ſchreef *dſchelde*, en ſprak dus *tſchelde* uit, om de harde *ſ*; zonder 't daarmeê O. te maken.

SCHELET, kwalijk voor *ſkelet* gezegd. Zie *ſkelet*.

SCHELF, verouderd, voor *riet*, en als dit O. maar als collectief. § 49. — Doch men zei ook *hooiſchelf* voor *hooitas*. Dus Cats (Hofgedachten); zeker om 't gedekt zijn met riet.

SCHELFER, nu *ſchilfer*, van *ſchaalwe*, en als dit, V. § 57. Zie *ſchaal*.

SCHELLING zou door 't woord V. zijn (§ 34), maar is als *geldſtuk*, M. naar 't algemeen Gebruik. Zie *penning*, § 55.

SCHELM is *ſchelling* (dat is, *rumor*, gelijk *ſcelus*, voor *ſceleſtus*,) of *ſchellig* (dat is, berucht); § 85; maar de toepasſing maakt het thands zonder uitzondering, M. § 57. — Oudtijds beteekende het ook dood lichaam, *cadaver*, kreng, of zelfs *geraamte*, gelijk de oude familie *Schelm* dit ook in 't wapen voert.

SCHELP of SCHULP is *ſchellig*, *ſchalig*, adjectief, en daarom V. § 33. — Men plach ook *notenſchelpen* voor de *notendoppen* te zeggen.

SCHELVIS is van den Latijnſchen naam, *aſellusvisch*, als Plemper reeds opmerkte. M. § 39.

SCHEMA, Grieksch woord, σχῆμα (vorm, gedaante), en als dit, O. § 100. Vergelijk *ſchets* en *ſchim*.

SCHEMEL, een voetbank. M. § 28. 't Is van het Lat. *ſcamillum*, verkleining van *ſcamnum*, een bank.

SCHEMER, M. als wortel van *ſchemeren*, van *ſchem*, nu *ſchim*, dat van *ſche-en* is, voorbygaan. Waarvan ook ons

ons *geſchieden*, en 't Perzisch شدن (*ſchodan*), fieri. Het werkwoord *ſchemen* en *beſchemen* by onze Ouden, is overdekken, doch eigenlijkst beſchaduwen. Zie *ſcheem* en *ſchaamte*. — 't Heeft dus niets gemeen met het Arabiſche *ſchem* dat zon is.

SCHEMERING, V. § 34.

SCHENK, wel gebruikt voor *ſchenker*, en waarvan 't Fr. oulings *echanchon* maakte, 't geen in 't *Rationarium Car. audacis* van *chanter* afgeleid wordt. Zie bladz. 391 by Matthæus.

SCHENKAADJE, V. als de uitgang meêbrengt. § 100.

SCHENKEL, adjectief, van 't oude *ſchenk*, nu *ſchonk*, en dus V. § 33. In 't byzonder meent de *tibia* (het *ſcheenbeen*) daarmeê; doch de Hoogduitſchen het *dijbeen*, gelijk zy ook de *ham*, *ſchincke* noemen. Dat het met *ſcheen* verwant is, toont zich-zelf. Zie *ſcheen*.

SCHENKEUKEN,

SCHENSTRAAT, en al dergelijke, M. § 28, zijnde *ſchen*, de wortelſylbe van *ſchennen*.

SCHENNER, rivier, V. § 57.

SCHENNIS, V. door den uitgang. § 74. 't Geen Huydecoper te recht tegen Vondel heeft aangemerkt.

SCHEP, wortelſylbe van *ſcheppen*, M. § 28.

SCHEPEL, M. door de vorming; en ook, als adjectief, V. van *ſcheppen*. § 28, 33. Doch *het ſchepel* is even als *het last*, *het mud*, enz. eene uitdrukking, waarin het woord zonder geſlacht gebruikt wordt, voor *het ſchepelvol*, *het mudvol*, *het handvol*, enz. Zoo zegt men ook zesthalven ſchieten, 4 of 5 het *worp*, in 't O.

SCHEPEN. M. als mannelijk amptbekleeder. § 55. De oorſprong des woords is duiſter. Men kan het van het Hebr. שפט (*ſchofet*) rechter, afleiden; maar ik blijf liever by ons Duitſche *ſchaffen* en *ſcheppen*. Het Hoogduitſche *ſchaff-hin*, waaruit zy het verlatijnd *ſcabinus* maken, is

by my als al die verdichte composita waartoe men, by gebrek van onderscheiding der woorden van hunne uitgangen, zijn toevlucht neemt, ongerijmd en belachlijk. *Schap* is hoedanigheid, en *schepen* is dus *qualificatus*, en als zoodanig recht hy. De Punische *suffeten* waren 't zelfde, שפטים.

SCHEPSEL, O. door de vorm. § 86.

SCHEPTER, zie *scepter*.

SCHERF, V. 't is een dus saamgetrokken adjectief *schar-ig*, van *schaar*, breuk. § 33. Maar

SCHERF voor 't Engelsche *sherif* is 't Perzische شرف, beteekenende hoogheid, waardigheid; en hier mede is ook ons *sjerp* en het Fransche *echarpe* verbonden. Zie *sjerp*.

SCHERM (oudtijds *scharm*), M. als wortelsylbe. § 28. 't Is echter eigenlijk *scharing* van *scharen*, dat is, *uitbreiding* voor iets, ter dekking, en dus V. § 85. Doch het Gebruik heeft HET *scherm* ingedrongen, voor een *vuur-* of *windscherm*. Zekerlijk om dat men daar een *berd* onder verstond, als zei men *schermberd*. Voor *zonne-* of *regenscherm*, *parasol*, en *parapluie* is 't M. meer algemeen, en alleen goed. § 84. — In 't Perzisch beteekent dit woord شرم, schaamte, (*pudor*).

SCHERMER. V. Zie *Purmer*.

SCHERMUTSE, verouderd, doch waarvan 't naamwoord *schermutsel* en werkwoord *schermutselen* overig en in gebruik is, is of eigenlijk *schaar-moete*, dat is, *ontmoeting* van eene afdeeling volks (*rencontre* zegt men in 't Fransch), en hiervan is dan 't verbum *schermutselen*, frequentativum van *schermutsen*. Of het is *schaar-metse*, van *metsen*, moorden. — 't Woord was V. naar § 74.

SCHERP, zie *scharp*.

SCHERP voor lading van een schietgeweer. O. als zijnde een bloot adjectief. § 41.

SCHERPTE, V. als de uitgang toont. § 95.

SCHERTS,

SCHERTS, V. als de uitgang aanwijst. § 74. Van *ſcherren*, 't Latijnſche *ſcalpere*, en dus in beteekenis een zacht *hekelen*, 't geen men ook *krabben* en *krabbelen* noemt. Vergelijk *gekſcheeren*, op het woord *gek*. — Het naamwoord *ſchere* was ook oudtijds *ſpot*, en is van 't oude verbum *ſcherren* of *ſcharren*, ſaamgetrokken uit *ſchateren*.

SCHETS, V. door den vervrouwelijkten uitgang. § 74. — Van *ſche-en*, waarvan *ſcheem*, *ſchemer* en *ſchade* (in 't Hoogduitsch *ſchatt*) dat is, *ſchaduw*. *Schetſen* is *adumbrare*, en zoo noemden de Grieken de ſchets ook σκια. — Het Italiaanſche *ſcizzo*, waarvan 't Franſche *eſquisſe*, is meer opgemerkt van ons *ſchets* te zijn.

SCHEUK (het geen Pieterſon uit Kiliaan opgehaald heeft, en dat zoo in Kluits uitgave geraakt is,) eigenlijk ſlecht *rij-* of *huurpaard*, is M. maar door de toepasſing, waarin men het vindt, wordt het V. gebruikt. Men vergelijke 't aangemerkte op *hoer*. — Het woord is eigenlijk *ſchok*. Van welk woord men *voortſchokken* (in de gemeene ſpraak *ſjokken*) zegt, dat is, met *horten voortgaan*, als ſlechte paarden doen. Waartoe ook 't Franſche *choc* en *choquer* behoort. — § 28.

SCHEUR (eigenlijk *ſchoor*), als præteritum van *ſcheeren*, V. § 36; en dus in 't Gebruik. En zoo ook in den ouden zin van *bui*. Als wortel van *ſcheuren* zou 't M. zijn. § 28.

SCHEURBUIK, eigenlijk *ſcorbut*, waar de *k* ingeraakt is, even als in *ſcharlaken*. Men verſtaat er *ziekte* onder, en gebruikt het dus V. § 57.

SCHEUT of SCHOOT, V. als præteritum van *ſchicten*, en dus voor *uitbotting* of *uitſchieten* van iets dat groeit, of veerkrachtig uitzet; dus de *ſcheut* (het uitſchietſel) van een boom, of van een jong knopjen dat grooter wordt. Dus ook de *ſcheut* van een ſlot, enz. Even zoo ook voor een ſcheepstouw, behalven als men 't in de ſchie-

ting-

ting- of het trekken-zelf aanmerkt, als, *den ſchoot vieren* of *aanhalen*. § 36. Doch

SCHEUT voor het *ſchot* van een ſchietgeweer. Zie *ſchoot*.

SCHICHT is baarblijkelijk V. als præteritum van *ſchiën*, nu *ſchieten*. § 36, en Aanteek. *ooo*. Doch men gebruikt het, even als *ſchacht*, M. als men er *pijl* onder verſtaat. § 57.

SCHIE, rivier, V. § 57.

SCHIEMAN, zoo men thands by verbastering zegt. Het woord was van ouds *ſchuimman*, naderhand *ſchimman*, dat is, die op den voorboeg beveelt. Hy was de πρωρευς of *proreta* der Ouden. — Hy werd *ſchuimman* geheeten, om dat hy toen de ſchepen kleiner en lager waren, altijd in het *ſchuim* was. M. § 55.

SCHIETSPOEL, als *ſpoel*. § 39.

SCHIJF of SCHIJVE, V. als adjectief, eigenlijk *ſchie-ig*. § 33.

SCHIJN, M. als wortelſylbe van *ſchijnen*. § 28.

SCHIJNDEUGD, voor deugd in blooten ſchijn, als *deugd*, V. § 39. Doch in de beteekenis van iemand die deugd voordoet, M. Zie *waaghals*. Even zoo is

SCHIJNSCHOON, zoo 't als adjectief, *ſchijnbaar ſchoon* beteekent, ſubſtantivè genomen, O. § 41. Doch M. als 't een ſubſtantief is dat *een ſchoonſchijnende* uitdrukt: want dan is 't een imperativus of wortel des werkwoords *ſchijnen*, § 28. En dan blijft het ook M. offchoon van een vrouw gezegd, ſchoon velen het dan 't geſlacht der toepasſing doen aannemen, waarvoor niet meer reden is dan of men een vrouw *een ſoldaat*, *een ruiter*, *een bullebak*, *een monſter*, of *gedrocht* noemende, deze woorden in 't V. wilde gebruiken. En immers is *wijf* zelfs niet V. Vergelijk *waaghals* en *helleveeg*.

SCHIK, M. als wortelſylbe van *ſchikken*. § 28. Dus *in zijnen ſchik zijn*, en *geenen ſchik in iets hebben*. — En zoo ook

op-

opſchik. § 39. Zevencotius gebruikt het woord O. doch kennelijk verkeerd, als *beſchik.* § 89.

SCHIL of SCHEL, V. of M. als adjectief of zelfſtandig verbale van *ſche-en*, ſcheiden ('t Franſche *ſeparer*); of wel, van *ſcheê* (ſchede) gevormd; of wel, als verſtaande men *bast* daaronder. § 33, 28, 57. Oudtijds vindt men 't ook *ſchinde* gezegd, dat het Deenſche *ſchind* en IJslandſche *ſkinn* is, beide *huid* beteekenende. Zie *ſcheen.* — Doch *ſchil* voor *ſcheel* of *geſchil*, is O. § 51. Zie *toom.*

SCHILD, O. oudtijds M. 't Is van *ſchiën*, klieven, waarvan ook 't Latijnſche *ſcindere*, en 't Griekſche σχίζειν, σχίδη, 't Latijnſche *ſcia*, enz. en dus moet er een woord onder verſtaan zijn, dat M. was, of het is een oude ſamentrekking van *ſchillaart* tot *ſchilt*, door *ſchiëlen* als frequentativum. § 28. Het O. biedt zich van zelfs aan, en heeft ook in de andere Noordelijke talen plaats. Onze Ouden gebruikten 't V. als *ſchilding* d. i. *bedekking*, van *ſchil*, en inderdaad zijn *ſchil* en *ſchild*, en zoo ook *ſchilderen* in den zin van op den wacht ſtaan, en *ſchilderen* in dien van met verw bedekken, het zelfde woord. Ook leest men in 't Rationarium Caroli Audacis, *geſchil* voor *ſchildering.* — Onder Lodewijk de XIV, zei men nog *eſcaille* voor ſchild, zoo wel voor armſchild in den krijg als voor de ſchaal van den ſchildpad. Dus lezen wy in den Alaric:

Ceux qu'on voit demeurer dans les îles Alandes,
Qui portent pour pavois des eſcailles *ſi grandes,*
Que lorsqu'il faut camper, le ſoldat qui ſ'en ſert
En fait comme une hutte et ſ'y met à couvert.

Men noemde die groote ſchilden ook *pavaches*, 't geen een augmentatief is van *pavais.*

SCHILDERY, V. door de vorming, doch ook O. in het gebruik, door daar *ſtuk* onder te verſtaan, gelijk men *een ſtuk ſchildery* en *een ſchilderyſtuk* zoo wel als ook *een*

ſchil-

ſchilderſtuk plach te zeggen. Huydecoper veranderde DIT *ſchildery* by het nazien van van Harens Frizo, in DEES *ſchildery*. Te recht, daar *dit* op *ſtuk* ziet, een woord, te laag voor een Heldendicht. § 69. Dat het van *ſchilderen* is, weet ieder; maar het loopt zoo niet in het oog, dat de oorſprong in *ſchild* en *ſchil* is, als bedekking. Men betwist dus den *kladſchilderen* te onrecht den naam van *ſchilder*, die oorſpronklijk aan hen behoort. Ook in het Latijn hangt *pingere* met *ungere* en met het Grieksche πιχὸς te ſamen; alleen het Grieksch onderſcheidt het kladſmeeren met kunstſchilderen. Zelfs hangt *pingere* zichtbaar te ſamen met *pix*.

SCHILDPAD, als *padde*. § 39. Doch als een ſtof aangemerkt, O. § 48.

SCHILDWACHT, als *wacht*. Zie *wacht*. § 39.

SCHILFER, M. van *ſchilferen*, dat van *ſchilf*, voor *ſchelp*, ſchubbe, is. § 28. 't Is *afſchubbing*.

SCHIM, V. 't Is *ſchie-ing*, ſchaduwing, voorbyſchieting. Oudtijds ook *ſcheme*, waarvan *ſchemeren*.

Recht als die ſceme *vand' ſonnē lijt*,
Alſoe gaen wi heen al onſe tijd.

Spieg. der ſonderen. Dat is: *gelijk de ſchaduw van de zon voorbygaat, zoo verdwijnen wy geheel ons leven door*.

SCHIMMEL, M. door de vorming, ſchoon ook by verkorting van *ſchimmeling*, V. gebruikt. § 28, 34. Het is van *ſchim*, als *ſchieting*, en dus *ſchietſel*, *uitſchietſel*; namelijk, plantaardige begroeiing van iets. — Als *paard* van een byzondere gekleurdheid, blijft het echter by zijn oorſpronkelijk geſlacht, namelijk M. Vergelijk *ſchuim*.

SCHIMP, M. als wortelſylbe van *ſchimpen*. § 28. 't Is met *ſchim* en *ſchamp*, als uitſchieting en niet rechtſtreekſche maar als ware 't by afſtooting treffende ſmaad, verbonden. — In 't oud Hoogd. echter was 't *korstwijl*, als in Lohengrin, ſtrofe 127, en 128, en 133, en 135. —

Het

Het werkwoord *ſchimpen* heeft in den Vlaamſchen tongval *ſchomp* in præterito: doch by ons is het (zoo gezegd) gelijkvloeiend. — Oudtijds beteekende 't *ſcherts* in 't algemeen.

SCHINKEL, zie *ſchenkel.*

SCHIP, O. 't Schijnt eigenlijk wel van *ſcheppen*, en beteekent *bak.* Waarvan ook 't Franſche *bac* voor *plat* of *hengstſchip*, pont. Maar gelijk dit de reden van dit geſlacht niet aanbiedt, zou ik 't even zoo lief als adjectivum van *ſchiën*, voortſtreven, afleiden. § 41. Het eerſte wordt echter door het meervoudige *ſchepen*, en adjectief *ſcheepsch* bekrachtigd. 't Is O. als zijnde *geſchep*, § 87; en inderdaad dragen *ſchip*; *ſchuit*, *chaloup*, en 't Engelſche *ſhalop*, met *ſchelp*, *ſchulp*, waarby men het IJslandsch *ſkeid* (lepel) voegen mag, ja zelfs *ſchoe* en *ſchede*, het teeken van omvatting, of liever omgrijping, in de *ſch* aan het voorhoofd. — Alle namen van vaartuigen onderſtellen ook het woord van wat zy als voorwerp aanduiden, V. Zeker is *ſchip* niet anders dan *ſchep*, ook *ſchap* (*kas*, waarvan § 72 en Aant. *ll.*) van *ſcheppen.* Het meervoudige toont dit zoo wel als het adjectivum *ſcheepsch*, en het is ook eigenlijk een *bak*; en zoo werden verſchillende vormen van brood- of gebakſchotels of kommen van ouds met den naam van *ſchip*, en in 't Fransch *nef* genoemd. — Zie ook in Matth. Analect. het *broodſchip* ter tafel van Karel den Stoute. — Zulk een *ſchip* (namelijk tafelſchotel in die vorm) was ook *le grand navire du paon* op het vermaarde Feest te Tours, door Gaſton de Foix in 1458 gegeven, waarvan Favin, in zijn *Theâtre d'honneur et de Chevalerie* Livre III. Een groote ſchotel naamlijk, waarin een paauw in zijn veêren. — Dat vele ſoorten van bekers hunne namen van vaartuigen ontleenden, heeft Macrobius reeds opgemerkt. — Ook het woord *ſcyphus* behoort hiertoe, en zoo ſcheepte Hercules zich in

een *beker*. Zijn σχυφος is ons *ſchip*. Zie zijne *Saturnalia*, V, 1.

Doch ook by ons nog *boot* zoo wel een drinknap als vaartuig. Dit *nef* is ook verwant met ons *nap*, zoo wel als met het Latijnſche *navis*, waarvan de oorſprong zekerlijk Fenicisch is, en, denk ik, in 't zweven te zoeken. Men denke op נפש, نغس.

SCHIPBREUK, als *breuk*, V. § 39.

SCHIPBRUG, (niet *ſcheepsbrug*,) als brug, V. § 39. Het is een brug *van ſchepen* gemaakt, maar *ſcheepsbrug* is een brug op een *ſchip*, of waar langs men van een ſchip aan wal gaat.

SCHOBBE of SCHUBBE, V. 't zelfde woord als 't Latijnſche *ſquamma*. § 100.

SCHOBBEJAK, M. in toepasſing op den gene die het aan 't lijf draagt, § 57. Anders O. als *jak*. § 39. De *ſchobbejak*, is die geen eigenlijke rusting draagt, maar een eenvoudigen *kolder*, van *ſchobben*, dat een grover en minder ſoort van malien is; en dus is 't een *lichtgewapende*, een gemeen *krijger*, en van geen aanzien. Doch

SCHOBBERT is *ſchovert*, dat is ſtruikroover van het oude *ſchof*, *ſchove*, Deensch *ſkov*, bosch. — Ons *ſtruikroover* is eigenlijk die zich in de ſtruiken op de heiden onthoudt en verſchuilt. Het Deenſche *ſkof-røffuere* is daartegen *bosch-roover*. M. § 28.

SCHOE, V. voor *ſchede* waarvoor 't oudtijds gebruikt werd, en ook voor *voetbekleedſel*, niet M. dan als wortel van *ſchoeien*. § 28. In 't M. echter heeft mijn HS van Gregorius fol. 8 r°. b. *Wies ic niet weerdich en bin dat ic den rieme* ſijns ſchoys *ontbinden mach*. En even zoo fol. 9 v°. b. en 10 r°. a. Waarvoor fol. 12 r°: *Wiens riem van ſinen* geſcoyte. — Ook in den ouden Roman van Walewein, zelfs als *ſchede:*

Doe

Doe ghesciede hem dit gheual (d. i. geluk),
Datti vant sijn goede zwaert
Dat hi lief hadde eñ waert.
Doe hief hyt vp ende was blide,
Eñ staect sciere an sine side
In sinen scoe, dien *hi noch heuet.*

Hooft heeft het (in zijne vroeger werken ten minste,) V. als daar hy van de *handschoe* zegt. *Hef* haar *van der aarde.* Granida, II Deel. Ook het *hoefijzer* van een paard heet in het Deensch *skoe.* — *Kongens Ridehest havde sølvskoe*, dat is, *'s Konings rijpaard had zilveren hoefijzers.*

SCHOELJE, scheldwoord, is het Engelsche *scullion*, keukenjongen. M. § 55, 100.

SCHOEN, desgelijks V. als zijnde *schoe-ing*, § 99. Dat het een en ander al van zeer oud M. gebruikt wordt, is zeker, en dit reeds by Maerlant en Stoke; doch dit was het uitwerksel van de woorden in 't geslacht van hun Latijnsche synonyma te gebruiken. Waarin men somwijlen vrij dom of ongeregeld te werk ging. Van ouds beteekende het alle *overtreksel*, 't geen men nu *schede* noemt. Ook zegt men nog *schoeiing* voor een houten overtreksel van een steenen muur, wal, of kade. — Dat *schoeisel* O. is weet men, § 86.

SCHOER, voor *schouder*, het zij als samentrekking van dit, het zij als eigenlijk *schoor*, M. § 28. Vergelijk Aanteek. *hh.* Het woord is in eenige plaatselijke Dialekten bekend, doch behoort tot geene zelfs burgerlijk deftige taal, hoewel H. de Groot het te hulp riep om op *voeren* te rijmen. Men verwarre 't in oude schriften niet met *scheur*, somtijds *schoer* geschreven met de *oe* van de hoogerlandsche dialect, nu *ö*. Dus b. v. *dattu den hemel schoerste*, d. i. *scheurde.*

SCHOFFEL, M. van *schoven*, dat is, *schuiven.* § 28.

SCHOFT of SCHAFT, dagverdeeling der arbeiders, of uitſpanning in den arbeid, V. § 96. Zie *ſchacht*.

SCHOFT, voor *ſchouder*, desgelijks. Zie Aanteek. *hh*.

SCHOFT, ſcheldwoord, als uit *ſchavuit* of *ſchovert*, ſaamgetrokken, M. § 55. Zie *ſchavuit* en *ſchobbert*.

SCHOK, M. als wortelſylbe van *ſchokken*. § 28. Voor twintig- of zestigtal, O. om dat men er *getal* onder verſtaat. § 57. 't Perz. سک (*ſchek*) is gevaar of twijfel.

SCHOL, als *visch*, M. als dit, § 57.

SCHOL of SCHOLLE voor aardklomp. Dialektverſchil van *ſchorre*. Zie *ſchor*. V. § 67. 't Is het Engelſche *ſhoal*.

SCHOLFER of SCHOLVER, (ook SCHOLFERT,) anders *duiker*, zoo wel als vogel, als door den uitgang, M. § 57, 28. Misſchien is 't verbasterd van *ſchovelaar*. In 't oud Engelsch was *ſhovelard* en *ſhovler*, de lepelaar, van *ſhovel* (ons *ſchoffel*), een ſpade of ſchop, en werd ook van den pellikaan gezegd.

SCHOMMEL, werktuig tot *ſchommelen*, M. § 28.

SCHOMMEL, voor *ſchongel*, van *ſchongelen*, M. § 28.

SCHONGEL, voor *hangebast*. M. als woord, en door toepasſing. § 28, 55. Vergelijk *bengel*. — Ook M. voor 't geen wy een *ſchop* of *ſchommel* noemen, waarop men zittende heen en weêr bengelt, het geen onze Grootouders ook met een Vlaamsch woord, *touteren* plachten te heeten, van *touw*. — Huygens ontleent hiervan het veelbeteekenend woord van *een ſchongelvlotig gemoed*. I Boek op pſ. 79.

SCHONK, SCHINK, of SCHENK, been of brok, V. door de vorming. § 34.

SCHOOF, 't Deenſche *ſkov*, dat is, *bosch*, doch by ons alleen voor *korenbondel* gebruiklijk, en dus wellicht beter als van 't præteritum van *ſchuiven* in den zin van te ſamen voegen, aan te merken, V. door de vorm, als zijnde oor-

oorſpronklijk uit *ſcho-ig*, van *ſcho-en*, waaruit *ſchuiven* is. § 33.

SCHOOL, V. 't zij als præteritum van *ſchuilen*, 't zij als overneming uit het Latijn of Grieksch. § 36, 100. Het O. is misbruik als in meer woorden. § 28. Oudtijds beteekende 't Gezelſchap, of 't geen by één was. Dus b. v. in Maerlants Sp. Hist. fol. 153 r°.:

Si hingen voer dat Capitole
·*XX*· *romeinen* teenre ſchole.

Dat is eenvoudig: *by malkander*.

SCHOONHEID en

SCHOONTE, V. § 72, 33, 95. — *Schoon* is AAN- of TOE *te ſchouwen*, in tegenſtelling van AF*zichtlijk*; *ſchouwen* is niet anders dan *ſcho-en*. Echter hangt het met *ſcha-en*, *ſchaven* te ſamen, gelijk 't Engelſche *fair* (IJsl. *fagri* d. i. ſchoon) met *vagen*, en *mooi* met *mo-en* als wasſchen.

SCHOOR, M. als werker van *ſcho-en*, of wortelſylbe van *ſchooren*, of *ſchorren*, in de gemeene volkstaal *ſjorren*, torſen, doch nu voor *trekken* gebruikt, dat eigenlijk *ſjoueren*, van *ſjouwen* is, met het Franſche *ſuër*, zweeten, overeenſtemmende. § 28. — *Schoor* is ook *ſchraag* en *kruk*, en van daar misſchien zou men *ſchoorvoetende*, dat is, *krukvoetende*, als op *krukken gaande*, kunnen uitleggen. Want *voeten* is *gaan*, waarvan de lateren ook *voeteeren* gemaakt hebben. — Huyghens zei *ter ſchoore ſtappen*, in zijn Dagwerk. § 170. — Het is, dat hy 't woord als participium in *ing* nam, gelijk hy ook ter *loope* zei, en al dergelijke. Zie daarvan § 67. Doch buitendien heerscht er misſchien van al vrij vroeg eenige verwarring tusſchen het verbum *in infinitivo* en *in participio præſentis*, welke niet vreemd kan ſchijnen, als men begrijpt, dat dit participium ſlechts dien infinitivus met de keelklemming ondervangt, en dus ſtuit of bepaalt. Ver-

gelijk § 18 en Aanteek. *n* en *o*. Even zoo verwart men nog in Vlaanderen den Infinitivus en het participium, als men *al waggelen* en *al gieren* voor komen zegt, voor *al waggelend* en *al gierend*, 't geen niet dan in eene onvolkomen en verfranschte uitspraak bestaat, als van *avant*, *maintenant*, enz.

Dan, *ter schoore* is *schuivende*, en wel beschouwd is ons *schoorvoeten* ook niet anders dan *schuifvoeten*; doch het is ook wel van *schooren* als schudden en *wrijven*, *scho-e-ren*, waarvan het Hoogd. *schaudern*, 't Neêrd. *schurken* en *schuieren*. Vergelijk *schuier*, *schurft*, en *schurk*. — Zoo zegt men ook voor een traag en waggelend gaan, met een Hoogduitsche uitspraak *sjokken* voor *schokken*.

SCHOORSTEEN, M. als *steen*. § 39. Dat het woord V. gebruikt is, is door verwarring met *schoorsteê* voor *haard*. De ware beteekenis ligt niet alleen, als men veelal meent, in het ondersteunen, maar in het *rooktrekken*. Vergelijk *schouw*. — Dus is dit *schoor* in *schoorsteen* niet anders dan een samentrekking van *schou-er*, waarom men van ouds ook *schouw* daarvoor zei, even als men een *knip* en een *knipper* plach te zeggen, een *bol broods* en *bolder broods*, enz. — Anders zou *schoorsteen* den schraagsteen waar de schoorsteenpijp op rust, moeten beteekenen, en wat ware dan het *schoorsteenvegen?* — Men heeft het een met het ander verward.

SCHOOT, als præteritum van *schieten*, V. § 36.

SCHOOT (sinus) is algemeen van zeer vroeg af M. gebruikt, en zelfs ook in den zin van *schieting*, door dat men ook in den infinitivus *schoten* en *scheuten* schijnt gezegd te hebben, waarvan *scheutig* en *schotig* voor *schietig*, dat is *mild*, en ook *ruimschootsch*. Desgelijks ook voor *touw* in de scheepsbewoording. Zie *schot*. § 28.

SCHOP (spade of graaf), als præteritum van *schoppen* (dat *ik*

ik schope of *schoop* luidde), V. maar als daad van *schoppen*, M. En dus behoorde men te zeggen *iemand den schop geven*, overdrachtig of eigenlijk. § 36, 28. De overeenkomst dezer woorden met het Griekſche σκάπτειν (graven of ſpitten) is kennelijk, ook met het Lat. *scopa* als bezem.

SCHOP voor *schommel* (pendulum), M. § 28.

SCHOP met den voet, wordt oneigen gezegd, voor een *voettrap* of *voetstoot*, als er thands meê gemeend wordt. Maar het duidt een beweging aan met den voet om er iets meê op te lichten (op te *scheppen*) en zoo *weg te werpen*. Het is een Metafora. Iemand wegſchoppen is hem wegſtooten, zonder hem van den grond te beuren. — 't Woord is M. § 28.

SCHOP (by ons verouderd, maar in 't Vlaamsch nog *schuppe*) voor *winkel*, het Engelſche *shop*, is van *schaffen*, verzorgen of beter, *gerieven*, en dus 't zelfde als *aid* in *common aid*, nu *kommeny*. Zie dit woord. — Het Fr. kende voorheen ook *escope* in dezen zin, en de Latinitas medii ævi zei daar *scopa* van, 't geen toont dat het V. gebruikt werd. Ook is de wortelſylbe van ons *schaffen* eigenlijk 't oude præteritum *schap* van *scheppen*, dat dus wezendlijk V. moest zijn. § 36.

SCHOR, SCHORRE, V. als zijnde eigenlijk *schorring*. Zie *schors*. § 67. — Zie Cats, *Herderskl.* — Maar collectivè voor 't *buitendijksche strand*, is 't O. § 49. 't Woord hangt ſamen met het oude *skerr* een rots in zee, en in de Noordſche talen nog een ondiepte, waarvan men in Zweden *skerrboten*, en *scherr-* of *scheervloten* heeft, als waarmeê Gustaaf de III. Petersburg aantastte.

SCHORFT, zie *schurft*.

SCHORIE, 't Lat. *scoria*. Onzuiverheid van een metaal, die zich by het ſmelten afzondert; anders ook wel *het schuim* genoemd. V. als 't Latijnſche. § 100. Zie *schorre*.

SCHORPIOEN, O. als de overgenomen Franſche en Italiaanſche woorden in *on* en *one*. Echter ook M. uit navolging van het Latijn, waarin men *ſcorpio* en *ſcorpius* zegt; en dus beter. § 100.

SCHORRE, bank of ondiepte op de ſtranden. V. § 95. 't Woord beteekent eigenlijk ruwheid of oneffenheid. Vergelijk 't aangemerkte op *ſchors*.

SCHORREMORRIE, in 't oud Fransch *carimari*, O. als collectivum. § 49. 't Neêrduitsch is *rommelzode*, als Huydecoper heeft opgemerkt; echter houde ik *ſchorremorrie* ook voor Neêrduitsch, en eigenaartig de *morrie* van de *ſchorre* uitdrukkende, dat is het geen by de ebbe op de ondiepten der ſchorren hangen blijft. *Morrie* is primitivum van wat wy *morrelen* noemen, en hangt ſamen met *moren*, d. i. wroeten, met *moer*, en met *modder*.

SCHORS of SCHORSE. De V. uitgang toont het geſlacht. § 80. *Schor* is van *ſcho-en*, in den zin van *omvatten*, bedekken; dus *omkleedſel*, inkorſting. 't Fransch *écorce* is hiervan, en 't Latijnſche *cortex* heeft er naauwe betrekking op. — 't Adjectivum *ſchor* of *ſchar* beteekent *ruw*, en van daar ſchijnt de *ſchar* (kleine zeevisch) genaamd te zijn. Namelijk van de *ſchorrenheid*, als Hooft ſpreekt; ook zeggen wy *een ſchorre* (voor *ruwe*) *keel* of *ſtem*. Doch zie *ſchar*. — Het verband tusſchen het woord *ſchors* en *ſcheuren* (elders *ſchoren*) 't geen zoo eigen is aan de boomſchors, verdient ook opmerking.

SCHORSENEER. Italiaansch woord, *ſcorza nera*, d. i. zwarte ſchors. De naam van een uitwendig zwarten wortel. V. naar § 100.

SCHORT of SCHORTE, V. als de uitgang *te* meêbrengt. § 95. Van 't zelfde *ſchor*, als adjectief. 't Is het zelfde woord met het Franſche *eſcorte*, bedekking, van 't Latijnſche *cortex*. Ons *kort* (zemel) is mede 't zelfde woord, en beteekent dus de bedekkende bast van het graan.

SCHORT,

SCHORT, bepaaldelijk voor het *voorſchoot*. In zich-zelve V. als 't vorige, doch O. voor zoo veel men het als præteritum *geſchort* neemt, en aanmerkt als het ding waarmeê men zich *ſchort*. § 95, 87.

SCHORT voor *gebrek*. O. by Huygens:

Maar 't groot ſchort *ſchort hem ook, de kennis van zijn zelven.*

Echter zou ik het M. achten, als wortelſylbe, § 28.

SCHORTELDOEK, van *ſchortel*, adjectief van *ſchors* gemaakt, en *doek*. Als *doek*. § 39.

SCHOT, O. als zijnde *geſchot*. § 51, 87. Ook met opzicht tot het glippen of ontglippen van een aangetrokken touw of band. Anders als *ſchote* of *ſchoot* en *ſcheut*, V. of M. § 36. Zie *ſchoot*. — Ook in *ſchot* en *lot*. O.

SCHOTEL, van *ſchot*, als zijnde van ouds het bord of berd waar men 't *ſchot* of *gelag* op *ſchiet* of *legt*, even als *tellen*, van *tellen*. Het woord neemt als adjectief alle geſlachten aan, naar 't ſubſtantivum, dat er onder verſtaan wordt. Het V. geſlacht is oudst; in het M. wordt het, als op zich-zelf ſtaande, door den uitgang gewettigd, doch men heeft het vrij algemeen V. gebruikt als nemende 't voor het Latijnſche *ſcutella*, van *ſcutum*; doch kwalijk. *Scutum* zou *ſcutellum* maken. § 33, 28. Doch

SCHOTEL voor den ovenſchop van een bakker, volſtrekt M. § 32. Welk laatſte woord van *ſchieten* (als inſchieten van 't bakſel in den oven,) is. — Men zie voorts ons aangemerkte op *ſchip*.

SCHOTS of SCHOTSE. De V. uitgang toont het geſlacht. 't Is een *ſchot* ijs. § 80.

SCHOU of SCHOUW, als wortelſylbe van *ſchouwen*, M. Dus *ergens ſchouw over houden*; en zoo, *een wapenſchouw*. § 28. Kwalijk zegt men derhalve *ter ſchouw* dragen, of men moet *ſchouwe* (voor *beſchouwing*) zeggen. *Ten ſchouw dragen*, behoort het, § 28. *Te ſchouw* zegt men ook,

maar voor *te ſchouwen*, als infinitief. — Of *ſchouwen* voor *zien* in verwantſchap ſta met het Ooſterſche *ſchem* (de zon) is bedenklijk. Dat het met *ſchoon* in verband ſtaat, toont zich-zelf. Zie *ſchoon*. *Schoon* is *ſchouwing*, een voorwerp om aan te zien, om op te blijven ſtaren, of aan-*ſchouwen*. Men merke hier 't onderſcheid op, van de blijde verwonderende *o*, en de drukkende en huilende *u*, in *ſchuwen*, 't geen toch eigenlijk *affchouwen*, afzien, is, gelijk ook *afzichtlijk* en *affchouwelijk* of *affchuwelijk* 't zelfde in den grond is; terwijl *ſchuwen* ſlechts allengs in toepasſing uitgeſtrekt is tot alle ontwijking of vermijding.

SCHOU of SCHOUW, als *hengst* of *praam* ter overhaling over een water, V. Eigenlijk is dit *ſchaue* of *ſchove*, dat is, *trekking* of *ſchuiving*, gelijk *hengst* in dien zin eigenlijk *hengſe* is, van 't oorſpronklijk *hangen* aan een ſpannend touw, waar het langs getrokken werd. § 67. — Voeg tot opheldering van de beteekenis van dit *ſchou*, beide als *overtrek* over een vaart, en als *rooktrek*, d. i. *ſchoorſteen*, hierby, dat *ſchaven* of *ſchau-en*, *ſcho-en*, *ſchowen*, een ſchuivend bewegen uitdrukt, en daarvan als verbum neutrum *gaan-*, *voort-*, *door-* of *voorbygaan* te kennen geeft. Als tranſitief is het derhalve *doen voorbygaan*, en dus beide het *ſlooten* (dat wy *ſchuiven* noemen) en het trekken. Gelijk men ook *ſchuiven* (zoo wel als *trekken*) voor 't gaan-zelf gebruikt, zoo is 't oud Hoogduitſche *ſchouwe* ook voor *tocht*. Dus b. v. in den Lohengrin, ſtrofe 133:

Scholde wir mit ir uzzen ſin ein gantzes iar,
Wir bliben dannoch bi uch in der SCHOWE.

D. i. Al moeſten wy met haar een geheel jaar uit zijn, wy bleven toch by u *op den tocht*, of *op reis*.

SCHOU of SCHOUW, oudtijds voor *ſchoorſteen*. Desgelijks *trek*. § 39. en M. als wortelſylbe van *ſchauen*. § 28.

SCHOUBURG of SCHOUWBURG, als *burg*. § 39.

SCHOU-

SCHOUDE (nu *ſchou*), V. als *ſchou-ede*, *ſchouwheid*. Vergelijk § 95, en Aanteek. *ccc*.

SCHOUDER, eigenlijk adjectief, en dus van alle geſlachten. Zie in onze Verhandeling de Aanteek. *hh*. Met onze Bijbelvertalers gebruikt men 't best M. § 28. Vele verwarring is veroorzaakt door dat men *op de ſchouder* zei als *op de been*, *met alle man*, *aan alle kant*, *in alle hoek*, en zoo meer in plur. waarvan Huydecoper. — Waarſchijnlijk echter is *ſchouder* niets anders dan 't oude *ſcho-er*, dat, ſaamgetrokken, *ſchoor* maakt, en waar de *d* tusſchen in is geraakt als in *ka-de* van *ka-en* en dergelijke; dat is, door den bloten overgang van de eene vokaal op de andere. Het is zekerlijk hierdoor dat op ſommige plaatſen van ons land het gemeen de *ſchoer* voor de *ſchouder* zegt.

SCHOUSEL, O. § 86.

SCHOUSPEL of SCHOUWSPEL. O. § 39.

SCHOUT, van *ſchouwen*, toezien, en zoo beteekent het *opzichter* en *wachter*. Hiervan 't Engelſche *ſchout*, voor *ſchildwacht*, en ons *Schout by nacht*, dat is, *opzichter by nacht over de Vloot*, gelijk de Vlootvoogd het by dag is. Het Hoogduitſche *ſchuld-heiſz* en *ſculteet* mag op den Gerechtsſchout pasſen; 't geeft de ware afleiding niet by ons. — M. § 57. Doch men mag opmerken dat dit woord oorſpronklijk V. was, gelijk *wacht*. Men zie *ſchoute* met den uitgang *te*, en dit toont de vorming even als *gedachte*, *moete* als *ontmoeting* en *zwaarte*, en *warmte* enz. § 33, 95.

SCHOVEL, ook *ſchoffel*. Zie dit.

SCHOVERLING, ſchaats; van *ſchuiven*, oudtijds *ſchöven*. V. als adj. eigenlijk. § 33, 34.

SCHOVERT, zie *ſchobbert*.

SCHRAAG, V. als adjectief *ſchra-ig*, van *ſchra-en*, dat met *ſchre-en* verwant, het Latijnſche *divergere* is. —

Schragen is van de wijdbeenige *ſchraag*, en hiervan is dan ook de wortelſylbe weder in 't M. bruikbaar. § 33.

SCHRAAP, als wortelſylbe van *ſchrapen*, M. § 28.

SCHRAAP of SCHRAPE, en

SCHRAB, of SCHRAP, als præteritum van *ſchrépen*, V. 't Zelfde *ſchrab* en *ſchrap*, als wortelſylbe van *ſchrabben* of *ſchrappen*, wederom M. § 36, 28.

SCHRAM, eigenlijk *ſchraïng*, en dus V. maar als wortel van *ſchrammen*, M. § 85, 28.

SCHRANK, ſaamgetrokken uit *ſchra-ing* (*ſchra(g)ing*) en dus *bank* en al 't gene ſchraagt of draagt. By de Hoogduitſchers voor een kas genomen, ſchoon het ſlechts een *plank*, waar men iets opzet, beteekent. Oorſpronklijk zeiden zy *ſchrankkaste*, en 't woord eenmaal in 't ſpreken verkort, werd vervolgens door 't gebruik ook tot hang- of kapſtokkasten uitgeſtrekt en algemeen. V. § 36.

SCHRANK is ook beperking, en werd in 't oud Hoogduitsch ook voor ſtaketſel (van welke vorm of ſtof ook) genomen, en hiervan zegt men van ouds *iemand ſchranken ſtellen*, en *zich beſchranken*, en *beſchrankt* voor naauwbeſloten en wat men anders *bekrompen* noemt. Even zoo, *zich inſchranken*. Dat de oorſpronk in het adjectief *rank* (ſchraal) is, toont zich-zelven. — Doch *ſchranken* is ook *verwringen*. In dezen zin zou *ſchrank* als wortelſylbe van dit werkwoord M. zijn, anders V. § 36, 28. Ook is *ſchrank* een præteritum van *ſchrinken*, d. i. inkrimpen, als verbum neutrum en als tranſitivum. 't Was een oude vloek: *God moet hem ſchrinken!* Dus b. v. in van Velthems Sp. Hist. I B. c. 49.

SCHREDE, V. als *ſchre-ede*. Zie § 95. Of liever, als præteritum van *ſchrijden*, 't geen het verwijderen van de beenen beteekent, in 't gaan even als anderzins. *Divergere*, *varicare* zegt het Latijn. § 36.

SCHREEF,

SCHREEF, V. als præteritum van *schrijven*, 't geen eigenlijk het zelfde als *schraven*, *schrappen*, is. § 36.

SCHREEUW, M. van *schreeuwen*. § 28.

SCHREUMTE, V. door den uitgang *te*. § 95.

SCHRIFT, V. als præteritum van *schrijven*. Voor *geschrift*, O. § 35, 49. Dat men 't niet in het V. neemt dan voor *de Heilige schrift*, is dat het dan eene bloote verkorting van *schriftuur* is, zijnde 't Lat. *scriptura*, en V. als dit.

SCHRIFTUUR, V. als 't Latijnsche en Fransche woord. § 100.

SCHRIJN, O. als 't Latijnsche *scrinium*, waar het uit afgekort is. § 100. Doch als Neêrduitsch beschouwd, zou de uitgang het V. maken; zoo dat de verscheidenheid in 't Gebruik niet bevreemden moet. § 99. Dat onze nog gebruiklijke naam van *schrijnwerker* hiervan is, waarmeê men een kastenmaker beteekent, ziet ieder. Ook dat het Fransche *ecrin* hiervan is voor een juweelkoffertjen. — De samenhang met *schrijnen*, schaven of 't gevoel van een schaving die verwonding meêbrengt, is ook niet te ontkennen, en zoo ook met het Hoogduitsche *schrancke* voor een *kas*. — By onze Overgrootouders beteekende een *schrijn* meestal een koffer.

SCHRIK, zou als zijnde *schre-ig* (verzet), V. zijn, § 33; maar men gebruikt het niet meer dan als wortelwoord van *schrikken*, om dat het in 't M. geslacht meer *vehementie* heeft. § 28. *Verschrikken* is *verschreden*, van *schrede*, gelijk ἔκστασις van στάσις stand, en ons Neêrd. *verzetten* en *ontzetten* hoc sensu.

SCHROEF (schroeve), als oorspronklijk præteritum van het werkwoord *schra-en* of *schraven*, ook *schroven*, dat *ik schroef* en *geschroven* maakt, en waaruit dan het verbale *schroef* en derivatief werkwoord *schroeven*, waarvan 't Fransche *écrouer*. — En M. als wortelsylbe van dit latere werk-

werkwoord *ſchroeven*, draaien, en daarvan ook *duizelen*, dronken zijn. Zie Cats, *Huwelijk*: „Zijt matig in den drank, ſchoon dat er iemant *ſchroeft*." § 33, 28. De ſamenhang van het woord met *krom* (d. i. *kro-ing*) waarvan ook een *kram* is van *kra-ing* uit *kra-en* (krawen) enz. toont het kromme of omdraaiende 't geen de *ſchroef* maakt.

SCHROEF plach ook in ruimer en eigenlijker zin een ongebonden wellustige te beteekenen, en Cats gebruikt het ook in deze opvatting in den *Selfſtrijd*. — Het participium *verſchroven* voor *verdreven*, nog in mijn tijd niet gants verouderd, is van dit zelfde *ſchraven*, welks verwantſchap met *ſchrabben*, *ſchrobben*, *ſchrapen*, en *krabben* en *kraauwen* of *krouwen* van zelfs in het oog loopt.

SCHROK voor *ſchrokker*, gulzigaart, M. § 28, 55.

SCHROOM, M. als wortelſylbe van *ſchroomen*, § 28; ſchoon het inderdaad V. zou zijn, als contractie van *ſchroing*, verbale van *ſchro-en*, draaien: gelijk wy ook *draaien* zeggen voor een aarzelend talmen. *Schroom* is dus veel minder dan *vrees* of *vaar*, hetgeen in den grond achteruitwijken is (zie *vrees*).

SCHROOT, O. als zijnde *geſchroot*, van 't werkwoord *ſchroden* of *ſchrooien*, affnijden, of ook afdraaien. § 41. Van welk *ſchroden* ons oud *ſchroder* of *ſchreuder* is, ſnijder beteekenend.

SCHUBBE of SCHOBBE, V. van *ſcheppen*. § 36. Zie *ſchop*, waarmeê het het zelfde woord is.

SCHUDDE, ook *ſchuddeboef*, voor ſlecht, ondeugend mensch, M. § 55. 't Is eigenlijk *ſchode*, of *ſchooie*, waarvoor wy nu *ſchooier* zeggen, voor zwerver, bedelaar, enz.

SCHUIER, M. als wortel van *ſchuieren*. § 28. Dat het met *ſchuiven* aan één hangt, eigenlijk *ſchuien* zijnde, 't geen, in *ſchooien* verbasterd, heen en weêrzwerven beteekent, is duidelijk. — Het *ſcurra* der Latijnen kon hier wel

wel meê verwant zijn, 't zij als uitvaagſel of verdreveling of landlooper.

SCHUIF, M. als wortelwoord van *ſchuiven;* doch *ſchoof*, in een platter uitſpraak *ſcheuf*, (dat er dikwijls meê vermengd wordt) als præteritum van dat werkwoord, V. § 28, 36.

SCHUILHOEK, zie *hoek.* § 39.

SCHUIM, M. als wortel van *ſchuimen.* § 28. V. als eigenlijk *ſchui-ing* of *ſcho-ing*, bruiſching, § 85; O. als ſtoffelijk, voor 't *ſchuimſel* als zoodanig gebruikt. § 48. Tot het goed gebruik dier verſchillende geſlachten behoort een zekere ſmaak. Men zegt, by voorbeeld, het *ſchuim des volks*, en het *pekelſchuim;* maar de *ſchuim* of het *ſchuim* der baren, de *ſchuim* van 't geſmolten metaal. Het ſchitteren van den *ſchuim*, 't gebruisch van 't zwalpend *ſchuim*, een ſpat van de *ſchuim* uit den muil. Hooft zegt ook:

De *ſchuim* en 't lichtſte ſtof
Van 't reukelooze volk dat geen verlies van have
By 't oproer vreest. — Baeto, 542.

Doch zekerlijk ware 't O. hier beter geweest, hetgeen meer verachting uitdrukt.

Men denke by dit woord ook aan 't Gr. κῦμα, aan 't Holl. *kimmel* en *ſchimmel*, en 't Hebr. אשקמא (*eſcume*, juist het Franſche) doch eigenlijk, *ſpeekſel* beteekenend.

SCHUIMSPAAN, zie *ſpaan.* § 39.

SCHUIT, V. als de uitgang eenigzins ſchijnt aan te wijzen; en wellicht is het woord niet anders dan *ſchoot*, als *ſchieting.* Gelijk in het IJslandsch *ſkutull* (werpſchicht) en *ſkutur* (*ſchuit*) aan één hangen. Beide drukken een ſnelheid van vaart, een voortſchieting uit; en zeker is 't ook met *ſchuiven* en *ſchaven* verwant, welk laatſte ook een ſnel wegloopen beteekent. — Onze Grootouders noemden ook de ſcheurbuik met den naam van *blaauwſchuit*, al-

alleen van het *uitſchieten van blaauw bedorven bloed.* § 36. Doch zie *ſchip.*

SCHUIVUIT of SCHUIFUIT, ſoort van uil, om zijn geluid dus genoemd, en als vogel, M. § 57.

SCHULD, van ouds V. als *ſchoude*, dat is, *ſchou-ede*, waarmeê het één woord is, maar als wortelſylbe van *ſchulden* of *ſcholden*, of *ſchouwden*, waarvan *beſchalden*, *beſcholden* en *onbeſchouden*, ook wel M. genomen. § 28. 't Is echter eigenlijk het præteritum van *ſchelden*, *ſchold*, en dus onbetwistbaar V. § 36. Zie ook *ſchoude.*

SCHULP, zie *ſchelp*, V. § 33.

SCHUP, zie *ſchop.*

SCHURF, SCHURFT of SCHORFT, de uitgang *te* toont het V. geſlacht. Het is de hoedanigheid-zelve van *ſchor* of *ſchorrig*, ruw, rappig, en is *ſchorrigte.* (Vergelijk *roof*, *rove*). § 95. Het wordt echter O. gebruikt voor het *ſchurft zijn*, en dus als adjectief; maar als ſubſtantief en de *ziekte* beteekenende, is het regelmatig V. Zie echter Aanteek. *cccc*, bl. 334.

SCHURK, van *ſchuren*, wrijfpaal in een weide, en dus *ſchurig*, adjectief, maar M. door toepasſing van *paal.* § 57.

SCHURK, als *ſlechte knaap*, het zij van 't Latijnſche *ſcurra*, het zij van het vorige, en ook door toepasſing M. § 57.

SCHURK, als woord van liefkozing, voor *troeteling*, M. en V. door toepasſing. § 57. In zich-zelfs M. als wortelſylbe van *ſchurken*, in den zin van *troetelen*, waarvan 't primitief *troten* (drukken, ſchaven,) is.

SCHUT, van *ſchutten*, beſchermen, als wortelſylbe. M. § 28; doch voor houten of ander beſchutſel tegen windtocht, haardgloed, of dergelijke, in 't Gebruik. O. § 57. Vergelijk *ecran.* M. § 28.

SCHUT, voor *geſchut*, in welken zin men *ſchutgevaarte* en *ſchutgevecht* zegt, O. § 87.

SCHUTS

SCHUTS (beſcherming), door den vervrouwelijkenden uitgang gekenmerkt als V. § 80, 74.

SCHUUR, V. door het Gebruik; uit vermenging van het Franſche *eſcurie*, (dat van ons *ſchuur* is, en waarvan men 't Latijnſche *ſcuria* gemaakt heeft,) met *écurie*, van *equus*. § 100. Het woord echter is eenvoudig van *ſchuwen*, waarvan ook *ſchuilen* is, en zou door de vorming eer M. zijn. § 28. In het Deensch beteekent het een bloot *afdak*.

SCORBUUT. Zie *ſcheurbuik*. O. als 't Lat. of V. § 100, 57.

SCRUPEL. 't Lat. *ſcrupulus*, 't zij voor een gewicht, 't zij voor eene zwarigheid of beſchroomdheid, M. § 100.

SCYLLE, 't Latijnſche en Griekſche *ſcylla*, V. zoo voor *plant* als voor *zeemonſter*. § 100.

SECANT, ſnijlijn, en, als lijn of linie daaronder verſtaande, V. § 57.

SECONDE voor zestigſte deel van een minuut, V. als onderſtellende 't Franſche woord *partie*. § 57. Doch

SECONDE, als byſtander in een tweegevecht. M. § 55.

SECTIE, afdeeling; of, ſnijding. 't Lat. *ſectio*. V. § 100.

SEDITIE. Het Lat. *ſeditio*, in den zin van *opſtand*. V. § 100.

SEGAAR, beter *cigaar*. M. als *cigarro* in 't Spaansch. § 100.

SEGMENT. Het Lat. *ſegmentum*, afſnijdſel. O. als dit, § 100.

SEGRIJN, O. als *ſtof*. § 48. Zie *ſagrijn*.

SEIN. Teeken ter verſtendiging, op ſchepen of anders. O. als *teeken*. § 57. Doch ook M. als van *ſeinen*, het teeken geven. § 28.

SEIN, ſaamgetrokken uit *zegen*, het Lat. *ſagena*, en V. als dit, § 100.

SEINE, rivier, en als zoodanig V. § 57.

SEIS, V. Zie *zeis*. Doch

SEISSEN, O. 't zij als diminutivum *ſeisſin*, of als adjecti-

tivum. Huyghens ſchreef *ſeisſem.* Oudtijds ook voor, ſnoeimes gebruikt. § 45, 41.

SEK, voor *Spaanſchen wijn*, M. § 57. 't Is verbasterd uit *ſacco*, om dat de wijn in Spanje niet in vaatwerk, maar in zakken bewaard werd. Het woord is dus eigenlijk *zakwijn.*

SEK voor een hond, nu verouderd, maar by mijn kindsheid nog in gebruik in toepasſing op een kwaden hond. Het Perziſche سگ, dat ook hond beteekent.

SEKREET. Het Lat. *ſecretum*, O. in alle beteekenis. § 100.

SEKTE. Het Lat. *ſecta*, en als dit, V. § 100.

SEMBLANT (ſchijn), een adjectief, ſubſtahtivè genomen. O. § 41.

SEMESTER (tijd van zes maanden) mede adj. O. § 41.

SEMOULE, 't Ital°. *ſemola*, waarvan op *zemel.* V. als de uitgang meêbrengt. § 100.

SENAAT. Het Lat. *ſenatus*, en als dit, M. § 100.

SENECHAL (Fransch woord, voor een ampt of waardigheid en blijkbaar, M. § 55. Doch het woord is Duitsch en van *ſchalk* als knecht of voogd (even als in ons *maarſchalk*) en *ſin* of *ſinne*, waarvan ons tegenwoordig *gezin*, ſamengeſteld. Het is dus Huisvoogd; en zeer eigenaartig is de tytel van *Major domus*, dien Ingulfus aan Harold onder Eduard Confesſor in 1120 gaf, door de Chronique de Normandie met *Senechal du Roi Edouard* vertaald. Men merke op, dat onze Ouden ook *ſen* voor *ſin* of *zin* ſchreven, als *blide in ſinen ſen*, en zoo ook *ghenesſens*, d. i. *geenzins.* Vergelijk *maar* of *meer*, *ſchalk*, en *gezin.*

SENTENTIE. 't Lat. *ſententia*, als rechterlijk *vonnis*, en ook wel als *meening;* ook als *ſpreuk.* V. § 100. Wy plachten *ſententie*, met dit vreemde woord voor de uitſpraken der Gerechtshoven te zeggen, als oorſpronklijk uit de Burgondiſche praktijkvormen by deze ingeſteld; maar *vonnis* voor die der lagere Rechtbanken.

SEN-

SENTINEL. Zie *centinel.*

SERAF en SERAFIJN. M. als Engel. § 55, 57.

SERAIL, als men kwalijk naar de valſche Franſche ſpelling zegt, in plaats van *ſerai* (سراي) gelijk in *karavanſerai;* eigenlijk *hof*, *aula*, *gasthof.* In den zin waarin men 't gebruikt, behoorde men daar *vrouwen* in ſamenſtelling by te doen. De Turken zeggen *Haram*, of beter, *hæraam*, حرام, dat is, *verboden.* O. 't zij door toepasſing van *hof* of *gebouw*, of als collectief. § 57, 49. Gelijk men hier voor de *i* 't Franſche *il* ſchrijft, laat men elders met die zelfde wantaal de ſlotkonzonant weg, en vernoemt *Timurlenk*, met hem *Tamerlan* te heeten. Doch waar heeft die vervloekte Franſche overheerſching zich niet al over uitgeſtrekt!

SERGE of SERGIE (een ſtof), verbastering uit *ſærge* of *ſerge*, ook *ſærk*, van 't Latijnſche *ſericum.* By Kiliaan heet het *ſubſericum.*

SERGIE, een grove *ſtof.* Voorheen ook *beddetijk.* Het Turkſche صرغي (*ſærghi*), pakdoek. Beide woorden O. § 48, ten zij men er het woord van de *ſtoffe* onder verſtaat. § 57. Men noemde 't ook *ſærk* en *tertijn.*

SERGIE of SERGE, oudtijds voor *overſte*, nevens

SERJANT (in 't Fransch *ſergeant*,) door ſommigen van Xerxes, in 't oud Perzisch *krijger*, afgeleid. M. § 55. Het is echter natuurlijk tot het Ital°. *ſervente*, Spaansch *ſerviente*, ('t Latijnſche *ſerviens*) t'huis te brengen. De naam *Xerxes* beteekent *krijger* (bellator), en *Artoxerxes* is *grooter krijger.* Dit voorzetſel is ons *hard*, dat is, *ſterk*, *veel.* Zonderling klinkt het ons thands in de ooren als wy in de oude ſchriften lezen: *In hoocheit geſeten als een ſergie* (of, gelijk men ook ſchreef, *chergie*). Maar nog ruim zoo wonderlijk, als Scipio Gentilis het *ſergent* of *ſerviente* van *Cæſarianus* wil doen afſtammen. Het ſchijnt wel eenigermate met het Engelſche *ſherif* 't zij verward

cier maken. § 100. Maar als wortelſylbe van *ſieren*, M. § 28. Zie op C.

SIERAAD, O. als eigenlijk *ſiergeraad*, of als collectief. § 87, 49.

SIERAADJE, V. § 100.

SIERRAAD, M. § 39,

SIGNAAL, teeken, en als dit, of als adjectief, O. § 57, 41.

SIGNALEMENT, beteekening. Als deze uitgang met zich brengt, O. zijnde die de Latijnſche, *mentum*. § 100.

SIGNATURE, teekening. Fransch woord, uit het Latijn, en V. § 100.

SIGNET, O. als de uitgang meêbrengt. § 100. Het koomt voor by onze Bijbelvertalers, 1 Kon. XXI, vs. 8.

SIJS, (meest in diminutivo gebruikt, *ſijsjen*), ſoort van *vink*. M. als vogel, § 57.

SIK, voor *baard*, van 't Hoogduitſche *tziën*, trekken. M. door toepasſing van *baard*. § 57.

SIKKEL, M. doch als adjectief beſchouwd, ook V. even als *zicht* of *zeis*. Het woord is niets dan 't Latijnſche *ſecula*, van *ſecare* of *ſicula*, diminutief van *ſica*, een krom zwaard. Vergelijk Fl. Joſ. XX, 7. § 28, 100.

SIKKEL, Hebreeuwsch muntſtuk. M. als alle penning by ons, § 57.

SILBE, SYLBE, of SYLLABE, V. als 't Latijnſche en Franſche woord. § 100.

SILHOUETTE. Dus genoemd naar den gene die in Frankrijk deze ſchaduwbeeldingen invoerde, welke 't by mijne kindsheid bloot kinderſpel was op papier te brengen, en die ſchoolknapen elkander leerden maken. V. om dat men er *ſchets* onder verſtaat. § 57, 100.

SILLE (ſluis), verouderd woord, V. 't Woord is eigenlijk *ſijeling*, van *zijgen*. § 67. Ook voor drempel V. wanneer het eigenlijk *ſulle* is, verwant met *ſaluwe*, morſig. Zie § 16, 33.

SIM of SIMME (aap), V. als woord, zoo om 't Latijnsche *simia*, als ook om dat men het eigenlijk van de *apin* gebruikt. § 100, 55.

SIM beteekent ook de top op de kurk, welke boven den hoek of haak van een hengelsnoer, op het water drijft.

Hiervan is de spreekwijs: *iemand onder* 'T SIM *hebben;* dat is, hem vast of zoo goed als gevangen hebben. — 't Is het Fransche woord *cime*, top, waarvan ook *cimier* is. O. door 't Gebruik, doch uit misverstand van *tsim* uit samentrekking van *de sim* waarin de *d* door vereeniging met de *s* tot *ts* wordt, als in *tspies*, *tspil* enz. welke, gelijk ook dit *sim*, V. zijn; (§ 100), zoo als ook ons *kim* is, 't geen het zelfde *cime* en Latijnsche *cima*, en er dus één woord meê is.

SIMILOR, (Fransch,) by ons, *tombak* of *pinsbek*. O. als metaal. § 48.

SINAÏ, als het gantsche gebergte O. doch als de berg bepaaldelijk, M. § 57.

SINDAL of SINDEL, by onze Ouden *zijden stof*, en niet te verwarren met *sindon*, dat fijn *Egyptisch linnen* is. O. § 48. 't Koomt by de Ouden voor als *purper* of *karmozijn;* als: *rooder dan* of *zoo rood als een* sindaal. Men mag twijfelen of dit *als gloeiende asch* beteekent, dan *als broosjens* uit rood Turksch leêr gemaakt. Oudtijds een groote pracht, en by ons in de zeventiende eeuw een algemeene dracht by lieden van aanzien.

SINDEL (beter *cindel*), eigenlijk de onzuiverheden in 't gesmolten metaal (in 't Latijn *scoria*), verbasterd uit het Engelsche *cinders*, van 't Fransche *cendres*, asschen, A—S. ꝑindeꝑ (*sinder*); doch by onze Schrijvers altijd aangenomen als kolengloed. Zoo noemt Jan Vos den Etna nog:

— *de vuurge* zindel*kolk*
Van Lemnos heete smits;

en zoo zegt Hooft *ontzindelen* voor ontgloeien. — Als collectief genomen O. anders M. § 49, 32.

SINDON, fijn Egyptisch linnen. O. als *ſtof*. § 48.

SINGEL. Zie *cingel*.

SINOPEL in de Heraldica, groen. Van de ſtad *Sinope* genaamd. Als kleur adj. en O. als verwe. V. § 41, 48. Zie mijne Nieuwe T. en D. Verſcheid. IV. Deel, bl. 71.

SION. Als ſtad, gewest, of volk, O. en dus zelfs ook als berg. Niet te min neemt het voor de Kerk genomen, zijn posſesſiven als V. aan.

SIREEN, V. als Vrouw, en als in het Lat. § 55, 100. De oorſprong van 't woord ligt in 't Ooſterſche שיר (*ſir*), gezang, en de beteekenis is dus *zangſter*. Zie *lisch*.

SIRINGE (Fransch *lilas*), als bloem, V. en als boom, M. § 57. Waarſchijnlijk het Ital. *ceringa*, d. i. waschverwige. Zoo dat het eigenlijk tot de witte bloem behoore, niet tot de paarsblaauwe.

SIROOP, M. als 't Latijnſche *ſirupus*, dat echter van 't Ooſterſche شراب (*ſcharab*) is.

SISTER, Egyptisch ſpeeltuig, M. als by ons uit het Fr^e. *ſistre*. § 100.

SITS. Zie *chits*. Doch waarom 't woord niet liever met de *ſ* geſchreven?

SJERP, 't Franſche woord *echarpe*, V. § 100. — Waarſchijnlijk is en 't Fr. en 't Ned. woord van het Perziſche سربند (*ſerbend*), d. i. windſel, faſcia. — Het verband intusſchen van dit *ſjerp* met *ſjerren*, *ſjorren*, dat is om- of ſamentrekken met een bindſel, is opmerklijk. — Dit zelfde Perziſche woord is met *ſherif* en *ſherge* verbonden: zijnde de gordel een merkteeken van waardigheid in het Ooſten. Zie ook *ſcherf* of *ſjerf*.

SJOR (ruk, trek, en zoo ook vlaag of bui), van *ſjorren*, dat is, *ſjoweren*, frequentativum van *ſjo-en*, *ſjouwen*, 't Franſche *ſuër*; waarvan ook ons *zweeten* is. Het woord

is

is een verſterking van 't oude *zuwèn*, trekken, in 't Hoogduitsch *ziehen*. Vergel. *zucht*. — Ook 't Engelſche *ſhore* en *ſhower* is hiervan. M. § 28.

SJOUW, M. als wortelſylbe van *ſjouwen*. Zie 't vorige woord. § 28.

SKELET. 't Gr.-Lat. *ſceleton*, van σκελος, been; by ons, *geraamte*. O. § 100, 57.

SLAAF, naar toepasſing M. of V. § 55. Doch oorſpronklijk is het woord V. gelijk nog in het Vlaamsch, en behoort aan die kunne. Dat men thands *ſlavin* zegt, is ſedert dat men het woord M. heeft geloofd. — Nog zegt men *een ſloof* ('t geen het zelfde woord is,) alleen van een vrouw. 't Is oorſpronklijk *ſla-ig*, dat is, *geſlagene*, overwonneling. § 33. Dit vrouwlijke gevoelen wy nog dat aan 't woord eigen is, en van daar ſtuit het ons, als Jonktijs by Huydecoper zegt:

— *hy werd een nietig ſlaaf.*

en niet *een nietige*. Vergelijk *ſloof*.

SLAAK, een ſtroom, V. als de riviernamen in 't algemeen. § 57. *Het ſlaak* is uit misverſtand even als *het Schelde*.

SLAAP, M. van *ſlapen*. § 28. Ook eigenlijk *ſla-ig*, dat is, *vermasting*, *geſlagenheid*, *neêrlaag*. — Hiervan ook de

SLAAP *des hoofds*, voor het *ingedrukte* ter zijde van 't oog boven den proceſſus ſygomaticus. In oud Duitsch *daz tinne*. V. als zijnde eigenlijk de *ſlage* of 't *ſlaïge* van 't hoofd, van de klopping der ſlagader. § 33. Vergelijk *dunne*.

SLAB of SLABBE, V. als de woorden op *bbe* algemeen. Zie *ebbe*.

SLACHT (cædes), V. als præteritum. § 36, en Aant. *ooo*.

SLA-DOOD, dat is, *ſoldaat*. Dus genoemd van het oude veldgeroep, *ſla dood*, by de Franſchen *tuë*. Men zegt het thands niet meer dan in de ſpreekwijze *een lange ſla-dood*, daarvan ontleend, dat men voor Krijgslieden de

langste lieden koos, 't geen by sabel en piek, een aanmerkelijk voordeel was. Waarvan men ook *de langste armen hebben* plach te zeggen voor de sterkste zijn. Ook ziet het *longas regibus esse manus* niet zoo zeer op verr' reiken als op 't sterk en machtig zijn. M. § 57.

SLAG, M. wortelsylbe van 't verbum *slagen*, nu *slaan*. § 28.

SLAG, voor *soort*, O. Hoogstraten meent dat het dan *geslacht* zij; maar *geslacht* is met *slag* van *slaan;* en veeleer zou men 't voor *geslag* mogen houden, van 't oude *slagen*, als *munten* of *stempelen*. § 57. Men gebruikt het echter ook wel M. als het zelfde woord met slag (de daad van slaan) zijnde. Ook behoort men penningen *van den zelfden* SLAG te zeggen, voor van de zelfde *munt*, of denzelfden *stempel*. Vergelijk *munt*.

Hoogstratens meening schijnt echter eenigermate ondersteund te worden door dat men in onze Zuidelijke gewesten *van het zelfde slagt* zegt, gelijk ik by Behaegel vinde.

SLAG, voor *knip* in de jagertaal, O. maar kwalijk, ten zij men er het *slagtouw* onder verstaat. Zoo zegt men ook *het vinkslag*, en *op 't slag passen*. § 57. — In *vuurslag* collectivè genomen, en *tuig* daaronder verstaande is het ook O. als zijnde dan *'t vuurslag-tuig*. Anders is de *vuurslag*-zelf M. § 39.

SLAK, zie *slek*.

SLANG, V. als præteritum van *slingen*, waarvan *slingeren*. Het primitivum echter is *slaan*, en dus kon men 't even zoo, gelijk eene onmiddelijke contractie van *sla-ing* aanmerken, even als *sling*-zelf, nog in het Hoogduitsch gebruiklijk voor *strik*, en dat by ons in het adjectief *slim* is overgegaan. § 85. — Zie ook *slommer*. § 36, 34.

SLECHTHOOFD. Zie *wijshoofd*.

SLEDE, V. als *sle-ede*, van *sle-en*, waaruit *sleep* en *sleepen*, *sleve* (hangende mouw), enz. § 39.

SLEEP,

SLEEP, M. van *ſleepen*. § 28. — Men merke 't onderſcheid op tusſchen *ſleepen*, dat is *ſleipen*, gelijk men ook plach te ſchrijven, en *ſlepen* waarvan het oude præteritum *ſlap* is. Even zoo tusſchen *reiken*, en *reken* waarvan het præteritum *rak* is; en zoo vele anderen.

SLEEPRUIM, als *pruim*. § 39. *Slee* is ſtomp, als Kiliaan wil, en ook niets anders dan het IJslandſche *ſlævo;* gelijk in de oude Edda: *Meþ ſlævo ſwerþi vega*, *met* ſtompe *zwaarde vechten*, vertaald wordt. Maar ook is het *wrang*, *ſamentrekkend*, en van daar de naam. Het Hoogduitsch zegt *ſchlee;* en het is gevoel van ſtompheid der tanden uit *wrange* ſappen veroorzaakt, welke ze *ſleeuw* doet noemen. — *Sleedoorn* is eigenlijk *ſlee-pruim-doorn*. — Van dit *ſleeuw* is ook 't adjectief *ſluw* voor *ſlim*, *ſchrander*. Het is *acer*. *Acre ingenium* zegt het Latijn even zoo; en men moet dit *ſluw* niet verwarren met het Engelſche *ſlow* (traag). Het woord hangt zichtbaar ſamen met *ſlijven*, en *ſlijpen*, gelijk men ook *geſlepen* voor *ſleeuw* of *ſluw* zegt. — *Slim* is eene ſamentrekking van 't oude *ſleeing*. — Het Wendisch zegt dus ook voor pruimen, *ſchleiwenoi*.

SLEET, als præteritum van *ſlijten*, V. § 36. als wortelſylbe van 't oude *ſleten*, M. § 28. ook voor *verkoop*. Als by Oudaan (*Voorſchaduwing*):

De Kooplui, wien de ſleet *van hunne waren mist.*

SLEK, V. als adjectief *ſle-ig*, dat is, *ſleepend*. § 33. Zie *ſlede*. — De zoogenoemde ſchroef van Archimedes, werd oudtijds hier te Lande een *ſlek* genoemd. Doch 't woord was eigenlijk *ſlekpomp* of *ſlakpomp*. Zoo zegt men thands met een Hoogd. woord, *de ſnek* voor 't *ſnekrad*, of beter de *ſlakkegel*, van een veêrhorlogie.

SLEMP, M. als wortelſylbe van *ſlempen*, oudtijds *ſlemmen*. § 28.

SLENTER, verſlapt hangend kleed of lap, eigenlijk *ſlenſer* van *ſlenſen*, waarvan zie op *ſlons*. De beteekenis rust

in den wortel *ſle-en*, en hangt ſamen met *ſleepen*. M. § 28. In andere toepasſing, beteekent het *gewoonte*, of *ſleur*. — Ook is *ſlenter* M. als wortelſylbe van 't werkwoord *ſlenteren* (§ 28); als ſleepen in den zin van traag en achteloos wandelen.

SLET, 't zelfde woord als *ſleet*, en dus V. vooral wat verſlenst of verſlenst is, en zoo ook in de toepasſing op een ſlecht vrouwsperſoon; waarvoor onze Ouden eene *ſlete* (ook *ſletere*) zeiden. § 36, 55.

SLETER, zou als werker van *ſleten*, M. zijn. § 28. Maar als adjectief, gelijk het eigenlijk genomen moet worden, V. § 36. En dus in den zin van *ſlet* by onze Ouden.

SLEUF of SLEUVE, goot of klove, 't zelfde woord met *ſloof*. Men zei ook *ſloven* voor *uitholen*. 't Thema is *ſl*, waarvan *ſleepen*, *ſlijpen*, *ſlijten*, *ſloot*, enz. 't Woord is V. als præteritum van *ſlepen*, *ſleppen*, *ſlopen*, maar met de Hooger-duitſche *pf*. § 36. — *Sleyf* is in het IJslandsch een *lepel*.

SLEUR, by overdracht, M. als van *ſleuren*, *ſleepen*; en dus, voor *gewoonte*. Doch als præteritum van *ſlieren*, ſleepen, wanneer 't eigenlijk *ſloor* is, V. § 28, 36.

SLEUTEL, M. door de vorm. § 28.

SLIB of SLIBBE, V. Zie *ebbe*. Doch als *ſlof*, O. § 48.

SLIER, M. als wortelſylbe van *ſlieren*, frequentative vorm van *ſlie-en* of *ſlee-en*, in den zin van *ſleepen*, maar als verbum tranſitivum genomen. § 28.

SLIJ, een visch, (anders *zeelt* genaamd,) als zoodanig M.

SLIJK of SLIK, O. als *ſlof*, anders zou het V. zijn, als *ſle-ig*, dat is, *aanhangend*. (Zie *ſlijm*.) En M. als *ſlik*, wortelſylbe van *ſlikken*, en dus *ſlikkende* of *indrinkend*. § 48, 33, 28.

SLIJM, O. om dat men er *vocht* of *ſpeckſel* onder verſtaat. § 48, 57. Anders V. als zijnde *ſlijing*, kleving, aanhangend, ſleepend, taai. § 85. Zie *ſlijk*.

SLIJP,

SLIJP, een fijn ſteengruis, tot ſchuurſel gebruikt. M. als wortelſylbe van 't werkwoord *ſlijpen*, doch ook O. als een ſtof, § 28, 48.

SLINGER, M. als de uitgang toont; van *ſlingen*, dat is, *ſla-ingen*, kronkelen. § 28. Men heeft het ook V. gebruikt, als *koord* daaronder verſtaande. § 57. Van 't zelfde werkwoord is *ſlingel*, 't zelfde in beteekenis en toepaſſing als *bengel*. Zie *ſlang*.

SLIP, V. als adjectief van *ſleën* gemaakt. M. als wortelſylbe van *ſlippen*. § 28.

SLOB, SLOBBE, of SLAB. V. Zie *ſlab*.

SLODDE, eigenlijk adjectief, 't zelfde als *ſlowe*, 't Engelſche *ſlow*, traag, en verwant met ons *ſleeuw* (waarvan op *ſleepruim*); waarvan wederom *ſlodderen* als verbum, en *ſlordig* als adj. wordt gemaakt, 't welk uit *ſloddering* verbasterd is. Op een vrouw toegepast, als zelfſtandig, V. § 55.

SLOEP, V. (als de vaartuigen veelal), waaruit het Franſche *chaloupe*. Zekerlijk is *ſloep* niet anders dan 't præteritum van het oude *ſleppen*, en oorſpronklijk het bootjen beteekenende dat achter een grooter vaartuig gebonden, dit *naſlept*. Van dit *ſleppen* is ook *ſluipen*, 't geen 't zelfde præteritum heeft. § 35.

SLOERIE, beter *ſloorie* of *ſloorige*, adjectivum uit *ſloor*. V. § 55, 36, 57.

SLOF, als wortelſylbe van *ſloffen*, M. § 28. Ook voor *voetmuil* of *pantoffel*, M. om dat hy in 't naſleepen van den voet, *ſloft*. Doch *verſloffen* is eigenlijk een Westfaalſche uitſpraak van *verſlapen*, en beteekent dus *verzuimen*. — Van dit *ſloffend* gelnid is ook 't Engelſche *ſlow*, langzaam en traag.

SLOK, M. als wortelſylbe van *ſlokken*. § 28. De ſamenhang *ſlikken*, waarvan *ſlok* eigenlijk en oorſpronklijk een præteritum is, verdient opmerking.

SLOK-

SLOK-OP. M. als zijnde het imperatief, en dus de wortelſylbe van het werkwoord *op-ſlokken*. § 28.

SLOMMER, M. als de uitgang toont. § 28. 't Is van *ſlom*, wortelſylbe van *ſlommen*, en een derivaat van *ſlaan*, dat *kronkelen* beteekent; en welk *ſlom* als adjectivum nog by onze Bijbelvertalers bekend is. § 85. *Beſlommerd* is *omkronkeld*. Zie ook *ſlang* en *ſluier*.

SLONDE, præteritum van *ſlinden* (waarvan nu *verſlinden*), en dus V. § 34. Het beteekent een draaikolk. Het Hoogduitsch heeft *ſchlund*. Het werkwoord *ſlinden* is van ouds ook daar bekend. Dus in den Lohengrin: ſtrofe 65.

Der ſwan vie ein viſchelin, daz ſlant *er gar mit geilen.*

D. i. de zwaan ving een vischjen, dat *ſlikte* (of *zwolg*) hy met graagte in.

SLONGEL (ook *ſlungel*) verwant met *ſlop*, *ſloop*, *ſluier*, en waarvan de oorſprong in *ſlaan* is, als *ſchudden* genomen.

SLONS, V. als præteritum van *ſlenſen* of *ſlinſen*. Ook niet dan op een vrouw toepasſelijk. § 36, 57.

SLONSJEN, voor een kleine lantaarn, ſchijnt een Wendsch of Slavoonsch woord СЛѢЦЕ (*ſlontze*), de *Zon* beteekenende, maar wellicht met σελήνη (de *Maan*) verward, of verwant. O. als diminutive uitgang, offchoon het dan geen diminutief zijn mocht, waar ik 't echter voor houde. § 45. — Ons werkwoord *ſlenſen*, *verſlenſen*, kon ook wel tot dit woord, het zij als verwelken door den zonnegloed, het zij als verkwijnen of verkrimpen als de maan, in betrekking ſlaan.

SLOOF, voor een *vrouw* gezegd, V. § 36, 57. Het ſchijnt een figuurlijk ſpottende benoeming van de vrouw als *onderkusſen* te zijn, en eigenlijk *ſloop*. Voor een *voorſchoot* zou 't als wortel van *ſloven*, M. zijn, § 57, 28; ook als zijnde 't woord eigenlijk *ſlaaf*, doch welk woord echter oudtijds V. was. Zie *ſlaaf*. Doch ook dit heeft

eeni-

eenige betrekking met het voorgemelde *ſlom* en *ſlommer;* en tevens met het hier volgende

SLOOP voor lang onderkusſen op een bed, is in 't gebruik, O. en ſchijnt van *ſlap*, als *ſlap kusſen* zijnde. Doch

SLOOP van een kusſen, eigenlijk *ſlop* of *ſlobbe*, 't zelfde als *ſlab*, en dus V. als dit. Ook, zoo men 't aanmerkt, als præteritum van *ſluipen*, inſteken, verbergen. § 36. *Sloye* en *ſloye* werd oudtijds gebruikt voor den *omſlag* van een mouw en dergelijke. Dat *ſluier* met dit *ſloye* ſamenhangt, toont zich-zelf. 't Een en ander, en zoo ook het Franſche *ſalope*, heeft zijn eerſte wortelwoord in *ſlaan*, als wordende omgeſlagen. — Ook behoort hiertoe *ſlow* en *ſluw* als bedekt of vermomd.

SLOOR (ook *ſlorie* of *ſlorrie*, 't geen eigenlijk *ſlorige* is), 't zelfde woord met *ſleur* of *ſloer*, maar toegepast op een vrouwsperſoon, 't zij om haar traagheid, 't zij om haar *ſlordigheid* (als men thands zegt) te beteekenen, het zij eindelijk als een *ſlet*, in allen zin van dit woord. § 36, 57. Doch dat men *eene arme ſloor* zegt, is niet dan eene zeer late verbastering van *eene arme ſloof*. Van Mander verklaart *ſloer* door *ſleeping* (van een kleed) *in een plooi*, en het hiervan gevormde werkwoord *ſloeren* beteekent *ſleepen*.

SLOOT, als præteritum van *ſluiten*, of anders van *ſloën*, uitdiepen, uitholen. V. § 36.

SLOP, O. en V. voor een eng ſtraatjen of dat geen doorgang heeft, van *ſluipen;* het laatſte geſlacht, als præteritum van *ſlope;* het eerſte, als verkorting van *ſluip-gat*, of *ſluip-hol*. § 36, 39, 57. — Doch *ſlopkous*, in 't Vlaamsch *ſlafkous*, is *ſloof-* of *ſlaaf-*, dat is *werk*kous. Vergelijk *ſloof* en *ſloop*.

SLOT, O. zoo voor *burcht*, als voor *deurſluiting*. Zeker door dat er in 't eerſte geval, *kaſteel*, of *caſtrum*, onder ver-

verſtaan wordt, en dat het in 't laatſte voor *geſlot* wordt gezegd. § 57, 87. Desgelijks voor *beſluit*, en in *raad-ſlot* als raadsbeſluit.

SLUIER, M. door de vorming, § 28. Mede van *ſle-en*, *ſleu-en*, of *ſlo-en*, dat van *ſlaan*, en eigenlijk *omſlaan* in kronkels of plooien is, en waarvan men ook *ſloddeerig*, en by verbastering *ſlordig* heeft. Zie *ſlang*, *ſlommer*, *ſloor*, en *ſloop*.

SLUIK, eigenlijk adjectief van *ſlo*, in 't Engelsch *ſlow*, zacht, ſtil, ongemerkt, waarvan *ſlo-ig*, contractè *ſluik*, V. § 33. Hiervan *ter ſluik*, dat is, *in ſtilte*, en *ſteelsgewijze*. Hiervan ook het *ſluikvermaak*, het welk zeer eigenlijk uitdrukt wat Ovidius van Venus zegt:

Illa docet molli furtim *deſcendere lecto*,
Atque pedem nullo ponere poſſe ſono.

Op gelijke wijze breng ik het Horatiaanſche

Non vixit malè, qui natus moriensque fefellit.

in ons Nederduitsch over:

Hy leefde en ſtierf ter ſluik, *dus heeft hy wel geleefd.*

Dat is, *in ſtilte* en *zonder gerucht te maken.* — In dezen *bedriegen* te willen invoeren met Huydecoper op Ovidius Metam. IV, 120, is noodeloos en zou de taal bederven.

SLUIMER, M. als wortel van *ſluimeren*, dat een frequentatief van *ſluimen* is. § 28.

SLUIS. De uitgang, waardoor het van *ſluit* vervrouwelijkt wordt, toont het geſlacht. § 74.

SLURF. De ſnuit van een Olifant. Eigenlijk Hoogduitſche uitſpraak van ons

SLURP, wortelſylbe van *ſlurpen*, d. i. met een ſnorkend geluid inzuigen of indrinken. M. § 28.

SMAAD, M. als wortelſylbe van *ſmaden*. § 28. Doch V. als vroeger verbale van *ſma-en*, dat is, *honen*, *be-werpen*. § 35. Dit *ſma-en* maakt *ſma-igen*, *ſmakken*, dat ook *werpen* is. En zoo ook *ſma-elen*, *ſmalen*. Zie echter ook *ſmaak*.

SMAAK,

SMAAK, M. als wortelſylbe van *ſmaken*, en dus gebruikt men 't; maar V. gelijk men 't by onze Ouden vindt, als ſaamgetrokken uit *ſma-ig*, van *ſma-en*, als met de tong *ſmakken*, gelijk men doet als men iets met opletendheid proeven wil; en 't geen tevens de natuurlijke werking is, die met het optrekken van den neus, by 't betoon van verachting gepaard gaat. En dus is 't, dat *ſmaad* een dubbelen grond voor zijn beteekenis heeft. — § 28, 33.

SMACHT, verbale van *ſmaken* of *ſmakken*, als proeven, en dus voorheen voor een proefjen van iets eetbaars gebruikt. In 't byzonder plag men dus den afgeſneden buik van een haring te noemen, als proefjen van deze lekkerny. § 34. Doch

SMACHT, van het frequentativum *ſmachten*, (dorſten) M. als wortelſylbe. § 28.

SMAK, M. als wortel van *ſmakken*, 't zij als *val*, als *werping*, of als *kus*, in welke laatſte beteekenis het woord tot de Gelderſche dialekt behoort, en Onhollandsch is. § 28. Voor een *ſchip*, als wanneer het eigenlijk eene ſamentrekking van *ſom-aak* is, dat is *lastſchip* (van *ſom*, last, en *aak*, vaartuig), elders ook *ſumaca*. V. § 57.

SMALT. Het woord is *geſmalte*, van *ſmelten*, of liever, præteritum van het oudere *ſmilten*, waarvoor wy nu *ſmelten* zeggen; en 't beteekent niet ſlechts de *verfſtof*, die wy dus noemen, maar ook het *émail*, zoo men 't heet met den Franſchen term, die eigenlijk *eſmail*, van het Italiaanſche *ſmalto*, maar in den grond eene blooote verbastering van ons *geſmalte* is. Het oud Hoogduitsch, als in de Romans van de dertiende eeuw, zegt *geſmelze* of *geſmiltſe*. Het woord is dus V. ſchoon ook velen 't O. nemen, als een *ſtof*. § 95, 48. In den laatſten zin noemt Hooft het te recht, van de tanden ſprekende (in zijne Zangen),

't Kleinood

't Kleinood van doorſchijnend *ſmalt.*

SMARAGD, als alle *edelgeſteenten*, M. of O. Ook *ſmarald* en *eſmeralt;* het Griekſche σμαραγδος. Zie *agaat*, *robijn*, enz. § 57, 48. Onze Ouden noemden 't *mirande* en *miraude*, by verbastering van het Fr. *eſmeraude.*

SMAROTS, bedorven woord, eigenlijk *ſmeer-rot*, (d. i. rot die op 't ſmeer aast,) 't geen men toepast op tafelſchuimers. M. als *rot* of *rat*, § 39.

SMART, of beter, SMARTE, V. door den uitgang *te.* § 95.

SMEER, M. door den uitgang, en als wortelſylbe van *ſmeeren.* Maar O. als *ſtof*, of wanneer men het voor *geſmeer* neemt. § 28, 51.

SMELT voor *ſpiering.* Engelſche benaming van dezen visch om zijn ſterke reuk, van *to ſmell*, rieken. M. als visch, § 57.

SMERGEL, (anders *emeril*,) M. als een ſoort van ijzerſteen, § 57.

SMET, V. als præteritum van *ſme-en*, waarvan *ſmijten*, doch beter M. als wortelſylbe van *ſmetten.* § 36, 28.

SMID, M. § 55. Oudtijds *ſmet*, gelijk *lid*, *let* was, waarvan 't Meervoud *ſmeden.* De oorſprong is in *ſmijten*, in den ouden zin van *ſlaan.*

SMIDSE of SMISSE, wordt door den vervrouwelijkenden uitgang bepaald. § 74.

SMIENT, ſoort van eendvogel. Als vogel M. § 57.

SMOEL, gemeene uitſpraak van 't lage gemeen, voor *muil.* M. § 28. — Echter is 't, eigenlijk gezegd, dit woord *muil* niet, maar beteekent een *vuilen mond*, het zij in natuurlijken, het zij in zedelijken zin, en is van het oude *ſmo-en*, waarvan op *ſmout.*

SMOOK, M. als wortelſylbe van *ſmoken.* § 28. 't Is eigenlijk een dikke rook, die *aanſlaat*, en toont duidelijke verwantſchap met het Gr. σμύχειν, en ook met ons werkwoord *ſmeulen.* Zie *ſmout.*

SMOTS

SMOTS (ook *ſmuts*,) is van *ſmetten*, en beteekent in de eerſte plaats een vuile kamer of woning, en, dit in een zedelijken zin genomen, een gemeen hoerhuis; en desgelijks dan ook een vuil of een licht vrouwsperſoon van de gemeenſte klasſe. V. § 74. By onze Ouden vindt men ook *motſetſe*.

Een ander *ſmots* is het anders gezegde *ſmets* (zoet en *lekker*) waarvan ook 't oude *ſmetſen* en *ſmodderen*, beide lekker eten en drinken (*epulari* en *ligurire*) en in dien zin toegepast, zegt men ook een *ſmodderſmoeltjen*, dat is lekker bekjen, naamlijk *lekker* om te kusſen.

Aanmerkelijk is, dat even zoo *ſmullen* beide *lekker eten* en *morſen* is.

SMOUT, O. als *ſtof*. § 48. 't Is eigenlijk *geſmo-et*, van *ſmo-en*, *ſmu-en*, waarvan *ſmeer*, *ſmook*, *ſmuts* en *ſmutſig* in 't Hoogduitsch, en ons *ſmots*; en 't welk in de eerſte plaats *bewerpen*, *beſlaan*, en voorts *beſtrijken* beteekent, en in niet overgaanden zin *aankleven*. In voege dat het ook in beteekenis met *lijmen*, en zelfs *aan één hechten*, en aan één zetten, en dus ook eenigzins met *ſmeden* gemeenſchap heeft. Alhoewel echter *ſmeden* eigenlijk uit *ſmijten* is, dat is, beide *werpen* en *ſlaan*. Zie *ſmid*.

SMUD of SMUDDE, waarvan 't Hoogd. *ſchmutſich*, vuil. V. doch ook O. als adj. 36, 57.

SMUIG en SMUIK, M: § 28 als wortelſylbe van *ſmuigen* of *ſmuiken*, met *ſmeulen* en *ſmooken* verwant, (zie *ſmook*,) en waarmeê ook het Hoogd°. *ſmuts* en *ſmutſig* ſamenhangt voor *morſig of vuil*, eigenlijk bezoedeld van ſmeerigen rook. Doch ook gebruikt voor

SMUIGER, een kleine keuken, en by uitbreiding, 't zelfde als een *ſmots* of gemeen hoerhuis. § 28, M. — Men zegt ook *ter ſmuik'*, even als *ter ſluik'*, voor in 't heimelijk, waarvan § 67.

SMUK (opſchik), M. als wortelſylbe, V. als adjectief.

§ 28, 33. In 't Deensch is *ſmuk*, ſchoon. Eigenlijk is het *ſmo-ig*, en dus, in den eerſten zin des woords, *blanketſel*. Zie *ſmout*.

SMUL, M. als wortelſylbe van *ſmullen*, zoo voor *banketteeren*, als voor *bemorſchen*. § 28. Het eerſte is *ſmoelen*, dat is, den *ſmoel* roeren; het laatſte *ſmo-elen*, van *ſmo-en*, waarvan op *ſmout*.

SMUT en SMUTS, ſmeerig bevuilſel. Van *ſmetten* en *ſmotten*, gelijk men ook de adjectiven *ſmutſig* en *ſmotſig* heeft. Vergelijk *ſmots*.

SNAAI, van *ſnaaien*. Zie *haai*. Verwant met *ſnoeien*. M. § 28.

SNAAK ('t Engelsch *ſnake* en Deenſche *ſnog*, ſlang), ſaamgetrokken uit *ſno-ig* (dat is, *ſlim*, listig), van *ſnode*, *ſnood*, ſaamgetrokken uit *ſnedig*, dat van *ſnede*, en dus *ſcherp* is, V. als adjectief, § 33, doch M. als alleen van een man gezegd. § 28. Men maakt er geen V. van, maar wel een adjectief *ſnaaksch*. — Van dit Deenſche *ſnog* of *ſno-ig* is by ons ook *ſnugger*, d. i. *ſno-ig* met den adjectivalen uitgang *er*, waarvan Aanteek. *q*. Het is dus 't zelfde met *ſnedig* in den gewonen zin genomen. Doch dit *ſnugger* drukt meer uit wat de Franſchen *éveillé* noemen, en ik hou het voor de ſterke ontkentenis van *nuchter* door 't geen men ſlaperig en niet recht wakker verſtaat; door de ontkennende *ſ*, waarvan de Nieuwe T. en D. Verſcheidenh. IV. Deel bl. 60 en volgende, uitvoerig.

SNAAR, eigenlijk *ſnoer*, beide voor *chorda* of *koord*, en *nurus* of *zwageres*, V. alhoewel het als *chorda*, van *ſnorren* genoemd ſchijnt, en dus by ons M. zijn moest. § 55, 28. Doch

SNAAR, V. als vrouwelijke benaming, V. § 55, is eigenlijk niet, als ſommigen meenden, het oude adjectief *ſnoër*, dat is, *ſlim*, ſnode, *ſchrander*; maar het is *ſnorre*, voor *ſnor-*

ſnorrig. *Snorre* is 't ſpinnewiel, en *ſnorrig* of *ſnorig* is dus huisſelijk en vlijtig. Hiervan ook een *ſnarig wijf*. Voor *ſnorrig* zegt men ook *ſnugger*, doch dit is van *ſno-ig*, (waarvan op *ſnaak*;) ten zij het het zelfde met *nuchter* wezen mocht, het Franſche *éveillé*. — Hoe het zij,

SNAAR was voorheen een eertytel van de vrouw, die de gemeene huishouding van des mans ouders waar nam. § 55. 't Verband met *nurus* ligt er niet duidelijk in, ſchoon het zeer wezendlijk is, en Wachterus het daaruit af wil leiden.

SNAAUW, als wortelwoord van *ſnaauwen*, M. § 28.

SNAAUW, vaartuig, V. als deze in 't algemeen. § 57.

SNAB, zie *ſneb*.

SNAK, als wortelſylbe van *ſnakken*, M. § 28.

SNAP, M. als wortelſylbe van *ſnappen*, waarvan het præteritum *ſnoep* is, 't geen weêr een nieuw verbum, *ſnoepen* maakt. § 28.

SNAPHAAN, M. als *haan*. § 39 en 55. — 't Was oudtijds een ſoort van roovers, by Erasmus in zijne *Colloquia* gedacht; maar de naam ſchijnt van hun op hun wapen overgegaan. *Een ſtruikroover* of *ſtraatſchender* en *ſnaphaan* werd ſaamgevoegd, en zoo ook een *wreedaart* en *ſnaphaan*. *Snaphaan* was ook even zoo veel als *hasſcher*. Zie *hapſchaar*. Echter beteekent een *ſnap* en een *ſnip* ook een ſtalen veer, waarna de ſnaphaan of 't musket genoemd kon zijn. Zie *ſnep* of *ſnip*.

SNARS, een graauw, van het verbum *ſnarren*, graauwen, onbeſchaafd ſpreken. Eigenlijk adj., van de wortelſylbe *ſnar* gemaakt, en dus als ſubſtantief. V. § 33.

SNATER, als wortel van *ſnateren*, M. § 28.

SNAVEL, M. door de vorming. § 28. Van *ſnave*, d. i. *ſnabbe*.

SNEB of SNEBBE, V. als die uitgang altijd. Zie *ebbe*, enz. 't Woord is uit *nebbe*, 't geen ook Zweedsch *nabbe* is.

SNEDE, præteritum van *snijden*, en dus V. § 36. — Dat *snedig* als adjectivum hiervan is (even als *geslepen*, slim of schrander beteekenende) toont zich-zelf; en ook *snode* (snood), oudtijds desgelijks schrander, is mede daarvan. In 't Perzisch is شنیدن en شنودن (*snidan* en *snodan*) diep denken en overwegen.

De uitdrukking *ter snede komen*, is ter maaltijd komen. Vergelijke men ons aangemerkte op *mat*.

SNEE, en SNEEUW (gelijk oudtijds *zee* en *zeeuw*), V. als zijnde eigenlijk *snede*, snijding (segmenta), gelijk men ook oudtijds *snije* schreef. Nu zeggen wy *vlokken*. § 36. Doch M. als wortelsylbe van *sneeuwen*, § 28, en O. als stoffelijk beschouwd. § 48. 't Hoogduitsch zegt *schnee*, het Slavoonsch СНѢГЪ (*sniat*), het Lat. *nix*, het Gr. νιφ.

SNEES. Bloote samentrekking van *sneest*, in den zin van listige bedrieger. Vergelijk *kaverzijn*.

SNEEUW. Zie op *snee*.

SNEK (spiralis, e), V. als *slek*, waar meê het één woord is, en tevens het zelfde met *snaak*, dat is, *slang*, als nog in het Eng. dat *snake* zegt.

SNEL, of eigenlijk *sneel*, van *snavel-kan*, even als *nobse*, van *neb-kan* is; doch by samentrekking. Naderhand heeft men den naam aan een bekertjen van die vorm gegeven. In Brabant is het nog eene vochtmaat. Op het Spui te 's Gravenhage plach ook omtrent 1670 een Herberg te zijn, waar *de drie snellen* uithingen. En dan rammelt men nog van Doctor Snel even als van den Graaf van Ulefelt, om namen te verklaren die lang voor hen in gebruik waren! 't Is even zoo goed of men de osfen van den schilder *van Os*, of den hoed van den teekenaar *Hoed* afleidde. V. als *kan*. § 39.

SNEP en SNIP, als men er *springveer* (*resort*), door verstaat. — Schoon deze twee woorden in dien zin onderling verward worden, is echter eigenlijk, en zoo men 't ten

ten naauwſte wil nemen, het eerſte V. het andere M. als uitdrukkende zy beide het geluid van *ſnippen*, doch het een als præteritum, het ander als de wortelſylbe. § 36, 28.

SNEP of SNIP (vogel), eigenlijk *ſnebbe* of *ſnibbe*, en dus V. Zie *cbbe*. — Maar M. door toepasſing als men er den *vogel* onder verſtaat, die zichtbaar naar zijne *ſneb* benoemd is, zoo als hy in 't Fransch ook *becasſe*, van *bec* heet, en in 't Italiaansch *beeasſone*, dat is, *becca longa*, langbek. § 57. In het Fransch noemt men hem ook *becquefigue*, en in het Latijn *ficedula*, hetgeen beide *vijgeetſter* zegt.

SNERS, zie *ſnars*.

SNEVEL, (val,) M. § 28; het koomt voor by Hooft in Granida.

SNIBBE, door vorming en toepasſing V. van *ſnibben*, het zelfde als *ſnippen*. Het wordt meest gebruikt voor een *ſnibbig* of *ſnebbig* wijf, d. i. die elk (als men het noemt) afbijt. § 55.

SNIK, wortel van *ſnikken*, M. § 28.

SNIPPER, oudtijds en beter SNIPPEL. Voor *veer* (ſpringveer), en 't geen door middel van een veer toe- of uitſlaat. Waarvoor men ook *ſnepper* zegt. M. § 28.

SNIPPER voor lang en ſmal affnijdſel als langs den rand van een blad papier, van *ſnippen* als ſnijden, en by uitbreiding voor *reep*. M. § 28.

SNODDOLF, verbasterd woord voor *ſnot-elft*, een ſlijmig byſoort van den *elft*. M. als visch, § 57.

SNOEDEL, ook SNOESTER, verouderd. Zie op SNUISTERY.

SNOEK, V. 't Woord is *rivier*-SNAAK, dat is, *ſlang*, en dus V. gelijk *ſnaak* altijd was. § 39. Doch men gebruikt het wel M. als *visch*. § 57.

SNOEP, M. van *ſnoepen*, maar eigenlijk præteritum van *ſnapen*, ook *ſnappen* en *ſnabben*, zijnde dus, als men ook zegt, *verſnapering*. § 28, 36.

SNOER, V. als præteritum van *ſnarren* of *ſnorren*. § 36. Als grondſylbe van dit *ſnarren*, *ſnorren*, *ſnurren*, of *ſnoeren*, (waarvan ook *ſnaar*,) kon het ook M. gebruikt worden. § 28. Men kan het ook zeer natuurlijk afleiden van het Deenſche *ſnoe*, dat is draaien, wenden, winden, en waarvan ook *ſnood* voor onoprecht (*verſutus*, draaiende) is. En dus genomen zou het ook M. zijn. — Ook is daar ons *ſnogger* van, waarvan de eigenlijke beteekenis het Latijnſche *emunctæ naris* uitdrukt. Doch *ſnoer* is ook O. als collectivum, en beteekenende niet zoo zeer den *rijgdraad*, als wel de ſaamgeregen *doppen* of *kralen* zelf, en zoo verwant met *ſnoël*, waarvan zie *ſnuiſtery*. § 49. En het is dit laatſte geſlacht dat algemeen geworden is. Echter is er, de zaak naauw genomen, een wezendlijk onderſcheid tusſchen DE *parelſnoer* en HET *parelſnoer*.

SNOET is *ſnuit*. Een bloot dialektverſchil. Het Eng. zegt *ſnout*.

SNOF of SNUF, M. als wortelſylbe van *ſnoven* en *ſnuffen*. § 28. Ook in den zin van de *nieuwe ſnof*; als wanneer het overdrachtelijk het nieuw *ontdekte* (nieuw *opgeſnovene* door een ſpoorhond) beteekent.

SNOL, het zij ſaamgetrokken uit *ſnódel* (ſnodeling), 't zij van *ſno-en* (nu *ſnoeien*) in den zin van *ſnoepen*, dat is, heimelijk van iets ſmaken. Het plach eenmaal de gewone benaming voor *hoer* te zijn, en was toen niet zoo hatelijk als dit, zelfs geen ſcheldwoord; door toepasſing altijd V. § 55.

SNOR, M. als wortel van *ſnorren*. § 28. 't Is een onomatopoioumenon en verbum neutrum, en wordt zeer kwalijk tot een tranſitivum gemaakt. *De pijl*, *ſteen*, of *kogel* SNORT door de lucht, en die hem affchiet of werpt, of de buis waar hy uit vliegt, *ſnort* niet, maar DOET *hem ſnorren*. Doch nergens weet ik het belachlijker gebruikt

bruikt dan waar by Hooft, de Landvoogdesse in plaats van *omzien*, haar hooft *omsnort*. Hetgeen Lelyvelt echter met den ook hem ingestampten eerbied voor Hoofts *factice* taal en onhollandschen Prozastijl *fraai* vindt.

SNORREPIJP, als *pijp*. § 39.

SNOT (eigenlijk *snote*), V. als præteritum van *snuiten*, § 36. O. als *stof*. § 48. Met dit woord, dat oudtijds den neus-zelven beteekende, en in dezen zin, hangt ook ons adjectief *snood* (men schreef *snoot*, *snotig* of *snootig*, met de *t*), niet als listig of boos, maar als schrander zamen; en dus is 't eenzelvig met het IJsl. en A—Sax. *snotr* en ꝑnoten, verstandig. Even zoo wordt de scherpzin door het Lat. *vir emunctæ naris*, en in 't algemeen door het *rieken* uitgedrukt.

SNUF, M. als wortelsylbe van *snuffen*. Verbum neutrum. Men zegt *den snuf van iets hebben*. — § 28. Verg. *snof*.

SNUIF, M. als wortel van *snuiven*, en ook als *snuiftabak*, om 't Spaansche *tabaco*. § 28, 100. — 't Is der moeite waardig hier op te merken, dan het verbum *versnuiven* voor dezen *verachten* beteekende. Zie Huygens, Sneldichten, 129. 't Is eigenlijk *den neus ophalen*.

SNUISTERY, of eigenlijk SNOESTERY, nu voor kleine liefhebbery-aartigheden gebruikt; doch van *snoester*, dat is, *dop*, *bol* of *bolster*, en dus *bolstervruchten*, als noten, amandelen, en van daar, eensdeels, alle *snoepery* beteekenende, anderdeels, wat men oudtijds *doppen* noemde, en nu met een algemeenen naam *kralen* (van welke stof ook) aanduidt, en voorts alle *kleinodien*; in welken laatsten zin men nog by Cats het oude *snuyel*, anders *snoedel* en *snoester*, voor *kostbaarheden* vindt. V. zoo voor *kleinodiën* als voor *snoepery*. § 69. — Kwalijk verwardt men dus met *snoestery*, het zij *snoeiery*, het zij *snoepery*. *Snoeien* is *snijden*, besnijden, en *snoepen* is *snappen*, d. i. een beet van iets nemen.

SNUIT, M. als wortelſylbe van *ſnuiten*. § 28. 't Oude *ſnota* was V. als præteritum. Doch zie *tronie*.

SNUITER, M. als werker uitdrukkende. § 28.

SOBBE. Oudtijds kwijl, en zoo in gebruik gebleven voor een lafbek, wien de kwijl uit den mond loopt, en in dezen zin M. anders door den uitgang V. § 55, en zie *ebbe*. — De oorſprong is in *ſeben* (ſtillare), het zelfde met *ſeven*, waar *zever* van is, en dat zijn verwantſchap in *zeep*, *zijp*, *zijpen*, *ſippelen*, *zijpelen*, en die gantſche familie heeft. § 36. Zie ook *zeef*, en *ſoet* of *ſoete*, gelijk mede *ſap*, en *ſop*.

SOBRIQUET. Fransch woord. By ons O. door den uitgang. § 100.

SOEP voor het Franſche *ſoupe*, als dit, V. § 100.

SOES (gebak) is *ſuis*, van 't opbruiſchen boven de vorm. V. als de gebakken in 't algemeen. § 57. Doch

SOES, voor *bedwelming*, M. als wortelſylbe van *ſoezen* of *ſuizen*. § 28. Men mag opmerken dat onze Taal *ſuizen* en *zuizen* zegt, doch niet onverſchillig. Het eerſte is hevig en bedwelmend, het laatſte in tegendeel ſtillend en bezadigend, in welken zin men voorheen ook *zuiden* als werkwoord gebruikte, en het *zuien*, zoo wel als *zus zus*, met *zusſen* (kwalijk *ſusſen* gezegd) algemeen was. In mijn jongen tijd zong men by de wieg, *Zuia*, *zuia kindtjen*, en Hooft in zijn Zangen:

Maak gelach, *maak gelonk*, *maak geluid*
Dat de zinnetjes zachjes zuidt.

Dat de ZUIDEN*wind* hiervan genoemd is in tegenſtelling van 't *narrende* of *norrende* NOORDEN, ziet, hoort, en gevoelt ieder. Vergelijk *Noord* en *Zuid*.

SOET of SOETE (niet *zoet*) by onze Overgrootouders was *ſmeer*, *reuzel*, en ook *ſchoorſteenroet*. 't Is het nog Engelſche *ſuet*, en van *ſuën*, druipen, of door- of afzijgen, waarvan ook het Franſche *ſuër* en ons *zweet* is. Ook

Ook *zwezerik* is hiervan, als klier. — O. als zijnde *gesuët*. § 49.

SOFA, gespreide rustbank. Turksch woord, صفّة, van 't Arabische صف, schikken, (bed-) spreien. V. als *bank*, schoon in het Fransch M. § 57.

SOK, M. als 't Latijnsche *soccus*. Ook voor *kouter*, M. als *soc* in het Fransch. § 100.

SOLD, of ZOLD, O. om dat er *geld* of *loon* by verstaan wordt. § 57. Hiervan *bezolding*, in beteekenis 't zelfde als *loon*.

SOLDAAT, M. en laat geen V. toe, en ook zelfs geen vervrouwelijkenden uitgang. § 55. Dat dit woord van het *soldare* (werkwoord van 't vervallen Latijn der middeleeuwen) is, toont zich-zelf, en dus, dat het *betaalde* of *huurling* uitdrukt. Intusschen is 't merkwaardig, dat Cezar *soldurii* noemt, die geen loon trokken. *De bello Gall.* Libr. III, als ware 't *sold-vrij*, *sold* voor *verband* of *verbintenis* genomen.

SOLDY, V. § 69.

SOM, V. als 't Latijnsche en Fransche *summa* en *somme*. § 100. Het heeft ook verband met ons *samen* en *zamenen* of *zamelen* en 't Lat. *simul*.

SOMME, rivier. V. § 57.

SOMMIER, het Latijnsche *summarium*, en als dit, O. § 100. Het beteekent dus korte en zakelijke inhoud. — Dit woord is, als andere aan 't Latijn ontleende, zeer wel te dulden, maar niet, dat men nu met een werkwoord *opsommen* pronkt, en dit nog wel in den zin van *opnoemen*. Doch welke domheden zijn er in den laatsten menschenleeftijd niet ingedrongen!

SOMMIER, last- of pakpaard. Zie *zommer*.

SONAAT of SONATE. Muzykstuk. 't Ital°. participium *sonato*, en dus by ons O. Zie 't Voorwerk; doch wordt in 't Gebruik wel als 't Fransche *sonate* V. genomen. § 100.

SONDE, instrument ter peiling van een wond. V. als in 't Italiaansch, Spaansch, en Fransch. § 100.

SONNET, als de Fransche woorden met den uitgang *et*, in 't Italiaansch *etto*. § 100.

SOORT, SOORTE, V. als de uitgang toont, en het Fransche woord bevestigt, dat met het Latijnsche *sortiri* samenhangt. § 95, 100. O. door er *slag* by te denken. § 57. – Zoo 't echter geen louter Perzisch is صورت (*sorat*), gedaante of makely, dat met den Arabischen wortel صار (*maken* of *worden*) samenhangt. Onze Ouden, in de zestiende eeuw, zeiden ook *het gesoort;* doch dan wierd het verachtelijk, gelijk men in mijn vroeger tijd ook wel *soort* gebruikte, als term van minachting.

SOP (geen *sap*), V. als præteritum, naar het schijnt, van *ik zuip*, *ik zope* of *zoop*. Men zei oudtijds by ons ook een *suipe* (dat is *seupe* voor *sope*), en 't Fransch heeft *soupe*. § 36. *Sop* wordt gezegd voor het *nat* waar iets in gekookt is, inzonderheid vleeschnat; en by uitbreiding, voor alle *nat;* doch voor *nat* in 't algemeen neemt men 't O. als *'t ruime sop* voor de Zee, terwijl men integendeel zegt: *de sop is de kool niet waard.* En dit O. is uit hoofde dat men er dan het eenvoudige *nat* of *water* door verstaat. § 48, 57. En daarom zegt men even zoo het *zeepsop*, en in 't algemeen, waar het in samenstelling het *nat* als *nat* uitdrukt, als *het vleeschsop*, *het koolsop*. De Hollandsche vrouw schaft *de vleeschsop* krachtig; maar zy stooft de kool of wortel met het *vleeschsop*. *De vleeschsop* is reeds bereide spijs, het *vleeschsop* dient ter bereiding van een spijs. Doch M. is 't als wortelsylbe van *soppen*. § 28. En dus is

SOP, voor het geen *gesopt* is, als de *appelsop*, *vleeschsop*, dat is, 't brood, met het appelnat of vleeschnat *gesopt*, M. Daar tegen is de *koolsop*, *de wortelsop*, en zoo ook de *broodsop*, in 't V. niet de gesopte kool, wortelen, en brood,

brood, maar de *ſop*-zelve met het geen er in gekookt is. Men kan dus *den broodſop* wat droog vinden, maar de *broodſop* niet.

SOP voor vleeschnat in 't algemeen, by de Franſchen *ſoupe*, noemde men oudtijds by ons een *zuipe* (V.) en 't is klaar dat hier ons werkwoord *zuipen* meê ſamenhangt. Doch dit woord was by onze Voorvaders niet onbezuisd, gulzig, of onmatig drinken, maar *zuigen* 't geen men ook *ſippen* noemde. En zoo lezen wy 't nog by Cats waar de Bie geſchilderd wordt:

Hoe zy door de bloemkens kruipt
En daeruit was en honig ſuipt,

't geen hy elders *zuigen* noemt. 't Woord is ook verwant met de verba neutra *zijpen*, *zijpelen*, en *zijgen*, 't geen droppelsgewijs neêrſtorten is, en brengt een opplettend proeven meê, geen woest inzwelgen.

SOP en SAP zijn inderdaad bloote wijzigingen van de daad van *zuigen*, door de inademende *ſ* uitgedrukt, en zoo hangt dit aan een met de derivaten *ſobberen* en *ſabberen*, dat met kleine verſcheidenheid *zever* voor *ſabber* geeft. — Het *ſobberen* geſchiedt met de lippen en 't voorſte van den mond; met de tong is 't *ſlobberen*, en zoo is 't ook met *ſlabberen*, waarvan een *ſlabbe* (een *bef*) heet. — Vergelijk ook *zabbe* en *zabber*.

'T SOP zeiden onze Overgrootvaders wel voor *top*; doch dit was blootelijk een Hoogduitſche uitſpraak der harde *t* van het woord *top*, welke de Duitſchers tusſchen de tanden doen ſisſen. By de Vlamingen is 't nog in gebruik.

SOP is ook een ſoort van ſcheldnaam, doch meer meêlijden dan verachting uitdrukkende, voor een week, laf, en zoo verſtandeloos als krachteloos mensch. 't Is het Italiaanſche *zoppo*, lam of gebrekkig. 't Neemt zijn geſlacht aan naar toepasſing § 55, en is meest in 't verkleinende gebruiklijk en dan O. § 45.

SOR-

SORBET, waardoor men den Oosterschen drank verstaat die een soort van *limonade* is. Uit het Italiaansch overgenomen, dat *sorbetto* zegt, en dus M. ook als wordende drank daaronder verstaan. § 100, 57. Het is twijfelachtig, of het by de Franken in Turkye van 't Latijnsche en Italiaansche *sorbere* en *sorbire* (slurpen) zij, dan van 't Oosterische شوربا (*schorba* of *sjorba*) dat ook vleeschnat beteekent, zoo wel als andere soorten van dranken. Het *slurpen* heet in 't Turksch صورمق (*sormak*) van 't geluid, zoo als صورهٔ صورهٔ (*sorah-sorah*) aan ons *slurp-slurp* beandwoordt.

SOUD voor *sold*, O. als dit, zie *sold*.

SOUDAAN, 't zelfde woord als *sultan* naar eene andere uitspraak van 't Fransch en Italiaansch. Zie *sultan*.

SOUDENIER, M. 55.

SOUFFLET of SOUFLET. Fransch woord, eigenlijk *geblaas*, en van daar, *blaasbalg*, en als zoodanig, M. by ons. § 57. Doch meest by ons gebruiklijk voor een *oorveeg*, gelijk wy den klap om de ooren noemen. Ook in dezen zin, ondanks den diminutiven uitgang, die ook op de beteekenis hier niet invloeit, M.

SOUFFRANCE. 't Wanlatijnsche *sufferentia* of *subferentia*, dat is ondergaan van lijden, en dus voor den staat van lijden genomen uit het Fransch. V. § 100.

SOUP. 't Fr. *soupe*, (vleeschnat,) ons *sop*, en als in die taal, V. § 100.

SOUPÇON. Fransch woord, maar vrij algemeen aangenomen; *verdenking* by ons. 't Is het oude Spaansche *sossuéno*, van *suéno*, droom; 't geen het Lat. *somnus* en Ital. *sonno* is, en beteekent dus een ondersoort van droom als zei men *subsomnus*; een *halve mijmering* zouden wy zeggen. M. § 100.

SOUPÉ (Fransch *souper*) voor avondmaal, en als dit, O. § 57. Zie *diné*.

SOU-

SOUPIR, met den accent op de *i*. Fr. woord voor ons *zucht*, van 't Lat°. *ſuspirium*, doch M. als in 't Fransch. By ons in de Muzyk aangenomen als kunstterm. § 100.

SOURCE. Fransch woord voor *bron*. Van het oude werkwoord *ſ'ourdre*, (dat is, *ontſpruiten*), waarvan de grond in 't Lat. *ordiri* ligt, 't geen ook 't Fr. *ourdir* maakt. V. door de vorming die aan *orſio*, van *orſus*, beandwoordt; en dus ook by ons. § 100.

SOURDINE. Ital. *ſordina*. Van 't Lat. *ſurdus*, doof. V. als in Ital. en Fr. door den uitgang, ſchoon eigenlijk adjectief. § 100. Wy zeggen er *geluiddomping* voor.

SOUTAAN. Lang kleed, het Fr. *ſoutane*. 't Is het Ital°. adjectief *ſottano* maar in 't Vrouwlijke, beteekenende *onder*, en er wordt kleed of rok onder verſtaan. By ons gebruikt men het M. als *rok;* of ook wel V. als in 't Fr. en Ital. § 57, 100. Het heeft dus geenerlei gemeenſchap met *Soudaan* of *Sultan* (سلطان), het geen met het Egyptiſche ⲥⲟⲩⲧⲉⲛ (*ſouten*), dat is *regeeren*, ſamenhangt, ſchoon het in beteekenis van praalkleed of ſtatietabberd ook daar wel uit ontleend kon zijn.

SOUTERREIN. Het Franſche adjectief *ſouterrain*, als ſubſtantief, en dus O. § 41. Zie *terrain*.

SOUVENIR. Fransch Infinitief, en dus, by ons aangenomen in 't O. als ons *aandenken*. § 41.

SPA', of SPADE (graaf, ſchop), V. 't zij als verbastering van 't Latijnſche *ſpata*, 't zij als *ſpa-hede*, van *ſpa-en*, *ſpeën*, *ſpiën*, ſtoten, ſteken, waarvan ook 't Spaanſche *ſpada*, 't Franſche *epée* (dat eigenlijk *espade* is, even als *armée*, *armade*, en gelijk het ook in de oude Ridderromans voorkomt,) zoo wel als ons *ſpeer* en *ſpiet* of *ſpiets*, en ook 't *ſpouwen* in den zin van *ſplijten*, activè genomen. 't Is verwant met het Gr. σπάω en σπάθη. — Maar *Spa*, als naam van een bekend vlek, O. naar den regel. § 100, 57. Zie voorts Aanteek. *ccc*.

SPAAK

SPAAK of SPEEK (ſtok), van *ſpe-en*, ſteken, V. als eigenlijk adjectief, met *ſpade*, *ſpeet*, *ſpeer*, enz. van den zelfden oorſprong. § 33.

SPAAN, V. als de uitgang aanwijst, zijnde 't woord *ſpaing*, mede aan 't vorige verwant, 't zij voor *boter-* of *visch-* of *ſchuimſpaan*, als thands nog by ons, of voor *lepel* (*ſpoon* in het Engelsch), het zij voor *ſpaander*. § 99. Zie voorts op *rad*. — *Klikſpaan*, voor geen LEPEL *die kladden* KLIKT, maar voor *klikker*, *bekladder*, *beſchuldiger*, of *verrader*, gebruikt wordende, is dan door de toepasſing M. § 57. — *Klapſpaan* hiet de *Lazarusklap* oudtijds, en zelfs reeds by Maerlant, en is V. § 39.

SPAANDER (of eigenlijker, *ſpaner*), M. door den uitgang. § 28.

Dat beide deze woorden *ſpaan* en *ſpaander*, van 't *ſpa-en* zijn, waarvan op *ſpa* of *ſpade* geſproken is, blijkt genoeg.

SPAANGROEN, kwalijk *Spaansch groen*. In 't Hoogd. *grunſpan*, en te recht. Het zijn groene *ſpanen* of afſchilferingen van 't koper, O. als zijnde een *ſtoffe*, *verfſtoffe*. § 48.

SPACIE. Zie *ſpatie*.

SPADEL of SPATEL, adjectief, en dus V. Te meer, daar men in 't bastert-Latijn *ſpatula* zegt. § 33, en 57.

SPAHI. Perziaanſche Ruiter. 't Woord is سپاهي (*ſipahi*), van سپاه (*ſipa*) leger of krijgsmacht; verwant met het Hebr. צבא (*tzeba*) leger. M. door toepasſing (§ 55), want eigenlijk is het woord een adjectief, en collectief. Men mag opmerken, dat de Perzen (als hun naam medebrengt,) uit den aart Ruiters zijn. Hun Legermacht is dus natuurlijk Ruitermacht. Maar de Turken, dit niet zijnde, hebben om Ruitery uit te drukken, by dit woord van krijgsmacht de toevoeging noodig van *paardrijder*; اتلى سپاه (*atlu ſipah*) zeggen zy, d. i. Ruiter-krijgsmacht.

SPALK,

SPALK, M. als wortelſylbe van *ſpalken*, § 28. maar V. als adjectief *ſpallig*, van *ſpallen*. § 33. Dit werkwoord beteekent *van één ſcheiden*, en is het frequentativum *ſpaelen*, van *ſpa-en*, waarvan op *ſpa* of *ſpade*. *Spalken* is *ſpalligen*, van *ſpallig*, ſaamgetrokken, en uit *ſpannen* als wortel.

SPALT, eigenlijk *ſpalte*, ſpleet. V. § 95. Van 't werkwoord *ſpallen* (nu verouderd), waarvoor wy thands *ſpouwen* zeggen.

SPAN, (uit onze taal in 't Italiaansch overgenomen en aldaar *ſpanna*), V. door den uitgang, en als præteritum van *ſpinnen*, dat is, *rekken*, § 99, 36. En M. als wortelſylbe van *ſpannen*. § 28. De verwantſchap met het Gr. σπᾶν, *trekken*, toont zich-zelf. Doch

SPAN, voor *geſpan*, als b. v. *een ſpan paarden*, O. § 51. Zie *toom*.

SPANCEEL, by onze Bijbelvertalers (Exod. XXXV, 22). O. door den uitgang. § 100. Het woord beteekent *gordel*, en is van *ſpannen*.

SPANG, ſoort van band, ring, of gesp, V. als contractie van *ſpanning*; of wel, van *ſpa-ing*, dat van *ſpa*, in den zin van *ſteek* is. § 34.

SPANSEL, O. door den uitgang. § 86.

SPANT, dakſpant, O. als zijnde eigenlijk *geſpante* van het dak, dat is, het geen het dak *uitſpant*. § 49.

SPAR, als *boomnaam*, M. § 57.

SPAR of SPARRE, M. door den uitgang als *ſpa-er*, en als wortel van *ſparren*. § 28. Maar volſtandig V. gebruikt, en dus als adjectief aan te merken, even als 't Franſche *barre*, waar het meê verwant is. § 33. By de Latijnen was *ſparus*, *teli genus*, als Nonius Marcellus 't noemt. Zou men onderſcheid kunnen maken tusſchen *ſpar* voor piek, en *ſparre* ſluitboom? — Een ander *ſparren* is verſpreiden, en hangt ſamen met het Latijnſche *ſparge-*

gere en ons *ſprengen*, waarvoor men ook *ſpaerſen* uit dit *ſpargere* in Franſche uitſpraak gemaakt heeft, in den algemeenen zin van bevochtigen.

SPAREN, rivier, O. by misverſtand, als 't *Scheld*; doch door het Gebruik volſtrekt in dit geſlacht gevestigd.

SPARGEL, de oude naam by ons voor de *aſpergie*. V. § 57.

SPARK, uit het werkwoord *ſparren* in den zin van *verſpreiden* gevormd, en een *vonk* beteekenende. V. door den uitgang, als zijnde *ſparrig*. § 33.

SPAT, M. als wortelſylbe van *ſpatten*; O. (doch minder goed,) als *geſpat*. § 28, 51.

SPATEL. Zie op *ſpadel*.

SPATH, een *bergſtof*, en als zoodanig, O. § 48. Doch men zegt wel de *veldſpath*, als verſtaande er *kalkaarde* door in het V. § 57.

SPATIE of SPACIE. 't Lat. *ſpatium* en Fr. *eſpace*. V. wordende plaats of ruimte daarby verſtaan. § 55.

SPEAUTER, 't Franſche *eſpeautre*, 't Engelſche *pewter*, ook *ſpelter*. Eigenlijk is 't het Duitſche *ſpalter*, dus genoemd om dat het inmalleabel is, en dus *ſpringt* en *ſplijt* of *ſpalt*. O. als *metaal*. § 48.

SPECERY, dat is, *kruidery*, V. om den uitgang. § 69. Spaansch *espécia*, 't Latijnſche *ſpecies*, voor een *keuze* of *mengſel* van kruiden, waarna de Kruidmengers of Apothekers genaamd werden.

SPECHT, M. als *vogel*, door toepasſing. § 57. Zekerlijk van 't Fransch *eſpec* overgenomen, doch dat van ons *pikken* en *bekken* is, van welk laatſte ook hun *becqueter* oorſprong heeft. — Het Latijn zegt *picus*.

SPECIAAL, met een Hollandsch woord *linkerman*. 't Is het Italiaanſche *ſpeziale*, en beteekent *Apotheker*. De Doctoren brachten oudtijds altijd een Apotheker meê, die aan hun linkerhand ging. Van daar de toepasſing op den ge-

gene, die onder eens anders beſcherming meêgaat, of waar deze niet buiten kan. § 55.

SPECIE, nu voor *geldſoort*, maar oudtijds voor *kruidery* gebruiklijk, uit het Latijn der Apotheken, *ſpecies*, waar men een *ſorteering*, een *uitzoek*, of *keur* van gebloemte of kruiden meê meende, en V. als dit. § 100. Het werd ook voordezen wel voor *konfituren* en dergelijke verſnaperingen gebruikt. — „*Levatis menſis, lotisque manibus*, „*et* ſpeciebus datis, *abiit rex*," lees ik by een oud ſchrijver. Dit *ſpeciebus datis* is na 't opzetten der drooge, gedroogde, en ingemaakte vruchten, die NA 't afnemen van de tafel met ſpecerywijn opgebracht werden, gelijk nog in Engeland het desſert. — Als *geldſoort* verſtaat men er *munt* by, en 't volkomen woord is *muntſpecie*.

SPEEK, zie *ſpaak*.

SPEEKSEL, O. § 86. Het woord is van *ſpe-en*, *ſpei-en*, *ſpijen*, *ſpuigen* en *ſpuwen*, alle, vokaalverwisſelingen, waarmeê het woord gebruiklijk plach te zijn, gelijk men ook *ſpuugsel*, *ſpuigſel*, en *ſpuwſel* zei. — *Speekſel* is uit *ſpe-ig-ſel* ſaamgetrokken.

SPEELNOOT of SPEELGENOOT, beiderlei geſlachts, naar de toepasſing. § 55.

SPEELTUIG, O. als *tuig*. § 39.

SPEEN, V. door den uitgang. § 99. Dat het inderdaad *ſpe-ing*, ſpuiting, en dus met *ſpei* verwant zij, leert Kiliaan ons. Zoo zei men ook *ſpeet* voor *ſpuit*. — Dat *ſpenen* als werkwoord, eigenlijk *ontſpenen* is, (naamlijk, aan de ſpeen onttrekken,) weet ieder. Cats gebruikt dit recht Dichterlijk, als hy *geſpeende vrucht* voor geplukte, in tegenſtelling van de afgevallene overrijpe, zegt.

SPEER, M. als *ſpe-er*, doch door vermenging met *ſpiets*, of *ſpeerſchacht*, ook V. gebruikt. § 28.

SPEET voor *ſpuit*, dat ook by Huygens voorkoomt, is 't

 præ-

præteritum van *ſpijen*, ook voor *ſpuwen* gebruiklijk, en ook *ſpijgen* gezegd. V. § 36.

SPEET, of SPETE, V. als præteritum van *ſpijten*, anders *ſpiten* of *ſpitten*. § 36.

SPEI voor *ſpui*. Zie *ſpui*. Men zegt van iemand die, in verlegenheid om zich te verandwoorden, uitvluchten zoekt, dat hy *aan den grond zit*, en *ſpijkers op laag water zoekt*. — Het *aan den grond zitten* verſtaat ieder als van een vaartuig ontleend, dat by gebrek van genoegzaam vaarwater vast is geraakt. In dat geval is 't natuurlijk, zijn toevlucht tot de *ſpeien* en *ſpeigaten* te nemen door welke men het water dat binnen de kiel of holte is uit doet loopen, om het vaartuig te doen rijzen en weêr vlot te maken. De ſpreekwijze is dus *op* of *by laag water* SPEIEN *zoeken*. En daar men ook *ſpijen* voor houten *nagels* en *wiggen* zei, is dit, wanneer men met ſchippery en ſcheepsbewoordingen onbekend wierd, in *ſpijkers* verbasterd; het geen louter onzin maakt. De ware beteekenis is hy zit aan den grond, en zoekt uitvluchten; *hy zit vast*, hy is *aan 't pompen om 't boven te houden*, zegt men even zoo. In 't algemeen: hy zoekt zich te redden.

SPEK, O. als een *ſtof* waarmeê men 't gebraad *ſpekt* of *ſpeekt*, dat is, *doorprikt*, van waar deze naam is. § 48. 't Beteekent derhalve *ſpekſel* of *lardeerſel* en is M. als wortel van *ſpekken* of *ſpeken*, of V. als *ſpe-ig*, van *ſpe-en*. § 28, 33. Dat men veelal varkensvet tot dit lardeerſel gebruikt, heeft deze benaming, in later tijd, meer byzonder op dit vet doen toepasſen. Tegenwoordig gebruikt men *ſpek* ook in 't algemeen voor *Varkensvleesch*; onze Ouden zeiden *baken* in dien zin. Dat men oudtijds hier te Lande den Spanjaarts *ſpek* als een ſmaadwoord nariep, is, dat zy onderling malkander tot verachting het ſcheldwoord *marrano*, d. i. *varken* of *zwijn*, toewierpen, 't

geen

geen men ook met *moor* of *moorenkind* (*marano*) verwarde, dat even zulk een ſcheldnaam als *Jood* by hen was, en waarvan de minſte verdenking hen noodzaakte in den vreemde rond te zwerven.

SPEKTAKEL. Het Lat. *ſpectaculum*, en als dit, O. § 100.

SPEL, O. ſchoon tegen den aart der taal, ten zij men 't voor *geſpel* houdt. § 52. Dus in algemeenen zin, en ook voor de jacht, waarvoor de Ouden 't veel gebruikten, en in welken zin zy *Spelmaand* voor Herfstmaand zeiden. Doch

SPEL, voor tooneelſpel, is van *ſpelen* als *figurare*, *gelijken*, in activen zin. 't Runisch zegt dus *leikur* voor *ſpel*, *leika* voor *ſpelen*. Hiervan ook *woordſpeling* voor *woordzweming*. Alhoewel, zoo men dieper indringt, *ſpelen* eigenlijk van *ſpe-en*, ſteken, ſtralen, en ſaamgetrokken uit het frequentativum *ſpe-elen* is, van waar het dan *flikkeren* zijn zou. Vergelijk Huydecopers Proeve VII B. vſ. 436. Van dit *flikkeren* gaat de beteekenis over tot *zwemen*, als zijnde een ſoort van flikkering, en dus tot *nabootſen*. Doch, deze verklaring daargelaten, is *ſpe-en* ook desgelijks één met *ſpei-en*, en *ſpie-en*, en dit *ſpiën* is ook *zien* (zie *ſpie* en *ſpiegel*) en op deze wijze is *ſpel*, in het Hoogduitsch *ſpiel*, een *vertooning*. Niet te min ben ik wel genegen om meerderlei *ſpel* te ſtellen, en van verſchillenden oorſprong; en daaronder, het gene een ontkenning of tegenſtelling van *pielen* is, uit *pien*, waarvan *pijn* als ſmart en als arbeid, het Hebr. פעל. Vergelijk mijne Nieuwe T. en D. Verſch. IV. D. bl. 60-62. *Spelen* ſtaat dus tegen *arbeiden* of *pijnen* over als *lust* en *vermaak* tegen *moeite* en *ſmart*. O. als zijnde eigenlijk *geſpel*. § 51.

SPELD of SPELDE, gelijk men tot onderſcheiding van *ſpel* (ludus) ingevoerd heeft, ſchoon kwalijk; V. door den uitgang, en als *ſpilla*, ſaamgetrokken van *ſpinula*, en waaruit weêr het Italiaanſche *ſpillo* en *ſpilletto*. *Spel*

en *ſpina* zijn beiden van 't *ſpe-en* of *ſpien*, waarvan *ſpeet*, *ſpiet* en *ſpiets* is, dat is, *prikken*, het *zien*-zelf, als een bloote prikkeling der lichtſtralen, heet daarom *ſpien*. (Men herinnere zich hier, dat men oudtijds meende dat in 't zien de ſtralen uit het oog naar de voorwerpen uitgeſchoten wierden.) En zoo is *ſpel* ook *prikkeling*, in den zin van dartelheid. § 95.

SPELLING, die in de Grammatica, uit hoofde van eene innige incommenſurabiliteit tusſchen klank en klankteeken, de *quadratuur des cirkels* is, V. § 34. — Het *ſpellen* (in 't Fransch *ſpeller*,) heeft men uit het Latijn afgeleid als ware *'t appellare litteras* in de beteekenis van de letters noemen. Doch behalven dat het *ſpellen* iets anders dan 't bloote noemen of opnoemen der letters is, dan zou het woord in het Fransch *appeller* zijn. *Epeller* duidt hier als altijd voor een Fransch woord de voorgezette *ſ* aan, als in *email*, *etourdi*, *emeraude*, *etrange*, *epingle* enz., 't geen oorſpronklijk *eſmail*, *eſtourdi*, *eſmeraude*, *eſtrange*, *eſpingle*, naar de Italiaanſche, Latijnſche, of Duitſche *ſmalto*, *ſtordo*, *ſmaragdus*, *ſtrang*, *ſpinula*, is. Het is dus noodwendig van ons *ſpellen* (en niet dit van *epeller* of *appellare*) en heeft de *præpoſitive ſ* voor zich, waarvan onze Nieuwe T. en D. Verſcheid. IV D. bladz. 60-63, waardoor het *ontpellen*, dat is *oplosſen*, *ontbinden* is van het woord *pel*, dat is *invatting*. En dit is inderdaad ons *ſpellen*, het is de letters van uit haar ſamenvatting waarin zy het woord maken, ontbinden en losmaken. Zie *pol*.

SPELONK, V. als 't Latijnſche woord *ſpelunca*. § 100.

SPELTE (garst), V. door den uitgang, en als veldvrucht. Doch het is *geſpalte*, van de *ſpleet* of *ſpalt*, die de korentjes hebben. § 95, 57.

SPERMA-CETI, kwalijk van ſommigen *amber* genoemd. By onze Grootouders hiet men 't *Walſchot* (dat is *Whale-*

of

of *Walvisch-schot*) uitschietsel van den walvisch, *ejectamentum ceti.* — O. uit den aart, en in alle betrekkingen, schoon men ook *de spermaceti* even als *de amber* zegt. § 100 en 36.

SPERSIE, anders ASPERSIE, uit het Spaansche *asparrago*, by ons *spargel.* Zie *spargel.*

SPERWE is een naam oudtijds aan alle kleine vogelen gemeen, en in 't byzonder de *mos*, in 't Engelsch *sparrow*, in 't Hoogduitsch *sperling;* en de naam, eigenlijk *sparrige*, is van *sparren*, insluiten, als zeide men *kooivogel.* V. als adjectief. § 33. 't Goth. heeft SPARWA (*sparwa*), 't A—S. ſpeapwa (*spearwa*), 't Grieksch σπαρόσιον. Hesychius voegt er by ἐνιοικίδιον. Ik zou byna wel genegen zijn om te lezen ἐσθιόσκνιψ, *wurmvretend.*

SPERWER (roofvogel, in 't Latijn *nisus*), M. door den uitgang van 't werkwoord *sperwen* of *sparwen*, dat is, op *sperwen* azen of jacht maken, waarom het Engelsch hem *the sparrowhawk* (sperwe-havik, d. i. mos-havik) noemt. § 28.

SPIE, M. door toepassing, en ook als wortel van *spie-en*, zien. § 57, 28. Zie *speld.*

SPIEGEL, M. door den uitgang. Van het zelfde *spie-en.* § 28. Uit misverstand is het wel O. gebruikt als ware 't het Latijnsche woord *speculum.* § 100. Doch *speculum* is in tegendeel van dit ons *spie-en*, en zoo ook het *ad-* en *inspiare* &c. — Ook is het Lat. *spes* en *sperare* daarvan, welk laatste 't frequentativum *spi-eren*, ook *spaëren* is, en *een uitzicht hebben* beteekent, zoo wel ten kwade als ten goede. Ons *spade* voor laat is ook, wat vooruitgezien is, en *sparen*, (bezuinigen), is naauw toezien.

SPIEGELGEVECHT wordt gevraagd of eigenlijk het Hoogd. *spiel* d. i. *speelgevecht* zij, dan wezendlijk naar den *spiegel*, als afspiegeling van 't verbeelde, genoemd zij? —

Als *vertooning* van een gevecht, mag men 't laatste beweeren. O. als gevecht. § 39.

SPIER, M. door den uitgang. § 28. 't Is *spiër*, van *spien*, uitschieten; of wel, *spanner* of *trekker*, van *spe-en*, speen: of wel, van de spichtige gedaante genoemd.

SPIER of SPIERVOGEL, soort van *zwaluw*. M. § 28, 57.

SPIERING, (voorheen ook *spierling*), dus genoemd van *spiegaten*, gelijk men 't plach te noemen, welke men 's Winters in 't ijs maakt, 't geen men voor dezen ook *spiëren* heette, en waarin men deze vischjens dan by menigte vangt. Oudtijds had deze visch geen anderen naam dan dien van *stinkvisch*, waaraan ook het Hoogd. *stinte* en Engelsch *smelt* beandwoordt; en dit, van den sterken reuk die hem eigen is. Het Latijn noemt hem *apua*, het geen ook wel iets met πυος en *putere* gemeen schijnt te hebben. — Door toepassing als *visch*. M. § 57.

SPIESGLAS, in 't Lat. *antimonium*. Een half metaal, en O. § 57.

SPIET, M. als wortelsylbe van *spieten*. § 28.

SPIETSE, V. van 't vorige, door den vervrouwelijkenden uitgang. § 74.

SPIJ of SPIJE, voor puntnagel, of wigge (Lat. *clavus*), waarvan *spijker*. Van *spi-en* als steken. M. § 28.

SPIJE (beter SPEIE) of SPUIE, doorlaat. Van *speien* als *spuwen*. Vergelijk *speen* en *spons*, en zie *spui*.

SPIJK, *clavus*, eigenlijk *spik*, als in 't Deensch en Zweedsch, van *spikken*. Zie *spik*. M. § 28.

SPIJKER (*nagel* of *clavus*), M. door den uitgang. Van 't zelfde *spikken*, steken. § 28.

SPIJKER, voor *schuur*, desgelijks M. door den uitgang; doch V. zoo men er *loots* onder verstaat. § 28, 57. Het woord beteekent een op palen gezette *loots*, hoedanige men voor de granen plach te bouwen, om den doortocht van de lucht te bevorderen, en is in 't Hoogduitsch

spei-

ſpeicher; van den wortel van *ſpijs*. — Het Latijnſche *ſpicarius*, in de Middeneeuwen ook wel voor korenſchuur gebruikt, en dat men van *ſpica* (korenair) afleidt, heeft hier zekerlijk gemeenſchap meê, doch men mag twijfelen of het niet zelf (als duizend zoogenaamd Lat. woorden van dien tijd) uit het Duitsch zij.

SPIJS of SPIJZE, V. door den uitgang. § 74. Van *ſpij*, doorlaat, als 't geen *doorgelaten* wordt. Eigenlijk zou het een adjectief *ſpijsch*, van *ſpijën* zijn; en, als zoodanig ook, V. § 33. Van *klokſpijs* zie men op zijn artikel.

SPIJT, V. als præteritum van *ſpijen* of *ſpien*, ſteken (waarvan ook *ſpiet* en *ſpiets* en *ſpit*, als ſtekende werktuigen), *punctio* of *punctura*. M. als wortelſylbe van *ſpijten*, *pungere*. § 36, 28.

SPIK, punctum, M. van *ſpikken*, waarvan *ſpikkelen*, zie *prik*. V. als eigenlijk adjectief *ſpi-ig*. § 28, 33. — Zie ook *ſpijk*.

SPIKKEL, M. § 28.

SPIL of SPILLE, M. en V. maar meest in 't V. gebruiklijk; ſchoon het eerſte beter ware, als zijnde 't eigenlijk ſaamgetrokken uit *ſpinnel* of *ſpindel*, of (wil men 't dus liever) uit *ſpi-el*. § 28. Zie *as*.

SPILPENNING (kwistgoed), M. als wortelſylbe van *ſpillen*. § 28. Maar zie *kwistgoed*.

SPIN, V. niet zoo zeer door den uitgang, als om dat het eigenlijk *ſpinne* voor *ſpinning* of liever voor *ſpinnekop*, is. § 99, 39. Het woord *kob* of *kop* werd gebruikt voor alles wat klootachtig rond is, en daarvan ook 't oude *kobbe* voor *hen*. Dus zegt het Engelsch *cobweb* voor *ſpinneweb*.

SPINAGIE, gelijk men gewoonlijk ſchrijft; beter *ſpinaadje*, 't Latijnſche *ſpinacia*. V. als plant, en door den uitgang. § 57, 100.

SPINDE (ſchappry), beter, *ſpende*, doch min gebruiklijk.

V. 't Woord beteekent eigenlijk *ſpankas*, dat is, *tent-kas*, kas van doek op latten geſpannen, als wat men thands een *vliegenkas* noemt, en 't V. is door er *kas* onder te verſtaan. § 57. Men kon 't echter ook van 't *ſpenen*, als *ſparen*, afleiden.

SPINEL, (gloeiend- of papaver-roode robijn) M. Daar het woord eigenlijk een bloote ſoorthoedanigheid van dezen ſteen is en er eigenlijk robijnſteen onder verſtaan wordt en niet de ſtof, kan het niet O. zijn, de ſtof is *robijn*. § 57. Op gelijke wijze onderſcheidt met den bleek- of rozenrooden robijn door den naam van *balais;* den hyacint-rooden door dien van *rubicel*, alle M.

SPINET, een ſnarentuig. V. als 't oud Italiaanſche *ſpinetta* (Fransch *epinette*,) dus genoemd van de *doorntjens*, als men 't noemde, waarmeê de toetslatten of klawieren tegen de ſnaren krabden. § 100.

SPINNEKOP, of beter, KOBBE, V. even als *kobbe*, dat ook *hoen* beteekent. § 39. Zie *ebbe*.

SPINNEWEB, als *web*, § 39, maar veelal in 't gebruik, O. om dat men 't meest als de *ſtof* aanmerkt, ſchoon kwalijk. § 48.

SPINRAG. Desgelijks meest O. gebruikt, om dat men er meest de *ſtof* in aanmerkt, of het woord collectivè neemt, *het rag;* maar eigenlijk zou het *de rag* en V. als adjectief *ra-ig* zijn, of, als draad beſchouwd, M. van *ragen*, ſtrekken. § 48, 49, 33, 28.

SPINROK, zie *rok*. § 39.

SPINROKKEN, zie *rokken*. § 39.

SPINT in 't hout, O. als *geſpinte*. § 49.

SPINT (een maat), V. als *ſpinte*. § 95. Waartegen niet ſtrijdt dat men wel zegt: *zoo veel het ſpint*. Men zegt zoo ook, *zoo veel 't el*, *'t vaâm*, enz. Het is dat men dan *'t ſpint*, *el*, of *vaâm*, als hoeveelheid, tevens met den waar collectivê neemt. § 49.

SPI-

SPION, of, als onze Ouden ſchreven, *ſpioen*. Van 't Fr. *eſpion*, doch van ons Hollandsch *ſpie*. M. § 100, 57.

SPIRAAL. V. als verſtaande men daar *linie* of *lijn* onder; en ook O. als adjectief, ſubſtantivè genomen. § 57, 42. Het woord is van 't Gr. σπειρα, een *lint*, 't geen men zich voorſtelt als opgerold. By ons zegt men *ſneklijn*, van 't oude *ſnek*, nu *ſlek* of *ſlak* (cochlea); waarvan men ook den opgerolden veêr van een Uurwerk, of liever, den ſpil waar de ketting op gewonden wordt, de *ſnek* noemt.

SPIT, eigenlijk *geſpit*, en dus O. § 51. Anders by verwarring der twee geſlachten ook V. in 't Gebruik. Beter ware M. als *ſpiet*, 't zelfde woord, 't geen ook bevestigd wordt door 't hier volgende woord, *ſpits*. Doch het ſchijnt met *ſpete* verward te zijn, dat het præteritum van *ſpijten*, en dus V. is. § 36.

SPITS, door den vervrouwelijkenden uitgang V. § 74. Men zegt echter *het ſpits afbijten;* doch dit is door het misbruik van het adjectief zonder *e* te ſchrijven, (gelijk men nog in Duitschland gewoon is,) als de *grijs*, de *wit*, enz. waaruit zoo veel Geſlachtnamen van dien aart ontſtaan zijn. Op gelijke wijze zegt men ook *het ſpits*, dat dan eigenlijk zijn moest het *ſpitſche*, met de adjectivale ſpelling. Waarvan zie § 80, en 81.

SPLEEN. Een Latijnſche benaming voor de *milt*, in het Engelsch *ſpleen*. Sedert eenigen tijd hier en elders aangenomen voor *miltzucht*, en V. als wordende *zucht* of *ziekte* daaronder verſtaan. § 57. Maar ook even zoo V. indien men er de *milt*-zelve onder beteekenen wilde. Zie *milt*.

SPLEET, V. als præteritum van *ſplijten*, doch M. als wortelſylbe van *ſpleten*. § 28. Vergelijk § 108.

SPLINT. Thands boertige benaming voor *geld*. 't Is het Franſche *ſplendide*, dus oudtijds voor ons *klinkklaar* (dat eigenlijk *klinkend* en *klaar* is,) gebruikt, hetgeen men

ook by ons zei met byvoeging van *munt* of van *geld*, of ook wel van *ſpecie*, en zelfs ook zonder die byvoeging. Na de tegenwoordige ſchrijfwijze zou het dus *ſplind* moeten zijn, ware 't niet aan te merken als *ſplinte* (§ 33), gelijk wy 't ook V. nemen.

SPLINTER, of beter, SPLITTER, door de vorming, M. § 28. Van *ſplitten* of *ſplijten*, of wel van 't vroegere *ſpli-en*, waarvan *ſpli-ent*, participium, contractè *ſplient* en *ſplint*. Men zei voor dezen ook *ſprinter*, van het Th. *ſpriën*, waarvan *ſpringen*. Vergelijk Aant. *yyy*.

SPLITS, vervrouwelijkt van *ſplit*, dat, als wortelſylbe van *ſplitten*, M. is. § 74, 28.

SPOED, M. als wortelſylbe van *ſpoeden*, § 28; doch V. als *ſpo-ede*, van *ſpo-en*. In 't Grieksch σπουδὴ. § 72. Vergelijk Aanteek. *ccc*.

SPOEL en SPOELE, *'t* zij voor *wevers klos*, of voor *pen* of *ſchacht*, V. even als *ſpil*. *Het ſchietſpoel ſchieten* van Vondel mocht voor een blijkbare misſlag gaan, indien daar het artykel *het* niet by 't werkwoord behoorde, ſchoon Cats (die gants niet vast in de woordgeſlachten is,) het woord desgelijks O. gebruikte in de *Doodkist voor de levenden*. „*Spiculæ* quas *ſpugulas* vocabant Flandrenſes," zegt Meierus ad annum 1304. *Spoelen* en *ſpuwelen* is niet anders dan uitwerpen. Dus zei men by 't veroveren van een vaartuig: *de vijanden ſpoelen* (ejicere), voor in zee werpen. Toen men 't woord niet meer verſtond, maakte men daarvan, *hun de voeten ſpoelen*. Het V. is van dat men 't als een adjectivum aanmerkte. § 33. Het woord *ſpil* is een ſtok waar iets om draait of wentelt. Dus ook, waar iets omgewonden wordt; en van daar is *ſpoel* oorſpronklijk zulk een met het garen of anderen draad omwonden ſtok eens wevers, als zijnde eigenlijk niet anders dan *ſpil*, welk woord door den Duitſcher eerst met hun *ü* werd geſchreven, en naderhand (by een over-

overgang, die meer plaats had) met hun *u*, die zy als onze *oe* uitſpreken.

SPOG, V. als præteritum van *ſpuigen*, § 36; doch O. voor dit *vocht* als *vocht*. § 48. De *ſpuig* daartegen was altijd M. § 28.

SPOLIE. 't Italiaanſche *ſpoglia*. V. als dit, door den uitgang. § 100.

SPON of SPONSE, V. door den uitgang van *ſpoën*, indringen, waarvan *ſpon-gat*. § 99, 74.

SPONDE, rand van een bedſtede, quaſi *ſpande*, van *ſpannen*, even als *ſpant*, *geſpante*, 't zelfde als *ſponning*, bedorven uit *ſpanning*, dat is, *binnenlat*, die een raam ſpant. Het Latijnſche *ſponda* is hiervan. Ook beteekent *ſponde* 't geheele *bed*, als men 't neemt voor een *ſpanbed*, als men eertijds zeide, dat is, bed op zeelen hangende. V. § 72. Zie *ſponning*.

SPONGIE, als 't Latijnſche, V. § 100.

SPONNING van een deur, venſter, enz. zijnde de binnenlat in een raam, is *ſpanning*, V. § 34. 't Wordt in 't algemeen voor een *raam* gebruikt, dat een doek uitgeſpannen houdt.

SPONS, V. § 74. 't Woord behoeft niet in Latijn of Grieksch gezocht te worden, maar men mag twijfelen of het van *ſpannen* dan van *ſpuwen* zij, daar beide er even zeer gepast op zijn. Men zie *ſpon*, en ontwikkele *ſpuwen* of *ſpouwen* in 't oorſpronklijker *ſpo-en*. — Zie ook *ſpog*.

Even gelijk de Grieken er de amandelen aan den ingang der keel daar naar noemden (σπόγγοι), aan wie men de affcheiding van ſpeekſel toeſchreef, zou dit laatſte vooral wel in aanmerking komen; doch daar de ſpons ook gebruikt wordt om, in wonden gebracht, door hare uitzetting en uitſpanning de opening te verwijderen, is het eerſte ook gants niet verwerpelijk. — Zekerlijk ligt er de beteekenis van inzuigen niet in als die van *uitgeven*, zoo

als

als b. v. in *ſpeen*, *ſpei*, en *ſpuit*, en in *ſpillen*; gelijk ook het Lat. *ſpondere* oorſpronklijk *libare* (plengen) beteekent, van 't Griekſche σπονδὴ en σπένδειν. Zie ook *ſpoel*.

SPONTON, ſoort van piek. 't Fr. *eſponton*, van 't Ital. *ſpontone*. M. § 100.

SPOOK, O. adjectief; 't zij van 't præteritum van *ſpi-en*, zien, *ik ſpië*, *ik ſpoë*, even als *ik vlië*, *vloë*, en dus gezicht, gelijk *ſpectrum* van *ſpectare* is; 't zij van *ſpo-en*, als zweven. By Vondel veelal als collectivum gebruikt. Anders, als *geſpook*. De algemeene beteekenis van dit *ſpo-en* is *trekken*, waartoe al de overige, die het aanneemt, te rug zijn te voeren. § 41, 49, 51.

SPOOR, van *porren*, met de verſterkende *ſ*; M. als wortelſylbe, § 28. In 't Latijn *calcar*. 't Gebruik maakt het V. zekerlijk door er *ſpitſe* of dergelijke onder te verſtaan. § 57. — De beteekenis is eigenlijk *prik* of *prikker*. — Vergelijk *boor*, en *por*.

SPOOR, veſtigium, O. quaſi *geſpoor*. Dat is, *indruk* (*ſchrap*) door het zand of den weg. § 51.

SPORT, SPORTE, V. als de uitgang toont. Het is van *ſpo-erte*, of *ſpruit*, uitſchieting, als 't Latijnſche *ſparta*. § 95. 't Hoogduitsch heeft *ſprosſe*. 't Italiaansch echter heeft *ſporto* in 't M. — 't Beteekent dus eigenlijk de uitſtekken der *ſtormladders*, die uit een, en niet twee rechtſtandige latten, met uitſtekende klampen ter wederzijden beſtonden, en is eerst naderhand op de dwarsbalkjens der tegenwoordige ladders toegepast. — Voorheen had het algemeener gebruik, daar het nu alleen voor de gemelde dwarsſpaakjens ter optreding dient. Hooft heeft het nog in den ouden zin, in Baeto:

Het vuur vat in de dorre blaân,
Reikt nu het zuiver zout en vuren ſporten *aan*
Om de kruipende vlam tot blakren op te ſtoken.

Vuren ſporten zijn daar uitſpruitſels van den *vurenboom*, den

den *fir*, die zeer brandbaar is, en daarvan zijn naam heeft.

SPOT, M. als wortelſylbe van *ſpotten;* doch V. als præteritum van *ſpo-en*, dringen. § 28, 36.

SPOUW (ſpog), M. als wortelſylbe van *ſpouwen*, ſpuwen. § 28.

SPRAAK, V. præteritum van *ſpreken*. § 36.

SPRANK, V. præteritum van *ſpringen*, 't zij van een vuurvonk, 't zij van een uitſpruitſel gezegd. § 36.

SPRANKEL, van *ſpringen*, dat *ſprank*, nu *ſprong*, tot præteritum had. M. § 28.

SPREE, *rivier*, V. § 36.

SPREEUW, M. als *vogel*. § 57.

SPREI, M. als wortelſylbe, § 28; maar men heeft ook *ſpreie* voor *ſpreiing* gezegd, en dan V. § 34. Voorheen zei men ook *ſpreeder* of *ſpreider* voor een bedlaken.

SPRENK, V. als *ſpreing;* of, als 't zelfde woord met *ſpring* aangemerkt, M. § 34, 28.

SPRENKEL, M. van *ſprengen*, het activum van 't verbum neutrum *ſpringen*. § 28.

SPREUK, V. als præteritum (*ſproke*), van *ſpreken*. § 36,

SPRIET, M. van *ſprieten* of *ſpruiten*, en dus 't zij het voor een *uitſpruitſel* of *tak*, of voor een *ſtok*, *ſpiets*, *hoorn*, of *rivierſprank*, genomen wordt. § 28. Ook voor wat kruisvormig is, als eens jagers zwijnſpriet, waaraan het dwars- of kruishout tegen het opdringen van het zwijn dient, 't geen Joannes Comenus den dood deed. En zoo ook een zeilſpriet op een vaartuig, enz.

SPRING, M. als wortelwoord van *ſpringen*. § 28. En dit zoo wel in de beteekenis van een *fontein*, als van een *ſpringveer*.

SPRINGAAL, werptuig der vroegere tijden. Eigenlijk *ſpringel*, van *ſpringen*, of mogelijk *ſpringhaal*, M. § 28. By de Franſchen *eſpringale*.

SPRINK-

SPRINKHAAN, M. als *haan*, ſchoon zeker hier te lande de overeenkomst van dit diertjen met een *haan* zeer gering is. § 39. — 't Italiaansch noemt het *cavalletta*, dat is, *paardtjen*, 't geen een juiſter gelijkenis met eene invallende ruiterbende influit, en aan de beſchrijvingen van Openb. IX, 7, herinnert.

SPRITS, Hoogd. woord voor *ſpuit*, doch by ons aangenomen voor een geſpoten gebak dus genoemd. V. door den uitgang en als in 't H—D. § 80, 100.

SPROCHTEL of SPRUCHTEL, tak, van *ſpro-en* of *ſpru-en*, waarvan ook *ſpruiten*. M. § 31. Zie *ſpruit*.

SPROET, V. als præteritum van *ſprui-en*, of *ſpro-en*. § 36.

SPROKKEL, M. als wortelſylbe van *ſprokkelen*, zoo wel als door de vorming op *el*. § 28. — 't Beteekent wat verſpreid ligt, en, van daar, afgebroken boomtakken. Hiervan zei Spieghel *ſprokkelſteen* voor marmer. bl. 109. — Men moet den *ſprokkel* met de *ſprokkeling* niet verwarren. De letter *ſpr* toont verſpreiding, wijd uit een, maar 't derivative werkwoord *ſprokkelen* is ſprokkels by een gaderen. Zie Nieuwe T. en D. Verſch. III. D. bl. 60. *Sprok* is eenzelvig met *brok*.

SPRONG, V. als præteritum van *ſpringen*, doch door het Gebruik M. uit verwarring met *ſpring*. § 36,

SPROOKJEN, O. als diminutivum. § 45. 't Heeft geene gemeenſchap van beteekenis met zijn primitivum *ſprook* (nu *ſpreuk*), maar drukt thands een verdicht vertelſeltjen uit.

SPROT, als *visch* M. § 57.

SPRUIT, van *ſpro-en*, als præteritum V. § 96.

SPRUW of SPROUW, twijfelachtig, doch als uitgaande in het adjectivale *uw*, en door toepasſing van *kwaal*, V. § 33, 57. Zie ook § 38. 't Adjectief *ſpru* of *ſpro*, (*ſprode*) is wederſpringend of ſpattend. Zoo zegt men 't van 't ijzer:

Dat

Dat men 't ijzer dient te ſmeden,
Als het heet is, hard noch ſpru.

Dus Oudaan. Doch hiervan is zekerlijk de *ſpruw* niet, maar 't Hoogd. *ſpreu*, en van *ſpriën* (of *ſpreien*) d. i. *ſtrooien*. Ook beteekent het eigenlijk *korenkaf*, waar het eenige gelijkenis meê heeft, en zulke gelijkenis of toepasſing van namen, daaruit voortgevloeid, is vrij gemeen in de uiterlijkheden dier ziekten die in uitſlag beſtaan of daar kennelijk aan zijn. Ik zou het echter liefst tot het Engelſche *ſpray* t' huis brengen, als mondſchuim, met *ſprengen* verwant.

SPUI, ook SPEI, waterverlaat, als men 't noemt, of kleine ſluis. M. als wortelſylbe van *ſpeien* en *ſpuien*, 't zelfde als *ſpu-en* of *ſpuwen*. Doch als *ſtrooming*, *doorvloeiing*, of *ſpuibeek*, V. als *water* daar onder verſtaande, O. § 28, 57, 48. Hiervan ook de ſpuis- of ſpeigaten op een ſchip ter waterlozing.

SPUIT, V. als præteritum van *ſpo-en*, anders *ſpogen*. § 96.

SPUN, zie *ſpon*.

STAAF, V. als præteritum van *ſteven*, 't zelfde in beteekenis met *ſtijven*. § 36. *Staaf gouds* of *zilvers* zegt men, om dat zy oudtijds in de vorm van een ſtaf of roede gegoten waren, waarvan men by 't koopen een ſtuk affneed, en den verkooper toewoog; en deze naam is gebleven, nu, dit gebruik door de invoering van de munt vervallen zijnde, deze metalen in *blokken* gegoten en verhandeld worden. De Franſchen zeggen *barres d'or* &c. De Grieken πλίνθοι; de Latijnen *lateres*.

STAAK, V. als oud præteritum van *ſteken*. § 36.

STAAL, O. als de metalen; doch M. voor *proef*, wanneer men eigenlijk *ſtal* zeggen moest. § 48, 28. Vergelijk *ſtal*.

STAAR op het oog, zie *ſtar*, waar het meê ſamenhangt; doch onzeker of het als *ſtar*, dan wel als wortelſylbe

van

van *ſtaren* zij aan te merken, in welk laatſte geval het woord M. zijn zou, § 28; doch het gebruik is voor 't V. als *ſtar*.

STAART, M. door 't Gebruik. Eigenlijk een adjectief, beteekenende *ſtijf*, en van *ſtarren*, frequentatief van *ſtaan*. Men heeft er een verbum *ſtarten*, en *ſtaarten*, voor *verſtijven* en *naſleepen* van gemaakt, en hiervan 't M. ſchoon het V. behoorde. § 28, 95.

STAAT, als 't Latijnſche *ſtatus*, M. § 100.

STAATSIE, V. door den uitgang, als van *ſtatus* door *ſtatioſus* gemaakt, en dus als *ſtatio*, in den zin van *ſtaathouding*. § 100.

STAD, 't zelfde woord mer *ſtade* en *ſtede*. V.

STADE, V. als de uitgang toont, in *te ſtade* komen, dat is, *te pas komen*, *in loco opportuno*, en dus ook, *te hulp* of *te baat*. § 72. — By Huygens komt het nog meer dan eens voor in den zin van *during*, in welken ons *geſtadig* daarvan is. Ook was het in mijn vroegſte jeugd een gewoon zeggen: *Met ſtade*, voor *langzaam*, *zachtjens*, met *bedaardheid*. Dat het thema *ſtaan* is, ziet ieder, en zoo is *geſtadig*, *beſtendig*, ſchoon 't laatſte, als van 't participium (*beſtaande*), meer aanhoudende during te kennen geeft, 't eerſte ook op telkens weêrom komende vlagen toepasſelijk is. — Voor *gelegenheid* werd dit *ſtade* oudtijds ook genomen, en daarvan is het oude Duitſche ſpreekwoord: *Stat macht Dieb;* waarvoor wy: *gelegenheid maakt den dief*, waar het niet ſlechts *occaſio* maar *opportunitas* beteekent. — Men plach ook *onſtade* te zeggen voor ongelegenheid of nadeel. Eigenlijk en oorſpronklijk beteekent *ſtad* niet anders dan *plaats*.

STADHUIS, O. als *huis*. § 39. Dat dit woord den heerſchenden toon op de laatſte ſylbe heeft, is, dat men oudtijds *ſtedehuis* plach te zeggen, en in de koppelwoorden het laatſte, als het zelfſtandigſte des woords, ſterkst accen-

centueerde. Zoo was 't ook met *ſteëhuis*, en vervolgens met *ſteëhuis*, en die harde uitſpraak van *huis* bleef in 't woord door alle verandering heen. Op gelijke wijze zegt Vondel ook *ſteepoort* (ſtadpoort) met den toon op *poort*, in Samſon. Even zoo is het met *kadedijk*, *kaëdijk*, en nu *kâdijk*, en *kâbaai*, en nog zeer enkele woorden, nu disſyllaben, maar oudtijds driegrepig. Waartoe ook *Edam* of *IJdam* (eigenlijk *IJëdam*), *Schiedam*, en zoo ook *Leerdam*, die mede eigenlijk trisſyllaba zijn. Dat men *Hamburg* zegt met den toon op den laatſten greep, is eerst in mijne rijper jonglingſchap opgekomen, toen men uitſpraak en alles naar 't Fransch begon te verbasteren. — Het zelfde verſchijnſel heeft by andere inkortingen of afkappingen plaats, als by voorb. *meermin*, 't geen van ouds altijd *meerminne* was. Zoo zegt men ook wel *ter weërzijde* met den accent op *zij*, en zoo onze Grootouders *oirkónde* om of door dat het uit *overkonde* is ſamengetrokken, zoo ook *meëdógen*, hoewel niemand *het meëlijden* als nomen in dezen val zeggen zal, gelijk men *meëlijdend* als adjectief uitſpreekt. Men zie onze waarneming omtrent het onderſcheid der accentuatie in de ſaamgeſtelde zelfſtandige en byvoeglijke woorden, in de Nieuwe T. en D. Verſch. I. Deel, bladz. 83.

STADIE. 't Lat.-Gr. *ſtadium*; een maat der wegen of afſtanden van omtrent 125 voeten. O. § 100; doch ook en beter als *maat*. V. § 57.

STAF, M. als wortelſylbe van *ſtaven*. § 28. Oudtijds ook V. als præteritum; waarvan mijne Nieuwe T. en D. Verſch. III Deel.

STAFETTE. Buitengewone bode; dus genoemd van den kleiner *ſtaf* of *ſtave*, die alle loopboden (in mijnen tijd nog de Hardloopers der Vorſten) onderſcheidde. — Uit het Fransch met dezen Franſchen uitgang overgenomen, en alzoo V. even als *post*.

Deze *ſtaven* hadden een hamertjen van zilver, om aan

de deuren te kloppen boven aan, en hieruit zijn de *zilveren*, daarna gouden knoppen op de rottingen of wandelstokken ontstaan, in navolging van de zilveren knoppen, den Hardlooperen altijd ten teeken gebleven. — De staven of scepters der Ouden, (eigenlijk geschikt om by 't opheffen, stilzwijgen en toeluisteren te bevelen,) hadden zulke knoppen niet maar waren met gouden spijkertjens hier en daar bezet.

STAG (*staig*) van *staan;* in 't Deensch *stage*, 't zelfde als *staak*, en *stok;* doch in de scheepsbewoording een *zwaar touw*. M. in het Gebruik, doch niet dan door toepassing. Anders V. § 57, 33.

STAKETSEL, van *staket*, dat wederom van *stake*, staak is, O. door de vorming. § 100. Oudtijds zei men *staketting* of *staak-ketting*, 't geen zekerlijk uitdrukkelijker was voor de aan één verbondene stakenrij.

STAKKEL, of STEKEL, M. Ook als *doorn*, ten ware men er dit woord onder verstond. § 28, 57.

STAKKEL (vork), M. door den uitgang. § 28.

STAKKEL (*een arme stakkel* zegt men). Deensch byvoeglijk woord, dat *arm* en *jammerlijk* beteekent, M. door toepassing, § 57. Het Hollandsche woord is *verstoken*, dat is, *verstoten*, en dus *verschoveling*.

STAL, V. als adj. waarvan Aanteek. *q*. doch M. als wortelsylbe van *stallen*, dat is, *stanelen*, frequentatief van *staan*. § 28. Dus voor een *beestenstal*. — Voor *stand* of *stel* of *uitstalling*, of *kraam*, desgelijks. Ook voor gestalte of grootte des lichaams. In den eersten zin des woords zegt men *op stal zetten*, en dus, *achter stal* by Hooft en Hoogstraten, zonder lidwoord, even als *in huis* zijn; in navolging van de eigennamen van plaatsen, gelijk het Latijn *domi* en *ruris* zegt; en even zoo als het voor *stand* gebruikt wordt, gelijk in *stal houden* voor *sistere gradum*. Ook een *driestal* voor *stoel* behoort hiertoe,

toe, en is M. — Doch *diefſtal* is noodwendig V. als præteritum van *ſtelen*. § 36.

STALLAKTIET. By ons *dropſteen*. Van 't Griekſche σταλλακτος, d. i. *druipend*. M. als 't Gr.-Lat. *ſtallactites*, waaronder *lapis* (ſteen) verſtaan wordt, en als ons *ſteen*. § 100, 57.

STALLICHT, dat is, *fakkel*, als *ſtaande licht* of *ſtellicht* (toorts), doch nu niet dan voor een *verheveling* gebruikt. Veellicht echter is het van *ſtal*, als *mist-* of *mestvaalt*; zijnde eene uitwaſeming van bedorven veldkruid. Als *licht*, O. § 39. Zie *kandelaar*.

STAM, M. door 't Gebruik; doch oorſpronklijk V. als *ſtaïng*, ſtaande, ſtandhebbend. Zie § 84 en volgg. En dus gebruikte Hooft het ook.

STAMIJN, 't Latijnſche *ſtamen*, doch by ons blootelijk een hairen weeſſel, en, als zoodanig, een zeef. In de eerſte beteekenis O.; in de laatſte desgelijks om de ſtof. M. § 48, anders V. als 't woord *zeef*.

STAMP, wortelſylbe van *ſtampen*, en dus M. § 28. Het woord is van *ſtaan* (*ſta-en*), waarvan *ſta-ing*, dat ook tot *ſtam* is geworden. Maar *ſtam* is *ſta-ing* op zich zelve, en eenvoudig: *ſtamp* daar tegen is geweldoefenend persſen, door den voet ergens met kracht op te zetten. — Vergelijk *ſtomp*, *ſtemp*, *ſchamp*, *ſchimp*, *glimp*, *damp*, enz. en zie ook het IV Deel der Nieuwe T. en D. Verſcheidenh. bladz. 183 en volg.

STAMPER, werker van *ſtampen*, en dus M. § 28. — 't Plach ook voor den *pedaal* van de harp gebruikt te worden; en van daar was *ſtampye* in de oude Romans een *harplied*.

STANCE. Fransch woord, in het Italiaansch *ſtanza*, en in 't Spaansch *ſtancia*. V. als deze. — Wy zeggen met een evenzeer Fransch woord, doch minder welluidend, *couplet*. Dit beteekent *koppeling* of *verbinding* van versregels;

gels; het ander affluiting of verdeeling en afzondering der verzen, van *ſtare*, ſtaan, in tegenſtelling van voortgaan.

STAND, M. als wortelſylbe van *ſtanden*, vóór *ſtaan*; maar vóór *ſtaande*, V. als in een *oly- en azijnſtand*, *inktſtand*, enz. 't geen meer Engelsch dan Hollandsch is, en waarvoor men beter *ſtander* zou zeggen. § 28, 34. 't Holl. *ſtaan*, 't Hoogd. *ſtanden*, 't Lat. *ſtare*, 't Grieksch ἵστημι (of ἱστάνω), en 't Perz. استادن (*istadan*) toonen eene duidelijke verwantſchap.

STANDAART of STANDER en STANDAAR, M. door de vorming. § 28, 24.

STANG, V. als contractie uit *ſtaing*. En dus, in den zin van *roede* of *ſtaaf*, even zoo wel als in dien van *vijver*, waarin 't thands verouderd is, doch het Franſche *étang* uit *eſtang* voortgebracht heeft. Hooft zegt nog:

In ſtang, *in ſtroom*,
In gras, *in boom*,
't Gedierte dartel ſpelen.

Stang, als ſtilſtaand water, ſtaat hier, tegen over het ſtroomende. — Ons *ſtang*, als ſtaaf of bout, is ook in 't Italiaansch dat *ſtanga* zegt, en het ook voor grendel gebruikt. § 34.

STANK, V. als præteritum; echter door 't Gebruik ook M. om dat men ook *ſtanken* zei. § 36, 28.

STAP, M. wortelſylbe van *ſtappen*. § 28.

STAPEL, M. door de vorming. Echter ook als adjectief, *plaats* daaronder verſtaande, V. § 28, 33, 57. Hiervan het Latijnſche *ſtapula*.

STAPEL voor *kreekel*, verouderd. Als dit, M. door den uitgang, § 28.

STAR of STER, V. als 't Latijnſche *ſtella*, waarvan men 't te onrecht heeft afgeleid. § 100. *Star* en *ſtaren* is van *ſtaëren*, frequentatief van *ſtaan*; *ſtaren* is de oogen op iets ſtaande houden (*fixer* in het Fr.); *ſtar* is *ſtella fixa*.

fixa. Van dit *ſtaren* is ook 't adjectief *ſtar*, dat is, *onbeweeglijk*, *ſtijf;* en dit als ſubſtantief gebruikt, is ons *ſtar.* Hiervan wederom *ſtar-rig*, ſaamgetrokken tot *ſterk*, dat is, *vastſtaande*, en ook *ſtoren*, dat is, doen ſtilſtaan. Het Hoogduitsch *ſtirren* is beproeven ter beweging, en dus een onvolkomen ſtaan.

STAR, voor *voorhoofd*, M. van *ſtaren*, aanſchouwen. § 28. 't Voorhoofd is de aanſchouwing van den mensch, waar by geheel in te lezen is. — De Hoogduitſchers zeggen in dezen zin *ſtirn*, maar juist niet als of zy *ſtieren-* of *osſen-voorhoofden* hadden.

STATUUT. Van 't Latijnſche *ſtatutum*, dat in vorming overeenkomt met ons oud *gezette*, in de beteekenis van *vastgeſtelde.* O. derhalve als participium, even als 't Latijn. § 41, 100.

STAVE. M. als *ſtaf*, en V. als *ſtaaf.* Zie beide.

STEDE, V. als *ſta-hede.* § 72.

STEDELING, M. doch ook ſomtijds V. gebruikt. § 28.

STEEG, V. als præteritum van *ſtijgen*, in de oude beteekenis van gaan. § 36. 't Goth. heeft STEIGAN (*ſteigan*), 't A—S. ſtigan (*ſtigan*). Men zei ook *ſtega* in 't Latijn. Zie *ſteg.*

STEEK, M. als wortelſylbe, anders V. § 28, 33.

STEEKT zei men oudtijds voor een ſtekend gevoel in ziekte, ter onderſcheiding. 't Is eigenlijk *ſteekte*, en dus, V. § 95.

STEEL, M. als *ſta-el*, van *ſtaan;* of, van *ſtellen.* § 28. Onze Ouden zeiden *ſtael*, en ſpraken by hunne voorſchriften, in de oude Medicijnboeken, veel van *anijs- en venkel*STALEN *in wine gheſoden.*

STEEN, moest V. zijn, maar door 't Gebruik van ouds M. wanneer niet O. als *ſtof.* § 99, 48.

STEENBREEK, een plant, en als zoodanig, V. § 57.

STEG, in de ſpreekwijze: *weg noch ſteg weten*, ſynonymum

van *weg*, of *pad*. Ook in 't Hoogduitsch van ouds *ſtig*, als by Reimbot von Dorn:

der der ſonnen
Tzeüget ihrn ſtig *und ihrn gang*.

D. i. die de zon haar pad en haar loop wijst.

Hiertoe behoort ook het woord van *ſteegbrief* (nu kwalijk *ſteekbrief* gezegd), d. i. een daging-cedel of brief tegen een zwervend landlooper, welke men in vier richtingen, ten Noorden, ten Ooſten, ten Zuiden en Westen van de zitplaats des Gerichts op den openbaren weg nederlei, met een ſtuk gelds daarop, of ingewonden. Waarvan, onder anderen, Wigant, in *das Femgericht*, bladz. 509. Zie *ſteeg*. § 28.

STEGEL, M. § 28.

STEGELREEP, zie *ſtijgreep*.

STEIGER, M. van *ſteigen* of *ſteegen*, 't zelfde als *ſtijgen*. § 28. Zie § 103.

STEILTE, V. § 72.

STEK, 't zelfde als *ſtok*, dun paaltjen of takjen dat men in den grond ſteekt; waarvan *beſtek*. M. als wortel van *ſteken*. § 28.

STEKEL (prikkel), van *ſteken*, M. door den uitgang. § 28.

STEL, M. als wortel van *ſtellen*, verwant met *ſtaan*, en met *ſtede*, § 28. Doch de compoſita *achterſtel*, *afſtel*, *uitſtel*, *beſtel* voor beſtelling, *ontſtel*, *herſtel*, O. § 89. Ook een *ſtel* voor *ſamenſtel* (als b. v. een porceleinen ſtel op een kas) is O. als geſtel.

STEL, voor *geſtel* gezegd, is O. § 57, 51. En dus b. v. een *porcelijnen ſtel* op een *kas*, een *ſtel theegoed*, een *olyen azijnſtel*, en alom waar 't het σύνθεσις van Romeinen en Grieken uitdrukt, in de *l.* 38 § 1 *ff de aur. argent. leg.* — Even zoo is *achterſtel*, *afſtel*, *uitſtel*, *beſtel*, *ontſtel*, *herſtel* derhalve ook. Zie § 89; en vergelijk *toom*.

STELLAADJE, V. § 100.

STEL-

STELLING, V. § 34. ook als *onderſtuk*, waar men een vat of iets anders op legt.

STELLIONAAT. Het Lat. *ſtellionatus*, maar O. als alzulke woordvormingen. Zie 't Voorwerk. — De oorſprong des woords wordt gewoonlijk in *ſtellio* (hagedis) als huidveranderend dier gezocht, en daardoor *bedrieglijke* handeling uit moetende drukken. Doch ik zou het veeleer van het Gr. στέλλειν afleiden, dat bedektelijk bedriegen is, en wellicht is dit met ons *ſtelen* verwant, dat van *ſtil* is.

STELSEL, O. § 86.

STELT, of STELTE, V. Van *ſtellen*. — 't Franſche *echaſſe*, 't Latijnſche *gralla*. § 95.

STEM, V. als *ſte-ing*. Zie § 85. In Chaucers oud Engelsch leest men dus *ſtevin* en *ſteuen*, voor *ſchreeuw*, *ſpraak*, of *geluid*. Dit *ſte-en* is de oorſprong van ons *ſtenen* of *ſteunen*, voor *kreunen*, zacht kermen, en beteekent de *uitſtoting van den adem*. Het zelfde ligt in het Gr. στόμα ten grond.

STEMP en STEMPEL, M. § 28. — Oorſpronklijk beteekent het eerſte den indruk van een gegeven ſtamp of persſing; het laatſte by ons zoo den *ſtamper* als den indruk des ſtampers. Ook heeft het in 't Hoogduitsch de beduidenis nog van *ſtamper* of *vrijffteen*, by voorbeeld, *ein pulver mit einem ſtempel auf marmor reiben*. Zie echter § 32.

STENG, V. als *ſtang*, waarmeê het één woord is. § 34.

STENGEL, M. § 28.

STER, zie *ſtar*.

STERFTE, V. § 95.

STERKTE, V. § 95.

STERN, 't Hoogduitſche *ſtirn*, en als dit M. § 100. Zie *ſtar*.

STEUN, M. als wortelſylbe van *ſteunen*. § 28, ſchoon het oorſpronklijk, als eigenlijk *ſto-ing* zijnde, V. was. § 99.

In het Sanſcrit is *ſthuna*, en in 't Perz. *ſutun*, een ſchraag of kolom.

STEUR, M. als *visch*. § 57.

STEVEL, Hoogduitsch. M. § 100. Wy zeggen *laars*. 't Oud Fransch zegt *eſtival*.

STEVEN, V. § 99; ſchoon 't Gebruik 't M. wil. En zoo ook *voor-* en *achterſteven*. Zie Hoogſtraten. Het woord mag *ſteving*, geſtevenheid, ſpits, zijn. Zie echter mijne Aanteek. op Huydecopers *Proeve*, bladz. 105.

STICHT, voor *geſticht*, O. § 51. Desgelijks voor *Bisdom*.

STIEFMOEDER, STIEF*vader*, STIEF*zoon*, enz. komen hier niet in aanmerking ten opzichte van het geſlacht, 't geen uit § 39 kennelijk is, maar om de beteekenis van het voorwoord in hunne ſamenkoppeling. Velerlei verklaringen heeft men aan dit *ſtief* gegeven. Becanus en Skinner verklaren 't, als van *ſtief* of *ſtijf*, door *durus*, *ſævus*, *inmitis*, en dus *harde moeder* enz. Vosſius, door *fulciens familiam*. Junius verklaart het woord als *orphanorum mater*, uit *ſtefan* of *ſtihfan* ('t A—S. ſtefan) *orbare*, ontblooten, ouderloos maken of *verweiſen*, als de Hoogduitſchers ſpreken. Johnſon wil dat het van *ſtappen* en dus *ſtapmoeder* zij, als welke in de plaats der moeder *ſtapt*. — Zeer beteekenend zeggen de Denen STED*moder*, STED*fader*, STED*broder*, enz. als *matris*, *patris*, *fratris*, LOCUM TENENS.

STIER, (taurus), M. § 28. van 't *geloei*. Zie *ſtem* hierboven. 't Is dezelfde tweeklank *eo*, die nu *oe* of *oei*, dan *ie* of *iei*, en dan weder *eu* of *æw* uitgeſproken wierd, en waarvan het tot de Grammatica behoort, de oorſpronkelijke verſcheidenheid, zoo wel als het ongevoelig verloop wel te leeren kennen. § 57. Dat men 't woord echter van *ſtooter* kan afleiden, toont dezelfde tweeklank *eo*, gelijk *ſtiet* ook het præteritum van *ſtooten* is. Het Arab. heeft

heeft *tſor* ثور, Hebr. שור, Chald. תור of תורא; 't oud Keltisch zei *tarw*; alle, woorden uit de ſtootende *t* gevormd.

STIER of STUUR, M. als wortel van *ſturen* of *ſtieren*, § 28; of O. als adjectief, waar men *roer* of *hout* onder verſtaat, en in dit geſlacht gebruiklijkst. § 41.

STIFT, V. door den uitgang *te*, § 95; doch

STIFT, voor *ſticht*, O. als zijnde *geſtift*. § 51.

STIJFSEL, O. maar voor *ſtijfſelpap*, M. gelijk in: *den ſtijfſel* ergens in- of uitwrijven. § 86, 48, 39, 57.

STIJGBEUGEL, M. als *beugel*. § 39.

STIJGREEP, M. Zie *reep*.

STIJL, M. als 't Latijnſche *ſtilus*, en Franſche *ſtile*. § 100. En dus zoo voor *deurpost* of *pijler*, als *ſchrijftrant*.

STIKKEL, (prikkel) M. § 28.

STIL, O. als adjectief. § 41.

STILET, O. § 100.

STILLE, nu draagbare *zete*, maar voorheen alle vertrek ter lichaamsontlasting. V. § 33. Het woord beteekent *eenzaam* of *heimelijkheid*, gelijk onze Bijbelvertalers het Griekſche ἀφεδρὼν uitdrukken, Matth. XV, 17. Doch thands ſchijnt het niet meer dan in zijn diminutief gebruikt te worden.

STILTE, V. § 95.

STIP, M. als wortelſylbe van *ſtippen*. Minder goed neemt men 't V. als *ſte-ig*. § 28, 33. Kwalijk O. door verwarring met *punt*, van *punctum*. 't Gr. heeft στιγμὴ. — Eigenlijk is 't woord als een werkdadig gezet wordend *ſtip*, M. en als plaats, V. Het O. is meer algemeen.

STIPENDIE. 't Lat. *ſtipendium*, loon, wedde; en als dit, O. § 100.

STIX of STYX, verdichte Helrivier, van στυγεῖν (gruwen) genoemd. V. als in het Gr. en Lat. § 100, en ook als rivier, § 57. Wy zeggen *gruwelpoel*.

STOEL, M. A—S. ſtol (*ſtol*), van *ſto-en*, dat is, *rusten*, waarvan 't frequentativum *ſto-enen*, (*ſteunen*), en 't verbale *ſto-el*, waarop men rust. § 32. In 't Deensch is *ſtole*, ſteunen.

STOEP, eigenlijk *ſtuip*, M. als wortelſylbe van 't werkwoord *ſtoepen* of *ſtuipen*, by onze Vaders ook voor *nijgen* (kniebuigen) gebruikt. § 28. Het is *afdaling*, *helling*; en dus nog in Zuidholland voor de *afhellingen*, waarmeê men van een dijk naar den lagen weg gaat. Het Engelsch zegt ook *to ſtoop*, en gebruikt het voor *nijgen*, *buigen*. — Dat men *een platte ſtoep* zegt, is eigenlijk onzin, en de Gelderſchen noemen dit beter (en zeer eigenaartig) den *blijſlag* voor het huis. Zie *blijde*.

STOEP, ſtadsſoldaat, is het zelfde woord: 't is het *filicernium* der Latijnen, en geeft een *ouden krommen* (*ſtuipenden*) *invalide* te kennen. M. § 55. By ons Gemeen te Amſterdam zegt men veel *een oude ſtumpert*, voor een ſtokoud man. Het is of was van ouds een *oude ſtuipaart*, d. i. kromgaande, gebukte.

STOEP was oudtijds ook plaats van ten toon ſtelling, als de *kaak*. Doch dan is 't niet van *ſtuipen*, maar van *ſtoppen*, 't Engelſche *to ſtop*, voor *ſtilſtaan*, ophouden. M. § 28. — Ook 't ſchavot werd hier wel meê beteekend, en 't geesſelen *ſtoepen* genoemd.

STOET, M. als wortelſylbe van *ſtoot*. § 28.

STOET, voor *merrie*, V. door toepasſing der kunne. § 55.

STOF of STOFFE; by onze Ouden *ſtove*. V. als præteritum van *ſtuiven*. — O. als de *aardſtof*, en niet de zelfſtandigheid van eenig lichaam genomen. § 36, 48. Doch voor zijden weefſel, of voor het Lat. *materia*, hout, ſteen, of wat het zijn mag, genomen, houdt het V. ſtand, zoo als ook in het Franſche *étoffe*, uit het onze verbasterd.

STOFFAADJE, V. § 100.

STOF-

STOFFER, M. door de vorming, § 28.

STOK, eigenlijk *ſtek*, wortelwoord van *ſteken*, ten zij men 't als wortelſylbe van *ſtokken*, dat is, *ſto-igen* neemt, van *ſto en*, waaruit *ſtoten;* gelijk men ook nog *ſtokken*, voor *ſtaan blijven* zegt. § 28. — *Het ſtok* in 't kippenhok is uit misverſtand van *d'ſtok.* — 't Woord is noodwendig M. § 28.

STOK, voor *beenboei*, twijfelachtig.

STOK voor *ſtam*, in eigenlijken zin, of als geſlacht, desgelijks M. § 28.

STOK, of STOKREGEL, plach ook een telkens wederkeerend vers (een *verſus intercalaris*, gelijk men 't met een niet zeer eigenaartigen naam in 't Latijn noemt) genaamd te worden, als b. v. het

Ducite ab urbe domum &c. van Virgilius.

Anders is *ſtokregel*, grondregel van gedrag of beoordeeling.

STOKADE (of STOKKADE) van *eſtoc*, oud Fransch, *ſteek* of *ſtoot* beteekenende, maar voor het geweer-zelf, als *ſtootdegen* gebruikt; ook wel voor een gevecht of een enkelen ſtoot met zoodanig een geweer. In beiderlei zin M. als *ſtok.* — Echter kan men 't, als 't Fr. *eſtocade*, wel V. nemen. § 57, 100. In mijnen tijd noemde men dus een ſtok of rotting met daarin verborgen degenkling. 't Spaanſche woord *eſtoque* was een tweehandig zwaard van den ouden tijd.

STOKEBRAND, nu niet dan overdrachtig gebruikt, in den zin van *brandſtoker*, en dan M. niet zoo zeer uit toepasſing, § 55, als wel, als imperativè gebruikt, en dus volgens § 28. — Oudtijds voor *titio* in den eigenlijken zin, en dan M. als *brand.* § 39. Zie *brand.*

STOKVISCH, M. als *visch.* § 39.

STOL of STOLLE, voorheen voor *lap* gebruikt; zijnde eigenlijk *verſtel-lap.* Dus beſtaat een zoogenaamde bedelaarsdeken uit *ſtollen.* Zeeus ſpreekt dus van de:

aan

aan één geſlanste ſtollen
Des Alkorans. —

Daar het woord het kenmerk draagt van præteritum, als van *ſtellen*, dat *ik ſtal* met de doffe *a*, in tegenſtelling van de heldere *a* van *ik ſtal* uit *ſtelen*, maakt. V. § 36.

STOLE, voor *kleed*, ook wel metaphoricè voor het lichaam gebruikt, V. 't Is het Latijnſche *ſtola*. § 100.

STOLP, V. als adjectivum van *ſtollen* (d. i. doen ſtaan) of als præteritum van *ſtelpen*, overdekken, overſtorten. § 36. — De *ſtolp* op den haard plach in vroeger tijd een *vuurklok* te heeten. — Het woord is uit den uitgang *-ig* ontſtaan, die meermalen door *ch* en *f*, in *p* overging. STELPEN is dus inderdaad een contractie van het frequentativum *ſtelligen* van *ſtellen*, 't geen van *ſtallen* (*ſtanelen*) uit *ſtaan* is, als verbum tranſitivum uit dit verbum neutrum, en dus *doen ſtaan*, in alle beteekenisſen die het woord toelaat. – Men *ſtelt* dus een zaak op een plaats, d. i. men doet het daar *ſtaan*, in den zin van *plaats vatten of houden*. Men *ſtelpt* (d. i. *ſtelligt*) een vloeiend vocht (b. v. bloed uit een wond vlietende), d. i. doet het *ſtaan* in zijn voortgang; en even zoo ſtelpt men een brandend vuur, d. i. houdt den verteerenden brand ſtaande, en ſtuit hem.

STOMP, adjectief, doch eigenlijk præteritum van *ſtampen*, en zoo V. § 33. Eigenlijk *ſtompe*, en dus voor *truncus*. Doch voor *ſtoot*, als *ſtamp* waarvan het een doffer uitſpraak is, of als wortelſylbe van het verbum *ſtompen*. M. § 28. Men weet dat *ſtampen* algemeener is, maar *ſtompen* aan 't ſtooten met vuist of arm geëigend.

STOND, V. als præteritum van *ſtaan*, ook by de Ouden. § 36. Zie de *Maatſch. van Letterk.* VII. Deel, bl. 333, dus zeggen wy nog *terſtond*. *Stond* is niet wat het by de Hoogduitſchers is, *uur*; maar wat men in 't Fr. *époque* noemt.

noemt. Zoo zegt onze taal *de ſtonden van 't jaar*, dat is, de Jaargetijden. Zoo zijn de *ſtonden van den dag*, morgen, middag, en avond. Vier ſtonden heeft dag en nacht te ſamen, geen 24; en ieder ſtond van den dag is een watergetij van 6 uren. Zoo is 't ook met de maanſtonden die vier zijn. — In dien zin van Epoque of perk van tijd, ſpreekt men ook van de *Maandſtonden* eener Vrouw.

STOOF, eigenlijk *ſtove*, V. als 't Hoogduitſche *ſtube*, 't Franſche *étuve*. § 33. 't Zou anders M. zijn, als wortelſylbe van *ſtoven*. 't A—S. ſtope (*ſtowe*), *verblijf* of *kamer*, Joann. XIV, 2, ſchijnt echter verwant met *ſtond*, van *ſtaan*, het zij in den zin van *gevestigd zijn*, *blijven*, even als *ſtad* voor *plaats*, STAS in het Goth. Doch in de later en bepaalder beteekenis is *ſtove*, 't zij *damping*, 't zij *dampkamer* (dampbad), 't zij *drooge ſtove* (als men plach te zeggen), d. i. hitte zonder damp gevende, ſchoon dit laatſte zeer oneigen gezegd wordt; van *ſto-en*, 't geen het grondwoord zoo van *ſtoven* als van *ſtoken* is. Zie *ſtoom* of *ſtuim*. Voor driehonderd jaar werdt opgemerkt, „dat ieder *huis van eſtime* te Keulen zijn „*drooge ſtove* had;" 't geen een groote weelde bewees. Dus Vaernewijk fol. 89 r°. b. — Voor de *ſtove* of Duitſche *ſtube* zei men oudtijds *dornſte*, van *dorren*, en waarlijk 't was de rechte naam, want zy verdorren huid en zenuwen. — Doch men zie *darre* op het woord *darie*.

STOOF voor voetwarmer, desgelijks V. uit toepasſing.

STOOL, voor *kleed*, zie *ſtole*. V.

STOOM (damp), M. § 84. Zie *ſtuim*.

STOOP, *kan* of kruik, zeer oud, ook (doch oneigen) ſomtijds voor *beker* gebruikt, en thands nog alleen als een wijnmaat bekend. V. als præteritum van *ſtuipen*, neigen, omkeeren, uitgieten. § 36. Zie *ſtoep*. — Als waterkruik koomt het onder anderen voor in den Leekenſpiegel; maar

M.

M. als wortelſylbe van *ſtoepen*, 't geen men *ſtuipen* uitſprak.

Doe ſendene ſiin moeder dair
Om borne *met eenen* ſtoepe.

En, als wijnkruik of kan in den Walewein, heet het:

Voor hem ſtonden die ſtopen *van goude*
Daer men den wijn wt ſcincken ſoude,
Eñ nappen *die* waren *menighertiere;*

met onderſcheiding van *kannen* en *drinkbekers*. — In den algemeenen zin gebruikt Rotgans het nog in de *Boerenkermis*. Ook in het oud Engelsch was *ſtoup* een kan. Hooft gebruikt het in twijfelachtige beteekenis:

Ga heen, en vrij uw wraaklust boet
Met ſtopen *van vergoten bloed.*

Dit zou thands zeer laag zijn, nu men 't met *mingelen* gelijk zou ſtellen. Doch er is, wel opgevat, een innige kracht in, die aan de medebeteekenis van grooten drinkkop of zwelgbeker hecht. *Stoop* is een hoog water- of drankvat, *nap* een laag of platter en ondieper, *ſchaal* een genoegzaam plat of vlak napjen. *Stoop* kon echter van *ſtop* zijn als in tegenſtelling van een open kan, of van een *kan* met een plat op opliggend dekſel. Hoe 't zij, men leest van tinnen *ſtopen* en van tinnen *kannen*, als onderſcheiden.

STOOT, M. als wortelſylbe; § 28. Maar *ſtoot* (*het leed een korte ſtoot*), V. als 't oude præteritum, oorſpronklijk van *ſtaan*, *ik ſta*, *ik ſtoet*, 't geen men *ſtoot* uitſprak, 't zelfde in beteekenis als *ſtond*. § 36.

STOOTER. Oude groote koperen munt, die men niet (als men penningen, duiten, mijten, en blanken deed, en nog onze dubbeltjens en zesthalven doet) uit de volle hand *ſchoot*, maar elkander *toeſtiet*, van waar de naam is. — Sedert beteekent het woord blootelijk de waarde van *twee en een halve ſtuiver*. M. door de vorming. § 28. —

Oud-

Oudtijds was ſtooter ook de ſtamper van een vijzel of mortier.

STOP (prop), M. van *ſtoppen*, § 28; doch

STOPPE, in 't Fransch *étouppes*, gemeenlijk *werk* genoemd. V. als ware 't *ſtopping* of *ſtoppelingen* § 34, 67.

STOPPEL, zou ik V. nemen als 't Latijnſche *ſtipula*, of als adjectivum. § 100, 33. Doch by onze Bijbelvertalers is 't M. Exod. XV, 7.

STOPSEL, O. § 36.

STORK, anders en gewoonlijk, *ooievaar*, M. als *vogel*. § 57.

STORM, M. ſchoon eigenlijk *ſtorring* of *ſtoring* zijnde, dat is, *verwoeſting*, en dus uit den aart V. § 84, 85.

STOUW voor *douw*, M. als wortelſylbe van *ſtouwen*.

STRAAL, M. als *ſtra-el*, en als wortelſylbe, ook voor *pijl*. § 28. Het Perzisch heeft ook het zelfde woord voor pijl of ſchicht en voor *ſtraal*, doch onderſcheidt ze door de langer of korter vokaal. فرتاو en فرتو (*pertâw* en *pertew*.) — *Stralen* is ook *ſteken* by Cats. Dus:

Offchoon het bietje ſtraelt, *het geeft 'er honig voor.*

NB. In de plaats van Van Mander, by Kluit op Hoogſtraten aangehaald, moet men *ſtaal* lezen. De meening is daar, twee pijlen, ten aanzien van elkander in omgekeerde richting, zoo dat wederkeerig het *ſtaal* van den eenen met de vederen van den anderen gelijk ſtaat. Men noemt dit in de Wapenkunst *contreplacé*. De een op- de ander nederwaarts gericht zijnde, drukt ons eenvoudig Hollandsch *op- en nederwaart* dit volkomen uit, en in de dwarſe of horiſontale ſtelling *links en rechts*; zoo wel als ons *tegen elkaâr*, en *van elkaâr afziende* het *affronté* en *addorſé* der Franſchen in Dierlijke beelden.

Straal was by onze Ouden ook in gebruik voor den *angel* van een horſel, en dergelijke, dus ook by Cats, die ook een *ſtralende* bye zegt, voor ſtekende. — Dat men by onze Ouden *tſtrael* vindt, toont geen Onzijdig ge-

geslacht, maar *de strael* wordt dus samengetrokken en daarin de *d* door de volgende konsonanten tot *t* verhard.

STRAAM, of STREEM, of STRIEM, V. als *stra-ing*, § 34. M. als wortelsylbe. § 28.

STRAAT, V. als 't Latijnsche *strata*, waar men *via* onder verstaat. Ook als præteritum van *stra-en*, *stre-en*, waarin *streep*, *streelen*, enz. en in dezen zin is het *streek*, *rij*, *reeks*. Hiervan het bekende spreekwoord in 't Leenrecht:

De oudste op straat (dat is, in de rij of reeks),
Naaste in graad,
Mans voor Vrouwen,
Leenen houen.

Ook was *siner straten varen* zeer gemeen by onze Ouden, zoo wel als *zijn gang gaan* als voor eenvoudig weggaan; maar niet van 't Latijnsche afkomstig. Even weinig als het Engelsche *straight* (recht), of *straal* of *stroom* of *striem*, of *strekken*, *streven*, en al dergelijke.

STRAF, V. als *stra-ig*, van 't zelfde *stra-en* in den zin, waarin men ook *streepen* zegt. § 33.

STRAND, V. als participium *stra-end*, en dus in beteekenis *streek*. 't Hoogd°. *gestade* beteekent 't vaste, den bestendigen grond; waartegen over staat *een ongestade sant* by Maerlant. § 34. 't O. in later tijd, is door 't verharden der *d* voor de *st* in *d'strand*. Men zei ook *strange* voor *strand* door de verwisseling der geklemde en der zacht stuitende *n*, even als men *stong*, voor *stond*, en dergelijke zei.

STRATAGEEM, Krijgslist. Het Gr.-Lat. *stratagema*, dat O. is, doch in het gebruik M. als het Fransche *stratagème*. § 100.

STREEK, V. als *stre-ig*, of als præteritum van *strijken*. M. niet dan als wortelsylbe van *streeken*, waarvan wy 't præteritum *strook* hebben. En dit in den zin van *strijking*,

king, van *richting*, van *uitgeſtrektheid*, van *ſlag* (als 't Engelſche *ſtroke*), en van *list* of *listige trek*. § 33, 36, 28. Als *richting* of *ſtrekking* eener beweging zegt men *ſtreek houden*, 't geen de domheid veelmaals verbastert in *ſteek houden*, dat niets dan gemeene onzin is.

STREEM, zie lager, *ſtreng*.

STREEP, V. als præteritum van *ſtrippen*, M. als wortel van *ſtrepen*. § 36, 28.

STREMSEL, O. § 86.

STRENG, van *ſtre-ing*, waar ook *ſtreem* voor *kluw garen* van is, als men oudtijds plach te zeggen. Vergel. § 85. Ook zei men *ſtrene*. — V. § 34.

STRIBBELING, V. § 34.

STRIEM, oudtijds ook *ſtreem* en *ſtraam*. Zie *ſtraam*. Saamgetrokken van *ſtrie-ing*, uit *ſtriën* gevormd, van 't welke ook *ſtrijken* is, door 't adjectief *ſtri-ig*. De verwantſchapping van 't Lat. *ſtria* hiermeê, loopt in 't oog.

STRIJD, M. als wortelſylbe van *ſtrijden*. § 28.

STRIK, als wortelſylbe van *ſtrikken*, maar oorſpronklijk *ſtrek*, en dit als van *ſtrekken*, M. en als van *ſtre-ig*, V. § 28, 33. — *'t Strik*, op ſommige plaatſen gebruiklijk, is *dſtrik*, met verharding der *d* om de *ſt*, wanneer zy daarmeê ſamenloopt, maar kan nooit *het ſtrik* wettigen, ten ware in den Hoogduitſchen zin voor *touw*, hetgeen allervolſtrektst Onhollandsch is. Men leest dit echter by onze Bijbelvertalers in den Profeet Amos, III. 5.

STROET. Oudtijds de visch dien wy nu *voren* noemen. M. § 57. 't Eng. *trout*.

STROMP, waarvan *ſtrompelen*, het zelfde als *ſtronk*, door verwisſeling van de *nk* met de *m*, even als de *ng* daarin overgaat, § 85. Van de *mp* zie Nieuwe T. en D. Verſcheid. IV. Deel, bladz. 184. — 't Hoogduitſche *ſtrumpf* behoort hiertoe, als oudtijds beſtaande in polſtertjens of matrasjens, waarmeê de geheele voet omgeſlagen werd in

geval van kwetſing of andere kwaal, en die 't gaan zeer belemmerden. Wy noemden 't *kouſen* van *calceus*, en hiervan zeggen wy *lange kouſen aan hebben* voor traag zijn in 't gaan, enz.

STRONK, M. als *tronk*, truncus, waarvan 't is. § 100. Men kon echter *ſtronk* zoo wel uit *ſtro-ing* vormen, als *ſtruik* uit *ſtroing*, en dus zou het V. zijn. § 34.

STRONT, uitwerpſel, V. als zijnde eigenlijk *ſtro-end*, van *ſtro-ēn*, in den zin van *weg-* of *uitwerpen*. § 34. Het Latijn der Middeleeuwen zei *ſtrundius*, 't geen wel voor de ſpelling met *d* in plaats van de ſluitende *t* pleiten zou, maar ook tevens voor 't M. geſlacht.

STROO, O. quaſi *geſtrooi*, gelijk men ook wel *ſtrooi* zegt. § 51.

STROOK, M. als wortelſylbe van *ſtroken*; V. als præteritum van *ſtreken*, of *ſtreuken*, ſtruiken. § 28, 36.

STROOL (bikkel), waarvan het ſpel, *ſtrolen*, anders *bikkelen* genoemd, dat eigenlijk *ſtro-elen*, frequentativum van *ſtro-en*, ſtrooien is. M. § 28.

STROOM, als wortelſylbe van *ſtroomen*. § 28.

STROOP, M. als wortelſylbe van *ſtropen*, verwant met *eſtropier* in het Fransch, dat oudtijds uitſtropen, berooven, was, nu verminken. § 28.

STROOP, voor *ſtroop*, ook M. als zijnde 't Latijnſche *ſirupus*, of wel, als van *ſtropen*, ſtrijken. § 100, 28.

STROOWISCH, en STROOWIS. Als *wisch*, en *wis*. V. § 39.

STROP, M. als wortelſylbe van *ſtroppen*, ſtrijken, zijnde 't zelfde woord met *ſtropen*, als, by voorbeeld, in *'t vel afſtropen*, en waarvan ook 't Hoogduitſche *ſtrumpf*. Anders V. voor in plooien by één geſtreken halsdoek, als ware 't *ſtroping*. § 28, 34. *Strop* voor *ſtrik* is eigenlijk wat de Franſchen noemen *un nœud coulant*.

STROT, M. § 28. Eigenlijk *ſtort*, van *ſtorten*, plengen, drinken. Doch onze Ouden zeiden *ſtorte*, en V.

STRUIF,

STRUIF, als wortelſylbe van *ſtruiven*, dat een dialekt verſchil is van *ſtro-en* of *ſtrowen*, is *uitſtorten*, dus *ſtruif-ei;* en *beſtruiven* is *beſtorten*. M. § 28. Maar V. als contractie uit *ſtro-ig*, adjectief. § 33. Een ſtruif is eigenlijk eene *eieruitſtorting*.

STRUIK, V. als adjectief *ſtro-ig*, *ſtru-ig*. M. als wortelſylbe van *ſtruiken*. § 28, 33. Het woord *ſtruiken* toont *ſtreven*, poging, waarvan de wijziging verſchillend is, naar de verſcheidenheid der vokalen die dit thema *ſtr* aanneemt. — Dat het woord ook met *ſtrik* verwant is, toont de toepasſing op 't ſlingerend en den doorgang belemmerend gewas in het wilde. Van den zelfden aart is *ſtruweel*.

STRUIS, eigenlijk 't Hoogduitſche *ſtraus*, dat is, een zich uitſpreidende *bloem-* of *vederbondel*. V. als zijnde eigenlijk *ſtro-ſe*, van *ſtro-en*, verſpreiden, zich in 't rond ſparren. § 74, maar voor *vogel*, als

STRUISVOGEL, M. § 57.

STRUKTUUR. Het Lat. *ſtructura*, en dus V. § 100. Gelijk de vreemde woorden op *uur* gewonelijk.

STRUWEEL, O. als deze uitgang meêbrengt. § 100. Doch 't eigen en primitief woord is *ſtrube*, een heeſterſtruik, ook *ſtrebbe*, waarvan ons werkwoord *ſtribbelen* (*ſtrubbelen* en *ſtrobbelen*) is. Zie ook *ſtruis*.

STUDIE, V. als *étude* in 't Fransch, ſchoon 't Latijnſche *ſtudium* O. is. Het is dat men *ſtudie-oefening* zei. Zie § 57, en ons *Kort Overzicht der Geſlachtregeling*, hiervoor.

STUIM. Engelsch *ſtoòm*. Het woord is echt Neêrduitsch, waarvan *ontſtuimig* (niet *onſtuimig*, als men thands verkeerdelijk ſchrijft), dat is, *aan-* of *opdampend*. *Onſtuimig* en *ongeſtuim* zou *helder* zijn. Maar *ontſtuimig* en *ontſtuim* zijn beide goed, 't laatſte als *lucht*, voor *luchtig*, *vocht*, voor *vochtig*, enz. Het woord is van 't

grondwoord *ſto-en* of *ſtui-en*, nu *ſtuiven*, ook met *ſtuiten* en *ſtoten* verwant. M. of V. § 84, 85.

STUIP, V. als *verwringing*, 't zij van een deel des lichaams door zinlijke of zieklijke aandoening, 't zij van iemands karakter, en zoo by uitbreiding van toepasſing, voor *gril* of dwazen inval; en ook M. als *nijging*, in den ouden zin van *kniebuiging*, voor zoo verr' 't als wortelwoord van *ſtuipen*, in 't Engelsch *to ſtoop*, beſchouwd wordt. § 33, 28.

STUIT, als wortelſylbe van *ſtuiten*, M. § 28. — Voor *os coccygis* twijfelt Kluit of 't niet V. zij. Ik zie er geen gewichtige reden voor, doch men kan het verdedigen uit het oude geſlacht van *been*, als verſtaande dit daaronder. Zie *been*. § 57. — Intusſchen zou *ſtuit* ook wel een verlopen uitſpraak van het præteritum *ſtoet* van *ſtaan* kunnen zijn, in den tranſitiven zin van *doen ſtaan*, en zoo van *afkeeren*, waardoor het dan ook V. zou wezen. *Oe* en *eu* en *ui* verwisſelden licht, en veelvuldige malen. By Walewein lees ik dit *ſtaan* in præterito inderdaad voor *ſtuiten*.

En die ſlach wederſtoet
Onder vp den ſtalen hoet.

de *ſlach* naamlijk ging door den opperhelm heen, en ſtuitte op den ſtalen *kalot* (als wy 't noemen zouden) die daaronder, het hoofd onmiddelijk bedekte.

STUITER. Bal dien men *opſtuiten* doet, wat grooter dan een *knikker*. M. § 28.

STUIVER, M. door de vorming, en als *geld*. Het is *ſtuifmunt*, als zijnde 't oudtijds een dun loverblaadtjen. § 28.

STUK, O. § 41. 't Is 't adjectief *ſto-ig*, als zijnde *afgeſtoken*, *afgeſteken*, *afgeſtoten*, of *afgeſlagen*, en dus, in beteekenis *ſteekſel* of *ſtootſel*. Het Goth. heeft **STIK** (*ſtik*), 't geen ook by onze Grootouders in de Noordelijke dialekt van ons land de gemeene uitſpraak was.

STUK,

STUK, het Franſche *ſtuc*, marmergruis met kalk vermengd. O. als ſtof. § 48.

STULP (hut, doch eigenlijk dak), V. Zie *ſtolp*.

STUMPERT. 't Zij eenvoudig als *ſtoep*, van 't gebogen gaan in den ouderdom (waarvan zie *ſtoep*), 't zij van *ſtump*, en dus verwant met het Hoogd. *verſtummelen* (Lat. *truncare* of *mutilare*), *knotten* by ons, en dus *verminkte* ſoldaat. M. § 55.

STUT, M. als wortelſylbe van *ſtutten*, § 28.

STUTSEL, O. door den uitgang. § 36.

STUUR, O. Zie *ſtier*.

STYX, V. Zie 't woord op *ſtix*.

SUBJEKT. 't Lat. *ſubjectum*, by ons onderwerp. O. § 100, 57.

SUBLIMAAT. M. en O. Zie *præcipitaat*.

SUBSIDIE. 't Lat. *ſubſidium*, Fr. *ſubſide*, en O., als 't een, en M. als 't ander, naar men 't by ons aanmerkt: doch best. O. § 100. Het Nd. woord is het M. *onderſtand*, waardoor ook het M. geldt, § 57.

SUBSISTENTIE, V. als 't Lat. *ſubſiſtentia* voor beſtaan, of onderſtand des levens. § 100.

SUBSTANTIE, het Lat. *ſubſtantia*, zelfſtandigheid. V. § 100, 57.

SUCCÈS. Fransch woord, het welgelukken van iets uitdrukkende, en in 't Fr. M. maar by ons O. Zie ons Voorwerk.

SUFFICENTIE naar 't Fr. *ſuffiſance*, of

SUFFICIENTIE naar 't Lat. *ſufficientia*; genoegzaamheid. V. § 100.

SUFFRAGIE. 't Lat. *ſuffragium*, Fr. *ſuffrage*, ſtemgeving. Meest naar het Fr. genomen. § 100.

SUÏCIDIE. O. zijnde 't Lat. *ſuïcidium*. 't Holl. *zelfmoord* doet het echter wel M. als dit, nemen. § 100, 57.

SUIKER, zou als *ſaccharum*, O. zijn, maar is niet door het Latijn tot ons gekomen, maar veeleer met het Fran-

ſche *ſucre*, uit het Italiaanſche *zucchero*, Spaansch *açucar* of *azucar*, dat uit 't Ooſterſche شكر (*ſukar*, of eigenlijk *ſcheker*) is. De Grieken zeiden σάκχαρ, 't geen wy by Galenus vinden. — Men mag echter twijfelen of het woord *ſuiker* niet Neêrduitsch zij, 't geen niet moet verwonderen dat ſomtijds met een Ooſtersch woord overeenkoomt. Regelmatig is *ſueker*, zoetmaker, van *ſuē*, waarvan men ook *ſuet* voor *zoet* ſchreef, en waarvan *ſu-ig*, *ſuīgen*, en dus *zuīken*, zoeten. Gelijk *zoet* een participium is van dit zelfde *ſu-en*, 't geen het primitivum van *zuīgen* is, tot zuigen geworden, zoo is *ruiken* ook van *ro-ig* uit *ro-en*, *rōen*, dat tot *reu-ig* en zoo, *reuk* werd. Dit onderling overgaan van *oe* en *ui* in elkander is zeer gemeen. Ook *ſoes* is van *ſoezen*, het zelfde met *zuizen*, *pruiſten* met *proeſten*, en zoo is *Zuid* ook *zoet*, zacht. Vergelijk *ſoes*. — Hoogſtraten wilde het V. Waarom? om dat het hem en Monen dus beter ſmaakt. Maar hun ſmaak was vrij onzuiver, en verwend, en ſedert wist men van niets dan nabaauwen: want Huydecoper gaf aan dit ſtuk geen geduurzame aandacht. — Uit alle taalgronden moet het M. zijn. In 't Fransch is het M. als in 't Italiaansch, Spaansch, en Portugeesch, dat *azucar* zegt. Het Latijnſche woord is O. om zijn terminatie.

SUIS, oude naam van de handgranaat, V. § 57.

SUIS, onomatopoioumenon. Verg. Homerus Odyſſ. IX, vſ. 394, en Longijn daarover, c. 8., bedwelming, M. als wortel van *zuizen*. § 28. Zachter dan *ſuizen* is *ſuſſen*, en drukt bezadiging uit in tranſitiven zin. *Bedwelming* is het tegengeſtelde van *bezadiging*, en is wat gepaard gaat met het bruiſchen der woede. Kwalijk zeggen wy *onbezuisd* of *onbeſuisd* voor *onbeſust*, d. i. zonder bezadiging. Vergelijk 't aangemerkte op *ſoes*.

SUITE, Fr. woord met Franſche uitſpraak, en dus als daar, V. ſchoon *gevolg* beteekenende.

SU-

SUJET, Fr. woord met Fr. uitſpraak, als *onderdaan*, M. gelijk in het Fr. doch in den zin van *onderwerp*, O. als dit, even als 't Lat. *ſubjectum*. § 100, 57.

SUKADE of SUCCADE. 't Is *geſuikerd*, met ſuiker doortrokken, doch V. door den uitgang. Zie *chocolade*. Oudtijds noemde men 't *ſchellen*. *Schellen* die men van *ſchaal* maakt, zegt een HS nu vijfhonderd jaar oud, en deze naam van *ſchellen* of *ſchillen* was in mijnen jongen tijd te Amſterdam nog behouden.

SUKKEL, wortelſylbe van *ſukkelen*, of *ſokkelen*, dat van *ſok*, als *ploegijzer*, of als wollen ſchoe is, en in den eenen zin *moeilijken arbeid doen* beteekent, in den anderen, *niet goed voort te kunnen*. Nog bovendien wordt het verward met *ziekelen*. Inderdaad zijn *ziekt'* en *zucht* ook een gewone ſpreekwijs, en *zucht*, van het oude *zu-en*, (Fransch *ſuër*), toont den oorſpronk van *ſukken*; als contractie van *ſuïgen*, uit *ſu-ig*. M. § 28.

SUL, M. van *ſullen*. § 55. — Maar *een goede ſul* is 't Engelſche *ſoul*, dat is, *ziel*, en in het domme gebruik M. of V. naar de toepasſing, ſchoon het dan altijd V. zou behooren, zoo wel als M. in 't eerſte geval. § 55. — Mooglijk echter is 't een *zeul*, dat is iemand, wien men *zeult* (trekt, ſleurt, en ſleept) naar welgevallen, en in dat geval is het zekerlijk uit den aart, M. § 28. Let wel, dat *ſullen* een verbum neutrum, maar *zeulen* en *ſollen* tranſitief is. Zie *zeel*.

SULFER. 't Lat. *ſulphur*, doch gewoonlijk M. genomen als *zwavel*. § 100, 57. — 't Lat. woord ſchijnt *al-vuur* te beteekenen, van 't oude *ſol* (dat het Duitſche *al* is, by Festus) en 't Lat. *fur*, ons *vuur*, en Gr. πυρ.

SULTAN. Chaldeeuwsch שׁלטן, in 't Turksch سلطان (*ſultan*), Koning, Vorst, of Opperhoofd, of Regeerder. M. § 55.

SUPERFICIE. 't Lat. *superficies*, oppervlakte, en als dit, V. § 100, 57.

SUPPLICATIE. 't Lat. *supplicatio*, en als dit, V. § 100.

SUPPLIEK (verzoek). 't Fr. *supplique*. V. als dit, of O. als ons *verzoek*, § 100, 57; en (vergelijk *re-* en *dupliek*,) naar 't Voorw.

SUPPOOST. 't Fransche *suppôt* (van *suppositus*, Lat. adjectief,) M. door de toepassing, als *onderhoorige*. Zonder Vrouwelijk. § 55.

SUPPORT, Fr. woord voor *ondersteunsel*. O. § 57 en Voorw.

SURCHÉANCE. Opschorting of schorsing. V. als in 't Fransch. § 100, 57.

SURCROIT. Fr. woord voor *overhooping*. O. Voorw.

SURPLIS, Fr. woord voor opperkraag of opperkleed, van *plis*, plooi. O. ook als *kleed*, maar vooral naar het aangevoerde in 't Voorw. Echter ook wel M. genomen, als louter Fransch in dat Geslacht.

SURPLUS, meerder dat overschiet, of aan de hoeveelheid toegevoegd wordt. O. in alle opzichten. Ook als eigenlijk adverbium. Zie *plus*.

SURPRISE. Verrassing. V. als de Fransche uitgang meêbrengt. § 100.

SURROGAAT, het Lat. *surrogatus*, *a*, *um*. Dus, als iemand, in eens anders plaats geroepen, M. Maar voor een zaak die in plaats van eene andere gesteld of gebruikt wordt, O. § 100.

SURSIS. Ophouding of opschorting. O. Voorw.

SURTOUT. Overtrek, ook overrok. O. als adverbium, en M. door toepassing. § 48, 89, en 100, en Voorwerk.

SURVIVANCE. Overleving. Fr. woord. V. § 100, 57.

SUTUUR (naad), het Lat. *sutura*, en V. als dit.

SYCOMOOR. Wilde vijgenboom, M. als boom. § 57.

SYL-

SYLLABE, als 't Latijnſche en Franſche, V. § 100.

SYMBOOL. 't Gr.-Lat. *ſymbolum*, Fr. *ſymbole*, en O. of M. naar men 't aanmerkt. § 100.

SYMPTOOM. 't Gr.-Lat. *ſymptoma*, d. i. toeval, en O. § 100, 57.

SYNAGOGE, Gr. woord. Vergadering en by uitbreiding vergaderplaats, en zoo aan de Joodſche Bedehuizen geëigend. V. § 100.

SYNDIKAAT. Zie *tribunaat*.

SYNODE, als in het Grieksch, en ook om dat men er by ons, *Vergadering* onder denkt. V. § 57. Ook gebruikte men 't O. als *Koncilie*, door verwarring. — By onze Ouden zei men, door eene geweldige ſamentrekking des woords, *ſeent;* en dit M. in overeenkomst met het Fransch. — Van het hieruit verbasterde *ſeent*, heeft men wederom *ſeentſtoel* en *ſeenen* gemaakt, by onze Voorvaders voor *geeſtelijke rechtbank*, en 't houden van die, gebruikt.

SYNTAXIS (ſamenordening). Gr. woord, en als dit, V. § 100, en 57.

SYSTEMA, ſamenſtel of ſtelſel. 't Gr-Lat. woord, en als dit, O. § 100, en 57.

T.

TAAG, M. om 't Latijn, waaruit de naam overgenomen is. § 100.

TAAK, een woord, in mijn tijd, van uit de naaiwinkels weêr in algemeenen omloop gebracht, en waar men ſedert mooi meê is. Als wortelſylbe van *taken*, nemen ('t Engelſche *to take*), en beteekenende dus een aan- of op zich genomen deel arbeids, zou 't M. zijn. Doch het zou veeleer uit *tax* (van het Griekſche τάξις,) als gezette maat, be-

paling of ordening, verbasterd schijnen te zijn, en wordt veelal V. genomen. Men zei van dit *take* of *taxe* oudtijds ook een *taike* (dat is, *take*, *taakjen*) *biers* of *wijns*. Maar ons *taak* is inderdaad 't Fransche *tâche*, naar de oude uitspraak *take*, en dus V. als dit. § 28, 100.

TAAL, of beter, *tale*; V. van ouds. 't Is *taëling* (spreking), even als *trekking*, van *ta-en*, trekken, of (wil men) van *tellen* als aanstippen, gelijk zy ook in der daad in eene verscheidenheid van aanstipping der verschillend gebogene tong bestaat. § 67.

TAAN, leêrbereiders loog, van *taën*, 't zij als *bijten*, 't zij als *uittrekken*, en

TAAN, ook als *verf*, uit de zelfde stof (naamlijk eikenschors) bereid, beide V. § 99. In het Fransch beteekent *tan* van ouds de groene notenschors, die zy tot hun leêrtanen ('t geen zy naar ons Neêrd. *tannage* noemen,) gebruiken. Het is niet dan ons Nederd. *taan*. Ook onze *run* noemen zy *tan* of *tannée*. In 't Engelsch neemt men *tan* voor eikenbast. — Men weet dat in 't Angelsax Tan (tan) *vuur* beteekent. De overeenkomst van de roodgeele kleur met het vuur loopt in 't oog, en *tanig* trekt zeer naar *vurig*, zoo men 't in de oorspronklijke beduiding, en niet in de tegenwoordige van vuil wit neemt. — Tusschen de woorden *den* en *tan* is ook groote samenstemming. — De toepassing deed de woorden allengs van hunne beteekenis afwijken.

TAARLING, eigenlijk *taarnling*, M. Zie de Aant. *cccc*, bl. 362.

TAART, eigenlijk *torte*, V. als 't Italiaansche *torta*, en Fransche *tourte*, gelijk Hooft ook *toerte* zegt. § 100. 't Heeft den naam van den gedraaiden rand. Anders heet het *koek*.

TAAT, voor *Vader*, in de oude gemeene volksspraak, in het oude Gallic of Wallisch *tât*, zichtbaar uit het Goth. ΑΤΤΑ, M. § 55.

TABAK, M. als 't Italiaansche en Spaansche *tabacco*, waarvan

van wy 't hebben, *tabasco* in 't Mexicaansch, maar by verbastering; niet van 't eiland *Tabago*, 't geen in tegendeel, naar dat kruid genoemd is, maar een Turksch woord, dat *blad* beteekent, طبق (*tabak*); 't geen ook voor *plaat*, *pan*, *schotel*, en *blad* van een boek gebruikt wordt, gelijk het ons ook uit het Ooſten het eerst bekend werd, ſchoon in Mexico algemeener zijnde. § 100.

TABBAART of TABBERT, ſleepend kleed, M. door den uitgang. § 28.

Veellicht Ooſtersch en verwant aan 't Arab. دب (*dabba*), by den grond ſleepen of kruipen, waarvan دبه (*dabbet*), een kruipend dier, *reptile*. *Tabarro* is in 't Ital. een mantel of lange en ruime rok.

TABÉL of TABELLE. V. en O. het eene als zijnde 't Lat. woord *tabella*, het ander als diminutief, of als *bord* daarby onderſtellende. Met den verlengden uitgang echter altijd, V. § 100, 57.

TABERNAKEL, M. in Gebruik, niet zoo zeer om den uitgang, als om 't Franſche, § 100. 't Moest anders O. zijn. 't Hollandsch zegt *hut*.

TABLATUUR, voorſtelling van een Muzykſtuk in zijn Noten. Uit het Fransch overgenomen en als 't Fr°. en Ital°. woord, V. § 100.

TABLEAU, voor borderel, tafel of ſchema, tot algemeen overzicht van eenige inrichting 't zij van een uitvoerige Rekening of verſlag van wat het zijn moge. Eigenlijk 't zelfde woord als ons *tafereel*, en als dit, O. § 57. — Zie *tafereel*. — Doch in den Franſchen zin van ſchildery by ons niet aangenomen. Het verkleinend *tavelotſe* in 't oud Vlaamsch is uit het Franſche *tableau* gevormd.

TABLET, verkleinend woord van *table*, tafel, en dus O. ſchoon het Fransch dit diminutief weêr vervrouwelijkt heeft door *tablette* te zeggen. § 45.

TABLETTE, 't Franſche woord, dat V. is. By ons ook aan-

aangenomen voor dunne plaatjens (b. v. van yvoor) of platte deegkoekjens. V. § 100.

TABLIER. Fransch woord voor ons *voorschoot* of *boezelaar* aangenomen, schoon het eigenlijk tafeldoek beteekent; zekerlijk om dat het eerst van die zelfde stof werd gedragen. M. als in 't Fransch, en als het Wanlatijnsche *tabularius* der middeleeuwen, van *tabula*, en waar denkelijk *pannus* by verstaan werd.

TABOR. Een berg in Galiléa, dus genaamd. M. § 57.

TABOURET, diminutief van het Ital. *tamburo*, Fr. *tambour*, trommel, maar by uitbreiding gebruikt voor een *stoeltjen* zonder rug- of andere leuning. O. § 45; doch ook M. genomen als *stoel*. § 57.

TACT (gevoel). Fr. woord, uit 't Lat. *tactus*, en als dit M. § 100.

TACTIEK of (by ons) TAKTIEK. De kunst van schikking of ordening, inzonderheid van legerbenden. 't Gr. ταχτικη, en als dit, V. § 100. Ook als *kunst*, § 57.

TADDE (scheldwoord), V. 't Is het Eng. *toad*, dat is *padde*, en alleen van een vuil wijf gebruiklijk. § 55. — Het moet niet verward worden met ons oude Nederl. *taie* of *taaie*, een naam van toegenegen eerbied, in gebruik en beteekenis ons *Grootjen*, dat wederom met ons oude *tate* (*taat* in de kinderspraak van 't Gemeen by mijn tijd,) voor *Vader*, 't Goth. ᛏᚨᛏᚨ (*atta*) en Friesche *heite* samenhangt. — In een anderen zin, zegt men meest *todde*.

TAF. Zie *taft*.

TAFEL, V. als 't Latijnsche *tabula*, waar 't, zoo men algemeen instemt, één meê is. § 100. Ware 't Hollandsch 't zou M. zijn om den uitgang. § 28. Doch moet men het daar inderdaad niet voor houden, wanneer men bedenkt dat het met *toven*, nu *toeven* (onthalen) in een merklijk verband staat, en het Lat°. *tabula* geen primitivum heeft aan te wijzen? Het M. geslacht was er voor

een

een eeuw ook niet geheel vreemd aan. Zeker, *tovel* is waarmeê men *toeft* of *tovet*, en men zei oudtijds ook *tavel*. Hiervan is *iemand toeven* eigenlijk, hem *aan tafel* onthalen, bedienen, en voorts in 't algemeen wachten in alle nuance van zin. Zoo wordt *ergens toeven* ook *banken* gezegd, het welk ook *tafelen* is, en waarvan *banket* en *banketteeren* ten blijke dat *wachten* of *verbeiden* niet de oorſpronklijkſte zin van dit *toeven* is. — *Toeven*-zelf is van *toe* (tot) even als *togen* (trekken) en *touw*.

TAFELET, O. als verkleining van *tafel*. § 45.

TAFEREEL, O. § 45. Het is eigenlijk geſpannen doek op een raam, van het Italiaanſche *taburello*, verkleinend woord van *tamburo*. 't Franſche *tamboer*, en by uitbreiding *ſchildery*, en zelfs een *paneel*, of alles waarop men ſchildert.

TAFIA, West-indiſche benaming voor *rum* en *arak*, en als deze, M. § 57.

TAFT, het Turksch تفتك (*teftek*), weeſſel. De Franſchen hebben van dit woord *taffetas* gemaakt. De Spaanſchen *tafetan*, en 't Ital. zegt *tafetà*, 't geen een ſubſtantief is. 't Sp. is adjectief. O. als een *ſtoffe*. § 48.

TAILLE. Zie *talie*.

TAK, M. van *taken*, Engelsch *to take*, anders *tokken*, waaruit het Franſche *toucher*, en waarvan ook *tokkelen*. § 28. Doch by onze Ouden voor *dak* in den zin van *riet*, O.

TAKEL, M. § 28. Die *het takel* zei, dacht er *touw* onder. 't Is in beteekenis *windel*, (waarvan *toetakelen*, dat is, *toe-*, *om-* of *bewindelen*,) en in vorming verwant met *tou*. Hooft neemt het voor *koord*, en in dezen zin, of in dien van *toeſtel* (waarvoor men echter geen *takel* maar het collective *getakel* zegt,) noemt hy de luitſnaren *'t getakel van de luit*.

TAKT, zie *tact*.

TAKTIEK, zie *tactiek*.

TAL,

TAL, voor *getal*. O. § 87.

TALAAR, ſynonymum van *tabbaard*, 't geen er onder verſtaan wordt, en als dit, M. § 57. 't Is 't Lat. adj. *talaris*, d. i. *op de enkels* hangende.

TALENT, O. als 't Latijn. M. uit het Fransch, maar min gebruiklijk. § 100. Men neemt het thands ook in den zin van begaafdheid; maar oudtijds drukte 't neiging en begeerte tot iets uit. Doch inderdaad was dit dan het zelfde woord niet, maar van ons *talen*, trekken, verlangen, en eigenlijk *talend*, als participium. Het was in dezen zin echter meer in 't oud Fransch dan by ons bekend. Dus in de Poëſ. Prov.:

Li vallez n'avoit nul talent *d'avoir armes*,

de knaap had geen trek tot de wapenen, want hy wilde van zijn Lief niet af,

Amour l'avoit mis en effroi.

Dus ook Joinville: *Il avoit grand* TALENT *de rétourner en France.*

TALIE (touw), van *talen*, trekken, dat een frequentatief van *ta-en*, *ta-elen* is, waarvan ook *talmen*, uit *taling*, uittrekking. Eigenlijk *taly*, dat is, *taling*, trekking. § 69. Van dit *talen* is *geduld* in het Deensch, *taalmodighed*, als zei men TAAI-*moedigheid:* want *taai* is ook van 't primitivum *ta-en*, waarvan ook *taken* (Eng. *to take*). Wy zeggen dus ook *rekkelijkheid* van *rekken.*

TALIE (geſtalte), V. § 98. 't Franſche *taille.* Dit woord is mede in den oorſprong Nederduitsch, en niet van *tailler*, houwen of ſnijden, als men elkander napraat, maar van ons *tal*, rijzig, van *talen*, trekken. Een *tal mensch* is wel *opgetrokken*, *uitgerekt*, in de langte uitgeſtrekt; met een ander woord, *rijzig*, *gerezen*, uitgegroeid. En *talie* is hiervan de rijzigheid. 't Is een trisſyllabum, gelijk *malie* ook is, ſchoon men 't in de uitſpraak gewoon is in te krimpen.

TA-

TALING, TEILING, TEELING, of TELING, ſoort van een eendvogel, M. als *vogel*. § 57. 't Woord ſchijnt van *telen*, en een *jong* te beteekenen. Vergelijk *telg*.

TALISMAN, M. als in 't Fr. en in 't Ital. dat *talismano* zegt; doch het woord is in 't Ooſten, *tali'ſma* van طالع (*taly*) d. i. *lot*, en اصما (*asma*), *hangende*, en dus *amuletum pendulum*, lotgehang. Het heeft dus niet gemeen met het Gr. τέλεσμα, waar men 't wel van afleidde.

TALJOOR, ook *teljoor*, 't Franſche *tailloir*, Ital. *tagliere*, van *tailler* en *tagliare*, 't oud Latijnſche *taliare*. O. om dat men er *bord* onder verſtaat. Eigenlijk beteekent het de ſnede grof brood, waar men oudtijds de ſpijze van at. Zie *aalmoes*. — *Talea* was by de Ouden een *ſnijdſel*, *ſplinter*, of *affplijtſel* houts, en *taliare*, ſnijden. Men zie Nonius Marcellus, Cap. IV, n. 473. De betrekking met het Griekſche θάλλω koomt hier niet by in aanmerking. Zie 't aangemerkte op *trezoor*. § 57.

TALK of TALG (ſmeer), V. § 33, als zijnde een ſamentrekking uit *talig*, van *talen*, als *ta-elen*, van *ta-en* (trekken, waarvan ook *taal* is) doch in den zin van *ſtrijken*, ſmeeren.

TALM, als wortel van *talmen*, M. Doch die wortel zelf is uit *taling* (van *taën*) ſaamgetrokken, dat is, *draling*, *trekking*, en is dus uit den aart V. maar neemt als byvoeglijk, door toepasſing een geſlacht aan. § 28, 34, 18.

TALMUD, even als *Alcoran*, *Senda-vesta*, enz. en als *Bijbel*, M. gelijk oudtijds *boek*. § 57.

TAMARINDE, V. als in 't Latijn. § 100.

TAMARISK. 't Lat. *tamariſcus*, voor een boom of heeſter, dus genoemd. M. § 57, 100.

TAMBOER, M. als 't Franſche *tambour*, ook als het voor de *trom*-zelve genomen wordt. § 28. De zucht ter onderſcheiding heeft het by Vondels tijd in den laatſten zin V. doen gebruiken.

TAM-

TAMBORIJN of TAMBURIJN (Fr. *tambourin*). Adjectief van 't Ital. *tamburo*, waarvan op *tafereel*. Wy noemen het ſpeeltuig dus genaamd, *rinkelbom*, en nemen 't vreemde woord als dit Nduitſche, V. gelijk wy ook *tamborine* zeggen. § 57.

TANAIS, rivier, M. als in 't Latijn. § 100.

TAND, M. door 't Gebruik, als 't Latijnsch en Slavoonsch *dens*. Het Turksch heeft دیش (*disch*), waar dit inderdaad één meê is. Doch de Etymologie toont aan, dat het *ta-end* is, en dus V. van *ta-en*, primitivum van *ta-eren*, ſcheuren, *tarnen* (in 't Hoogduitsch *zerren*), enz. § 34. Nader dan 't Turksch is ons 't Perz. دندان (*dendan*), en Sanſkritiſche *denda*. Men plach ook *wel ter tand* te zeggen, voor iemand die wel at. — *Drietand* niet te min blijft altijd M. als *ſtaf*, welk woord er by verſtaan wordt. § 57. Men vraagt, waarom Neptuun een drietand, en Pluto een vork met twee tanden ten ſtaf of kenmerk geëigend is? — De *drietand* is inderdaad een groote *elger* (fuſcina) ter vischvangst; de ſtaf van Pluto daartegen een *vuurvork* (rutabulum, *fourgon* in het Fr.,) waar men de rijzen of takkebosſchen meê in den oven of onder de brouwketels legt en ſchikt, en die de Ouden by de lijkverbranding gebruikten. Dit verklaart alles: By ons zei men *rakel*, en *rakelſtok*. Men zie dit woord.

TANG, M. ſaamgetrokken participium van *ta-en*, grijpen, of adjectief van het oude *tan* (vuur), *tannig*, V. § 34, 33. (*Taung* zegt ook het IJslandsch.) *Tan* (vuur) is van den vuurſlag die dat geluid geeft, waarvan het Hoogd. *tengen* en *tengelen* voor hamer-kloppen zegt.

TANGENT, raaklijn. V. als *lijn* of linie, daaronder verſtaan wordende. § 57.

TANTE, dat is, De ANTE, in 't Engelsch *aunt*, in het oud Fransch *ante*, V. § 55. — By Froisſart Livre II leest men nog: „*Ma belle ante, grammercy, repondit*

le

le Duc de Bourgogne." Dit woord hangt ſamen met *Oom.* Van 't Latijnſche *avus* is *avunculus*, en dit verbasterd in *unculus*, heeft het Franſche *oncle*, en Hoogduitſche *unkel* gemaakt. *Onc* veranderde in *om*, gelijk in ontelbare woorden *nk* en *ng* tot *m* overgaan. Het zelfde *onc* werd even zoo in de Noordſche dialect *ond*, gelijk *nk* en *ng* dikwijls met *nd* verwisſelen, als men in de participien ziet, en dus kreeg men *ond*, *ant*, en *and* uitgeſproken, naar men voller of platter uitſprak. — 't Zelfde woord is *dante*, voor *onnoozele*, *lichtzinnige*, of *eigenzinnige*, en in den laatſten zin hebben wy ons ouderwetſche woord *maltentig* daarvan.

Van ouds bleef by ons, en dit was lang algemeen, een jonger zuster ongetrouwd, het zij geeſtelijke of niet, en dezen voor zoo verr' zy niet gekloosterd waren, namen by hunne getrouwde zusters het huishouden waar, waarop zy zeer keurig en *zindelijk* (dat is, eigenzindig of eigenzinnig) waren; en dit dikwijls tot in het gekke gedreven wordende, kwam daaruit het woord van *mal-tantig* voort, allengs verbasterd tot *maltentig*, in mijn vroegen tijd zeer gemeenzaam, gelijk de kwaal daarvan onder de Hollandſche Vrouwen ook eenigzins heerschte, doch waarvan het later geſlacht zich volmaakt genezen heeft. Der algemeene Franſche opvoeding zij dank!

Cats zegt ergens *tintentig* voor *keurig*, naauwgezet. Een woord, van *tintig* gemaakt, als ware 't *tintelig*, jeukerig, kittelig. Doch het *maltentig* is iets anders, en *mal eigenzinnig ten aanzien der netheid.* Het was met *de Tantes*, waarvan ook *dante* is, als met de ongetrouwde *nichtjens*, die even zoo by een oom inwoonden, en waarvan *nufjen* voor *ingebeeld* of *eigenzinnig meisjen.* Zie *nuf.*

Wat *dante* betreft, men maakte daar ook *dantelore* van, met den Spaanſchen uitgang in *ore*, by de zeventiende

eeuw als iets belachlijk-deftigs geliefd. Men zei ook *dantelette* by verkleining, in den zin van *nufjen*.

In Engeland hadden die *Tantes* ook een kwaden naam, maar van een anderen aart. — Daar hiet men ze met de woorden van Prior:

— *That sprite which does incessant haunt*
The lover's steps, the ancient maiden aunt.

In Frankrijk. . . . . Doch ik heb geene historie der oude huislijke zeden van ons wareldeel te schrijven. De stof zou zeer rijk zijn, en verdiende zekerlijk opmerking, maar is niet hujus loci.

TAP, M. als wortelsylbe van *tappen*. § 28. *Tap* is ook *kraan*, en werd ook wel gebruikt voor *stop*, en zoo is 't in 't Turksche طبه (*tabh*), *epistomium*. Maar het is genoemd van het uittrekken van vocht uit een vat. Het grondwoord is *ta-en*, trekken. — Ook voor *tappery*, *drinkhuis*, of *kroeg*.

TAPEET, of

TAPIJT, O. als 't Latijnsche *tapetum*, en *tapete*.

TAPTOE. M. als Imperatief, en dus wortelsylbe des werkwoords, en ook als wordende daar *roffel* of *slag* van de trom onder verstaan. § 28, 57. Het woord is het bevel uitdrukkende: *doe* of *sluit den tap toe*. De Engelschen zeggen, *to beat the* TATTOO, 't geen het Hollandsche woord is, even als hun *furlow* ons *verlof*, met meer zulke Nd. woorden van de krijgsdienst. Even zoo is de *reveille* M. als imperatief, en ook 't Engelsche *covre-few*, d. i. *couvre-feu* (reken 't vuur in! of, 't vuur uit!) En even zoo plach de avondklok te Gent *ruim strate* genoemd te worden, om dat men dan van de straat moest zijn of gevangen gezet werd.

TARANDEL of TARANDULA, een bekende giftige spin in Italie. V. als in 't Latijn, en als *spin*. § 100, 57. De naam schijnt met het Gr. ταράντα gemeenschap te hebben,

ben, dat is: In beweging of beroering brengen. — De naam kon echter wel eigenlijk van de ſtad Tarento in Italie, en dus *Tarentula* zijn.

TARANT. Een muurbrekend tuig by onze Ouden. (Zie *mangel*). M. als breker van *taren*, 't primitivum van *tarnen*. § 57.

TARBOT, M. als *bot* of *both*. § 39. Het is *torboth*, dat is, *doornboth*, om dat zijn ſchubben niet plat maar ſpitsachtig zijn. Waaruit de bedenkelijkheid der Rabbijnen, of zy wel voor ſchubben door mogen gaan. Het Fransch veranderde de *o* in *u*, en zegt *turbot*. — Men verwarre het woord niet met het Engelſche *talbot*, dat een *hond* is:

A talbot ſtrong, a ſturdy tyke.

TARIF. 't Italiaanſche *tariffa;* aanſlag of bepaling van afgave; van *tara*, aftrek. Zie *tarra*. Het woord is een adjectief en eigenlijk *tarivo*, *a*, dat een ſubſtantief onderſtelt; b. v. *liſta tariva* zou een *tol-lijst* zijn. Het wordt dus ook wel V. genomen, doch zou by ons O. moeten zijn, als ſubſtantivè gebruikt. § 41.

TARN, thands alleen in den zin van *arbeid* gebruiklijk, M. § 28. Zie *torn*.

TARRA, Italiaansch woord, beteekenende *aftrek*, van *torre*, wegnemen, dat uit het Latijnſche *tollere* verbasterd is. Als in 't Italiaansch en in 't Fransch, waar men *tare* zegt, V. § 100. 't Hollandſche woord zou *aftrek* zijn. *Tarah*, طرح is in 't Ooſtersch eigenlijk de pakkaadje. — Doch zie mijne Aanteekening over *vertieren* en *verteeren*, op Antonides IJſtroom, III Boek. Zie ook *torn*. — Een ander *tarren* zie men op *dorst*.

TARTAAN. Vaartuig met eene mast, in de Middellandſche Zee gebruikelijk. In 't Ital. en Spaansch *tartana*, en by ons ook V. § 100.

TARTAAR of TARTER (niet *tatar*, als de Hoogduitſchers den Sineezen thands nazeggen). M. § 55.

TARWE, of, als onze Ouden ſchreven, *terwe*, V. als *rogge*, *ſpelt*, *garst*, *haver*, enz. en alle *graan*. Zie § 57. — De afleiding heeft het III. Deel mijner Nieuwe T. en D. Verſcheidenheden, bladz. 94.

TAS (hoop), M. als in 't Fransch, en als wortelſylbe van *taſſen*, opſtapelen. § 100, 28. Dus *hooitas*. Ook van ouds voor *hoop volks*; en dus koomt het by Jan van Helu dikwijls voor als *bende* of *bataillon*. Zoo dat de Baron *De Gros* ongelijk had, Wagenaar zoo zeer te belachen, wanneer deze in de beſchrijving van een Veldſlag, ſomwijlen zegt: *ons volk deelde zich in twee hoopen*, 't geen hy door *amas* vertaalde.

TAS, voor *meisjen* (in 't Deensch *tøs*), by Cats nog zeer gebruiklijk. V. § 57.

TAS of TASSCHE (beurs), V. — Als van 't oude *toſſen* of *toſſchen*, ſchudden, en dus eigenlijk *tos* of *tosch*, zou het M. moeten zijn, § 28. Doch door verwarring met *tas* van *taſe*, (drinkkop) en het Ital. *tasca* (in 't oude Fransch, *tasque*,) voor beurs, in het V. aangenomen en gevestigd. Beide woorden ſchijnen dus als van 't zelfde Thema beſchouwd te moeten worden, 't geen *ta-en*, nemen, vatten, is; waarvan ook het Eng. *to take*. Zie *taak*. Ook zei men oudtijds wel *tasch* voor *gordel*, het zij om dat men er het geld in droeg, het zij als omvatting van 't lijf. — Het woord kon dus ook wel verwant zijn met het Eng. *deſk*, als eene bevattende bergplaats.

TAS, drinkkop, als 't Franſche *taſſe*, van *ta-ſe*. V. door den uitgang. § 80. *Taſa* is ook in het Ooſten een drinkſchaal, طاسة (*tash*).

TAST, M. als wortelſylbe van *tasten*, ſchoon 't als præteritum van dit *ta-en* V. zou zijn. § 28, 36.

TAXIS of TAXUS, een plant, en als zoodanig wel V. doch als een boom of boomgewas, M. § 57. Anders in

ons

ons Nederduitsch *ijfel*. Zie *ijfel*. 't Fransch zegt *if*. Onze Ouden noemden 't ook *boom des doods*.

TEE, zie *thee*.

TEE, nu in 't gebruik, *teen*. M. Onze Bijbelvertalers gebruiken 't Levit. XIV, 14.

TEEF, V. als *teve*. Zie Aanteek. *gg*, bladz. 230.

TEEKEN, O. als *geteeken*, of als infinitivus. § 51, 43. Zoo 't echter geen diminutivum is, als de oude ſchrijſwijze *tekijn* genoegzaam aanduidt, en gelijk het met meer woorden op *en* is, als, by voorbeeld, *ſeisſen*. De oorſprong is in *tik*, *teik*, ſtip, druk, merk.

TEEKENING, V. § 34.

TEELT (teelte), d. i. voortbrengſel, van *telen*. V. § 95.

TEEM, als wortelſylbe van *teemen*, blijkbaar M. § 28. Doch als 't Lat. *thema* zou men 't ook O. nemen. § 100.

TEEMS, hairen zeef, V. als de uitgang toont. § 74. Van *teem*, beter *taam*, wortelſylbe van *tamen*, en dus eigenlijk *taamſe*. Men zei ook *tamijn*, *ſtamijn*, en *ſtramijn*, voor alle *hairen weefſel*. Ook voor 't *cilicium* der Monniken. Zie Franciscus Wijng. f. 119 r°. b. Thema *taen*, vatten. Echter kon men 't van 't Lat. *ſtamen* afleiden. 't Oud Engelsch van Chaucer heeft *ſtames*, in de Legende van Filomena:

She had woven in a ſtames *large*
How ſhe was brought fro Athens in a barge.

TEEN, twijg, in 't meervoud *teenen*. V. door den uitgang. § 99. Het oud Gothisch zei TAINS (*tains*).

TEEN, in Amſterdam *toon*, (digitus pedis), in 't meerv. *tenen*, en *tonen*. M. door het gebruik, doch volſtrekt kwalijk. 't Is *teen*, in den zin van *twijg*, *tak*, of *uitſpruitſel*, als zijnde 't takken van den voet, en de wortel is het thema *té*, waarvan *telen*. Zie *tee*. Het behoorde derhalve V. te zijn ingevolge § 99. Doch men dacht er zekerlijk *vinger* by. § 57.

TEER, O. als *ſtof*. § 48. 't Is het Deenſche woord *taare*, *traan*, lacryma. Hoogduitsch *zahre*. Het Engelsch zegt *tar*. In het Turksch is *tar* (تر) *vocht*, ook inzonderheid *zweet*, en ترلمك (*tarlamak*) zweeten. Ook in 't Sanſkrit is *tar*, zweet. Doch

TEER, als wortelſylbe van *teeren*, of *teren*, by voorbeeld, *zwaar ten teere*. M. § 28. Echter is *teeren* en *verteeren* eigenlijk tot vocht (chijl) maken, en zoo is de *teer* een druipend vocht. Beide beteekenisſen of woorden hangen dus aan een. In 't A—Sax. is **þeriian**, verderven. — Doch *tieren*, groeien, is doorſtralen of opwellen en doortrekken van vocht; heeft dit daar dan ook gemeenſchap meê? Vergelijk *tier*. — Inderdaad is alles uit vocht, en wordt weêr tot vocht. En *vocht* met *licht* is 't beginſel van alle lichaam.

TEERING, V. § 34.

TEERLING, zie *taarling*.

TEGEL, V. als 't Latijnſche *tegula*, van *tegere*, dat toch met ons *dekken* verwant is. § 100.

TEGENGIFT, O. als *tegenvergift* (antidotum). Doch als *tegengeſchenk* (antidoron) V. gelijk *gift* in den zin van geſchenk is. En zoo al dergelijke ſamenſtellingen, als TEGENSPOED, TEGENSPRAAK, TEGENWEÊR, als de enkele woorden, § 39.

TEIL, van ouds en nog by Cats, aarden ſchotel, kom, en dergelijke. V. als 't Latijnſche *tegula*; zijnde 't een bloote contractie van *tegel*. Zoo het echter geen verkorting is van *kateil*. Zie dit woord. § 100.

TEILING, zie *taling*.

TEINT. Zie *tint*. Doch voor de blozing of helderheid van de kleur des aangezichts gebruikt, O. als participium uit het Fransch genomen, waarvan 't Voorwerk.

TEINTUUR. 't Franſche *teinture*, voor verwing, en V. als dit. § 100.

TEKST,

TEKST, zie *text*.

TEL, M. als wortelſylbe van *tellen*. Dus in geenen *tel* zijn. § 28.

TEL, voor *paard*, V. by Vondel. Waarom? Om dat hy 't met *telt* verwarde, of met *hakkeny* en *merrie* gelijk ſtelde, gelijk 't ook merriepaarden zijn die men hiertoe plach af te rechten. De naam is van dat hy als een vasten *tel* houdt in 't gaan. Namelijk, dus wil men 't. Doch *telt* of *telde* is ook voor *gang* in 't algemeen gebruikt, als in *eene andere telt gaan* ('t geen men ook noemt *een anderen voet houden*), en *iemant een andere telt leeren*. Als by Maerlant *Heymelicheyt der Heymelicheden:*

Den Hunen was ſo ſwaer een telde
Nu geleert in 't lant van Gallen,
Hen ſoude nemmermeer gevallen,
Dat ſi 't lant weder ſouden ſouken.

En dit woord *telt* is hetgeen men kwalijk voor *tel* zegt, en V. naar § 95. Doch *tel* is in zich-zelf M. als wortel van *tellen*. § 28.

TELESKOOP, M. Zie *horoſkoop*, en Aanteek. *ppp**.

TELG, V. 't Is *telig*, adjectief van *telen*, voortbrengen. Thands meest overdrachtig gebruikt. By Maerlant leest men 't eigenlijk genomen, Sp. Hist. III P. III B. cap. 46:

Een droge telch *van enen wijng'de.*

§ 33.

TELJOOR, O. Zie *taljoor*, en vergelijk de Aanmerking by *trezoor*.

TELLER, van *tellen*, voor *ſchotel*, nog in 't Hoogduitsch gebruiklijk, (zie *ſchotel*,) M. § 28. Als verbastering van *teljoor* zou het O. zijn. Zie *taljoor*.

TEMPE, O. als *landſchap*. § 57.

TEMPEEST (het Latijnſche *tempestas*, Fransch *tempête*); onweêr, en als dit O. § 57.

TEMPEL, M. om den uitgang, ſchoon het in het Latijn O. is, en onze Ouden dienvolgende wel eens DAT *tempel* in 't Onzijdige ſchreven. § 28.

TEMPER, M. als wortelſylbe van 't werkwoord *temperen*. § 28.

TEMPERAMENT. Fransch, maar van 't Lat. *temperamentum*, en als dit, O. § 100.

TEMPERATUUR, Fr. maar 't Lat. *temperatura*, en als dit en in 't Fr. V. § 100.

TEMPO. M. als in 't Italiaansch, § 100; doch O. als vervangende ons *tijdſtip* of *punt des tijds*. § 57.

TENT, veldhut van uitgeſpannen doek. V. als 't Franſche *tente*, offchoon van *tentorium*. Van het Thema *tendere*, ſpannen. § 100.

TENT, Heelmeeſters *ſonde* ter wondpeiling, van *tenten*, dat uit het Lat. *tentare* is, M. als wortelſylbe. § 28. Hiervan zegt Anna Roemers:

Ick ſal geen bijtſalf noch geen pijnlijk tenten *vreezen*
Noch bittre drancken die bequaem ſijn te ghenezen.

TENTATIEF, het Lat. *teniativum*, en als dit, O. § 100, 41. Beproefmiddel.

TEÖRBE, V. om den uitgang, (Zie *ebbe*, enz.) en als in het Fransch. § 100.

TEPEL, M. om den uitgang. § 28. Zie Aanteek. *gg*. De ſamenhang van dit woord met *tip* en met *tap* en *top* is kenbaar.

TERCELET. Jonge havik, ſperwer, of valk. Fransch *tiercelet*, doch 't Ital. *tiroceletto*, van *tirocinium*, en dus *leerhavik* enz. M. als *vogel*. § 57, ook § 100.

TERM, M. van 't Latijnſche *terminus*. § 100, en even zoo

TERMIJN, 't zij als tijdbeperking, of anderzins. § 100.

TERP, V. als oorſpronklijk adjectief. § 33. Zie Aant. *x*, en de Nieuwe T. en D. Verſcheidenh. III. D. bl. 94.

TER-

TERPENTIJN, O. de *ſtof*, naamlijk; maar als er *boom* onder verſtaan wordt, M. § 57.

TERRAS. 't Fr. *terraſſe* en Ital. *terrazzo*, een augmentatief, en dus by ons O. even als de diminutiven. § 45.

TERREIN. Fransch woord, naar 't Ital. *terrano*, van *terra*. Adjectief ſubſtantivè gebruikt, en dus O. § 41. By ons aangenomen voor uitgeſtrektheid van grond of grondvlakte.

TERRITORIE. 't Lat. *territorium*, grondgebied, en als dit, O. § 100, 57.

TERTIJN. Zie *ſergie* (ſtof).

TERWE of TARWE, V. Zie *tarwe*.

TES, zie *tasch*. Oudtijds voor ons *beurs* gebruiklijk.

TEST, 't zij 't het Latijnſche *testa*, 't zij 't het Perziſche طشت (*tescht*) is, dat een *bekken* beteekent, verwant aan het Turkſche طاس (*tas*), dat tevens Arabisch, Perzisch, en Turksch is, anders ook طاسة *taſa*), 't Franſche *tasſe;* in allen geval, V. § 75. Thands gebruikt men 't niet dan als *vuurtest*. Voorheen was het algemeen, en men zei zelfs een *bloemtest* voor aarden kruik of flesch om bloemen in te zetten, of ook voor allerlei *bloempot*. 't Franſche *tête* is het Lat. *testa*, en beteekent eigenlijkst de herſenpan, even als ons *bekkeneel*.

TEST, Engelsch, voor verklaring. M. als wortel van *testen*, Lat. *teſtari*. § 28.

TESTAMENT, O. als in 't Latijn. § 100.

TESTIMONIE. 't Lat. *testimonium*, getuigenis, en O. als dit, of V. § 100, 57.

TET, in 't oud Fr. *tette* (nu *tèton*) voor *uier* of *tepel*, en als dat, V. § 100. Verwant met het Gr. τίθη en τιτθη, voedſter.

TET, voor *tepel*. 't Fr. *têton* (eigenlijk van ouds *teſton*) van 't oude werkwoord *tetten*, waarvan *tet* derhalve M. is. § 28. De Duitſcher zegt met vervrouwelijking van 't woord, *zitz* (zits) en leidt het van *ziehen* (trekken, zuigen) af.

TEUG of TOOG, M. als wortelſylbe van *togen*. § 28. 't Is een *trek*, een *zuig*, of zoo wy nu zeggen zouden, *zuiging*.

TEUGEL, M. § 28. Van 't zelfde werkwoord. Vergelijk *toom*.

TEUT voor iemand die draalt, van *toto* of *tuite*, als langzaam uitgietende 't geen men beter deed in eens uit te ſtorten. Als wortelſylbe van *toten* derhalve M. of van beide geſlachten door toepasſing. § 28, 55. Doch daar is nog een ander

TEUT, van *toten* of *toeten*, waarvan *beteuterd* of bedeesd of verbaasd. Waarvan ook *toteren* of *teuteren*; en dit is van 't trompetgeluid, dat men *toteren* plach te noemen, en waarvan men kwalijk op zijn Hoogduitsch *ſtoten in de trompet* zegt, 't geen *toten* moet zijn, en by het zwakker geluid van een hoorn *toeten* heet. Waarmeê ook 't *tarantara* van Ennius in verband ſtaat. M. § 28.

TEVE of TEEF, V. 't Woord hangt te ſamen met *tip* en *tepel*, en eigenlijk zou men *teefhond* moeten zeggen.

TEXT, M. als in 't Latijn *textus*. § 100.

TEXTUUR, het Lat. *textura*, weeſſel, en als dit, V. § 100.

THEATER. 't Gr.-Lat. *theatrum*, ſchouwplaats, en als dit, O. § 100.

THEE, V. als 't Latijnſche *thea*; waaronder men eigenlijk *herba* (kruid) verſtaat. § 100. Doch als *drank van thee*, M. Vergelijk *koffij*.

THEEMS, rivier, M. van 't Latijnſche *Thamus*, § 100. De Engelſchen ſtellen 't woord *Thameſis* ſamen van *Thamus* en *Iſis*, 't eene M. en 't andere V. doch dat *Iſis* is *ois*, water. Zie mijne Aanteekening op den *Muizen- en Vorſchenkrijg*. Men mag dit geſlacht kwalijk achten, maar 't was eenmaal in den bloei van 't M. maken.. Hooft echter ſchreef, en te recht (want de Theems is geen groote ſtroom,) in het V. geſlacht:

— *Stop-*

— *Stoppen toe* der Theems *met lijken* hare *kil.*
Zekerlijk zelfs is de naam niet anders dan *the Eems*, dat is *de Rivier*, gelijk *Loire*, *l'Oire* is, en *Ty* wel voor *'t T* gezegd en geſchreven werd. Zie *Eems.*

THEMA. Grieksch-Latijnsch. Als *ſtelſel* of *ſtelling* O. § 100; doch als een opſtel ter vertaling, M. als *thème* in 't Fransch. § 100.

THEOREMA. Gr.-Lat. Voorſtel van beſchouwing. O.

THEORIE. 't Gr.-Lat. *theoria*, beſchouwing. V. § 100.

THERIAAK of THERIAK. Van θηρ of θηριον, ſoort van ſlang, uit wier vleesch of ſlijm dit middel eerst bereid werd. O. als *vergift* en *tegengift*, *remedie*, of *middel;* en zoo ook

THERIAKEL, veelal tot *driakel* verbasterd. 't Een en ander 't Gr.-Latijnſche *theriacum.* Beide echter by ons ook in 't M. gebruikt. Het Spaansch zegt *triaca.* Nog in Iſidorus tijd uit adders bereid. § 100, en 57.

THESIS. 't Griekſche, θεσις, ſtelling, en V. als dit, § 100, 57.

THESSALIE. Landſchap in Griekenland. O. § 57.

THIJM, plant, en als zoodanig, V. § 57.

THIJMBER of THYMBER, M. 't Fr. *timbre.* 't Is het Hollandſche *timmer*, dat is, *ſtellaadje boven op den helm.* § 100, 28.

THIJRS, of beter THYRS, M. om 't Latijn, en als *ſtaf.* § 100, 57.

THROON, zie *troon.*

TIAAR, ſoort van getulbande muts. V. als 't Gr. τιαρα, en M. als *hoed* daaronder verſtaan of tulband-zelf. § 100, 57.

TIBER, M. om 't Latijn. § 100.

TIBUR, O. als *ſtad.* § 57. Zie het *Kort overzicht* hiervoor.

TICHEL. 't Zelfde in oorſprong misſchien als *tegel*, doch niet, als dit, V. maar M. door den uitgang, § 28. Men verſtaat er geen dek-ſteen, maar *bouw-* of *muurſteen* door, en

en waarſchijnlijk is 't van 't Gr. τειχος. De Bouwmeeſters der Middeneeuwen waren Grieken, en de Bouwkunst droeg algemeen een Griekſchen naam en bracht desgelijks de Griekſche benamingen van hare kunstwoorden over.

TIENDE, als adjectief, thands O. § 41. Maar in de oude toepasſing op *afgift*, V. als van ouds. § 57, 33.

TIER, M. als wortelſylbe van *tieren*, 't zij voor *bloei*, 't zij voor *boom*, als 't Engelſche *tree*, waarmede 't één woord is. § 28. 't Is van *té* als wortel van *telen*. *Tier* is eigenlijk *ti-er* van *tiën* of *tij-en*, trekken, en beteekent dus *trek*. Hiervan *goedertieren*, dat is letterlijk *van goeden tier*, trek, geneigdheid, of *aart*, en zoo ook, van goeden ſtam of afkomst. Doch een gants ander woord is het in *vertier* als verkoop. *Tiere* is echter ook als *tiering* gebruiklijk, gelijk men ook *vertieren* zegt. Het is dan *vergaan*, verbloeien, en V. § 67.

TIER van 't werkwoord *tieren* in den zin van *razen*, in 't Vlaamsch gebruiklijk, M. als wortelſylbe van 't verbum. § 28. — Ons Hollandsch zegt *getier* in 't O. § 51.

TIERELIER. M. als de wortel van *tierelieren*, nabootſing van 't vogelengekweel. Zie ook *tureluur*. § 28. — Echter zegt men ook wel *tirelier* voor krultrek of krabbeling ter verſiering van een ſchrift; als by Huygens ook voorkoomt; 't geen van 't Franſche *tireler* van hun *tirer*, trekken, is. Desgelijks M. § 28.

TIET. M. § 57. Men zegt *een vuile tiet* voor een boosaardig of geweldig mensch. Het woord is *died* voor held, krijgsman. Dus zijn de oude Ridderromans vol van *Roland dat coene diet*, en dergelijke. Huydecoper meende dat het hetzelfde *died* is, dat volk beteekent. Doch zie *degen* en *died*. — Zie ook *tittel*.

TIGER, of beter TIJGER (dier), M. ondanks het Latijn en Fransch, om den uitgang. § 28. 't Wijfjen heet *tijgerin*.

TI-

TIGER (rivier), M. als 't Latijn. § 100. De Ouden melden ons dat deze ſtroom van zijne ſnelheid *Tigris* genoemd is, en dit woord by de Perzen een pijl beteekende. In het tegenwoordig Perzisch heet een pijl تير (*tîr*), en zichtbaar hangt het met ons *tij*, *tijd*, en *tij-en* (trekken en loopen) ſamen.

TIJ voor *getijde* van vloed of ebbe, en als verkorting daarvan, O. Zie *getij*.

TIJ, in ſamentrekking voor *het ij*, O. als *y*. Zie *ij*.

TIJD, nu M. maar oorſpronklijk V. en dus nog in ſommige uitdrukkingen, als *ter goeder tijd*, *in der tijd*, *toen ter tijd*, *met der tijd*, enz. Zie Aanteek. *c*. § 57. — 't Woord is van het oude *tij-en*, trekken, gelijk het Latijnſche *tempus* van 't oude grondwoord *temen* dat ook trekken is, (want de *p* achter de *m* is ſlechts een verſterking dier *m*. Zie 't IV Deel der Nieuwe T. en D. Verſch. bladz. 183. Zoo is *temerè* ook *ſchielijk*, *met een trek*. — De overeenkomst met het Gr. τείν, *loopen*, valt in 't oog.

TIJDELOOS, V. als *bloem*. § 57. 't Woord beteekende voorheen zoo wel *kort van duur* als *aan geen tijd verbonden*.

TIJDING, V. § 34.

TIJGER, zie *tiger*.

TIJK. Beddetijk. Verbaſtering van het Hoogd. *tüch*, door de afgekomen Duitſche wevers, aan wie dit grover doek te weven overgelaten werd, en die het als *tiech* uitſpraken. O. als ſtof. § 48.

TIJM, als *plant*, V. § 57. maar als overgenomen Latijnsch woord in 't M. te dulden. § 100.

TIJRAN, (beter TYRAN), M. 't Latijnſche *tyrannus*. § 55, 100. Maar onze Ouden ſchreven beſtendig *tyrant* of *tirant*, als ware 't participium van *tieren*, razen, woeden. Gelijk het Chald. ook טורן van טורא (*tura*) *tieren* afleidt. Zie § 18 en 34.

TIK,

TIK, als wortelſylbe van *tikken*. M. § 28.

TIKTAK, geluid van klopping, als wortel van *tiktakken*, M. en als *geluid* daaronder verſtaande of als *ge-tiktak*, O. § 28, 57, 41.

TIL, Duivenſlag, M. § 28. Zie Cats, die het dikwijls gebruikt. Doch *in til zijn*, is van *tillen*, opvatten, en beteekent *voorgenomen* zijn, en gereed ter uitvoering.

TILDE. Uitſtel, by onze Ouden van *tillen* als opheffen. V. § 67.

TIMBEL of TYMBAAL, keteltrom. Als 't Franſche *timbale* en Ital. *timpana*, V. (§ 57, 100;) ſchoon alles uit het Gr. τυμπανον is.

TIMBER. Geluid van een klok by het ſlaan, uit het Lat. *tinnire* en *tintillire*, en ons *tingelen*, M. als het Franſche *timbre*. Ook het Fr. heeft *tinter*. — Alles, geluid nabootſend.

TIMMER, voor *getimmer*, O. Echter als wortelſylbe, M. § 51, 28.

TIMMERAADJE, V. § 100.

TIMP. 't Zelfde als *tip* in beteekenis, dat is puntig eind van iets, even als *wegge*. Of wellicht ook het Hoogd. of Eng. *thump* voor *duim* of het geen daar de gedaante eenigzins van vertoont. M. § 57; doch in de eerſte opvatting eenigermate twijfelachtig. Oudtijds zei men: *die den keuvel looft is de* TIMP *al kwijt*, dat is de *punt* of *tip*. Let wel: *Looft* is hier, BE*looft*.

TIN, O. als *metaal*. § 48. Zichtbaar, of liever hoorbaar, van het geluid dat het Latijn *tinnire* noemt.

TINCTUUR of TINKTUUR. Het Lat. *tinctura*, en dus V. § 100.

TINGEL, voor *netel*, verouderd. M. § 28. De naam is van het gevoel van gloeiing, dat haar kwetſen verwekt, waarvan ook de naam van brandnetel of (als men gewoonlijk zegt) *brandenetel*.

TINNE, trans van een muur of gebouw. In algemeene betee-

teekenis de *opperste omgang;* in bepaalder zin, de *ingesneden borstweer*, waarvan het kunstwoord *getinneerd* in de Wapenkunde, 't geen de Franschen *bretesse* noemen, de Engelschen ook wel *embattled*. Oudtijds noemde men 't ook wel *gecastelleert*. V. als zijnde *tinning*, of *tij-ing*, dat is *strekking*, *omgeving*, omtrek. Ook koomt het wel voor als spits of *frontispies*. — Waarvan wellicht de brandenetel ook *tingel* heet en 't oude *tingelen*. ook prikkelen is, 't geen dus weder met het Lat. *titillare* te samen hangt. § 67.

TINT, V. 't Fransche *teinte*, 't geen *geverfd* is, in het vrouwelijke; en waar het Hoogduitsch ook zijn *dinte*, voor *inkt*, van gemaakt heeft. § 100, 33.

TINT, voor *tintwijn*, M. § 57.

TINTEL, voor het gevoel van *tintelen*, frequentativum van *tinten*, of beter, *tenten*, (Lat. *tendere*) dat is, *spannen* 't Is een oogenblikkelijke en herhaalde spanning; en in den zin van prikkeling overgaande, wordt het ook by uitbreiding voor *flikkering*, *schittering* gebruikt. Indien het echter in dezen zin niet van 't oude *tan* (vuur) is. Oudtijds zei men *tingel* en *tingelen*. Zie *tang*. M. § 28.

TIP, M. van *tippen*, dat van *tien*, trekken, is. Een *tipmuts* en *trekmuts* was één. § 28. Het kon echter ook van *titten* zijn, als het straks volgende *tittel*.

TIRADE. Fransch woord, beteekenende ons *trek*, doch in gebruik voor een uithalende en pronkende *zwier* van woorden, in een volzin of gedeelte van een volzin vervat. V. als in het Fr. maar ook M. in 't Gebruik als *zwier* of *uithaal*, gelijk wy ook een uithaal van woorden zeggen. § 100, 57.

TIRAS, O. als *stof*. § 48.

TIROIR. Fr. woord, by ons *lade*. Ook wel voor kas met laden gebruikt, van *tirer*, trekken. M. door de vorming. § 100.

TI-

TISAAN of TIZAAN. Beter PTISAAN, van 't Grieksch πτισανη, geſtoten of gepelde gerst, en dus in beteekenis 't zelfde als *orgeade*, *garſtenwater*. V. § 100.

TISSU, Fr. woord (weeſſel). Participium, en dus O. § 41.

TITEL, of TYTEL. Zoo wel voor *aanſpraak* of grond van aanſpraak op iets, als voor benaming van *waardigheid*, en ook voor een *opſchrift*. M. als 't Latijnſche *titulus*. § 100.

TITS, (oudtijds ook *tit*,) voor tepel. Oud Fransch *têt*, waarvan *têton* een augmentatief is. — V. by ons door onzen uitgang *s*. § 74. Hiervan een *titſig* dier by Cats, d. i. *virgo*, *cui* mammæ ſororiantur vel turgent. — 't Fr. *têt* is *test* als deze *ê* in die taal altijd aanduidt, gelijk b. v. in *même* (meſme), *blême* (bleſme), *maître* (maiſtre) &c. en dit is ons *tast* van *tasten*, vatten, 't Fr. *tâter*.

TITTEL, M. als van *titten* of *tieten*, ſtoten. Waarvan 't oude *tiet*, een klein vogeltjen, als *pikkertjen*. Ook *een vuile* of *boze tiet*, dat is, *die op ieder pikt*. § 28.

TJALK. Friesch vaartuig, en als zoodanig, V. § 57. Vergelijk *ſchip*. — 't Woord beteekent oorſpronklijk *kolk*, en het is dus *kolkſchip*. Zie *kolk*.

TOAST. Eenſylbig Engelsch woord, ſedert eenigen tijd by de Franſchen aangenomen, en nu ook by ons ingevoerd. M. als zijnde de wortelſylbe van een verbum, *to toast*, dat by ons *toasten* zou moeten zijn. § 28. — 't Is eigenlijk de opheffing en zwaaiing van de bekers met aanſtooting tegen elkander, oudtijds in gebruik (ook nog in mijn vroegen tijd), by 't noemen van wien ter eere men drinkt; en de oorſprong des woords is in 't oude *tosſen* (Engelsch *to toſs*), ſchokken, of ſchudden en ſtooten.

Een ander *toast*, dat van 't Lat. *toſtum* is, beteekent *geroost*, en in dezen zin zegt men in Engeland ook *toast* voor een glas waters met geroost brood daarin, gelijk men daar

daar, ook wel in plaats van porter of bier by de maaltijd gebruikt. En dit zou O. zijn.

TOBBE, V. als *obbe*, zijnde 't Latijnſche *obba*, een *maat*, ook *drinkvat*. Ook

TOBBEN, V. door den uitgang, van het werkwoord *tobben*. § 99. Zie ook *dobbe*. — Het Turksch zegt *debbe* (دبه) voor alle vat, of wat de Duitſcher *geſchir* noemt. *Dobbe* of *dubbe* heet in 't Friesch ook een *kuil*, waarvan *dobbert* een *Doodgraver* is, welke benaming nu (zoo ik 't wel hebbe) door de oude vereeniging der twee bedieningen, in 't Overijsſelſche op den kerkbewaarder of kerkwachter (by ons hondenſlager) toegepast wordt.

TOCHT, zuiging, trekking, V. en dus in 't byzonder *windtocht*. Præteritum van *togen*. § 36.

TOCHT (reis), en zoo ook

TOCHT (drift), M. tegen alle reden ingeſlopen, ook in 't compoſitum *hartstocht*; en dus neemt men ook *ademtocht*, M. Waarſchijnlijk door verwarring met *trek*.

TOCHT, voor de pit van een lamp, is mede *zuiging* en dus V. door de vorm § 36. Het is de aantrekking der olie door de vlam die in 't lemmet plaats heeft.

TODDE, 't zelfde woord als *tadde*, geſcheurde lap, en voorts op al wat vuil en verachtlijk is, toegepast. V. § 67. — Zekerlijk is het van *ta-en*, ſcheuren, zie *tand*.

TOEF, M. van *toeven*. § 28. Van *to-en*, trekken. *Vertoeven* werd oudtijds *vertrekken* genoemd.

TOEGIFT, V. § 39, 28.

TOELEG, M. § 39, 28.

TOELOOP, M. § 39, 28.

TOER, voor *keer*, 't Franſche *tour*, of ook voor *draai* of voor *omweg*, M. § 100. Ook volgens § 28, want wy zeggen *toeren*.

TOERT, V. 't Franſche *tourte*. 't Italiaanſche *torta*. § 100.

TOESPIJS, V. als *ſpijs*. § 39.

TOESTAND, dat is, *ſtand* of *ſtaat* van iets, in den gantſchen omvang van alle omgevende determinatien beſchouwd. M. § 39. Dat Hooft het voor *vergunning* (*conceſſio*) gebruikt, is eene eigendunklijke aanmatiging.

TOESTEL, M. als *ſtel*. O. als *toegeſtel*, maar ongebruiklijk. § 39.

TOET, M. als wortelſylbe van 't geluidnabootſend werkwoord *toeten*. § 28.

TOETS, V. door den uitgang, als 't Franſche *touche* voor aanraking, dat van 't Italiaanſche *toccare* is, met ons *tokkelen* verwant. § 74, 100. M. als wortelſylbe van *toetſen* zoo wel als *beproeving*, als voor het bekende kunstwoord in de Teekenkunst. § 28.

TOEVAL, M. als *val*, en dus voor (*emolumentum*) *voordeel*, *byval*, *afval*. § 39. O. als *toe-geval*, en dus voor *accidentia* of *fortuna*; uit inſtemming waarmede men ook zegt het *voorval*. § 39.

TOEVERLAAT, M. doch door eenvoudige toepasſing, want *verlaat* is O. door de præpoſitie *ver*. § 55. Zie § 51. — Men zei oudtijds niet *zich verlaten* OP *iets*; maar TOT *iets*. Dus b. v. Walewein, als hy op een verdachte of onveilige plaats zich neêrzette om te eten:

Sijn ſwert leide hi ter rechterhant,
Daer *hi hem ſere* TOE verliet,
Al bloot ghetrect.

Beide dit *op* en *tot* is *aan*; en de uitdrukking is in den grond *zich* OVER*laten aan iets*, d. i. er zich aan overgeven of aan toebetrouwen. Wy zeggen daarvan ook nog, een TOE*verlaat*.

TOEVERZICHT, O. om het voorzetſel, dat het augment *ge* verbergt. § 51.

TOEVLUCHT, als *vlucht* of *vlocht*, præteritum van *vlo-en* en *vlu-en* ('t zelfde als *vloeien* en *fluere*), V. § 36. doch M. als wortelſylbe van *vluchten*. § 28. Ook M. door toepasſing. § 57.

TOE-

TOEVOER, M. § 28, 39.
TOEWERP, M. § 28, 39.
TOEZANG, M. § 39.
TOEZEG, M. § 29, 28, en
TOEZEGGING, V. § 39, 34.
TOEZICHT, O. als zijnde *toe-gezicht*, even als *zicht* in de Wisselbrieven. § 87.
TOFFEL, oudtijds *tovel*, V. als 't Latijnsche *tabula*, houten plankjen (zoo men meent), en dus ook als in *pantoffel*, als ware 't *bandtoffel*, gelijk 't Fransch ook *pantoufle* van ons, V. heeft. Ook zegt het Italiaansch *pianella* voor ons *toffel*, zijnde 't diminutivum van *piana*, plank. § 100, 39. Kwalijk vertaalt Kiliaan dit woord door *suber*, dat is *kurk*. 't Bewijst dat in zijnen tijd de kurken zolen algemeen waren. Doch zie *pantoffel*.
TOGA, lang nederhangend kleed, by ons *tabbaart*. V. als in het Latijn. § 100.
TOILET, voor kaptafel in gebruik, doch diminutief van *toile*, dat het Latijnsche en Italiaansche *tela* is (doek, weessel, en zoo tafelkleed,) en by ons dus O., schoon het Fransche *toilette* V. is. Wy nemen 't woord in 't O. om in 't algemeen den opschik te beteekenen; doch voor den toestel der toilettafel V. zoo wel als O. § 45, 57.
TOISE, Fransche land- of grondmaat, in lengte onze halve *roede* bedragende. V. als in 't Fr. en als *roede*. § 100, 57.
TOK voor een soort van hoofdkap, 't Fransche *toque*. Het is eigenlijk en oorspronklijk een paardenstaart op een helm, Turksch توغ (*toëch*). V. als uit het Fransch overgenomen. § 100. Echter behoeft men 't woord niet van zoo verr' af te halen: want ook in 't Bretonsch is *toc* voor een vilten muts bekend, als La Tour d'Auvergne opmerkt in zijne *Origines Gauloises*.
TOKADIELJE, O. als spel. 't Is het Spaansche woord *tocadillo*, diminutivum van *tocado*, dat velerlei toepassing

heeft, doch hier, als van *tocar*, opzetting of zet beteekent gelijk wy ook *opzetten*, en een *zet* in het damſpel of ſchaakſpel zeggen.

TOL, M. § 100. 't Is 't Franſche *toulin*, uit het Latijnſche *tollere*, in 't oud Fransch *touldre*, als wortelſylbe van *tollen*, *vertollen*, enz. Dus in den Roman *de la roſe:*

Cil qui le ſire est de la foyre
Doit partout prendre ſon toulin. Vs. 13910.

Echter het kon V. zijn, als 't Franſche *taille*. Zoo dit laatſte woord niet jonger ware. Echter is het oorſpronklijk V. by onze Ouden, 't zij als adjectief, of om dat zy *tolle* voor *tolling* zeiden, gelijk ook 't Franſche *toulin*, ons *tolling* vertegenwoordigt Hoe 't met *tal* en *tellen* ſamenhangt, dit ziet elk. § 34.

TOL, ſpeeltuig, *draaier*, is eigenlijk *tuil*, van *tuilen*, draaien, en M. als wortelwoord van dat verbum. § 28. Zie *tuil*. — Of liever, zoo men 't dus wil, *tuil* is van *tol* of *to-el*, als trekking, waarvan ook *touw*, *toog* voor boog, en zelfs *tooveren* dat eigenlijk ronddraaien en daardoor bedwelmen is.

TOLK. 't Is het adjectief *talig*, en duidt iemand aan die *ter taal* is, een *taal ſpreekt*, door toepasſing, M. § 55. Van eene vrouw gezegd, zou het V. zijn.

TOMBAK, (by ons *pinsbek*, doch beter in ſtoffe, en met eenig goud gemengd). O. als ſtof, § 48; doch in 't Fr. en Ital. dat *tombacco* zegt, M. gelijk andere metalen. — Het woord, zoo ik my niet bedrieg, is Perzisch, en دمپاک (*dempak*), dat is *zuiver van reuk of adem*, als zijnde de kwade en ongezonde reuk en invloed van 't *koper* daarin door de toemenging van 't *zink* enz. weggenomen.

TOMBE, V. als het Franſche, dat V. is, ſchoon van 't Latijnſche *tumulus* zijnde; indien echter niet van ons *domp*, van *do-en*, *do-ven*, *do-ing*, *do-ingen*. § 100.

TOMBEREAU, eigenlijk lijkkar, of wel, grafverhemelte, maar

maar thands voor paviljoenvormig ledikant gebruikt. O. als deze uitgang, die dezelfde met *eel* is, medebrengt. § 100.

TOME, Fransch, van 't Lat. *tomus*, boekdeel, en als dit (door toepasſing) O. § 57, doch als men 't met dezen Fr. of Lat. uitgang gebruikt, M. § 100.

TOMMEL, zie *dommel*.

TON, V. door den uitgang. § 99. Doch als het voor een *meetſel* of hoeveelheid gebruikt wordt, ook O. Zie *last* en *mudde*.

TON. Fransch woord voor ons *toon*, als in *de bon ton*. M. § 100.

TONDER, van *tan*, vuur, en dus *aanvurer*, *aanvuurder*. In 't A—S. ȚENDEȚ of ȚÝNDEȚ (*tender* of *tynder*), van ȚENDAN (*aanſteken*), *accendere*. 't Gothisch heeft ȚANDÀÇAN (*tandjan*), M. maar als *ſtof*, O. § 28, 48. Dat het gemeenſchap met het Lat. *tundere*, ſlaan, kloppen, ſtooten, en met *donder*, als ſlaggeluid, heeft, ziet ieder. 't Is, dat het oorſpronklijke *tan* (ȚAN) eigenlijk den *vuurſlag* uitdrukt, gelijk *vuur* (*vu-er*) de *aanblazing* der vonk, en 't Lat. *ignis* mede den *ictus* (vuurſlag), 't Gr. πυρ ook de aanblazing. Zie Aanteek. *cccc*.

TONG, V. woord vol beteekenis, daar het de geheele werking der *tong* regelmatig van de punt tot den wortel uitdrukt. Het Grieksch doet het zelfde in γλῶττα, maar omgekeerd, van den wortel tot de punt.

Men zegt van het *hart* op de *tong* te hebben, maar by de Turken is de *tong* 't geen by de Perzen het *hart* is, دل (*dil*).

TONG, voor het ſtangetjen eens evenaars, in 't Lat. *examen*, desgelijks. V. § 57.

TONG, als naam van een visch. M. § 57.

TONGE, voor aangewasſen land, is het oude en ook Deenſche *tange*, dat is eigenlijk zeewier, zeegras, en dus V.

als plant. — Dus de *Oude* en *Nieuwe Tonge*, de *Bortange*, enz. § 57.

TONGLADE noemde men voorheen de ſpleet in den hang van een evenaar, waar het tongetjen door heen beweegt. V. als *lade*, § 39.

TONIJN of TONNIJN, groote zeevisch, in 't Latijn *thynnus*. M. § 57 en 100.

TONNEEL, O. (van 't Franſche *tonnel*, *tonneau*.) § 100. — Veellicht het ware en echte woord voor de vertoonſtellaadje die men nu *tooneel* heet. Ten minſte de marktſchreiers, die 't zij liedtjens zongen, 't zij kluchtvertooningen gaven, deden 't op *tonnen* met planken belegd.

TONTINE, Fransch, uit het Ital. *tontina*, naar Lorenzo Tonti van Napels genoemd, die deze ſoort van rente eerst uitdacht. Adjectief, maar waaronder *rendità* (inkomst of rente) verſtaan wordt, en dus V. in alle talen. § 57, 100.

TONZUUR. Het Lat. *tonſura* (ſcheering of ſcheerſel), de geſchoren kruin der Roomſche Geeſtelijkheid. V. § 100.

TOOG, kan wel als adjectief V. geduld worden, (§ 33,) doch als wortelſylbe van *toogen* is het M. en dus voor *trek* of *boog*, en ook voor *dronk*. § 28.

TOOI, M. als wortelſylbe van *tooien*, of V. als 't zelfde woord zijnde met het adjectief *toog*, van *to-en*, *togen*, *toonen*.

TOOM, M. als wortelſylbe van *toomen*, en als uitgang in *m*. § 28, 84. Schoon men het als een contractie, uit *toging*, trekking, kon afleiden. Men zegt echter ook *het toom* in 't O. als ſamentrekking of aphæreſis, voor *getoom*, § 51; even als *bit* voor *gebit*, *bod* voor *gebod*, *ſpan* voor *geſpan*, *ſchil* voor *geſchil*, *ſtel* voor *geſtel*, *tal* voor *getal*, *tuig* voor *getuig*, *welf* voor *gewelf*, *zicht* voor *gezicht*.

Dat het woord met *tam* en *betamen* ſamenhangt, is zichtbaar. *Het betaamt* is *het verbindt*. — Eigenlijk is het

het *to-ing* d. i. trekking of binding, van *to-en*, waarvan *touw*, en *toog*, en *tocht*. En gelijk dit *togen* aan 't Hoogduitsche *ziehen* beandwoordt, zoo beandwoordt *betamen* aan 't Hoogd. *ziemen* of *geziemen*, aan 't Eng. *to beseem*, en aan 't IJslandsche *simit* (Lat. *decet*) door het A—Sax. timan (*timan*), en tevens aan 't IJsl. *sema*, A—S. ȝeman bezadigen en verzoenen.

TOON, M. als wortelsylbe van *toonen*, als *aanwijzen* of *ten toon stellen*. § 28. Ook in de Brabandsche Rechtspraktijk voor den zoogenoemden termijn *van den toon*, zijnde de toelating tot het bewijs der faiten. Dus ook in den *Zedelijken Fabelaar* (Fab. XXI) in het Rechtsgeding tusschen 't Schaap en den Wolf:

„*Al docht hem voor het schaap de saeke nog soo schoon*,
„*Soo wees hy* het Proces *al evenwel* ten thoon.

Ook by onzen Raad van Staatsch Brabant noemden wy dus dezen termijn, by de Hollandsche Hoven die van *productie* genaamd.

TOON, van 't Latijnsche *tonus*, M. § 100.

TOON voor *teen* (digitus pedis), M. doch zie *teen*. Een belachlijke dubbelzinnigheid is het, wanneer men zegt: *Op iemands tonen dansen*. Beter zegt men, *naar iemands pijpen*.

TOONEEL, V. door den uitgang. § 100.

TOORN of TOREN (gramschap doch oudtijds droefheid), M. als wortelsylbe van *toornen*; maar in den grond 't zelfde woord als *doorn*, prikkel, dat V. is. § 28, 36. Doch zie *toren*.

TOORTS of TORTS. Men zei ook *torke*, van 't Fransche *torche*, 't geen het Latijnsche *torques* is, in den zin van gedraaid en bepikt touw, *funale*. V. door den uitgang. En zoo ook indien men 't beschouwen wilde als van het Lat. *torris*, waarvan *tortijse*, en zoo *torts*. § 100, 80. — Onze Ouden gebruikten ook *toorts* voor *takkenbosch*, van

torſen, anders *trosſen*, ſamenbinden en tot een pak maken, het Franſche *trousſer*. — Doch in 't IJslandsch is *torht*, glans, licht. — Met *torſen* (als *dragen*) ſchijnt het geene gemeenſchap te hebben.

TOOT (tote), watervat, V. § 95. Het woord is nu verbasterd in *tuit*, en niet dan voor de *pijp van een drinkvat* gebruiklijk; en van daar was het by onze Ouden ook voor de benaming van het Geſtarnte des Watermans in den Dierkring aangenomen. *Tote* of *to-en* is van *to-en* en *tui-en*, ook *tijen*, dat is, *trekken*; waarvan iemand laten *tuien* of *betuien*, *tijen* of *betijen*. Vergelijk *tucht*. En waar ook *tuin* van is, dat is, *omtrekking*. Zie ook *totebel*. — *Toot* werd ook voorheen voor *blaauwe ſcheen* (dat is *afſcheid* aan een vrijer) gezegd, als b. v. by Breero in zijn Angeniet. Ook in dezen zin, V. als præteritum van *tiën* in de tranſitive beteekenis des woords als *doen trekken*.

TOP (ſpits), bovenſte, M. als *tup*, eenzelvig met *tip*, wortel van *tippen*; en zoo ook M. van *toppen*. § 28. Misſchien eigenlijk *'t op*, adverbialiter. 't Kon ook een adjectief zijn van *to-en*, trekken, als *opgetrokken*, en dus V. § 33. Doch het tegenwoordig Gebruik is voor 't M. In vroeger tijd zei men in het O. *'t top*.

TOP, in het Vlaamsch als in 't Engelsch, en in 't Hoogd. *topf*, voor ons *tol* ('t kinderſpeeltuig). M. Zekerlijk van *toppen*, als over eind zetten. § 28. Men zegt een *tol opzetten*, als 't kunstwoord in 't ſpel met den tol.

TOP (Fransch *tope*, by ons, *fiat*), van *toppen*, als *toeſtaan*. Het zou als de imperativus, of 't wortelwoord M. zijn, maar het wordt *ſtoffelijk*, dat is, als woord of woordklank, gebruikt, en dus O. § 48. — Wil echter iemand, dat het het Hebreeuwſche *tob* (d. i. *goed*) zij, en als zoodanig 't teeken van goedkeuring, ik heb er niet tegen; doch de oorſprong blijft daarby de zelfde. De *toeſlag* is goedkeuring en aanneming, en nog algemeen ove-

overig by openbaren verkoop, en in 't handgeklap der toejuiching.

TOP, in vroeger tijd ons *tol* en M. Cats:

Tot u het grillig brein zal draaien als een top. (Aspasia.)

TOPAAS, M. als *steen*. O. als *stof*. § 57, 48.

TOPPET. Het zij het van 't Nederduitsche *top* zij, het zij van het Fransche *toupet* of *toufet* (gelijk men in vorigen tijd zei,) van *touffe*, 't Italiaansche *tuffo*, dat van *doopen* is, en zoo voor een kwast ter besprenging genomen wordt. Ook *topi* en *toep* is Indisch voor een verheven kapsel. 't Woord is in allen gevalle O. om den diminutiven uitgang. § 45. — Bepaaldelijk echter voor *hairtoupet* plach men 't in mijn tijd M. te nemen, als in 't Fransch. § 100.

TOPPUNT, als *punt*, V. en O. naar mate men 't *spitse*, of den *stip* van het *gestipte* ('t punctum) wil uitdrukken. § 39.

TOR, M. als wortel van *torren*, soort van *snorren* of *gonsen*. § 28. Ook als den Latijnschen naam *taurus* uitdrukkende, dien men deze soort van insekten geeft; doch, door toepassing op *wurm* (insgelijks algemeene naam van dit soort,) ook V. gebruikt. § 57.

TOREN, (ook oudtijds *toorn*), in 't Latijn *turris*, V. door de terminatie, § 99. Maar 't schijnt het Latijn te volgen, en zoo ook *tarne*, 't geen het Deensche *taarn* is, en verwant met het Oosterische دار (*dar*), woning, burcht. Men leest echter by de Ouden *opten toorn* voor *turris*; gelijk het Hoogduitsch *thurm*, voorheen *turn*, ook M. is. Over deze twee woorden, die zeer veel met elkander verward zijn, ware meer te zeggen, dan hier plaats vinden kan. Genoeg, dat het eerste *toorn*, by onze Ouden *droefheid* beteekende, en ook met ons *treuren*, dat is, *tro-eren* samenhangt, en ook met het Griekische θρῆνος en θρηνέω, en Latijnsche *tristis*; terwijl 't laatste *toren* aan 't Syrische en Chaldeeuwsche טור voor *berg* vermaagschapt

is. Welk een en ander den oplettende rijke ftof tot denken kan geven. — Eigenlijk is *toren* niet anders dan *doorn*, d. i. fpits; en even zoo is *toorn* (prikkeling van gramfchap); en de oorfprong van 't woord ligt in 't thema TO, waarin de fpitfing der tong de grond der beteekenis is, zoo wel van 't vooruitfteken als voortgaan ter nadering, aanwijzing, en aanroering. 't Eng. *towr* is *to-er*.

TORF, turf, V. als oorfpronklijk adjectief *darrig*, *derrig*, waarvan ook *darie* of *dary*, veen. § 33. M. als *worp*, dat is, *kluit*, of eenvoudig *opwerping*, en dus wortelfylbe van 't A—S. ꝺoꝼꝼan (*torfan*). § 28.

TORK of TURK, nu verouderd, een pekkrans of pektoorts. V. als zijnde 't Fr. *torche*, naar de oude uitfpraak der Franfche *ch*, gelijk *toorts* de nieuwere van dit zelfde woord uitdrukt. Vergelijk *toorts*. § 100.

TORKEEL van 't Lat. *torques*, O. als diminutivum. § 45, fchoon by de Maatfchappy van N. Letterk. M. gebruikt, V. Deel. bladz. 74.

TORMENT. Het Lat°. *tormentum*, en als dit O. § 100.

TORN of TARN, M. als wortel van *tornen*, dat eigenlijk *tarenen*, frequentativum van *taren* is, Goth. TAIRAN en TAUR NAN (*tairan*, of *taurnan*), 't A—S. tæꝼan (*taeran*), fcheuren, Engelsch *to tear;* waarvan ook 't oud Duitfche *zerren*, en desgelijks ons *farren* voor *tergen*, of *aanritfen*. — Hiervan de oude *tarant*, waarvan op *mangel*.

TORNIKEL, wapenrok, M. of O. § 28, 45.

TORNIKET, draai- of fchroeftuig om een flagader te drukken ten einde by de afzetting van een lid des lichaams de bloedftorting te verhinderen. O. door den diminutiven uitgang, § 45.

TORNOOI, in 't Fransch *tournoy*, van *tourner*, keeren. 't Engelfche *turn*. 't Is *keer*, als ware 't *beurtftrijd*. O. om dat er *gevecht* onder verftaan wordt. § 57; maar ook

M.

M. als wortelſylbe van *tornoyen*, Fr. *tournoyer*. § 28. — In 't O. geſlacht is de beteekenis meer algemeen; het M. ziet meer op een byzonderen aanval of ontmoeting in 't tornooifeest. B. v. HET *tornooi* van onzen Graaf Willem den VI (dat is, het tornooifeest) was overprachtig en luiſterrijk. Maar de Koning Hendrik de II van Frankrijk werd *in* DEN *tornooi* tegen of met zijn kamerheer, gekwetst.

TORS, M. als wortelſylbe van *torſen*. § 28.

TORSO. Ital. woord, *tronk* of *romp*, by ons aangenomen als benaming van den Antiken romp van Herkules by de kunstliefhebbers vermaard. M. § 100, 57.

TORTEL, V. als adjectief, waaronder *duif* verſtaan wordt. § 57. In de mannelijke kunne echter ook M. te gebruiken. Zekerlijk, met het Lat. *turtur*, van 't murmelend geluid, dat men by ons *koëren* heet en waarvan deze Vogel in 't Perzisch *kumri* (قمري) genaamd is.

TORTIJS, V. § 80. Zie op *torts*.

TORTUUR, pijniging; ook de pijnbank. 't Lat. *tortura*, en dus V. § 100.

TOTEBEL (beter *totebol*), dat is, *watervatsbol*, als *bol*; doch eigenlijker misſchien, *totevel*, dat is, *waterzak*, en V. als *vel* oudtijds. § 39. *Tote* is *watervat* by onze Ouden, en dus ook den naam van *aquarius* in den diercirkel. Zie *tuite*. — Even zoo zei men een *totemanneken*, ook wel verbasterd in *totelmanneken*, voor een beeldtjen, waar de watergoot van het dak zich door ontlastte, in plaats van de Leeuwenkoppen die de Ouden ten zelfden einde in hunne *ſima* of waterlijst op de gebouwen ſtelden, waarvan Vitruvius III. in fin.

TOTERKWAAD, of, als onze Ouden ſchreven,

TOTERQUAAT, kwaadſpreker, M. van *toteren*, (ook *tateren*). § 28. *Tateren* is rammelig praten.

TOU, O. als *ſtof*, of als *ge-to-e* is *getrek*. § 48, 51. Dus ook *weefgetou*, voor het dus genoemde werktuig.

TOUR-

TOURBILLON. Zie *turbillion*.

TOURNIQUET. Zie *torniket*.

TOUTER of TOUWTER (hangende ſchommel), M. door den uitgang. § 28.

TOUW, M. als wortelſylbe van *touwen*, *towen*; 't zelfde met *togen*, trekken, Gothisch TAUHAN (*tauhan*), ook voor *gaan* gebruikt. § 28. Zie Aant. *ooo*, bl. 103. — Oudtijds zei men ook *tui*, waarvan *tui-en*, en voorts een paard *tuigen*, dat is *tui-igen* (de touwen aandoen) en het ſcheepswoord *vertuien*. *Honderd osſen*, getuiert *in zeelen*, zegt Jacop Vilt in een HS van 1470, dat ook ergens by Huydecoper gedacht wordt. — De *o* wordt in eenige onzer dialekten tot *eu* in de uitſpraak; zoo zei men voor *konnen* in mijn kindsheid *keunen*, en by onze Amſtellandſche boeren was 't altijd *keuning David*, voor *Koning*. Dus werd *to-en* (trekken) tot *teu-en*, en zoo *tuien*, waarvan *tuieren* 't frequentatief is. — Men zei van dit *touw* ook *touweren* voor het ſlingeren op den kinderſchop of ſchommel. — Doch in den zin van *trekken* maakt *tou-en* ook *toeven* als uitſtellen.

Vergelijk *toom*. — Het is ieder oplettenden kennelijk, dat *to*, *toe*, *tui* en *tou* of *tow* 't zelfde woord of ſyllabe is; en ook 't Engelſche *town* is 't zelfde woord met ons *tuin*. — *Tow* is in 't Eng. voor geſlagen hennip gebruiklijk.

TRAAN, V. door den uitgang. 't Is *tra-ing*, trekking, druiping. § 99. Doch M. als wortelſylbe van *tranen*. § 28. 't Woord beteekent eigenlijk *druppel*. Maerl. *Nat. bloeme*, van den *Oryx* ſprekende:

Haer orine (dat is, *pis*) *es van der maniere*,
Dat es in die blaſe van deſen diere:
So wie dats nut enen clenen TRAEN,
Dat hi den dorst mach wederſtaan.

Dat is, *wie er een klein druppel van inneemt*. Ook van *bronwater* leest men in Walewein:

Wil

Wil ſoe ten barne haer hande dwaen,
Of nutten vanden borne een traen,
So ſprinct die borne *vor her claer.*

Zoo is ook 't Hoogduitſche *zahre* niet anders dan het Deenſche *taar*, van *taren*, voor 't evengemelde *tra-en.* — Nog is in het Deensch *taar*, tevens *traan* en *drop*, en wordt voor een *morgendronkjen* gebruikt, gelijk wy zeggen *een dropjen nemen.* Hiervan hebben wy ons *bruidstranen*, het geen niets anders beteekent dan *bruids morgendroppen.* 't Zijn morgendropjens ter eere van de bruid. Ook ſtemt in de plaatſen van Maerlant en Walewein 't woord met ons *ſlokjen* zeer wel te ſamen. In onze oude Liedtjens was ook *Bacchustranen* voor *Bacchusdroppen*, als wijn, zeer gemeen. Ook het oude Hoogd. zei *trahen* voor *droppel.* Dus in den Tristan; van de Hippokrene ſprekende (vſ. 4876):

Daz ſi mir einen trahen *da van*
Mit eren nimmer mugen verſagen!

De oude naam van *lacryma Christi* aan een wijnſoort gegeven, komt hier ook meê overéén, en heeft niets onſtichtelijks, als men zou mogen denken, maar beteekent eenvoudig *wijn* uit den Wijngaard van een geſticht, aan den Heiland toegewijd.

TRAAN voor Walvischolie is het zelfde *drup*, even gelijk *teer* ook is. Zie *teer.* Doch nooit, als *teer*, O. om dat het niet als een ſtof aangemerkt wordt, even weinig als eenige *olie.* V. § 99.

TRACE, Fr. woord voor voetſpoor. Eigenlijk ons Nederd. *trek* of *trak* voor *ſtreek* en 't Ital. *traccia*, dat van *trare* 't Lat. *trahere*, ons *trekken*, is. V. door den uitgang. § 100.

TRAFIEK of TRAFYK. 't Franſche *trafique*, handel, van 't Latijnſche *traficare*, dat eigenlijk *overbrengen*, en zoo, verwerken van de ſtoffe tot een algemeene koopwaar beteekent. M. als zijnde 't Italiaanſche *traffico.* § 100.

TRA-

TRAGÈDIE. Als in het Fransch, van 't Lat. *tragœdia*, V. § 100.

TRAJEKT. Het Lat. *trajectus*, overtocht, en O. als participiaal, volgens 't Voorwerk; ſchoon ook wel M. gebruikt, naar § 100.

TRAJÈT. 't Zelfde Lat. woord, en oudtijds *traject* geſchreven, doch nu in overeenkomst met het Italiaanſche *tragetto*. O. als *trajekt*. Zie het Voorwerk.

TRAKTAAT. Het Lat. *tractatus* (verhandeling), en O. als participium. Zie het Voorwerk.

TRAKTEMENT, het zij voor onthaal, ter maaltijd of anders, het zij voor ampts- of dienstwedde, O. als de uitgang (die de Latijnſche *-mentum* is,) meêbrengt, § 100.

TRALIE, V. als *tralie*, 't Franſche *treille*, *draad-* of *latwerk*, van *draad*, dat van *tra-en*, trekken koomt, in 't Latijn *trahere*. 't Latijn zegt *trichila*, van 't Griekſche θρὶξ. Vosſius in *Etymol.* Zie Aanteek. *ppp*.

TRANS, M. als wortelſylbe van *tranſen*, in 't Fransch *trancher*; en derhalve *inſnijding*, waarom het in eigenlijke beteekenis de oude *inſnijdingen* (*embraſures*) der oude burchtmuren, en by uitbreiding, *den geheelen bovenrand* van den muur aanduidt. Maar het is V. als van *tra-en*, *tra-end*, trekkende, en in dien zin *omgang*, op een muur of gebouw beteekenende. § 28, 80.

TRANSIT. Als *recht* dat er onder verſtaan wordt, 't Ital. *tranſito*. O. § 57.

TRANSPORT. Fransch woord, maar het Ital. *tranſporto*, overvoering. O. als participiaal. Voorwerk.

TRANT, V. als participium van *tra-en* (treden); maar M. als wortelſylbe van *tranten*, waarvan het frequentatief *trantelen*. § 34, 28. — *Trant* in 't V. is *gang*, in 't M. *dans*. Het eene is van *treden*; het ander, van *tranten*, trippen, ſtampen, ſpringen, beteekenende. Het woord is van *rennen* met de verſterkende *t*; en 't levert het frequen-

quentatief *trantelen*, en ook *drentelen*, op. In het jaar 1540 werd in Appulie omtrent Tarento de groote ſpin eerst gezien die na deze ſtad *tarentula* genoemd is, en wier ſteek de door haar getroffen perſonen deed danſen. Men zou dus een verband tusſchen den naam dezer ſtad en ons *trant*, als dans, kunnen vermoeden, als of dit ons woord *trant* in deze toepasſing van dien naam ontleend mocht zijn, en ook misſchien bepaaldelijk tot dezen byzonderen dans behooren. Doch dat het woord en deze zin daarvan in onze taal ouder is, ſchijnt genoegzaam te blijken.

De juiſte kennis van de oudheid van ieder woord in onze taal, welke van een veel oplettender en langduriger onderzoek der HSS afhangt, dan tot nog aan dit punt gegeven is, ontbreekt ons nog te veel voor een recht goede Taalkennis; en zal dit gebrek wel ooit vervuld worden? Ik merk hier nog aan, dat ons *omtrent*, in de omtreding is, van dit *trant*.

TRAP, M. als wortelſylbe van *trappen*. § 28. Doch beter met de Ouden, *trappe*, in 't V. als præteritum van *trippen*, *ik trip*, *trap*. § 36. Huygens zegt *trappen* (voor graden) *peilen*, in 't Astronomiſche, 't geen niet na te volgen is.

TRAS, ſoort van *ciment*, en O. als ſtof; V. als kalkſoort. § 48, 57.

TRAVAILLE of, naar de uitſpraak,

TRAVALJE. Hoeſſmids paardenſteelling. M. als 't Franſche *travail*, waarvan 't een verbaſtering is. § 100.

TRAWANT, oudtijds *drabant*, van *draben*, draven. Zie *draf*, en § 44. M. door toepasſing. § 55. 't Is *looper*, even als *lakei*. — In 't oud Engelsch was hiervan *truant*, deſerteur of landlooper.

TRECHTER, M. door den uitgang. § 28. Het is *door*- of *overtrekker*, van *drecht* of *trecht*, *trajectus*. Zie *drecht*. — Het

Het oud Engelsch *tregetore* by Chaucer voor *goochelaar*, is hiervan verbasterd, en ziet op het bekerſpel, by de Franſchen *jeu de paſſe-paſſe* genaamd.

TRED, M. als wortelſylbe van *treden*. § 28.

TREDE, V. als *tra-ede*. § 72. Zie *trant*, en Aant. *ccc*.

TREE, M. als *boom* (zie *tier*), § 57; maar als *trede*, V. voor *treding*. § 67.

TREEFT, V. door den uitgang. 't Is *trevetſe*, even als *kreeft*, *krevetſe*, in 't Franſche *ecrevisſe* zichtbaar. § 80. M. door misverſtand als ware 't het Latijnſche *tripus*, drievoet. De *treeft* is echter, in den oorſprong, van *trede*, en zy blijft *treeft* al heeft zy vier of vijf voeten. De beteekenis is de zelfde als van *ſtandaart*. Niettemin zegt het ouder Eng. *trevet*, dat duidelijk *threefeet* ſchijnt te zijn, en waarvan ons *trevetſe* 't vervrouwlijkte toont. — Voorheen zei men ook *treeft* voor *trechter*. Zie b. v. Huygens in zijn Dagwerk.

TREEK, TREKE, V. als verloren præteritum, dat men ook *trak* ſchreef, van *trekken*. § 36.

TREIL, ſleep- of trektouw, van *treilen*, in 't Engelsch *to trail*. O. als *touw*, dat er onder verſtaan wordt. § 57. Op zich-zelfs zou het M. zijn, als *ſleep* beteekenende. § 28.

TREIN, M. als 't Franſche *train* of *trein*, van *trainer*, ſleepen. § 100.

TREK, M. van *trekken*, verſterking van *rekken*. 't Is TE *rekken*, dat is, VER*rekken*, van zijn plaats of uit zijn richting rekken. Het is deze contractie van *te rekken*, waaruit zich ook verklaart dat het afwijking van de rechtheid beteekent, als in *iemand een trek ſpelen*, *boze trekken* of *treken*, en een *trek* met de pen een ſlinger of krommen zwaai. — Deze ſamentrekking ligt in geheel den wortel *tr*, waarvan *tra-here*, *tra-igen*, *tre-igen*, waaruit *trekken*, *tre-elen*, *treilen*, *tra-elen*, *tralen*, *dralen*, *tro-elen*, *trogelen*, *troggelen* enz. — Met het oude præteritum *ik trak*,

trak, is ook dat van *tragen*, naamlijk *tracht*, overeenstemmend, waarvan *trachten*. Vergelijk § 96, en het woord *draad*.

Trek werd ook voor *omtrek* en zoo voor *diadeem* gebruikt, en van daar de oude naam van *trekmuts*, by onze Overgrootmoeders een statiemuts; later, alle dicht om 't hoofd sluitende muts. § 28.

TREKBUS, waarvan de Franschen hun *trebuchet* maakten, V. als *bus*. § 39.

TREKMUTS, Vrouwenmuts met een schuif van achteren, waardoor zy met smalle banden om 't hoofd toegestrikt werd. V. § 39.

TREMEL, van 't Oud-Fr. *tremelle* nu *tremie*, als dit en ook om dat er *bak* of *trog* onder verstaan wordt. V. § 100, 57. 't Is de bak in een molen, waar men 't graan in werpt, en waardoor 't op den steen valt.

TREMP of TREMPE. Fransch, voor tempering van het staal, en by uitbreiding van beteekenis, geaartheid. V. 100.

TRENS, Spaansch *trenza*, vlecht, V. door den uitgang *se*; doch ook M. als wortelsylbe van *trensen*, dat is, *vlechten*. § 80, 28.

TREPAAN. 't Gr. τρυπανον, doch M. om dat wy er *boor* door verstaan, en dat wy 't uit het Fransch overnamen. § 57, 100.

TREPGET. Oude benaming van den voetboog, en verbasterd uit *trapgoot*, om dat de pijl niet in een bus, maar in een *goot* of *sleuf* gelegd werd, en zoo door een trappen op den veer afging. V. als *goot*. § 39.

TRES of TRESSE. 't Fransche *tresse* voor hairlok, verwant met het Griekische θριξ, en V. § 100.

TREUZEL of TREUZELAAR, beide M. § 28, doch het eerste voor 't V. door toepassing vatbaar. § 55. 't Is eigenlijk van *tros*, te weten, den *legertros*, bagaadje, die

achteraan koomt, en wordt gezegd in de beteekenis van langzaam voortgaande, talmende. *Treuzelaar* is 't oude *trosselaar*, ook *trosser*. Kwalijk zei men hiervoor wel eens een *trijzelaar*. Dit is een geheel ander woord en beteekent een *zifter*, van *trijzelen*, ziften; 't geen verwant is met het Fransche *trisser*, als uitzoeken.

TREVES, bestand van wapenen, V. als in 't Fr. en als 't Ital. *tregua*.

TREZOOR, O. 't is het Fransche *dressoir*, van *dresser*, en beteekent *aanrichttafel*, *spijs-* of *voorraadkas*, en dergelijke; maar niet *schat*, als het Fransche *tresor*, dat men voor 't Latijnsche *thesaurus* neemt, doch een geheel ander woord is. NB. Deze Fransche uitgang *oir* is een oude infinitivus. — Saamgetrokken tot *tröör* plach men 't ook M. te nemen, doch anders niet.

TRIAKEL, verbastering van *theriaak* (theriacon), tegengift, O. als dit, § 100. Doch in 't gebruik, door den uitgang ook M. § 28.

TRIANGEL (driehoek), M. als *angel*, 't Lat. *angulus*, Fr. *angle*, *hoek* beteekenende. § 39.

TRIBUNAAL, het Lat. *tribunal*, en O. als dit. § 100.

TRIBUNAAT. O. door den participialen uitgang, en als beandwoordende aan het Nederduitsche *tribuunschap*. § 57.

TRIBUNE, voorspreekplaats of estrade. V. als in 't Fr. § 100.

TRIBUUT, schatting, 't Lat. *tributum* en Fr. *tribut*; maar M. het zij als onmiddelijk uit het Fransch overgenomen, het zij door verwarring met het by ons oudere en gemeenzamer geworden *cijns*, van *census*. § 57.

TRIELIE. Een stevig doek, 't oude Fransche *treillis*, en als dit, M. § 100. 't Oude woord was *trilice*, Lat. *trilex*, verbasterd van *triplex*. Dus in den ouden Kronyk:

Imprimis galeam regis tunicamque trilicem,

't geen met het *æs* TRIPLEX van Horatius overeenstemt. *Walt. Aqui. v.* 260.

TRIER

TRIER of TRIERE, verouderd, voor *lade* en ook voor *trekbeurs* (dat is snoer-beurs). Niet van het Fransche *tiroir*, als sommigen meenden, maar als zuiver Hollandsch van *triën*, dat is *trekken*, waarmee 't Fransche *trier* (uitzoeken) over één komt, en dat als 't primitive is aan te merken van *trekken* (als zijnde dit *tre-igen*). 't Is ontwijfelbaar V. § 67. Men zei oudtijds: *Ik deed het voor geene* triere *met goud.* Dus b. v. in den Roman van Limborch:

Twaren! inne liet v niet ontgaen
Om TRIERE *vol van roden goude.*

TRIJP. Fransch en Engelsch *tripe.* Als maag van een dier, en dus, ingewand. V. Zie *leyer.* Doch voor een geweven stoffe op de wijze van fluweel, O. § 48.

TRIJZEL, korenzeef of zift. M. door den uitgang. § 28, 31.

TRIL, M. van *trillen.* § 28. *Op den tril* is eigenlijk *in beweging zijn.* Men zei ook *dril*, en dus zegt Cats: *Van te drillen door de stad.* — *Trillen* is eigenlijk een huppelend gaan, en dus *wandelen*, of liever *kuieren.*

TRIOMF, M. als in 't Fransch en Latijn. § 100.

TRIP, een soort van net klompjen of schoeisel, met een hoogen en spitsen hiel, vroeger ook *treitel* genoemd. „Mit „*traytele* so scoeidine, (dat is, zoo schoeit gy hem,) en „doeten moye cleedere an; mit juweelkens, so maecstst „hem moye", enz. (Deze *hy* is het lichaam.) Dus een oud Handschrift: *Pilgrimmagie vijftoen* getyteld. Het woord is van *trippen*, waarvan *trippelen*, en de oorsprong in *tre* of *trede.* M. § 28.

TRIPEL, een soort van kiezel- of steenachtige weeke aarde, (elders *tripoli*,) en als zoodanig, V. § 57.

TRITON. M. als meerman. Vergelijk *meermin.*

TRITS, V. als *tritse*, schoon 't Latijnsche *trias.* § 80.

TROCH of TROG, soort van bak, als een kreb. 't Zij het het præteritum van *dragen* is, *droge*, *droeg*, het zij van elders, het is V. en beteekent een *draagbak.* Oud-

tijds zei men een *trog-bed* en *bedtrog*, voor 't geen men ſedert *ſlaapbank* of *krib* noemde, welk *bank* ook eigenlijk *bak* is. Zie, by voorbeeld, Ol. de la Marche in *Matth. Analecta*. Voor een varkenstrog in 't byzonder zei men *zeune*. Niet te min zou men 't woord ook als *troggelbak* kunnen aanmerken, d. i. *ſlurpbak*. Troggen is ook *trekken* en van daar 't frequentativum *troggelen:* en *ſlurpen* of *ſlorpen* is desgelijks een herhaald trekken. Ook heeft *zeune* gemeenſchap met *zogen* en 't Hoogd. *ziehen*, *zunge*, ons *tong*, en ons *zuigen*.

TROEBEL. Beroering, of beroerdheid. M. als wortelſylbe van het werkwoord *troebelen*, en derivaat van *troeben* ('t Duitſche *trüben*), waarmede ons *droef* en *bedroeven* ſamenhangt, en zekerlijk ook verwant met het Lat. *turbare* en latere *tribulare*, doch oorſpronklijk Duitsch. 't Is een verſterking van *ro-en*, *ronnen* (dat *ro-enen* is), *runnen*, *rinnen*, in den zin van door één loopen en zoo van verwarring. § 28. 't Fr.

TROEF, in het kaartſpel, V. § 36. 't Is niet (als men wil) *triomf*, noch ook 't Franſche *trouvé*; maar 't Nederduitſche *troef* of *trof*, (*trove*,) præteritum van *treffen*. 't Franſche werkwoord *trouver*-zelf is uit het Nederduitſche *treffen*, gelijk men nog zegt: *iemand ergens aantreffen*, voor *vinden*. Men zei inzonderheid te Amſterdam (als by Breero nog voorkoomt), *ik tref*, *ik troef*.

TROEP of TROP, V. als 't Franſche *troupe*; M. als wortelſylbe van *troppen*, dat is, *ſamenloopen*, als *drop*, en dus ook voor *bondel*, als oudtijds. § 100, 28.

TROETEL. Nu 't gekleurd kwastjen aan den hoed van een ſoldaat, in de holle bochtpunt op zijde eenigzins uithangende ter herkenning. Van 't oude *drut*, Hoogd. *trut*, vriend of makker. Zie de Verhandel., bladz. 202. 't Is dus eigenlijk een adjectief, en V. § 57, wordende *kwast* daaronder verſtaan. — Vergelijk *trouw*.

Men

Men vraagt, waarom de hoed dus opgetoomd werd? Het was oudtijds en oorſpronklijk, wanneer de breedgerande hoed tot regenſcherm diende, om voor het water op en langs den bol neêr ſtroomende ter wederzijde tot goot te ſtrekken waaruit het over de ſchouders heen afliep; terwijl de voorpunt, ſpits en meer rechtſtandig zijnde het ook naar de zijpunten deed vloeien. Om als zonneſcherm te dienen werd hy met het achterſte naar voren gedragen, en die achterſte rondte als een klep neêrgelaten, door de koortjens waarmeê zy opgehouden werd, binnen den kap, los te ſtrikken. Eigenlijk is *troetel* zulk een optoomſel van den hoed; En

TROETEL, een kolenemmer, van gedaante als een zijde punt van een opgetoomden hoed. 't Woord is een adjectief, waaronder bak of emmer verſtaan wordt, en dus M. § 57. — Zoo het woord echter niet eigenlijk *throwel* is, uit het Engelſche *throw*, werpen, uitſchieten; 't geen my verre 't waarſchijnlijkst voorkoomt.

TROFEE. Verbasterd woord uit het Gr. τροπαῖον, als ware 't *teeken van wederkeer* uit den krijg. Ons Neêrd. zegt *wapentros*. Wy hebben dit woord uit het Fransch overgenomen, en, als by hen, in het V. § 100.

TROFEL, TROFFEL, TRUFEL, (beter, ſchoon ongebruikelijk, TROWEL of TRUWEL,) M. door den uitgang. § 28. Doch *truweel* is O. § 100. Het woord is van *tro-en*, verwant met het Fr. *trot* en ons *treden*, *troetelen* en *drukken*. *Trowel* is drukker, pletter.

TROK (waarvan *troktafel*, in 't Fr. *billard*). M. als wortelſylbe van 't verouderde *trokken*, dat van 't oude *tro-en* (ſtooten) is, 't Eng. *to throw*. Van 't welk ook het Ital. *trovare*, Fr. *trouver* voor *vinden* is, zijnde eigenlijk, als men in het Hoogd. zegt, *op iets ſtooten*. § 28.

TROK, ruiling. 't Franſche *troc*, van het Spaanſche *troccare*, Fr. *troquer*. M. § 100.

TROM, en TROMMEL, V. als adjectief en ook naar § 85, voor het *tuig*, alhoewel in het Vlaamsch, O. Maar voor 't *geluid*-zelf, is het laatste M. § 33, 28. Voorheen zei men ook wel *drom*, en als werkwoord, *dromen*. Ook zeiden onze Ouden *tombussen* voor trommels. *Tommen* is slaan.

TROMB. Het Latijnsche *trombus*, een waterhoos, wellicht van 't Gr. θρωσκω, springen. M. als 't Lat. § 100.

TROMP, M. als wortelsylbe, § 28. V. als *tromme*, dat eigenlijk eertijds een algemeener benaming, zoo wel *blaas*- als *snarentuig* was, waarvan nog de *trompet marin*. Zoo draagt ook nog werkelijk in 't Oosten een soort van harp of cyther met zes snaren den naam van *tembur* of *tenbur* (طنبور). § 85.

TROMP van den Olifant. V. als in andere talen. § 100.

TROMPET, V. Eigenlijk O. als de uitgang *et*, maar men volgt het Fransche *trompette*, dat geen derivatum maar compositum is: *tromp-pête*. § 100. By Cats vinden wy 't nog in 't Onzijdige. Dus in Hippom. en Atal.:

Daer sloegh HET snar trompet.

TRONIE, V. door den uitgang *ie*; doch 't is het oud Fransche *trogne*, eigenlijk *snuit*, waarvan 't Italiaansche *troja*, ons *trui*, voor *varken*. 't Beteekent *snede*, *besnedenheid*, gelijk men van een gelaat zegt, dat het wel *besneden* is; en 't is van *troën*, met *tornen* en *tarnen* verwant, waarvan *tronk*, en veellicht ook *trog*, als uitgesneden stuk houts. Ook met het Latijnsche *truncare*, en tevens ook met het Fransche *trou*, als *uitgesneden*. Ons *snuit* of *snoet* kan even zoo van *snede* zijn. Zie Aanteek. *ppp*.

TRONK, 't zij voor boomstam of voor koffer, M. als 't Latijnsche *truncus*. Doch V. als *ronk* (in 't Fr. *ronce*), dat eigenlijk *ro-ing*, rijs, rijzing, groeiing, is. § 100.

TROON, M. 't Griekische θρόνος, d. i. *zetel*. By ons is het altijd te verstaan van een overhemelden of tent-zetel, en

en niet zonder 't verhemelte heeten wy 't *troon*. Van daar de oude eigenaartige uitdrukking *zijn tent ſpannen* en zoo ook *zijn throon ſpannen*. § 100.

TROOR. Samentrekking, 't zij van het Franſche *treſor*, het geen wel gebruikt plach te worden voor een kas, waar men iets in wegſluit, het zij (en dus beter) van 't Fr. *tiroir*, 't geen aannemelijk is om dat de kasſen dus by ons genoemd, ladekasſen, d. i. kasſen met uit- en inſchuivende laden, waren. M. § 100.

TROOST, van *tro-en*, *vertrouwen*, V. door de *st*, die 't præteritum aantoont. § 75. *Trooſten* is *vertrouwen* geven, dat is, die *hoop*, die tegen *vertwijfeling* over ſtaat. Dus Maerl. *Sp. Hiſt.* f. 168 v°.:

Ay here, ſprac hi, wat ſal mi dit?
Ik hadde alleene up di troost.
Wanderen blivic onverloest,
Of ghi mi aldus verſteect.

Dat is: *Ik had op u-alleen vertrouwd (gerekend, ſtaat gemaakt), maar ik moet zonder redding omloopen, zoo gy my op deze wijs afzet.* Dus voor *moed*, het geen niet anders dan *vertrouwen* is. Jan van Heelu:

Die hertoghe ſprac toe ſine liedē
Eñ gaf hem troest *ten ſtridę waert.*

En vroeger by 't aangaan van den ſlag:

Van den ghewinne daer hem af
Die bisſcop goeden troest *gaf.*

De oorſprong ligt in *ro-en* (d. i. *rusten*): ergens op *vertrouwen* en op *berusten* is het zelfde. Het woord werd echter wel M. genomen als wortelſylbe van *trooſten*. § 28.

TROP, zie *troep*.

TROS, M. als wortel van *trosſen*, waarvan 't Fr. ook *trousſer* heeft, en *trosſers* by ons genaamd worden, die 't leger volgen. De *Legertros* collectivè is zeer gemeen; of als *torſen*. Voor *koker*, zoo wel als *bondel*, M. § 28.

TROTS, V. maar M. als wortelſylbe van *troetſen*. § 80, 28.

TROUW, V. § 34. Het woord zou M. zijn, als wortelſylbe van *trouwen*, maar 't is *tro-e*, *trowing* of *trouwing*, in 't A—S. ȝreowa (*treowe*), dat is, *beſtendig-* of *rechtſtandig-* en *verbondenheid*, doch het geen hier eene al te omſlachtige ontwikkeling zou vereiſchen. De verwantſchapping met het oude *drut* loopt in 't oog, waarvan in Aanteek. *t*. Van die met *tros*, (als *druiftros* b. v.) gewage ik hier niet. — Het woord *troë* is in 't Deensch *gelooven*.

TROWANT, of als men nu zegt *trouwant*, doch beter *trawant*, d. i. volger, looper. Eigenlijk *drabant* (van *draven*), waarin de uitgang, even als in 't oude *wigant*, en in *vijand*, het participium toont. Zie § 55. Kwalijk zegt men *trouwanten* als van *trouw*. *Truant* is in 't Engelsch nog een landlooper, enz., en 't oude Fransch kent *truander* voor bedelen. Belachlijk is Becanus verklaring van 't woord, die Kiliaan van hem, en Huydecoper weêr van Kiliaan over- en (wie zou 't gelooven!) ook aanneemt.

TRUFFEL. Aardbol of aardknol, of wel aardzwam, in 't Fransch *truffe* en daar V. — Ik zou het woord om den uitgang by ons en om zijn influitend denkbeeld van *bol* en *aardappel*, M. nemen. Ook is 't woord hoogstſchijnbaar een verbastering van 't Lat. *tuber*, gelijk deze knol in het Ital. ook *tubero* heet; indien 't echter het Griekſche τρυφη niet is, 't geen in 't algemeen eene lekkerny beteekent. — Ons Neêrd. kende ook voorheen het woord *truffe*, 't geen eigenlijk oud Fransch uit het Ital°. *truffa* is, voor *bedrog*. § 28, 100, 57.

TRUI. By de Boeren in ſommige ſtreken voor *zog-varken* gebruikt, en niet anders dan 't Fr. *truie* en oud Lat. *troja*. Men neemt het ook wel voor een moeder-konijn; maar ook even zoo voor een licht Vrouwsperſoon. Men kent het Horatiaanſche:

— *Jam*

— Jam ante Trojam cunnus teterrima belli
Causa fuit,

en de oude vertaling daarvan:

Voor Troje reeds was al 't gebrui
Om de eene of andre vuile trui.

't Is hoogwaarschijnlijk niet anders dan 't Fransche woord *trou*, dat in zijn aart Duitsch is en van *tro-en*, drukken, *intrudere*, enz. Vergelijk *troffel*. — De Engelsche præpositie *trough* behoort daar ook toe. Het thema *tr* is ten uiterste vruchtbaar. — V. § 55.

TRUL. Het Lat. *trulla*, dat eigenlijk in beteekenis ons oude *tote* is. V. 100.

TRUL, voor belachlijk mensch, nu ook veelal op een goeden sukkel toegepast, schoon oneigen, is het oude *truller* of *druller*; *Jerdsoniks* als de Wenden ze noemen en by ons (dien overeenkomstig,) van ouds *Aardmannetjens*, die men met de Satyrs van Bacchus gevolg eenigzins gelijk stelde, en ook wel met de Kobolts verwarde. — Van deze grappige Wezens, zoo men ze zich voorstelde is ook 't Fransche *drôle*, en ons oude *drollig*. Ook het werkwoord *drollen* en *trullen* voor *foppen*, 't geen men niet met *drillen* verwarren moet. — M. § 55.

TRUWEEL, O. § 100. Zie *troffel*.

TUBEROOS. Als bloem, V. 't is een adjectief en beteekent *knobbelige* of *knollige* (naamlijk, plant). § 57.

TUCHT, V. als præteritum van *tui-en*, in 't Hoogd. *zeugen*, trekken, optrekken, opvoeden. Verg. *tote*, en *touw*. § 36.

TUI, is *tou* of *touw*. Hiervan 't werkwoord *tuien* en *vertuien*, 't geen men ten aanzien van een schip gebruikt. Doch het geslacht is onzeker, maar O. als collectivum genomen. § 49, 87.

TUIG, (gerade of toestel), in 't Deensch *tφi*, 't is *to-ig*. Zie *tooi*. Doch O. om dat men 't collectivè of voor *getuig* neemt. § 49, 87.

TUIGE, als *tuiging*, door toepassing, van beide geslachten, § 55. 't Verbum *tuigen* is verwant met het Gothische ΓΛΤΙΗΗΛΝ (*gatiuhan*), verhalen, *referre*, ons *togen*, trekken, waarvan ook *vertoog*, zoo als ook 't oude *vertrekken*, en nog ons *verhalen* (*narrare*), van *trekken* en *halen* is.

TUIL, M. § 28. Het is *tui-el*, en *tuien* is *to-en*, en dus *togen;* hiervan *tuil* voor *kring*, in *aan den tuil houden*, *om den tuil leiden* ('t geen men kwalijk zegt *om den tuin*), en voorts hiervan ook 't Engelsche *towel*, 't zelfde woord. *Tuilen* is in 't rond draaien, en dus *tollen*, dat *to-elen* is, en overdrachtig *dralen*, dat zelf *draai-elen* is, of *talmen*, dat *talingen*, van *ta-en* (trekken) is. Maar het Amsterdamsche *iemand laten tuilen*, is eigenlijk Deensch: *lade Een tφilen*, dat is, *iemand den teugel laten*. Men merke in 't voorbygaan op, hoe dit Deensche *tφil* met ons *teugel*, en ons *tuil* en *tol* ook met *togen* (dat is trekken) samenhangt. *Rond* heet *tuil* als getrokken, van de rechte lijn afgewend. Vergelijk 't aangemerkte op *trek*. Het woord *rond* is uit *re-en* en de *o* (als rondte) in één gesmolten, *re-o-end*.

Het woord *tuil* of zijn diminutivum *tuiltjen*, was by Cats en in zijn tijd zeer algemeen voor *kransjen*, en by uitbreiding van beteekenis, voor *ruiker* of *bloemtrosjen*.

TUIL, voor *teel*, van *teulen*, voor *telen*, een ander woord, ook M. § 28.

TUIMELAAR, 't zij voor *springveêr*, of *tob*, of *beker*, en dus by uitbreiding ook wel voor den *trekbus*, (zie dit woord.) als waarvan de veêr het onderscheidende was. — Het verbum *tuimelen* (frequentatief) heeft tot primitief *tuimen*, d. i. springen, 't geen by Maerlant in den Trojaansche krijg voorkoomt, vs. 628. — *Tuimelaar* plach men ook een mortier waar men bommen uit werpt, te noemen. Ook een teenen schild waar men achter bukte. M. § 28.

TUIN,

TUIN, V. door den uitgang, § 99; alhoewel door ouden en nieuweren M. gebruikt door verwarring met *tuil*, (omsluiting, omtrekking), of, als wortelwoord van *tuinen*, voor *vlechten* genomen. § 28. In alle geval van *to-wen*, waarvan zie op *tou* en *touw*. — Het is het zelfde woord als het Engelsche *town*. Zie ons artykel van *gaard*. Eigenlijk *to-ing*, dat is om-*trekking*, van *to-en*, nu *to-gen*, trekken. — *Tuier* was oudtijds een *bindtouw*, waarvan ons werkwoord *vertuien*, d. i. tusschen twee touwen (aan ankers) vastliggen.

TUIT, V. 't zelfde als *tote*, pijp. Maar voorheen in 't algemeen *wateryat*, naderhand *flesch*, en bepaalder *de lange hals van de flesch*; en zoo eindelijk *pijp*. Inzonderheid was *tuit* by onze Ouden een *flesjen* met een *langen* of *pijphals*, en zoo allerbyzonderst de traanflesjens, die men in 't graf der verstorvenen byzettede. Hiervan ook *tranen met tuiten schreien*, dat is, *by tuiten vol*. Zie *toot*. Het Fr. maakt er een vergrootend derivatief van, *tuyau*.

TUIT, nog in mijne jonkheid gebruiklijk voor *hairvlecht*; waarvan men ook zei: *iemand by de tuiten krijgen*. Eigenlijk een stijve spits, tot welke men het achterhair der vrouwen (nog ongetrouwd zijnde) samenbond en vastrolde. V. als 't vorige, waarnaar het genoemd is. Het oude Latijn zei *titulus* in dien zin.

TUIT, voor *toet*, M. als wortel van *tuiten* of *toeten*, in *ijdeltuit*, dat is, *ledige klank*. § 28. — Een *tuitertjen*, was voorheen een *couplet*, of *quatrain*, en van *tuiten*, even als *klinkdicht* by ons, en *sonata* en *sonnet* by de Italianen en Franschen, genoemd.

TUK, M. als wortelsylbe van *tukken*. § 28. Het is eigenlijk *tok* (waarvan *tok*, *tokkelen*), dat is *trek*, en van *togen*. Hiervan is 't *een poos tijds*, als *een goeden tuk achter één slapen*. Hiervan ook *tukken*, verpoozen of pleisteren, *tuk*, afkomst, en 't adjectief *tuk*, tochtig, begee-

geerig. Dus werd het ook voor *inborst* genomen; en ook voor afkomst of geslacht. Dus zegt men *van een goeden tuk zijn.* — Hetgeen men 't *instinkt* der dieren noemt, wordt ook onder dit woord beteekend. — By onze Ouden was *tuk* ook *list*, *bedrog;* in welken zin het Hoogduitsche *tücke*, 't geen wy ook door *trek* en *treke* uitdrukken.

TUL, M. als wortelsylbe van *tullen*, voor *draaien*, en voorts *in 't rond drinken*, en ook *dronken zijn.* § 28. Maar, by toepassing, ook van beide geslachten.

TULBAND, is *tuil-band*, als *band*, M. in 't Turksch دولبند (*dulbend*). Zie *tuil.*

TULP, V. zoo niet als *tuilig*, adjectief, waaronder *bloem* verstaan wordt, dan als bloem, of als saamgetrokken van 't Lat. *tulpa*, in 't Fransch *tulipe*, 't geen men wil dat Oostersch is. Doch de Oosterische naam is *lale* (لاله) met *lelie* verwant. 't Kan zijn dat *tulipan* of *tulipaan*, gelijk men ook plach te zeggen, van *tulband* afgeleid wierd, en dit is niet onwaarschijnlijk; doch de tulp gelijkt eer naar een oude Frygische muts dan naar 't geen men thands een *tulband* noemt. § 33, 57, 100.

TUMULT. Het Lat. *tumultus.* Maar O. als wordende daar by ons *oproer* onder verstaan. § 57.

TUNIQUE, Fransch woord, nieuwlings ingevoerd, en V. als 't Lat. *tunica*, rok, waarvan 't een verbastering is. § 100.

TURBAN, als men in navolging der Franschen voor *tulband* zegt, van 't Oosterische دورمك (*durmak*), plooien. M. § 100. Zie *tulband.*

TURBE. Fransch woord, het Lat. *turba*, menigte. V. § 100.

TURBILLION. Italiaansch augmentatief van *turbillo*, dat een derivaat van *turbo*, een stormwind, in 't Latijn een wervelwind, is. Niet te min M. overgenomen, als daar *wind* onder verstaande, § 57.

TU-

TURELUUR, M. men zegt, *uit zijn tureluur raken.* Het is even als *van de wijs raken*, uit de zangwijs (den rythmus) raken. De Franſchen zeggen *turelure*, gelijk de onze *tireliere* voor een natuurlijk præludium, en ook wel als een naſleependen ſlotklank by een zang. Doch zie *tierelier.* Doch *tureluur* was ook oudtijds een *munt*, waarvan de drie, vier penningen maakten. En van deze noemen de Franſchen een ſpaarpot *tirelire*, naaml. van 't gerammel dezer voddemunt by het ſchudden. § 28.

TURF, zie *torf*, V. doch voor *kluit* in 't M. te dulden. § 33, 28.

TURK. Zie *tork.*

TURKOIS, voorheen als *edelgeſteente* vermaard, zijnde van een ſchoon blaauw, en naar de Turken genaamd, die daar hun byzondere pracht in ſtelden; doch thands als een *verſteening* aangemerkt. M. als den *ſteen* verſtaande, § 57, en O. als de *ſtof.* § 48.

TURONDE of TURUNDE, ſteekwiekjen in een wond. V. als het Lat. *turunda.* § 100. Van 't Lat. *turare* (ſtoppen), dus ſtopſel.

TUTEEL of TUTÉLE. Het Lat. *tutela*, als voogdy of beſcherming. V. § 100.

TWEEBAK, M. als wortel van *bakken.* § 28, 39. O. als *ſtof*, of als *tweegebak.* § 48, 51.

TWEEDRACHT, als *dracht*, V. § 39.

TWEELING, adjectief, en dus van beide geſlachten.

TWEESPALT, als *ſpalte*, V. § 95. M. als wortelſylbe van het werkwoord *ſpalten.* § 28.

TWENTE, O. als *Landſchap.* § 57.

TWIJFEL, M. § 28. Van *twie* (nu *twee*), dat is, verdeeld. Het is *twie-ig* (Hoogduitsch *zwei-ich*) met den toegevoegden uitgang *el.*

TWIJG (Gelijk het Hoogduitſche *zweig*, tak, van *zweien*, *zwaaien*, *uitſpreiden*,) is dit woord van *twie-en*, zijnde eene

eene versterking, door de *t*, van *wie-en*, zwaaien, welks frequentativum *wie-elen* en *wiewelen* is, en waarvan zie op *wierook* en *wijngaard*. Het is dus *zwaai-ig*, *zwaaiende*, en alzoo als een adjectief, V. § 33.

TWIJN, M. als wortelsylbe van *twijnen*. § 28. Dus by Maerl. f. 224. v°. waar 't voorkomt als *draad*,

Hi leedde mi mittien twine;

namelijk: met *dien draet*, die (als hy verhaald heeft,)

Ghecnocht (geknoopt) *was an zijn hant*.

Straks noemt hy het echter *twijndraad*, f. 225. r°.

Mijn leedere (geleider) *die ginc nu winden*
Om mi drievout den twijndraet.

Het werkwoord *twijnen*, heeft wel iets van een samentrekking uit *twee* en *eenen*, als ware 't draden verdubbelen, doch deze uitlegging bedriegt. *Twijnen* is *trekken*, en *twijn* koomt dus overeén met *draad*. Zie *draad*. — Hiervan plach het ook voor *vertrekken*, *afscheid nemen*, of *zich afscheiden* gebruikt te worden. — 't Voorbeeld, dat my thands invalt, is van Chaucer, en overdrachtig:

He swore, hi would dien for distreise,
Or from his witte *he said he would* twinne.

Dat is: *Hy zwoer, hy zou van verdriet sterven, of, zei hy, hy zou* van zijn verstand raken. — *Queen Annelida*.

Met *twijnen* staat *twernen* in verband. Dat dit niet van *twee* is toont zijn vorming genoegzaam als zijnde 't *twernen*, frequentatief van tweeren (§ 70), en dus, eenerlei in oorsprong met *twerlen*, van *waren*, en met *zwe-(v)en*, *zwaaien*, *zwieren*, en *zwirlen*, verwant, gelijk het Hoogduitsch daarvan *zwirn* voor ons *garen* (draad) zegt. —

TWIST, (V. als *tweeste* of *twieste*, van *twee-en* of *twie-en*. § 75. M. als wortelsylbe van 't werkwoord *twisten*. § 28.

TYMBAAL. Zie *timbel*.

TYM-

TYMPAAN, het Griekſche τυμπανον, trommel. M. als zijnde uit het Fr. en Ital. overgenomen, waarin het van dit Geſlacht is. § 100.

TYMPANON, ſchoon het Gr. woord (τυμπανον) was, in de Middeneeuwen een ſpeeltuig met cytherſnaren, dat met twee ſtokjens beſpeeld werd. 't Is ons *hakkebord*, in mijne kindsheid nog niet geheel verouderd. M. door 't Fr. als *tympaan*.

TYRAN, M. Vervrouwelijkt maakt het *tyranin* of beter *tyrannin*. *Dwingeland* daartegen maakt *dwingelandesſe*.

U.

UCHTEND, zie *ochtend*, V. als participium van *uchten*, frequentatief van *oeken*. § 34.

UIEN, V. als *ui-ing* of *eu-ing* (dat is, *o-ing*, met de open *o*), het *rond zijn* beteekenende; en ook als *plant*. § 34, 57.

UIER, M. door de vorming. § 28. Zie van dit woord Aanteek. *gg*. Het Vlaamsch zegt *heur*. — Het Latijnſche *uber* is ons *ewer*. — Van een ſchaap plach men voorheen altijd *elder*, van de koe, *uier* te zeggen. — De eigen beteekenis is *knop*, van *o* als rond, waarvan ook *uien*, en 't verloopen *erwt*, nu *erwt*.

UIL, M. ſchoon in 't Latijn *ulula*, en ſchoon in 't Hoogduitsch *eule* ook V. is. 't Is dat er *vogel* by gedacht wordt. § 57. *Uil-vogel*, is *huilvogel*, van zijn geluid, *ululare*. Die fijn wilde zijn, kon men van het Keltisch *ul* (oog) afleiden, als byzonder ſcherpzichtig, daar deze vogel in het duiſter ziet. Vergelijk mijne Aanteek. op den *Fingal*, I Deel, bladz. 122. — Zeker is, dat het Franſche *œil*, dat een contractie van *ogel* is, hier verwantſchap met toont; doch dat Keltiſche woord is geen pri-

primitief. Ook het Engelſche *howl* is 't zelfde, waarvan hun *howlglas* voor ons *uilenſpiegel*.

UILTJEN noemt men ook een vlinder. Eigenlijk dat ſoort, dat de ronde vlekken of kringen op de vlerken heeft die men oogen plach te noemen. En desgelijks ook die in de avondſtond vliegende, uit dezen hoofde zoo genoemd worden.

UILTJEN, in de ſpottende basterdſpreekwijze van *een uiltjen knappen*, of *een uiltjen vangen*, is van *ojelen*, voor *oogelen*, dat is, *met de oogen nijpen*. Een *ogeltjen* of *ojeltjen* was een *genepen oog*, ook zei men *een oogeltjen knippen* (toeknippen, toenijpen), dat *in knappen* verbasterd is. Welk *ojel*, *oil*, of *uil* (ogel), oog, 't Franſche *yeul*, nu *oeil*, heeft gemaakt, en 't meervoudige *yeulx*. Dit Franſche *yeux*, werd oudtijds *yeulx*, nog vroeger *yeulz eulz* geſchreven. Dus lees ik by voorbeeld:

Frere, je ſuis bele et jonette,
Regardez ma crigne et mon front
Et les eulz verz qui rianz ſont.

Le Grand, *Contes devots*, enz. — Het *bele en jonette* verſtaat ieder. *Crigne* is *criniere*, voor *chevelure;* en *eulz verz* zijn blaauwe oogen; want *verd* was oudtijds 't geen wy *waterblaauw* noemen, de echte volkskleur der oogen by de oude Franken, even gelijk by onze Natie. Vergelijk mijne Nieuwe T. en D. Verſch. IV. D. bl. 73 &c. *Uiltjen* was ook oudtijds een woord van liefkozing, en 't *ocellus* der Latijnen. *Mijn uiltjens*, *mijn lief*, zei men. Het Deensch zegt *φye*, 't Eng. *eye*, en 't A—S. eage (*eage*), voor *oog*. 't Woord is als diminutief. O. § 45.

UITERSTE, adjectief, en dus O. § 41.

UITGAAF, als *gaaf*, V. § 39.

UITGANG, als *gang*, M. § 39.

UITGIFT, als *gift*, V. § 39.

UITHAAL. Zie *tirade*. M. als *haal*. § 39.

UIT-

UITHAM, als *ham*, M. § 39.
UITKOMST, als *komst*, V. § 39.
UITLEGGER, als *legger*, M. § 39.
UITSCHOT, als *ſchot*, O. § 39.
UITSLAG. M. als *ſlag*. § 39. En dus is het zoo voor *uitkomst* als voor *toeſlag* of overwicht by het wegen. Even zoo ook voor *opwerpſel van den huid*, alhoewel men het in dezen zin ook O. nemen kon als een ſtof of een collectivum beteekenend. § 48, 49.
UITSPRAAK, als *ſpraak*, V. § 39.
UITSTEK, als *ſtek*, M. of als *geſtek*, O. § 39.
UITSTEL, als *ſtel*, M. § 39. Doch als *uitgeſtel*, O. § 51. Zie ook *uitzet*.
UITTOCHT, als *tocht*. § 39.
UITVAART, als *vaart*, V. § 39.
UITVOER, als *voer*, M. § 39.
UITZET. M. als *zet*, § 39; maar wanneer men daardoor het huwlijksgoed dat een dochter van haar ouders meêgegeven wordt, O. als zijnde dan 't *uitzet-goed*. § 57. — Op deze wijs mag men zeggen: *Ik beklaag Hagars jammerlijken uitzet*, (d. i. uitzetting); maar: *Het uitzet van Hagar beſtond in een brood en fleſch waters*. In 't Vlaamsch zegt men *het uitſtel*.

ULEVEL, V. van 't Italiaanſche *ulivella*, olijfjen. § 100. Men vindt by onze Ouden beide *ulivellen* en *olivetten*, 't een en ander is Italiaansch, ſchoon het eerſte gebruiklijker. Zie Aanteek. *i*.
ULTREMARIJN. Adjectief uit het Lat. *ultramarinus*, dat is overzeesch. V. om dat er *verf* onder verſtaan wordt, § 57; doch ook O. als een ſtoffe, of wanneer men er *het blaauw* onder denkt. § 48, 41.
UNIE. Vereeniging. Het Lat°. *unio*, Fr. *union*. V. § 100.
UNIFORM, voor 't Regimentskleed van een officier of ſoldaat, O. als wordende kleed daaronder verſtaan, § 57.

Of ook wel M. als in 't Fransch-zelf, waarin men er *habit* onder verstaat, § 100.

UNISSON, Fransch van het Ital. *unisono;* een adjectief, en dus O. § 41.

UNIVERSITEIT, V. als 't Latijnsche, en deze uitgang, uit *tas* gevormd, in 't algemeen. § 100.

UNJER, eigenlijk uit *Hungaar* verbasterd. Men noemde de *Heidens* dus, en voorts de *waarzegsters*, *tooverheksen*, enz. om dat men dat volk *Hungaren* geloofde te zijn, als zijnde zy uit dien streek overgekomen. De Franschen zeiden uit gelijke reden, *Bohemiens;* de Engelschen, *Gypsies*, 't geen *Egyptenaars* is. Met meer grond acht men hen Hindoos, by de verovering van Indie door Timur-lenk uit hun Vaderland gedreven. In Hungaryen en Slavonie noemt men ze *Czingaren* of wel *Czingarianen*. Zie *heiden*. M. § 28, 55, ook voor een *vrouw*, in welk geval men het echter V. gebruikt vindt. Wel zoo goed zeiden onze Ouden *eunjer*, het geen met de opene *o* van *Onger* of Hongaar overeenstemt.

UNSTER, V. § 100. Het is een contractie van het Latijnsche *unistatera*, 't geen in tegenstelling van de *bilanx* gezegd werd, als *enkele* tegen de tweeschalige wage of evenaar. 't Werd by ons ook *knipwaag* genoemd, van de kerven in den langen arm, waar het gewigt in vattede.

URINAAL. Adj. Het Lat. *urinalis* van *urina*. Maar men verstaat er *glas* onder, en 't is dus uit beiden hoofde, O. § 41, 57.

URK, zie *hurk*. Doch het woord is ook wel voor *padde* (bufo) gebruikt, als nemende de boze Aardgeesten zoo men meende deze gedaante wel aan. — Voor *urk* werd ook elders wel *guurke* gezegd. Ook is 't Engelsche *urchin* daar slechts een diminutivum van.

URN of URNE. 't Lat. *urna* (lijk- of aschbus). V. § 100.

USUFRUCT. Vruchtgebruik. Het Lat. *ususfructus*, maar

O.

O. 't zij als *gebruik*, 't zij als *recht* daartoe, verſtaande. § 57.

USUUR. Het Lat. *uſura* (by ons *woeker*) en V. § 100.

UUR, V. als zijnde 't Latijnſche *hora*. Doch thands in het dagelijksch gebruik O. uit misverſtand, door het Hoogduitsch veroorzaakt, dat *uhr* (uur) voor *uurwerk* zegt. Onze Ouden zeiden volſtandig *de ure*. § 100. — In zichzelf beteekent het woord een bepaalden tijd in het algemeen, en van daar is *huren* en ook *duur*. — De verwantſchap des woords met het Gr. οὐρανὸς (de hemel, als tijdbepaler), is aannemelijk.

UZANCE of USANTIE. 't Wanlatijnſche *uſantia* der Middeneeuwen, Spaansch *uſanza*, voor gebruiklijkheid, van *uſus*, gebruik. V. § 100.

V.

VAAG, (bloei), V. als *va-ig*, adjectief, 't vattende, en daardoor wortelende, groeiende, bloeiende. § 33. — In een anderen zin is

VAAG (glans) het præteritum van *vegen*, of het wortelwoord van *vagen*, beide *ſtrijken*, en geeft dus gladheid, zuivere effenheid, te kennen. En men kan het overzulks V. en ook M. nemen. § 33 en 28. — In geenen zin behoeft men 't derhalve met Huydecoper van 't Lat. *vigor* of *vegetus* te doen afſtammen. 't Woord is Neêrduitsch, en heeft zijn Thema in *ve* of *we*, waarvan *bewegen*, *wemelen*, *we-en* (waaien) enz. Vergelijk *vijl*.

VAAK, V. als *va-ig*, bevanging. § 33. Dat ſommigen 't M. nemen, is uit een verwarring met *waak*, die geenerlei grond heeft. Zoo ſchrijft de Decker:

DEN vaak *uit de oogen vagen*.

VAALT, in *mist-* of *mest-* of *aschvaalt*, is kuil, en het oude *valte* van *vallen*. V. als deze uitgang meebrengt.

VAÂM. Zie *vadem*.

VAAN, een maat, van *vangen*, V. § 99. Het woord is een ſamentrekking van 't oude *vaïng*.

VAAN (vlag), V. 't is *waïng*, voor *waaiende*. De ſluitende *n* is dikwijls onzuiver, en dan is *nd* of *ng* twijfelachtig. § 34. Even zoo is *baan* of *lap*, 't geen het zelfde woord is, en waarvan *banier*.

VAANDEL of VENDEL, zou M. zijn moeten naar den uitgang; maar 't is een adjectief, en daarom O. § 41.

VAANDRIG, M. door toepasſing. § 55.

VAAR, M. als *va-er*, (van *va-en*, vatten,) apprehenſio, en dus *vrees*; en ook wortelſylbe van *varen*, en dus M. in den zin van *bejegening*, periculum ('t geen ook van *experiri*, ons *ervaren*, of van *perire*, doorgaan, is), en derhalve ook wat wy *gevaar* noemen; zoo als *vrees* oudtijds ook voor *gevaar* ging, in 't oud Hoogduitsch *freiſe* in dezen zin. Dus in den Wigalois:

Dem rider was zer freiſe gach.

vs. 1845, dat is, *de ridder had lust*, *drift*, (gretigheid,) *ten gevare*. § 28. — Het Engelſche *fear* (zoo werk- als naamwoord) is 't zelfde; maar ook hun *fair*, 't geen oudtijds *bleek* van ſchrik was, en van *bleek* tot *blank* en zoo tot *ſchoon* overging.

Kwalijk zou men het adverbium *ongevaar* hiertoe brengen: 't is niet anders dan *ongeverr'*, dat is *naby* en *byna*. Vaar (of, gelijk men plach te ſchrijven, *vaer*) is ons tegenwoordig *verr'*, 't geen ook *geverr'* werd gezegd.

VAAR (vrees) M. als wortelſylbe van *varen*. § 28. — Eigenlijk zou het *kans* zijn; waarom het ook wel voor *gevaar* werd gebruikt. Zie *gevaar*.

VAARDE, 't zelfde als *vaart*, doch niet dan voor *tocht* of *ſnelheid* gebruiklijk, V. § 35, 92, en Aanteek. *ccc*.

VAARS

VAARS of VERS, 't Latijnsche *versus*, maar O. Men verstaat er onder *dicht* of *gedicht*. § 57. — Het O. kon hier echter wel een andere oorzaak hebben, en *versus* kon wel in 't O. gezegd zijn, als 't *committimus*, 't *vidimus* en als dergelijke. Zoo zei men ook oudtijds *het data* en het *datum* van een brief of charter, eer 't Fransch ons *de data* en *de datum* deed zeggen.

VAARS of VAARZE (koe), door den uitgang V. gemaakt woord, van *varre*, dat inderdaad *wair* (man) is. § 80.

VAART of VAARTE, V. als præteritum, en door den uitgang. § 35, 95. Van beteekenis meer algemeen dan *vaarde*. — Het gebruik echter heeft ook 't M. ingevoerd, wanneer *vaart* den voortgang-zelven beteekent. — In het Perzisch is فرط (*fert*,) haast.

VAARTUIG, als *tuig*, O. § 39.

VAARWEL, als woord *stoffelijk* gebruikt, O. § 48.

VAAS. Het Lat. *vas*, maar by ons niet gebruikt dan in de beteekenis van een pot van Antieke vorm of gedaante, en V. als zijnde by ons uit het Fransch overgenomen, maar zonder aanmerking op 't geslacht, en dus als uitgaande in de *s* naar § 80, 100.

VAAS, zie *vaze*.

VAATWERK, O. § 39.

VACANTIE, als 't Lat. woord van *vacare*, ledig zijn, gemaakt, V. § 100. Wy zeggen gewoonlijk *viertijd*, schoon oneigen.

VACHT (huid), V. als præteritum van *va-en*, vatten, omvangen. § 35.

VADEM, vaâm, V. als *vading*, dat is, *vatting*, omvatting. § 34. Het *vaâm*, O. is als met alle benaming van maat. § 49. 't Gebruik laat echter ook het M. toe, § 84. Oudtijds was *vadem* ook *vezel*. Vergelijk *vezel*.

VADERSLACHT, als *slacht*, V. § 39.

VADERSLAG, M. als *slag*. § 39.

VAIR in de Wapenkunde een ſoort van peltery, van den Noordſchen grijzen Eikhoorn (*Ecureuil*), dat men te onrecht van *varius* afleidt, om dat het altijd met wit geſchakeerd wordt. Het is grijs, of licht (naar het grijs trekkend) blaauw, en Duitsch; eigenlijk *weerblaauw*, d. i. *lucht-blaauw* (het geen geheel iets anders dan *hemelblaauw* is,) want *weer* is *lucht*. Zie het woord. 't Is de kleur der *yeulz verz*, waarvan op *uiltjen*. — Men noemde ook *palefroys vairs*, 't geen wy nu *ſchimmels* noemen. — De oude Spaanſche Kronijken en Romans gewagen ook van *peñas de* VEROS *e* GRISES, d. i. blaauw- en bleekgraauwe pelteryen. O. als zijnde een adjectief, § 41, of als *bont* daaronder verſtaande, § 57.

VAK, O. adjectief, 't Latijnſche *vacuus*, of wel dit woord in den onzijdigen uitgang, als ſubſtantief. § 41, 100. Men zei in vroeger tijd even zoo ook *vaken*, van *vacare*, voor *toeven*. — Ons adverb. *vaak* is hier ook van, en beteekent eigenlijk *ſomtijds* of *by wijle*.

VAL, M. als wortelſylbe van *vallen*, in wat zin ook. § 28. Hiervan 't adjectivum *valsch*, d. i. *vallende*, 't geen *valt* en niet be*ſtaan*de is, *caducus*. *Waar* daartegen is het geen is, van *wezen*, door het præteritum *ik was* of *ware*, *wy waren*. Even zoo is *falen* hiervan.

VALIES, V. of O. leidt men af van 't Franſche *valiſe*, 't Italiaanſche *valligia*; maar het is eigenlijk *vlies*, dat is, *vellig*, *vellisch*, van *vel*. Doch 't beteekent in 't byzonder *ſchapenhuid*, gelijk men de ſchapen ook oudtijds *vliezen* plach te noemen, als Vondel nog in zijn *Paſcha*. § 100, 33, 41. Het Hoogduitſche *felleiſen* is eene belachlijke verbastering, als er meer in die taal ingevoerd zijn, om aan vreemde woorden een Hoogduitsch aanzien te geven, ſchoon Menage 't voor goede munt nam.

VALK, M. als *vogel*. § 57. Schoon 't woord in zich-zelf V. is, als *val-lig*, in onovergaanden zin, of *vel-lig* in den

den overgaanden, dat is, als *neêrstortende* uit de lucht, van *vallen*, of als *aangrijpende*, en *overweldigende*. Zie § 33.

VALLEIE, V. als 't Fransche *vallée*, dat van 't oudere *val* is, nog in verscheiden oude namen van plaatsen overig. 't Neêrduitsche woord is *dal*. § 100.

VALREEP, als *reep*, M. § 39.

VALUTA. Ital. woord, beteekenende *waarde*. V. § 100.

VAN voor Geslachtnaam in tegenstelling van iemands doopnaam, M. als wordende dit *naam* daaronder verstaan. § 57.

VANG, M. als wortelsylbe van *vangen*. § 28. Dus ook voor den klem waardoor men een molen doet stilstaan. Dit *vang* is in beteekenis niets anders dan *vat*, *vatting*. Anders is *vang* 't zelfde in beteekenis als *vangst*. Zie Jez. 49, 25.

VANGST, V. als blijkt uit den uitgang. § 57.

VANIELJE of BANIELJE, 't Spaansche *vainilla* en *vainica*, Italiaansch *vaniglia*, een Westindische vrucht. V. als zoodanig. § 57. 't Is een verkleining van 't Spaansche *vaina* (in 't Fr. *gaine*), uit het *vagina* van het Latijn, dat *schede* beteekent. 't Is ook wezendlijk een *peul* of *schede*, aan een slingerstruik groeiende, die by de Spanjaarts en Franschen *campeche* geheeten wordt van *campear*, in 't Ital. *campeggiar*, d. i. zich over den grond uitstrekken en uitbreiden.

VAPEUR. Fransch woord, in mijn vroege jeugd ingedrongen, en *damp* beteekenende; wy zeggen in goed Nederduitsch van ouds, *opstijging*. Een vrouwelijk ongenak. M. en V. § 100.

VAR of VARRE, jonge stier, M. § 55. Zie *vaarze*.

VARE (meestal *varen* in 't meervoudige) een plant, *filix* in 't Latijn. V. § 57.

VARIANTE. Verschil van lezing in een oud schrijver. V. daar er *lezing* by verstaan wordt. § 57.

VARKEN (tam zwijn), O. als eigenlijk diminutief. Onze

Ouden ſchreven *varkijn* of *verkijn*. § 45. Dat ons *verken* en 't Latijnſche *porcus* van den zelfden oorſprong zijn, wilde Huydecoper niet wederſpreken, en ik laat het in het midden. Meer echter heeft het van het Sanſcritsch *varaka*.

Eigenlijk zou *varken* of *verken* van het oude *varren* of *verren* (ontmannen), en *verk* (contractie van *verrig*) het zelfde woord met het oude *berch* of *barch* zijn, dat *ſus caſtratus* (als men by de Monniken zei) beteekende, en ook dus met *verris* niet vreemd is. Vergelijk *varre*.

VARRE, eigenlijk *verre*, mannelijk zwijn, het zij wild of tam; verwant met *verris* in 't Latijn. M. § 55. Hiervan ook *verrejager*, voor *zwijnſpriet*, of *korte piek*. — Om dat men die *varren* plach te ſnijden, ten einde vetter te worden, kon hiervan het werkwoord *varren*, ontmannen, wel zijn, by onze Ouden zeer veel voorkomende. — Doch wel zoo natuurlijk ſchijnt *varren* voor ONT*varren* gezegd, gelijk *ſchillen* voor ONT*ſchillen*, *villen* voor ONT*villen*, en met het oude Goth. ᚠᚨᛁᚱ (*vair*), A—S. ᚠᛖᚱ (*ver*), man, ſamen te hangen, en dus *ontmannen* uit te drukken.

VASTE, V. als *feeſte*; maar M. als *vastenstijd*. Zie mijnen Vriend Wiſelius, in de Voorrede voor zijne Gedichten. Ook als *vastheid* (waarvoor men 't thands *vastte* zou ſchrijven), en als *toeving*, gelijk men 't ook oudtijds nam. V. § 57, 33.

VASTELAVOND, als *avond*. § 39. Zie van dit woord Aanteek. *q*.

VASTEN, infinitief, O. en dus *in den vasten*. § 43. Men zegt echter ook *de vasten* koomt aan, *tijd* daaronder verſtaande, en zoo in het M. § 57.

VAT, O. als 't Latijnſche *vas*, ſchoon het thema van *vatten* zijnde, 't geen het M. maken moest, en ook wezendlijk M. maakt in de verbale beteekenis, als b. v. *geenen vat op iets hebben*. § 100, 28.

VA-

VATIKAAN. 't Pauſelijk paleis, en als zoodanig, O. § 57.

VAUDEVILLE. Fransch woord, by ons voor ſtraatliedtjen gebruikt, doch over welks beteekenis en oorſprong de Franſchen 't oneens zijn. V. § 100.

VAUX-HALL, zie *hal*. V.

VAZAL, M. als *vazallus*. § 55.

VAZE (draad, vezel), V. zie *vezel* en *vizevaze*.

VECHT, rivier, V. Huygens zegt in caſu obliquo:

De zoete Vecht voor *deur*, *de zoete vocht van binnen*.

Dit Vrouwlijk geſlacht van het woord belet echter niet dat Hooft dezen ſtroom door een mannelijken riviergod kon doen verbeelden. Men zie de ſchoone Aanteekening van Kluit op het woord *min* by Hoogſtraten, en de Verhandel. § 65.

VEDEL, VEÊL, V. als verbasterd van 't Italiaanſche *viola*, zoo men meent. Doch zie *veeg* en *vijl*. § 100.

VEDER, VEÊR, M. door de vorming; maar door 't gebruik V. zekerlijk als adjectief. § 28, 33. 't Woord is van *we-en*, waarvan zoo *waaien*, als *bewegen*. En dus drukt het de *vogelpluim*, en ook alle *bewegingskracht* (resſort) uit. Zelfs zegt Vondel *windveêr*, voor 't drijven van den wind:

Eén windveêr drijft veel vaân.

VEDERBOSCH, als *bosch*, M. § 39.

VEDETTE, ſchildwacht te paard. 't Italiaanſche *vedetta*, van *vedere*, zien. V. door den uitgang, en als *wacht*. § 100, 57.

VEE, O. als collectivum van *we-en*, waarvan *wemelen*, en ook *veel*, adjectief; voorts ook *wezen*, en *vivere*. § 49. Indien echter *vie* niet eigenlijk een oud præteritum is van *ik vae*, *ik vie*, en dus *bezate* of *bezit*, en zoo oorſpronklijk V. § 36, gelijk 't Gothiſche FAHU (*have*), bezitting, dat niet, gelijk *peculium*, van *pecus*; maar omgekeerd, van FAHAN (*fahan*), vatten, hebben, en dus

have is. — Dat het niet te min ſamenhangt met *wei* of *weide* is waarſchijnlijk, en zoo is het Gothisch ΨΕΦΙ (*wethi*) ook *kudde*. *Vee* kon dus zijn 't geen men weidt, en zeker is dit de meer bepaalde zin, waarin wy het woord gebruiken. — Het *vehe* der Duitſchers voor het dier in 't Latijn *glis* genaamd, of zijn bont dat de Franſchen *petit-gris* heeten, is ook van dit, en zeer oud: want oudtijds at men dit dier en voedde 't even als de Romeinen, *glires paſcere conſueti* voor lekkerny.

VEEDE en VEETE, V. van *veen* of *vei-en*, haten. *Vede* is *ve-ede*, *ve-hede*; *vete* is *veet-te*. § 35, 92, 95.

VEEG, M. als wortelſylbe van *vegen* of *vagen*, dat is, *ſtrijken*, waarom het ook voor een *ſlag* en een *mesſnede* gebruikt wordt. § 28. In de Edda is *vega* ons *vechten*, 't geen een frequentatief van *vegen* is. Als ſlag hebben wy er *oorveeg* van, 't geen men ſpotsgewijze in *oorvijg* veranderd heeft, en naar welk voorbeeld men dan weêr een *muilpeer* voor *muilſtoot* (*muilpiër* oudtijds), en een *pruim* voor een *praam*, dat is *muilprang*, mede een ſtoot tegen de tanden, invoerde. — *Veeg* is eigenlijk *ſtreek*, van het thema *ve*. Vergelijk *vaag*, *vijl*, *veil*, en *vedel*.

Vegen werd voorheen algemeen voor reinigen, zuiveren genomen, en men zei hiervan het *vagevuur*, voor vuur van reiniging. Dus in meer uitdrukkingen, als: *dat vuer* VEGHET *die roeſticheit des metaels*. *Helleveeg* is alleen door toepasſing V. § 55.

VEÊL, zie *vedel*.

VEEM, O. als collectief te Amſterdam gebruikt, doch eigenlijk is het V. als *veeing*; het zij als 't Hoogduitſche *beſchidung*, het zij in den zin van het Deenſche *vén*, vriend, dat van *ve-en* (converſari) is, en dus eigenlijk den gene met wien men omgaat beteekent. Het woord is dus inderdaad van gelijke beteekenis als *gilde* en genootſchap. En dit is zoo waar, in de zoogenaamde Pakkers-

kers*veemen* te Amsterdam die zich door de kleur hunner hoeden plachten te onderscheiden, en steeds daar naar genoemd bleven, als in de Westfaalsche *veemgerichten*, eigenlijk Asfociatien op Keizerlijk gezag rechtoefenende, van de Landheerlijke Gerichtstoelen onafhanklijk, en waarover onkunde en vooroordeelen zoo veel duisters verspreid hebben. Voor *gericht*, (tribunal) schijnt het aan de Westfaalsche dialekt eigen. Zoo vond Grimm in een oud fragment van Suzanna in dien tongval geschreven:

Mir is bezzer herde vele,
Dat ich mich der schande scheme
Und lide âne schult de veme.

't geen zy den ouden boeven op hunne bedreiging met een valsch aantijgen, toevoegt. — Leibnitz dwaalde verr' af als hy *veem* het Lat. *fama*, en *veem-geding*, judicium famæ sive existimationis achtte, en dus een *species censuræ extraordinariæ*. § 49, 34.

VEEN, O. als *stof*, of voor *veenland*, zoo men thands spreekt. § 48, 57. Oudtijds bevatte dit woord tevens *veld*, *weide* en *weiland*. Ook zijn *veld* en *veen* (dat is, *ve-ing*) van een zelfden oorspronk, en beide betoekenen *vlakte*, *effen grond*.

VEER, voor *vaar-* of *veerplaats*, overtocht, 't Gothische ᚠᛖᚱᚨ (*fera*), van *varen*, en dus oudtijds V. nu O. als zijnde *ge-veer*, *ge-vaar*. § 51.

VEER, voor *dierlijke spier* (musculus), 't zelfde woord als *veder*, in den zin van *beweger*. M. § 28. Zie *veder*.

VEER, voor 't Fransche *vair*, in de Wapenkunde *bont* of *tweekleurig pelswerk*, van 't Latijnsche *varius*. O. § 48.

VEÊR, zie *veder*.

VEERTIEN-DAGEN wordt gebruikt als een enkelvoudig, als men zegt *een veertien-dagen*, en dan in 't geslacht van *tijd* 't geen er onder verstaan wordt, dat is M. — Kwalijk echter. Wanneer men er het enkelvoudig lidwoord voor-

voorzet, verstaat men er *tijd* onder: als, b. v. *Een veertien dagen ging om.* En even zoo is het b. v. met *een twintig jaar oud* en al dergelijke, voor *een* TIJD *van zoo veel dagen of jaren ging om.*

Voor onze 14 dagen zeggen de Franschen QUINZE *jours.* Kwalijk, 't is by verbastering uit het oude *quinze nuits* en dit was juist, als uitdrukkende voor of binnen de 15e *nacht.*

VEESSEM, 't zelfde als *vezel* en van de zelfde oorsprong, doch door den uitgang zoo V. als M., ter zake van eigentlijk *vezing* te zijn. § 34, 84. Hiervan is het werkwoord *veessemen.* Een naald veessemen is daar *een draad* doorsteken, als ware 't haar *draden.*

VEEST, nu niet meer dan in eene onbebbelijke beduidenis gebruikt. V. § 75. Het woord is van *ve-en*, nu *waaien.*

VEETE, V. door den uitgang. Het woord is van *ve-en*, waarvan de wortel *ve* (als een wegblazing) verwijdering beteekent, en waarvan ook *ver*, als *verwijderd* is. § 95. Men zie van dit woord, Kiliaan.

VEETSE (nu verouderd) voor *boon*, ook wel *witse.* V. door den uitgang. § 74.

VEHIKEL. 't Latijnsche woord *vehiculum*, voertuig, voermiddel. O. als dit. § 100.

VEIL, voor *klimop*, uit misverstand O. of wel, om dat men er *kruid* onder verstaat. § 57. Doch *veil*, een adjectief of adverbium, is *te koop.* *Veilkruid* is 't kruid dat van ouds, en by de Romeinen, *verkoop* aantoont, en dus 't *klimop*, om dat men dit tot dat teeken gebruikte. 't Heet anders ook *eiloof.* Naderhand nam men of stroo of een ruw van hout gesneden kruidfiguur, tot dat einde. — Het werkwoord *veilen*, waarvan *veil*, is eigenlijk *velgen*, als *in 't rond bieden*, omdragen, omloopen met iets. Doch voor een eenvoudig verkoopen *by loven en bieden* is het van *ve-en*, *vegen*, heen en weêr strijken, en in-

inderdaad even het zelfde als *vijlen*. Zie *vijl*. Het is dan het Thema *we*, waarvan *bewegen*, *wemelen*, *we-en* (waaien), en waarvan ook *vedelen* en de *vedel* (ſtrijktuig) is. — Het Lat. *vendere* is hier ook van, en eigenlijk *venum dare*, en hangt ſamen met *emere* door tegenſtelling van dat thema *ve* met het thema *em* dat *e-ing*, toevloeing is en met *in* en *aan* verbonden. Vergelijk het IV Deel der Nieuwe T. en D. Verſcheidenh.

VEL, O. als *velum*, bekleedſel, en dus *huid*. Maar *een oud vel*, voor een *beſt*, is bloote verbastering van 't Franſche *vieille* (oude vrouw), 't geen men ſchreef *vyelge*; en *oude* is daarby een pleonaſmus, in onze taal vrij gewoon. „*Ik ben vyelge, maar dat ghi mi ſtinckende quene hebt gheheten, daeraen hebſtu misdaen.*" Dus '*t Viſioen der pelgrimmagie der menſchelijke nature*, een Handſchrift van 1438. — De verwantſchap met het Latijnſche *pellis* loopt in 't oog. Maar men heeft het woord noch van dit noch van *velum* af te leiden; het hangt ſamen met *vacht*, van *va-en*, vatten. Vergelijk *vest*. Opmerklijk is, dat het in 't Hoogduitsch een laag woord is dat men ſlechts van beeſten gebruikt, en *huid* (haut) daartegen edeler en menſchelijk toegepast.

VELD, O. als *gevelde* van *vellen*, pletten, vlak maken; en dus, *vlakte*. § 41.

VELG, of VELGE, V. als *wel-ig*, of *welige*. *Welen* en *walen*, 't Goth. ϒΛΛϒϹΛΝ (*walwjan*), is *draaien*, *woelen*, *omwenden*, enz. § 33. A—S. palpian (*walwian*), waarmeê ook 't Latijnſche *volvere* overeenſtemt. — Het beteekent den buitenomvang van 't wiel, die door de ſpaken met de *nave* (die onmiddelijk om de as draait,) verbonden wordt. — Kwalijk is het ſomtijds voor de *nave* gebruikt; door anderen voor een der ſpaken. — Vergelijk *wiel*. Als kromte hangt het ook ſamen met het Lat. *falx*. Vergelijk Kiliaan op *velghen*, en zie *walg*.

VE-

VELUWE, als *uwe*, *ouwe*, waar het meê saamgesteld is, V. § 39. Zie *Betuw*.

VEN, moeras, V. § 99. Zie verder op *veen*. *De hen is zoo vet als haar* VEN *is*, plach een oud spreekwoord te zijn, dat ook by Spiegel voorkomt. 't Beteekent daar *weide*.

VENDEL, O. Zie *vaandel*.

VENIJN, O. als 't Latijnsche *venenum*. § 100. De Bijbelvertalers dobberden of men *venijn* dan *fenijn* schrijven moest. De meest algemeene uitspraak was in mijn jongen tijd voor de *f*, doch zeer zeker verkeerd. — In vreemde woorden is deze dobbering vrij natuurlijk, door dat de *v* der andere talen niet volkomen met de onze overeenstemt. In 't Fransch trekt zy veelal naar de *f* of naar de *w*.

VENIZOEN, O. Fransch *venaison*, van *vener*, jagen. § 100.

VENKEL, (*fœniculum* in 't Latijn,) V. als *plant*. § 57.

VENNOOT, als *genoot*, in beide geslachten. § 55. — Waarschijnlijk is 't woord *veemgenoot*, d. i. tot hetzelfde gehucht of gericht behoorende. Zie *veem*. Zoo het echter niet van het Deensche *ven* is, dat *vriend* beteekent, of ten minste *bekende*. Een *kennis* zeggen wy. Zie Aanteek. *cccc*.

VENSTER, V. Zie wederom Aanteek. *cccc*. — O. door 't Gebruik; doch beter V. § 73, 82.

VENT, M. door toepassing van *vriend*, bevriende, van *ven*, in het Deensch *vriend*. Het Friesch heeft ook *veint* voor knaapjen (*puër*). Dus Gysbert Japix. § 55.

VENTE (verkoop), V. 't Fransche *vente*. Dus by Cats en anderen, TER *vente brengen*. § 100. Het woord schijnt in de Zuidelijke Nederlanden nog meer in gebruik te zijn dan by ons Hollanders, schoon het werkwoord *venten*, voor te koop bieden, ons zeer gemeen is. Ook zèggen wy *ventjager*.

VENTE, Fransch woord, beteekenende *verkoop*, maar by ons

ons niet gebruiklijk dan in de ſamenſtelling van *ventjager*.

VENTJAGER. Eigenlijk onbevoegde Omlooper met koopwaren, als *vente* (d. i. verkoop) bejagende. M. § 28.

VERBAAL. By ons aangenomen voor ſchriftelijk *verſlag*, door een Amptenaar van zijne verrichtingen aan zijn Hoofd gegeven. O. als dit en als adj. § 57, 41. — De Franſchen die nooit verſtaan wat zy zeggen, zijn in alles met hun *proces verbaal* in den weer, het geen eigenlijk onzin is. 't Beteekent of liever wordt genomen voor de verrichting ('t *procedé*) in woorden gebracht. Zie *proces*.

VERBAND, O. om het voorzetſel *ver*. § 89.

VERBINTENIS, V. § 94.

VERBLIJF, O. § 89, 51.

VERBOD, O. desgelijks; en zoo ook

VERBOND, O.

VERBREEK, O.

VERDEK, O.

VERDERF, O.

VERDICHTSEL, als *dichtſel*, zoo wel als *gedichtſel*, O. § 86, 89.

VERDIENSTE, V. § 75.

VERDING, O. § 89.

VERDRAG, O. zoo voor *uitſtel*, als voor *verbond* of *overeenkomst*, of voor *bezadigdheid*. § 89. Voor *leed* of *pijn* is het lang verouderd.

VERDRIET, van *verdragen* in den zin van *lijden* (pati). Want de werkwoorden, wier vokaal *a* is, hebben in præterito zoo wel *ie* als *oe*, en 't een en ander behoort ſlechts tot een dialektverſchil. Zoo zegt men in Overijsſel *ik vrieg*, voor ons *ik vroeg*, 't geen ſlechts een verſchillende uitſpraak van de *oe* of *eo* is. O. desgelijks § 89.

VEREISCH, O. § 89.

VEREISCHTE, O. en V. § 89, 75.

VERF,

VERF, VERWE, V. als zijnde 't adjectief *var-ig*, van 't oude *var*, kleur. 't Zweedsch heeft *farg;* ons *werwe* is *varrwe*. Zie § 97.

VERGENOEGEN, als *genoegen*, O. § 39.

VERGETENIS, V. En dus alle in *nis*. § 94.

VERGIF (ook VERGIFT), als *gif*, O. § 39, 89. Het werkwoord hiervan gemaakt is *vergiftigen*, alhoewel onze oudere Schrijvers, en zoo ook Cats, dat van *vergiften* gebruikten. Dus zegt deze, in zijne *Bedenkingen:*

„Als iemand *is vergift* door looze minnedrancken."

VERGIFFENIS, V. § 94.

VERGRIJP, O. § 89.

VERHAAL, O. § 89.

VERHEMELTE, O. ſchoon verkeerd. 't Moest V. zijn, 't misverſtand is, dat men 't verwart met het *verhemelde*, adjectief. § 88. Men zegt ook *gehemelte*.

VERHEVELING, V. § 34.

VERJUIS, (ſap,) O. als een *ſtof*, 't Franſche *verjus*, dat naar het ouder taalgebruik, voor *jus verd* gezegd is. § 48. 't Is dus groen (d. i. onrijp) druivenſap; waarvan 't Franſche ſpreekwoord: *Boire ſon vin en verjus*, voor *anticiper ſur ſes revenus*.

VERKEER, O. § 89. 't Woord is *kans*, hiervan 't *verkeerbord*, dat is, *kansbord*. De Franſchen hebben tot hunnent den naam in *verquier* verbasterd, als Th. Hyde *de ludis Orient*. aanmerkt. Vergelijk *kans*.

VERKEN, zie *varken*.

VERKOOP, M. als de wortelſylbe van 't werkwoord *verkoopen*, § 28; of even als gelijk ſtaande met *koop*.

VERLAAT, goot, ook doorzijgvat, thands *ſluis* of *riool*, O. § 89. *Laten* of *verlaten* is *tappen;* van daar een *wijnverlater* ('t geen 't zelfde met ons *Tapper* is,) en *bloed-* of *aderlaten*. Men zei oudtijds ook *verlaat*, voor *verlies* of *gemis*. — Doch zie ook *toeverlaat*. — Ook werd

ver-

verlaten voor *vergaan* gezegd; dus Maerlant in de Heimelijkh. der Heimelijkheden:

Die ſconeit vander erde verlaet,

het geen eigenlijk *vervliet* is. — *Laten* is *vlieten;* waarvan ook *ontlaten* voor *ſmelten*, als zijnde *ont-vlieten.*

VERLANG, O. § 89.

VERLANGEN, O. als infinitief. § 43.

VERLANGST, V. van *langen*, in den zin van *reiken.* § 75. Doch zie ten opzichte dezer drie woorden het aangemerkte op *vragen*, in het III Deel mijner vroegere *Verſcheidenheden.*

VERLET, O. § 89.

VERLIES, O. § 89. Zie *leur* of *loor. Verliezen* is *los worden*, waarvoor onze Ouden ook zeiden *zonder worden van iets.* Hiervan ook de uitgang *looze*, *loos*, als *machteloos*, *vruchteloos*, *kinderloos.* Eigenlijk is *lies* 't præteritum van *laſen*, van *la-en* (ſinere), waarvan *ontlaten*, *verlaat*, enz. en dit *liezen* heeft wederom tot præteritum *loze*, gelijk *kiezen*, *koze*, en *vriezen*, *vroze* heeft; doch *verlies* wordt beſchouwd als *gelies.* Zie gemelde § 89.

VERLOF, O. § 89; en even zoo

VERLOOP, O.

VERMAAK, O.

VERMAAN, O.

VERMEIL. Fr. woord, voor verguld zilver. 't Woord beteekent *rood*, is een adj. en vermaagſchapt met *vermiljoen.* 't Zij men 't derhalve als metaal, of in 't algemeen als een ſtof, of als bloot adjectief neme, 't is altijd O. § 41, 48. Zoo men echter in den grond dringt, is 't het Neêrd. *vermaal*, d. i. beſchildering, verving, welke met *cinnaber* (toen ook *minium* genoemd, geſchiedde. Zie *miniatuur.* Dit woord *vermaal* heeft Hooft nog in Menelaus brief, in de ware beteekenis van *bemaling* of ſchilder- of beeldwerk. En zoo ook.... Onze Ouden ſpraken

van *blank* of *verguld zilver*. Het laatſte is 't *vermeil* (vermaal).

VERMICELLI. Ital. woord, eigenlijk wormtjens, om de gedaante dus genoemd, doch geſpoten deeg van meelbloem. Het woord is meervoudig, doch by ons als enkelvoudig in gebruik, en wy verſtaan er het dus gevormde *deeg* of de *ſoup* of *melk* daarmeê gekookt, onder, en nemen het V. § 57. Vergelijk *makaroni*.

VERMILJOEN. De Neêrd. benaming voor de *cinnaber*, doch 't Ital. *vermiglione*, augmentatief van *vermiglio*, 't geen van *verme* (worm) ſchijnt, waarmeê zekerlijk op de *cochenielje* gedacht moet worden, hoewel 't rood daarvan niet het zelfde is. Doch ook het *koraal* en de *granaat* heet in 't Ital. *vermiglio*. — Het woord is by ons adj. en door toepasſing als *verf*, V. Anders en abſolutè, O. § 57, 41.

VERMOEDEN, O. als infinitief. § 43.

VERMOGEN, O. als infinitief. § 43.

VERNIS, O. als *ſtof*. § 48. Anders V. als 't Latijnſche *vernix*. Indien dit ouder dan 't onze is, en er den oorſprong aan gaf, ſchoon ik 't liever van ons oude *nesch* en *nijs* of *nis* ('t Eng. *nice*) zou afleiden, het geen nog by Cats voorkomt. *Vernisſen* naaml. is *over-netten* ter verſchooning, en hiervan 't *vernis*, als 't *verſchoon*, 't *verſier*. Ook het blanketſel der Vrouwen plach *vernis* en 't gebruik daarvan *vernisſen* te heeten. § 88, 89. — *Nice* of *nis* beteekent zuiver en fris. Dus Cats: *Breng eiers verſch en nis*. 't Is het Engelſche *nice*. § 100.

VERNUFT, O. § 89. De Duitſchers hebben geen ongelijk, hun *vernunft* V. te nemen, maar dat zy *verſtand* M. maken, behoort tot hun gebrek aan allen grond van geſlachteigening. *Vernuft* is *vernochte* ('t zelfde als *verknochte*), in den zin van *ſamenknoping*, verbinding, en het zou dus als præteritum V. zijn mogen; doch het Gebruik houdt zich aan den

den regel der vorming en tevens, aan dien van het gebruik in *concreto*, § 42. Want het *vernuft* is niet de verbinding (in abſtractie), maar het geen verbindt, d. i. het vermogen (de facultas) van verbinden. Men behoeft het woord derhalve in 't Gr. νοῦς of Latijnſche *noſcere* niet te zoeken met ſommigen; en de eigenſchap van het verbinden, in *concreto*. De ware reden echter van 't O. geſlacht dezes woords ligt in het voorzetſel *ver-*, als vervangende 't *ge-* der verbalia. § 89.

Dat men tegenwoordig *verſtand* en *vernuft* veelal verwart, is in mijne jongelingſchap opgekomen met de Hoogd°. Litteratuur die in deze twee woorden eene andere onderſcheiding heeft aangenomen dan onze taal eigen is. *Vernuft* was altijd by ons wat de Fr. *genie* noemen, d. i. vlugheid in eenige byzonderheid van een denkbeeld op te merken en in een nieuw of ongemeen verband te brengen, gelijk de naam meêbrengt, die vrij wel met het Lat. *combinatio* ſamenſtemt. Zie daartegen *verſtand*. — De Duitſchers leiden hun *vernunft* van *vernehmen* af, d. i. *verſtaan*; doch het is zichtbaar van gelijken oorſprong met het oude *notnumft*, dat *dwang* en *geweld* beteekent, en inzonderheid van het *verkrachten* eener maagd of vrouw gebruikt werd. Ik zal niet zeggen dat hun verſtand ook de denkbeelden zoo verkracht; maar zekerlijk moet dus hun *vernunft* beklemming beteekenen, en dit mag voor *bevatting* gelden, even gelijk hun plompe uitdrukking van *auf jemant ſtoſſen* voor *ontmoeten* ſtrekt.

VERPOOS. O. § 89. De daad-zelve van verpoozen.

VERRAAD, O. § 89.

VERRE, wild zwijn. Zie *varre*.

VERREJAGER, zwijnſpriet, kleine ſpiets, met een dwarsijzer ter voorkoming van het opdringen van het gekwetſte zwijn tegen de ſpiets, 't geen de wilde zwijnenjacht zoo gevaarlijk maakt. M. om den uitgang. § 28. Zie *verre* en *varre*.

VERREKIJKER, M. § 28.

VERRÊVANGER, eigenlijk zwijnſpriet. Zie *verre* of *varre*. Doch ook wel voor een *hertsvanger* (Fr. *couteau de chasſe*) gebruikt.

VERS. Zie *vaers*, naar de gewone ſchrijfwijze. Dat het woord eigenlijk omkeering beteekent, en dus een nieuwe regel in 't ſchrijven te kennen geeft, is in 't oog loopend.

VERSCHIET, O. § 89.

VERSCHIL, O. § 89, en even zoo

VERSCHOON, voor *verſchooning*, dat V. is, O.

VERSCHOT, O. zoo wel voor *verſcheidenheid*, als voor *vooruitſchieting* van geld. § 89. Zie echter *voorſchot*.

VERSLAG, O,

VERSPREK, O. Anders *beſprek* en *affpraak*, 't geen beide beter Neêrduitsch is. — *Verſprek* is eigenlijk *mis-* of *wanſpraak*.

VERSTAND, van 't werkwoord *verſtanden*, dat is, *overſtaan*. *Verſtand* is *het ſtaan over een zaak*, dat is, *kennis en getuigenis dragen hoe zy gebeurde*. Zoo is ἐπιστήμη van ἵστημι, *ſtaan*, als de oude Grieken reeds leerden, en Scaliger bevestigt. De Engelſchen keeren 't om, en *ſtaan onder* de zaak met hun *underſtanding*. Zie ook *vernuft*. O. § 39. En zoo ook

VERSTEK, O.

VERSTEL, O.

VERSTENTENIS, V.

VERSTERF, O.

VERTELSEL, O. § 86.

VERTIER, O. § 89.

VERTOOG, als *verhaal*, (dat van *halen* is,) van *togen*, trekken, gelijk ook *vertrekken*, verhalen (*narrare*) is. O. § 89. Kwalijk neemt men dit woord in den zin van *vertoon*. Op gelijke wijze misbruikt Vondel het werkwoord *vertoogen*, als hy zegt:

Het

Het mist zijn heerlijkheid met dat het zich vertoogt. Beter nemen onze Vertalers van den Bijbel *vertoogen* in den zin van *uitſtellen*, Nehem. IX, 30.

VERTREK, O. in den zin van *verhaal*, van *uitſtel*, van *heengaan*, van *kamer;* met één woord, in alle beteekenisſen. § 89.

VERVAL, O. § 89.

VERVOER, O. § 89; doch ook (en in deftigen ſtijl beter,) M. § 28.

VERVOLG, O. § 89.

VERW, dat is, *varruwe*. V. § 97. Zie *verf*.

VERWAANDHEID. V. door den uitgang. § 72.

VERWANT, M. of liever, van beide geſlachten. § 55.

VERWANTSCHAP, V. § 72. Doch in het Gebruik is die onderſcheiding, welke Kluit omtrent dezen uitgang opteekent, niet te ontkennen. Men zie daarvan § 92 en 93 der Verhandeling, waar de zaak tot haar ware punt gebracht is, en voorts § 49.

VERWEENTHEID, by onze Ouden *geluk*. V. door den uitgang. § 72.

VERWIJT, O. van *wijten*, 't zelfde met *weten*, en, by zwenking van beteekenis, *toekennen;* waarom het onverſchillig is, *dank weten* of *dank wijten* te zeggen. Het Goth. heeft ᛃᛁᛏᚨᚾ (*witan*), met de *t;* doch met de *th*, beteekent het zelfde woord ᛃᛁᚹᚨᚾ (*withan*), *zeggen*, als zijnde *doen weten*, waarvoor 't A—S. cpeðan (*cwethan*) heeft. Men zei ook oudtijds *iemand iets toeſpreken*, voor *toeſchrijven*, als men thands zeggen zou. Het overoud Gebruik echter heeft *wijten* (in tegenſtelling van *weten*) voor *toekenning* alleen ten kwade doen gebruiken, en hiervan de thands eigen beteekenis van *verwijt*. § 89. — Vergelijk Huydecopers Proeve op IV B. vſ. 99, over deze onderſcheiding.

VERZEER, O. § 89.

VERZENEN, (plurale), V. voor de *hielen*, Gothisch FAIRZNA (*fairzna*), van *varen*, in den zin van *gaan*. Het enkelvoudige *verzene* voor *verzing*, is in geen gebruik. § 99. Eigenlijk is *verze* de *pees*, die men den *tendo Achillis* noemt, of wel, de *kuit*-zelve, waarvan deze pees de trekker is, in welke men de kracht van het gaan ſtelde. Doch het verdient opmerking dat dit woord van *verzen* of *verzene*, oudtijds ook op het dik des beens, de *kuit*, toegepast wordende, hiervan *verzen*, *veurzen*, en *vurzen* het telen der visſchen beteekende. Vergelijk *kuit*. — Oudtijds zei men met verdubbelde *s*, *versſenen*.

VERZIENING, V. § 34.

VERZINSEL, O. § 86.

VERZOCHTE, meest in het Meervoudige, 't zij als ſubſtantief, 't zij met byvoeging van *mannen* voorkomende, en in de veertiende en vijftiende Eeuw vrij gemeen, is het *Experts* der Franſchen. M. § 55. Het drukt dit Franſche ook volkomen uit. Een *verzocht man* is een man van ondervinding. — Zoo hangt het Lat. *experientia* ook met πειράζω te ſamen.

VERZOEK, O. § 89. En zoo ook

VERZUIM, O. van VER*zuimen* (gelijk VER*beuren*, VER*doen*, enz.), dat is, WAN-*zōmen*; eigenlijk, nalaten 't geen *voegde*, *betaamde*, welk werkwoord *betamen* ook van ons *toom* is. Zie *zoom*.

VESCHE voor zwachtel of binddoek (verouderd woord), eigenlijk het Lat°. *faſcia*, en als dit, V. § 100.

VESCHE, ſprinkhanen en dergelijk ongedierte in veld of tuin, collectivè. O. § 49. De *e* der eerſte ſylbe diende ſcherp uitgeſproken, of wel verdubbeld als in *vee*.

VESPER, V. als in 't Latijn; doch M. als er *zang* onder verſtaan wordt, en dus voor het Franſche *vêpres*. § 100, 57.

VEST, (kleeding,) V. als 't Latijnſche *veſtis*. Gothisch WASTJA (*wastja*). § 100.

VEST

VEST voor VESTING, V. als dit, en zoo ook voor den *wal* of *ommuring*. § 75, 99. En dus, het zij dit *vest* het zelfde woord met het vorige *vest* is, als omkleeding uitdrukkende, gelijk men het flechten der wallen ook *ontmantelen* noemt, het zij het van *vesten* als *vastmaken* zij, waarvan men ook een *vaste ſtad* en *een ſtad bevestigen* zegt. In beide beteekenissen echter is het woord van *vatten* (Hoogd. *faſſen*), even als het woord *vast*, van *va-en* is zoo wel als *vacht* en *vel*. — Het een en ander dus altijd aan één verknocht.

VESTAALSCH van 't Lat. *vestalis*, dat is *van Vesta*. Men zou *Vestaſche* of *Vestaas maagden* moeten zeggen; doch 't woord is eenmaal aangenomen. V. § 55.

VET, eigenlijk een adjectief, en dus O. § 41.

VETER, M. als zijnde *vatter*. En in dien zin niet flechts *band*, maar ook *priem* of *ponjaart*, even als *lace* en *lacet* in het Fransch, en waarvan de boeren uitdrukking, *iemand naar 't ... veteren*. 't Oude bastaartlatijn kende *analaceus* en *analacitus*, en 't oud Engelsch *anelace*, 't geen, alle drie, niet anders dan *hand-lace* of *hand-priem* is; en zoo kon *coutelas* en *coutelace* ook wel *coutel-lace*, dat is, *mes-priem* zijn. Voor 't overige, het oud Hoogduitſche *fettern*, boeien, is het zelfde woord met ons *veter*, in 't meervoudige. Doch het woord *veter* drukte oudtijds zoo wel den *neſtel* als den band uit; en *neſtel* zoo wel den band als de metaalpunt van 't koord. Verg. *nestel*.

VEULEN, ook *volen*, in 't Hoogduitsch ook *pfalen*, en *pfuhlen*. Waarvan Oost- en West*falen*land, van de paardenteelt dus genaamd, waarom het ook een paard tot wapen voert. 't Woord is O. (Zie de Korte ſchets, hiervoor) en van 't Franſche *poulain*, dat van het Latijnſche *pullus* is. — *Va-en* of *fa-en* maakt *fa-el*, en *fa-er*, dat *pfaard* is, en dit *va-* is *bewegen*, ſpoeden, waar ook *varen* van is, en ons oude *varing* (een adverbium) *ſchielijk*;

lijk; en dus hangen Duitsch en Latijn wederom ſamen. 't Lat. *ferus* voor *paard* ſchijnt ook 't Duitſche te zijn.

VEXE. 't Lat. *vexa*, kwelling, en als dit, V. § 100.

VEZEL, van *vaze* of *veze*, V. Eigenlijk adjectief, en daarvan ook V. § 41. Het thema is in *va-en* of *wa-en*. In oude Duitſche Schriften leest men ook *vadem*. Dus, by voorbeeld:

Si ſach wol dat dat ubel wip
Dem riter entnacte ſinen lip,
Alſo gar, *dat* dehein
Vadem *an ſinen libe ſchein.*

Namelijk: *Het kwade wijf ontblootte hem zoo*, *dat er* geen vezel (*geen draad*) *meer aan zijn lichaam te zien was.* (Wigalois.) Zoo zeggen wy ook, *geen droogen draad aan 't lijf hebben*, wanneer iemand zeer bezweet, of ook als hy doorregend is.

Het tegenwoordig Hoogduitsch zegt *faden*. Zoo is 't Engelſche *to fade*, eigenlijk *vervezelen*, en 't Franſche *fade* (laf), *vervezeld*, verſlenst. Men zie voorts Maerl. III. D. Aanteek. bladz. 40. — Vergelijk § 57. — Onze Ouden zeiden ook *veze* en *vezem*, èn dit voor een draad, waarvan *een naald vezemen* (ook *vesſemen* by verbasteering), voor een draad in de naald ſteken. Kwalijk deden ſommigen dit op den draad ſlaan; 't ziet op de naald die *gedraad* (met een draad voorzien) wordt, *enfilé* in het Fransch.

Voor kinderluier of windſel gebruikt, is 't het Latijnſche *faſcia*. — In 't Perzisch is *fesl* (فصل) een *brok* in het algemeen.

VEZIER (kwalijk *vizier*), eigenlijk *ſtaf-* of *lastvoerder*, in 't Turksch وزار (*vezar*), waarvan men 't ſlecht Latijnſche *vezarius*, en zoo *vezier* heeft gemaakt. M. § 55.

VIER of VUUR, O. Van het Thema *fu*, als *blazing*. Deze benaming is van de aanblazing met de *lippen*, gelijk de

de naam van *kaars*, *kaisteen*, enz. en geheel het Thema *ka*, *cha*, van de keelblazing is. Zie de Aanteek. *cccc*. Als *vuur* zegt van Mander *'t doorvierde goud*, recht Pindarisch. Kap. XIV, 10.

VIERHOEK (quadraat), M. naar den regel, § 39; maar

VIERKANT, O. hoewel *kant* zoo wel, als *hoek*, M. is. — Doch, waarvan dan DE *vierhoek*, en HET *vierkant?* — De reden van dit verschil is blijkbaar. Het eerste dier twee woorden is notoir een *substantief*, en heeft daarom den accent ook op *vier* als de eerste sylbe, maar het laatste is een *adjectief*, het vierkante, en heeft (als zoodanig) den accent op *kant*, het geen de adjectiven als eigenschap kenteekent, even als, by voorbeeld, in *óntrouw* (perfidia), en *ontróuw* (infidus), enz. Het geslacht volgt derhalve § 41. Het woord *vierkant* met den toon op de eerste sylbe, is een solœcismus. Vergelijk mijne Nieuwe T. en D. Verscheidenheden, I Deel, bladz. 83.

VIERLING, adjectief, van beide geslachten. § 71.

VIERSCHAAR, V. § 39. Zie *schaar*, en Aant. *cccc*.

VIERSLAG of VUURSLAG, M. § 39; maar O. is 't, als men er *tuig* onder verstaat. § 57.

VIERTEL (voor *vierendeel*) O. als dit, waarvan het een bloote verbastering is. § 39.

VIGEUR. Fransch woord, het Lat. *vigor* (kracht, levenskracht), en als dit by ons M. gebruikt, schoon de Latijnsche naamwoorden van dien uitgang, in 't Fransch *eur* aldaar regelmatig in 't V. overgaan. M. derhalve. § 100.

VIGGE, oorspronklijk 't geen wy thands *bigge* noemen, en eigenlijk adjectivum van *vee* of *vie*. 't Is eene contractie uit *vie-ig*. En zoo is ook ons adj. *veeg* voor *der dood naby; vee* als slachtvee nemende.

VIGILIE. 't Lat. *vigilia*, eigenlijk nachtwacht of nachtwaking, doch gebruikt voor de avond die een Kerkfeest voor-

gaat; en by uitbreiding ook wel op de dagen der week toegepast. V. als 't Lat. § 100.

VIGNET. 't Franſche *vignette*, dat is wijngaard-rankjen, gelijk men oudtijds in de HSS. boven en onder de eerſte en laatſte bladzijde plach te ſchilderen; doch naderhand toegepast op alle geſchilderd verſierſel in plaatdruk op deze wijze gebezigd. By ons O. om den diminutiven uitgang. § 45.

Wy noemden 't voorheen een *ſtokjen* om dat dit gewone verſierſel beſtond in een liggend met ranken omſlingerd ſtokjen.

VIJAND, M. van 't Goth. FIGAN (*fijan*), haten, ons *veën* of *veien*, waarvan *veede* of *veete*. Zie § 34 en 103. Het vrouwelijke is *vijandin*.

VIJANDSCHAP, V. § 72.

VIJFTIG, adjectief, O. als men er 't woord *getal* by verſtaat. § 37. En even zoo is 't met *het twaalf*, enz.

VIJFWOUTER. M. § 28. Zie Aant. *gg*. Die het woord met Ten Kate voor *wiewaauwer* houden wil, make er dan *wuifwauwer* van, als verbastering van *wiewaler*, gelijk men oudtijds ſprak, waarvan ook de vogelnaam *widewaal*, van *walen*, dwalen, draaien. Gelijk ik ook *wituel* in oude Handſchriften gevonden heb. In 't Waldekſche zegt men *vigólter*, zichtbaar van ons *vijfwouter* (gelijk het aldaar van Hollandſche woorden overvloeit,) met verandering van onze *ou* in *ol*. Mijn Oudoom Rodenburg ſchreef *wijnewouter*. Van 't evengemelde *wituel* ſchijnt wel de benaming van een *uiltjen* en een *witjen*, aan deze vlinders gegeven.

VIJG, V. als *vrucht*. Het Latijnſche *ficus*. § 57. Maar *paardenvijg*, M. van het werkwoord *feigen*, Hoogduitsch.

§ 28.

§ 28. — Doch een *ooryijg* is niets anders dan een verbastering van *ooryeeg*, dat is, *oorklap* of *oorſlag*, en dus ook M. § 39. Wat dit Hoogd°. *feigen* betreft, het maakt het adjectief *feig*, als lafhartig beteekenende, doch dat eigenlijk overeenkomt met ons Neêrd. een *ſchijter*, gelijk ons gemeen zegt. Zie *veeg*.

VIJL, M. als wortelſylbe van *vijlen*, § 28. Dat men 't V. vindt, is als van meer werktuigen, abuſivè, toen men daar 't lijdende en werkende in verwarde. Zie § 32. — *Vijlen* is *ve-elen*, *vij-elen*; dat is ſtrijken, van *ve-en*, waarvan ook *vegen*, *vagen*, *vedel* (ſtrijktuig) en *veilen*. Zie *veeg*. Ook *voelen*-zelf heeft hier verband meê, en is van 't zacht en bol ſtrijken genaamd. 't Franſche *toucher* daartegen is 't Ital. *toccare* ons *tokkelen* en *tikken*.

VIJLSEL, O. § 36.

VIJT, ziekte of kwaal in den vinger, V. Indien al uit geen anderen hoofde, dan door toepasſing, § 57. 't Woord ſchijnt niet anders dan *gebrek* te beteekenen, en eenigzins met het verbum *wijten* en *vitten* en *veete* ſaam te hangen.

VIJVER, M. om den uitgang, ſchoon 't Latijnſche *vivarium* O. is. § 28. Over dit woord en zijn ſamenhang met het getalwoord *vijf*, kan men nader uitkomst vinden in de Verhandeling van my over de Getalnamen, geplaatst in het IV. Deel der T. en D. Verſcheidenheden. Het zou hier te omſlachtig zijn. Ik wil hier alleen aanmerken, dat men ook *wijër* plach te zeggen, en op gelijke wijs *wiër* en *wieger* in 't Hoogd.

VIJZEL, als derivativum van *vijze*, dat tot het Fr. *vis* en Lat. *vis* behoort; en dus het zij *ſchroef*, het zij werktuig van geweldig *pletteren* en *gruizen* beteekenende. In zich-zelfs zou 't ook als Nederduitsch woord, *draaituig* beteekenen, doch dan eigenlijk *wijzel*, en met *wiel* verwant zijn. M. naar § 32. — Het woord *vijze* en 't verkleinende *vijsken* leest men niet ſlechts nog by Vaernewijk, maar

ook

ook by Cats koomt *vijze* meermalen voor als *ſchroef*. In Amſterdam zijn ook *vijzels* als ſchroeven ter opheffing bekend, en van daar zegt men iets *opvijzelen* voor *opheffen* of roemen.

VIKTUALIE (lijftocht), het Franſche *victuaille* (uit het Lat°. adjectivum *victualis* van *victus* gevormd,) en, als dat, O. § 100. 't Italiaansch maakt daar *vettovaglia* van.

VILT, oorſpronklijk *filt*, O. gevormd van 't Franſche *fil*, 't Latijnſche *pilus* (een hair), dus *gefilte*, gelijk *gebloemte*. Zoo het echter geen Ooſtersch woord is, gelijk de zaakzelve Ooſtersch is. In de Bucharei zijn zelfs de tenten, en wat niet al, van *vilt*; en het ſamenpresſen van 't hair der dieren tot een dicht dekſel, was daar altijd even zoo gewoon als het weven van 't kemels- en geitenhair. De viltenmuts der Feniciſche en Syriſche zeelieden gaf ook den oorſprong aan den naam van den hoed (*pileus*) by de Romeinen zoo wel als aan den algemeener naam van *piloot*. Zie dit woord. Het Turksch zegt قيل of قل (*kil*) voor hair, en de *ch*, *f*, en *p* verwisſelen licht, ook in onze taal, en *pilus* heeft er verwantſchap meê. — Wil men 't echter van 't Gr. πίλω afleiden, waarvan πιλος (*lana coactilis*) is, of van het Lat. werkwoord *pilare*; ik ben er niet tegen. Alles hangt in de talen aan een. § 49.

VIM, (een maat of hoeveelheid,) het Latijnſche *vimen*, en dus O. § 100. Wy zeggen op gelijke wijs een *ſtrootjen bokking*, voor een *bondel*.

VIN, oorſpronklijk *fin*, V. door den uitgang *in*, en om 't Latijnſche *pinna*, waarvan het is. § 99, 100.

VIN of WEN, 't zelfde woord, het Latijnſche *pinna*, in den zin van *doorn*, en dus *wrat*, enz. § 99 en 100.

VINGER, M. van 't oudere *ving*, dat V. was, als præteritum van *vangen*. § 36. — Voor *ving* zegt men thands in oude ſpreekwijzen *vin* by verbastering; als: *Geen* VIN *ver-*

verroeren kunnen. Kwalijk: want *vin* is eigenlijk *fin*, d. i. *pin* (pinna); maar *vinger* is van het *vatten* of *vangen*, beide derivaten van *va-en*, gelijk *digitus* in 't Latijn van δέχομαι, capio.

VINGERLING, adjectief of eigenlijk participium, en dus V. § 71, 33.

VINK, M. als *vogel*, anders in zich-zelf V. als præteritum van *vangen*, en dus even zoo veel als *vangst*. Gelijk men ook (euphonias gratia) met dit woord het ongedierte plach te noemen; waarvan *vinkenbuurt* voor *luizenbuurt*. — 't Fransch noemt op gelijke wijze dit vogeltjen *pinçon*, van *pincer*, oudtijds *vatten*, *grijpen* in 't algemeen. § 57, 36.

VINK, ook VINKT (anders *maagdepalm*), *pervinca*, V. als *plant*, § 57 en als uit het Latijn. § 100. — Jean Jaques Rousseau had in zijn *herboriseeren* lang naar deze plant gezocht, en verheugde zich zeer als hy ze eens ontmoette. By ons plach ze in alle tuinen te groeien, en men kent het oude *palmknopen* van de dagen onzer Ouders nog by overlevering, 't geen er de algemeenheid van bewijst. Zie ook Cats in het *vrijsterwapen*. De bloem echter die blaauw is, is zeldzaam. — Men noemde 't voorheen ook *vinkkoord*, en dus Cats in 't Vrijsterwapen.

VINKEN, meervoudig. Kliekjens van vleesch, klein gesneden, en met uien, peper, en azijn, opgestoofd, plach men in Amsterdam dus te noemen. Dit is niet anders dan 't Deensche woord *finker*, en 't geen het Spaansch *salpicón* heet. — Hiernaar is in gemelde stad de *vinkenbuurt* een benaming van een buurt van gemeene of armoedige lieden, als zei men de kliekjensbuurt, waar men van opgehaalde kliekjens leeft. V. § 36.

VIOLENTIE. 't Lat. *violentia*, en als dit, V. § 100.

VIOLET. Als bloem V. en van éénen oorsprong met *violier*. Doch als kleur, O. § 57, 41.

VIOLIER ('t geen niets of zeer weinig gemeen heeft met

vi-

viool), van 't Perzisch گل (*gul* of *gjul*), (in de uitspraak, naar onze spelling, *djoel*, doch smeltend, als de *dj* in *bagaadje*); dat in het byzonder *roos*, en in 't algemeen *bloem* beteekent. Doch het woord is door een Latijnschen uitgang, tot *violaris* of *violaria* geworden, als ware 't *roozaart*, *rozende*, of *roos-nabootsende*, *roos-* of *djoel-achtig*. Vergelijk over dezen uitgang de Aant. *q*. — V. als *bloem*. § 57.

VIOLON. (Zie *fiool*.) 't *Violon* der Franschen is een Italiaansch augmentatief, en beteekent in deze taal een basviool. En dit *violone* is als *violino* en *violoncello* (die diminutiven daarvan zijn), M. als de uitgangen meebrengen. § 100.

VIOOL, vedel, V. als *viola*, in 't Latijn, Ital. en Spaansch, § 100. — Oudtijds verstond men door den naam van *viool* by ons den *violist* of vioolspeler, en van daar de spreekwijs *violen laten zorgen*. D. i. feesten houden waarvan het beleid tot de speellieden behoort, op wier tonen men danst.

VIOOL, bloem, V. als *viola*, en als *bloem*. § 100, 57. Deze zoo lief klinkende naam voor 't gehoor als het bloemtjen lieflijk voor 't oog en de reuk is, is by de Duitschers in 't laffe en platte *veilchen* (om ook eens Hoogduitsch te spreken) verstummeld. — Nu, zoo heb ik met gelijke bevalligheid zoogenaamde Hollanders *fletten* voor *violetten* hooren zeggen! — De naam-zelf van *viola* is niets anders dan een vervrouwelijkt Latijnsch diminutief van den Griekschen naam ἴον, dien dit bloemtjen voert.

VIPER, 't Latijnsche *vipera*, adder. V. § 100.

VISA, dat is *gezien*. O. als stoffelijk (d. i. als woord) gebruikt wordende. § 48.

VISCH, oudtijds en nog in het Hoogduitsch *fisch*, M. *piscis*, Gothisch FISK (*fisk*), A—S. FIſC (*fisk*), en zoo ook in 't Runisch.

VI-

VITRIOOL, 't Latijnſche *vitriolum*, en dus O. als dit, en ook als een ſtof zijnde, § 100, 48. Echter als uit het Fransch tot ons overgebracht, veelal M. in 't gebruik. § 100.

VITS of VITSE. Soort van *boon*, en dus zoo wel als door den uitgang, V. De Duitſcher noemt onze ſnijbonen *fitſebonen*, van dit woord, doch het is het Lat°. *vicia*. Zie *wikke*. § 57, 100.

VITTERY, V. § 69. Van *vitten*, inderdaad *vatten* (*carpere*). Zie *weet* en *verwijt*.

VIZEVAAS, zie *vaze*, V. § 39.

VIZIER van den helm, O. ſchoon 't Franſche V. is. Men verſtond er in die taal *ouverture* onder, by ons het nu plompere *gat*. § 57. Het woord is inderdaad een adjectief, en dus O. naar § 41.

VIZIER, ſtafvoerder, in 't Ooſten. Zie *vezier*.

VIZITE of VISITE. Bezoek. Fransch woord en V. § 100.

VLA, zie *vlade*.

VLAAG, bui, ſlag, in 't Fransch *fleau*, *vlaïg*, van *vlaan* of *vla-en*, ſlaan. De verwantſchap met *plaag*, en 't Latijnſche *plaga* is zichtbaar. 't Is eigenlijk *vla-ig*, adjectivum. V. § 33. Zie ook *vlegel*. — Dat van 't zelfde *vla-en* en *vla-ig* ook *vlak* is, gelijk *plat* van 't meer Hoogduitſche *pfla-en*, waar even zoo *plaag* als *pfla-ig* van is, toont zich den opmerkende.

VLAAI, M. van 't zelfde *vla-en*, *vladen*, of *vlaaien*. § 28. Zie ook *vlei*. — Een *vlaai* noemde men ook een vogelvlerk waar men de ſtof meê afſloeg, en *vlaaien* het afſlaan der ſtof op deze wijze. En by verbastering is hiervan het woord van *flikylooien* ontſtaan voor *ophullen*, als men anders wel zei, van *vlaaien* met *flikken* (opſchikken) te ſamen geſteld. — Ons *vleien* (adulari) is eigenlijk en in den grond het zelfde woord.

VLADE, V. als *vla-hede*, van het zelfde *vla-en*, ſlaan. 't

Is

Is 't Franſche *fouetté*, geklopte melk, eieren, enz. Het oud Fransch zei ook *flân*, (eigenlijk *flaën*) nog voor *taart* gebruiklijk, gelijk *vlade* by ons ook van ouds een *gebak* of *koek* plach te beteekenen. Het woord is dus in eigene en innige beteekenis eensduidend met ons *beſlag*. — Vergelijk voorts het aangemerkte op *vlegel*.

Dat *vlaan* by ons voor *villen* gebruikt plach te worden, was by uitbreiding van beteekenis, en behoort tot de ontvelling door geesſelen. § 72.

VLAG, V. als *vla-ig*, van 't zelfde *vla-en*; of wel præteritum van *vle-en*, ſlaan; en zoo, *wapperen* of *heen* en *weer gaan*. § 33, 36.

VLAK, voor *plat*, adjectief, en zoo O. § 41. Zie op *vlaag* en vergelijk *flank* en *plank*.

VLAK, als *vlek*, M. en V. Zie *vlek*. Mauritius (in zijn *Onl. Ouderd.* I D. bladz. 66, aant. 19) vraagt: *Waarom* is *tak* M. *vlak* V. enz. 't Andwoord is gereed. Vr. is het als een oud adjectivum ſubſtantivè genomen; maar het is M. als wortelſylbe van het werkwoord *vlakken*. Doch hy mist daar ter plaatſe in verſcheiden woorden.

VLAKTE, V. door den uitgang. *te*. § 95.

VLAM, *vla-ing*, van 't *wapperen*. Zie *vlag*. 't Is ook het Latijnſche *flamma*. V. § 85, 100. 't Woord is inderdaad het zelfde met *laje* van *la-en*, *lo-en*, waarvan ook *gloed* en *gloor*, als zijnde *ge-lo-ed* en *ge-lo-er*. Doch de blaasletter geeft er het karakteristike van de *vlam* in het wemelen aan.

VLAMMENDRIG, gelijk men, doch kwalijk, ſchrijft. Men zegt *vlamdrig*, *vuurdrig*, *woldrig*, *vaandrig*; maar deze uitgang, die *drager* beteekent, wordt naar den aart onzer taal met geen plurale gekoppeld; het geen Hoogduitsch is. M. § 55.

VLAS, O. als *ſtof*, maar eigenlijk V. als *vla-ſe*, van *vla-en*, ſlaan, pletten, enz. § 48, 80. Doch daar het vlas ge-

he-

hekeld wordt, het geen ook wel *vlazen* of *vlasſen* genoemd is, is overdrachtig genomen, en zoo wordt *vlasſen* of *vlasſchen*, voor haken, verlangen, of trachten naar iets gezegd; als of men in 't Latijn *vellicare* zei, 't geen van *vellere* is, en even zoo met *vellus* (wol) als dit met *vlasch* ſamenhangt.

VLECHT, M. als wortelſylbe van *vlechten*, V. als præteritum van *vlegen*. § 28, 36.

VLEDER, M. van *vleden*, 't zij als *vladen*, ſlaan, 't zij als *vlak zijn*, of *vle-en*, *plooien*. En hieruit de beteekenis van *ſlagwiek* of *vlieswiek;* waarvan ook *vleêr-ig*, ſaamgetrokken tot *vlerk*, en 't oude *vlederik*, voor *'s menſchen huid*. 't Vervrouwelijkte is *vlies*, alhoewel nu altijd O. § 28, 80, 48.

VLEDERMUIS, V. als *muis*. § 39.

VLEESCH, adjectief van *vla-en*, A-S. ꝓlæſc (*flæsc*), in 't Engelsch *fleſh*, dus O. § 41. *Vleesch* is *ſlacht*, gelijk veellicht in 't Perzisch كشت (*kuscht*), van كشتن (*kusthan*), doodſlaan, is. Men voege hier by, dat het als een *ſtof* genomen wordt, en ook uit dien hoofde. O. is. § 48.

VLEET (vliet, toevloed), als *vliet*, M. Zie *vliet*.

VLEET is ook een *net*, en in dien zin, V. *By de vleet*, is *by netten vol*. 't Woord is dan *vleete* voor *vleeting*, of præteritum van het werkwoord, *vlo-en* (drijven), waarvan ook *vlot* en *vlouw* is. § 67. — In dezen zin zegt men ook *vlet*.

VLEGEL. Wellicht eigenlijk *vlagel*, van *vla-en*, ſlaan, en dus werktuig van ſlaan, inzonderheid aan het korendorſchen geëigend. M. § 28. — Ook als *ſcheldwoord*, in den zin van 't Latijnſche *verbero* en Griekſche μαστιγίας. — *Vlegel* kan echter in allen geval van *vle-en* of *vlegen*, en verwant met *vleien* en *vlijen* zijn, in welk geval *vlaag* het præteritum daarvan, en uit dien hoofde V. zijn zou

§ 36. De ſamenhang met het Lat. *fligere* in *affligere*, en 't Gr. φλίγω of φλίβω, ook met het Doriſche φλῆν (tundere) dat aan ons *vlaan* herinnert, loopt in het oog.

VLEI of VLAI, vlegel. Zie *vladen* en *vlaai*. M. als wortel van *vlei-en* of *vlai-en*. § 28. Dus by Oudaan:

Gods dorſing drijft den vlei *op 't heilloos Godendom.*

VLEIERY, V. § 69,

VLEK, M. als wortelſylbe van *vlekken;* V. als *vle-ig*. Het is *ſlag*, ſpat. § 28, 33. De Hoogduitſchers hebben daar hun *flikken* van, in den zin van *vlekken* uitdoen, gelijk wy ook 't woord *vlakken* wel gebruiken voor *vlakken uitdoen*. Zelfs waren er in mijn jongen tijd *vlakkers* van beroep, die inzonderheid hun beſtaan hadden in het uitdoen der vlakken uit de roode mantels (toen de algemeene dracht van mannen van aanzien en die zich dat aanmatigden, doch eigenlijk het advokatenkostuum voor de ſtedelijke rechtbanken by het pleiten). Van welke eerſte beteekenis dat woord *flikken* tot alle opſchikken is uitgeſtrekt. — Men kon echter dit *flikken* ook eenvoudig tot *likken* (d. i. wrijven) t'huisbrengen, waarvan wy den *likſteen* hebben, by mijn kindsheid een onontbeerbaar ſtuk huisraads, waar men het linnen meê gladde en blinkend maakte. — Vergelijk voorts *vlaai*. — De zoogenaamde *likſteen* was een dichte klomp glas, en niet te verwarren met *lekſteen*.

VLEK, voor *plaats*, *vlak*, *plein*, *vlakte*. O. als adjectief. § 41.

VLERK, V. als adjectief van *vleder*, eigenlijk ſaamgetrokken uit *vlederig*. Zie *vleder*. § 33.

VLESCH of FLESSCHE, zie *flesch*.

VLET. M. als wortelſylbe van *vletten*. § 28. Dus ook wel O. genomen, als *net* daaronder verſtaande, § 57. Als het zelfde woord met *vlete*, ook wel V. Zie *vleet*.

VLEUG, dat is *vloog* of *vloge*. Het woord zou, als præte-

teritum van *vliegen*, V. moeten zijn; doch van ouds werd het M. genomen. § 36. Doch

VLEUG wordt ook gezegd voor *vloeg* (*ſtria* in 't Latijn), zie *vloeg*.

VLEUG, in beteekenis 't zelfde als *vlaag*, doch eigenlijk *vloeg*, het præteritum van *vlagen*, en dus V. § 36. Kwalijk verwart men 't wel met *vlucht*, van *vliegen*, 't geen even zoo een præteritum *vloog* (of *vloeg*) maakt. Zie nog een derde *vloeg* hier beneden.

VLEUGEL of VLOGEL, M. § 28. Als adjectief aangemerkt, neemt men 't V. § 33.

VLIE, O. om dat men er *water* onder verſtaat. § 57.

VLIEG, M. als wortelſylbe van *vliegen*, § 28; V. als *vlie-ig*, adjectief. § 33.

VLIER, V. als *plant* of *vrucht*. Men verſtaat er *bezie* onder, of *plant*. § 57. Van ouds zei men *vlieder-* of *vledderboom*, of *bezie*, waarvan *vlier* een ſamentrekking is.

VLIERING, V. § 34. 't Is eigenlijk *vliegering*. — *'t Vliegen van 't dak*, zei men, en zoo ook een *vliegend dak*, dat is, *een dak met twee vleugels*; even als men by de Grieken αἰετὸς en ἀέτωμα zei, by de Romeinen *faſtigium*.

VLIES, als het zelfde woord met het Latijnſche *vellus*, ons *vel*, en als een ſoort van *ſtof*. O. § 48. Echter zegt men *vlieze*, in 't V. door vermenging met *lies*. Zie *lies*. Doch *vlies* is eigenlijk het vervrouwelijkte van *vleer*, dat is, *vle-er*, 't geen ſtrijkt, voegt, plooit, en dus is het dan wederom V. Zie in allen gevalle het aangemerkte op *vlasch* en op *vluis*. — In den zin van *lanigerum pecus* is 't verouderd, waarin het nog in Vondels *Paſcha* voorkomt, doch vroeger algemeen was. Vergelijk Nieuwe T. en D. Verſch., III D. bl. 39. § 80. Zie *vleder*.

VLIET, M. als wortelſylbe van *vlieten*. § 28. Echter V. als *vliete* voor *vlieting*. § 67.

VLIJM, M. als wortel van *vlijmen*; maar V. als zijnde 't

participium *vlij-ing* of *vle-ing*, van *vle-en*, ſtrijken, beſtaande het *vlemen* in zacht ſtreelen. *Vlijm* is een zoo ſcherp ſnijtuig, dat het zonder gevoel van drukken ſnijdt. § 28, 34.

VLIJT, van ouds *vlijte*, V. als verbale in *te* aan te merken, van *vli-en* of *vlijen*, voegen, *applicare*. Zie Maerl. III. D. Aant. bladz. 52. *Vlijt* is by ons *naarſtigheid*, doch zou in den oorſprong eigenlijk *toezicht*, oplettendheid, en naauwkeurigheid, zijn, van 't Goth. en A—S. ῎῍῎῍῎, ῏῍῎῍῎ (*wlitan*), dat is, *zien*, waarvan ook 't Hoogduitſche *antliz*, als voortgevloeid uit het Goth. ῍῎῍῎῍῎

§ 33. — Verwant met het Neêrduitſche *plok* en 't Latijnſche *floccus*, zoo als *flaccidus* ook aan ons *vlasch* herinnert. Zie *vloo*.

VLOIENBURG, een buurt in Amſterdam, voorheen buiten de ſtad, en aanloopende op de oude Lastaadje en den IJkant. 't Is een verbasterd Deensch woord, en eigenlijk *Flφtningborg*. *Flφtning* (met de φ) is *verhuizing*. Dus noemden de Noordſche Zeelieden, zich te Amſterdam vestigende of in den omtrek dier ſtad, de buurt waar zy zich by elkander neêrzetteden; toen dit gedeelte nog onbebouwd en vlak *veld* (Deensch, *marken*) was. Kwalijk acht men 't nu naar de *vlooien* genoemd, ſchoon de Hollandſche moedwil in 't verdraaien van woorden ter beſpotting hier wel eenig deel in gehad mag hebben. — Vergelijk voorts *marken*. O. als collectief. § 49.

In 't voorbygaan merk ik aan, dat *Kattenburg* eenmaal uit bloote ſcheepswerven beſtond en voorts nog onbewoond zijnde, naar de katten genoemd werd die men daar in de ledige ſchepen en in de houtlootſen tegen de muizen onderhield; en *Wittenburg* een ledige vlakte was waar men zich ging oefenen in naar 't *wit* te ſchieten, eer de zoogenaamde Doelens beſtonden.

VLONDER, ſoort van *vlot*, en met dit van het verbum *vlo-en*, drijven; waarvan ook *vlot*, 't Fr. *flotter*, ons *flodderen*, enz. M. door de vorming. § 28.

VLOO, V. als zijnde *vlo-e*, præteritum van *vlie-en*. § 36. By Chaucer is *flo*, een pijl. Zoo ſchrijft hy:

His bowe he bent, and ſet therein a flo.

Dat is:

Hy ſpant zijn boog, en zet een pijl *daarop*.

VLOOT, V. als zijnde *vloot*, præteritum van *vlieten*, drijven. § 36. — *Vloot* als oude naam van den *rog* (raia), M. gelijk *visch*. § 57.

VLOS. Zie *vluis*.

VLOT, O. als adjectief. § 41. (*Vlot* is *driftig.*) van *vloen.* Zie *vlonder.*

VLOUW, vogelnet, V. als *vlo-e*, (gelijk Huygens het woord ſchrijft,) præteritum van *vlie-en*, vliegen of zweven. § 36.

VLUCHT, V. als zijnde eigenlijk *vlocht*, præteritum van *vlo-en.* § 36. En dus zoo wel voor het vliegen-zelf, als voor een ruimen kooi.

VLUIS. Een *vluis wol* zegt men; dat is, een pluk, uittrekſel, en dus is 't als wortel van *vluizen* (het zelfde als *pluizen*) M. § 28. Doch men gebruikt het ook V. als zijnde *vluize* of *vluizing*, § 67. Eindelijk in 't algemeen als collectivum, of als *gevluisde* of plukſel, O. § 49.

Voor *vluis* zegt men ook *vlos* in *vloszijde*, dat ongetwernde zijde is, en zoo nadert het woord tot *vlas.* — Vergelijk *pluis.*

VOCHT, van het oude *oē*, *owe*, in 't Perzisch ,ا (*aw*), in 't Fransch *eau*, O. als adjectief, oudtijds ook V. en dus nog by Huygens, *Sneldichten*, XIX. Boek, 9:

De zoete Vecht voor *deur*, *de zoete vocht van binnen.*

VOCHTEL of FUCHTEL, Hoogduitsch woord, voor *zwaard;* van *vechten* ontleend. M. § 28.

VOD, of VODDE, V. eigenlijk *fu-ede*, van *fu*, interjectie, waarvan *fut*, *futſe*, *futſelen.* § 72. Doch misſchien echter wel het Deenſche *fat*, arm (*pauper*), waarvan *fattigdom*, armoede. Dus in 't ſchoone vers van Tullin:

Hvor Dyder mod Dukader veies,
Hvor Fattigdom *er ſtørſte Last.*

Dat is: *Waar deugden tegen dukaten opgewogen worden, waar armoede de grootſte ondeugd is.* Onze Ouden zeiden ook *vadde* voor ſlecht. Dus b. v. de Roman van Limb., fol. 31 v°.:

Ghi ſijt
Een quaet vadde *kokijn;*

en

en dus meermaal. — Dat *kokijn* 't Franſche *coquin* is, begrijpt ieder.

Van dit *vod* is het adj. *voddig*, waarvan *vuig* een ſamentrekking is. — Van 't evengemelde *vadde* is ook *vadsch* en *vadſig*. Zie wijders *vot*.

VOEDER, als adjectief of collectief. O. § 41, 49.

VOEDSEL, O. door den uitgang op *ſel*. § 86.

VOEDSTER, V. als vrouwelijke uitgang van *voeder*, die *voedt*. § 73. Maar

VOEDSTER, van een man gezegd, van het derivative verbum *voedſteren*. M. § 28.

VOEDSTERLING, M. en V. § 71.

VOEG, M. als wortelſylbe van *voegen*. § 28.

VOEGE, V. als *voeging*, § 67; en dus: *in dier voege*. Het beteekent den ſamenhang of inrichting, en zoo de *wijze* van zijn.

VOER, M. als wortelſylbe van *voeren*. § 28. Maar

VOER hooi en dergelijke, O. als *hoeveelheid*, en dus collectief. § 49.

VOÊR (voedſel), zie *voeder*, waaruit het ſaamgetrokken is. Echter is deze contractie al zeer oud; want by Willeramus die voor zeven eeuwen leefde en ſchreef, lezen wy (zoo ik meen) reeds van *hemelsch voer* voor hemelſche ſpijze; namelijk, *himeliſca fuora*.

In 't byzonder plach men door *voêr* den haver te verſtaan, als in 't oude zeggen: *Wat van daag* hooi *is*, *is morgen* goed voêr.

VOERAADJE, (dat eigenlijk *voederaadje* zijn zou,) V. § 100.

VOERE, V. als *voering* (in 't Fransch *menée*), van *voeren*, waarvan *voerman*. § 67. *De voere drijven* is *mennen*, *regeeren*; *deze voere*, is dit *gedrag*; zich aan zijne *voere* keeren, is wederom zijn ouden *gang* gaan. Zoo zei men oudtijds voor *lichtvaardig* (als wy thands ſpreken):

van lichter voere. De Duitschers spreken dus nog van *eine anstandige aufführung*, van *sich aufführen*, enz. *Voere* is dus ook plicht, in zoo verre plicht het gedrag regelen moet. Dus de *Leekenspiegel*, III. Boek, c. xv.

Lantsheere ende elc hooghe man
Die he'en vuere *niet en can*,
Es als een tortijse die
Licht noch claerheit en gaf nie.

Dat is: *Vorsten en Edelen die zich niet als* heeren *weten te* gedragen, *zijn als een fakkel die nooit licht of glans gave.* Hooft zegt dus:

Weg met dat nutteloos geween,
Geen mannen voer. —

en van Giftelen in Terentius Eunuchus:

Phedrias voeren *en zijn maer visevasen nu*
By tghene dat dese sal voorstellen.

naamlijk Cherea. Eun. Act. II. Sc. III. — Poot noemde de Vorstelijke kroon, *Prinsessen voer*, dat is, Prinsessen *dracht.*

Ik acht niet dat een hoer
Zal pronken met mijn kroon, *alleen princessen* voer.

Ook in 't Hoogd. van ouds, is het dus bekend. Zoo Heinrich von Friberg:

Al sine für *und al sin leben*
Betrachte er.

D. i. Zijn gantsch gedrag en levensloop.

VOERING, bekleedsel, uit- of inwendig, eigenlijk *voedering*, in 't Goth. FODR (*fodr*), schede, Deensch *fodr* of *foer*, Fransch *fourreau.* — V. 't zij als *voedering* genomen, 't zij als *voerning* van 't Fransche *fournir.* § 34. Ook 't Fransche *foudral* is daarvan, en *fuerre* was in 't oude Fransch een doos of kasjen. Dus

La vièle a dou feurre *traité.*

D. i. Hy trok de vedel uit de foudraaldoos. Doch dan mag

het

het zoo wel van *voeren*, dragen, als van *voederen* zijn, daar men niet weet of hier de binnenbekleeding plaats had of niet.

VOERMAN, M. § 55. Wy voeren 't hier aan om op te merken dat men 't ook oudtijds voor *Scheepshoofd* gebruikte. Dus in den Roman *Van den dorden Edewaert*, die zekerlijk van Niclaes de Clerck (den Schrijver der *Brabantsche gesten*) is:

Een hoeftrouere was dan,
Van desen schepen een voerman;
Spoudevisch was sijn toename,
Gode en menschen onbequame.

Dat dit *onbequame* hatelijk of gehaat is, behoeft hier geene aanwijzing. *Bequaam* is aangenaam, even als *bekomelijk* by onze Grootouders.

VOET, M. van ouds her. Waartegen niet strijdt dat men *onder de voet*, en *op staande voet*, zegt, als zijnde dit *onder de voeten* en *op staande voeten*. Zie Huydecopers *Proeve*. De gemeenschap met het Griekische πούς en ons *poot* is zichtbaar. Het M. schijnt van het oude *voeten* (voor *gaan*), waarvoor men sedert met een vreemden uitgang, *voeteeren* gezegd heeft. § 28. Zie op *poot*. Hoe *voet* samenhangt met *vuil*, zie op *vuilnis*.

VOETANGEL, M. als *angel*. § 39.

VOETGESTEL, O. als *gestel*. § 32.

VOETSCHABEL, als *schabel*. V. § 39.

VOETSTEL of VOETSTAL, M. van *stellen*, naar het uitheemsche *piedestal* gebootst, schoon in 't Latijn *pedestallum* en O. § 28, 39. Men gebruikte echter ook *voetstel* wel O. als saamgetrokken uit *voetgestel*, § 87; doch eigenlijk zou er een fijn onderscheid van beteekenis in zijn. — Zie ook *stal*.

VOETVAL, als *val*, M. § 39.

VOGEL, M. door den vorm. § 28. 't Engelsche *fowl* is 't zelfde woord en hangt samen met het Lat. *volare*.

VOGUE. Fransch woord, overeenstemmende met ons *zwang* voor dracht, als in 't *en vogue*, in zwang; anders ook *en train*, dat even als *vogue* een doorgaande voortgang beteekent. V. § 100.

VOIAADJE of VOYAGIE by onze Voorvaders zeer in gebruik en V., als de uitgang meêbrengt. § 100. 't Is 't Fr. *voyage* uit het Ital°. *viaggio*, augmentatief van 't Lat. *via* als *reis*, en dus ons reistocht, en dus in die twee beide talen M.

VOILE. Fransch woord uit het Lat. *velum*, Ital. *velo*, en voor ons sluier gebruikt. Uit dit Fransche *voile* is ons oude *falie* en nog ouder *wijle* gemaakt, welk een en ander mede voor sluier aangenomen was. *Lange wijlen* was dus een rouwsluier; *falie* allerlei hoofd- en schouderbedekſel, en in mijnen tijd nog voor een regenkleed als men 't ook noemde, gebruiklijk. 't Woord is V. § 100.

VOITURE. (Rijtuig in 't algemeen.) Fr. woord, van *voye*, 't Lat. *via* en ons *weg*, even als 't Eng. *way*. V. door den uitgang. § 100.

VOLEN, zie *veulen*. Doch misschien zou het ook verwant kunnen zijn met *volare*. — In allen geval O. om dat men er *paard* onder verstaat, gelijk men ook een *veulenpaard* zegt. § 57.

VOLIÈRE. 't *Avearium* der Romeinen, by ons een vogelvlucht. V. naar het Fransche onverstand in hun taal. By ons desgelijks als uit het Fr. overgenomen, en als *vogelvlucht*. § 100, 57.

VOLK, O. § 51. Eigenlijk *gevolg*, en dus, 't Fransche *suite*. — 't Latijnsche *volgus* hiervan, en niet *populus* beteekenende 't geen by onze Ouden *diet* was.

VOLKAAN, brandende berg en dus M. § 57.

VOLMACHT, V. als *macht*. § 39.

VOLMOLEN, d. i. stampmolen, niet van *vol*, maar van 't oude *folen*, waarvan 't Fransche *fouler*, en 't geen by ons

ons alle drukken en ſtampen, maar in den omgang met meisjens dat beteekende, wat men by ons *knuffelen* plach te noemen. Men zie de Aanhal. uit Cats in mijne Aanteek. op Huygens, bladz. 143. — De *Volder* is dus niet *vuller* (die vol maakt), maar *ſtamper*, vertreder. — Het Gr. noemt dit κνάπτειν, dat in 't Latijn *vellicare* van *vellere* is, en van dit *vellere* is *vulſo* en even zoo 't nomen *fullo*. Ook hangt ons Neêrd. woord daarmeê te ſamen. Ons *folen* is ook *vellere*, 't zelfde met *kwellen*, dat *ge-wellen* is, waarmeê ook *geweld* ſamenhangt. Men noemde dit *vollen* ook voorheen *walken*, dat desgelijks *treden* beteekent, en 't Engelſche *to walk* is (aldaar, wandelen,) en den Volder een *walker*. — Het woord volgt noodwendig het geſlacht van *molen*. § 39.

VOLOP, adverbium, en dus, als naamwoord gebruikt wordend, O. § 48.

VOLTE (volheid), V. § 95.

VOLTE, Fransch, of VOLTE, Italiaansch. Wending, keer. V. § 100.

VOLUME. Fr. maar 't Lat. *volumen*, boekdeel of eigenlijker boekrol. Ook wel in 't algemeen voor omvang van grootte gebruikt. O. als 't Latijnſche. § 100.

VOLUTE. De krul in het Ionisch Kapiteel. V. als in Lat. en Ital. § 100.

VOMITIEF. Fransch uit het Lat. *vomitivum*, adjectief, waaronder men *remedium* (*middel*) verſtaat, en dus O. § 57, 41, 100.

VOND, V. als præteritum van *vinden*. § 36. Niet M. gebruikt dan uit verwarring van het werkwoord *vinden* met *vonden* of *vanden*. § 36, 28.

VONDEL, of VONDER, M. door den uitgang. § 28. — Hooft, van Y en Amſtel ſprekende, zegt:

Uw dubbel nat door deze nood
Ver-ijst, wordt ſtijf als ſteenen vonder.

D. i.

D. i. *wordt tot* ijs, *en ſtijf als een* ſteenen brug. — Dit *verijzen* is hier by Hooft als elders *verzonnen* voor *tot zon worden.* Als op eene andere plaats in de Zangen:

Twee ſtarren —
Die zal ik op het ſpade (d. i. 's avonds)
Meer dan een morgenſtond
In blinkenden gewade
Zien glinſtren als verzont.

En zoo ook *verkolen* voor tot *kolen* worden:

Mijn hart is overal verkoolt
Door 't vlammen-zwelgen.

Wil men het *vonder* van Hooft uitgebreid zien, men leze den Intocht der Franſchen, in mijne *Vaderlandſche Oranjezucht*, waaruit ik deze Coupletten hier afſchrijve:

De Winter voert van uit de nacht van 't Noorden
Zijn legermacht by die der Gaulers aan;
Zijn heirſpits effent in deze oorden
De nooit begangbre Waterbaan.
Vergeefs, vergeefs, tot bolwerk onzer palen
De golven uit haar kil verdagvaard om u heen!
Ach! om den vijand in te halen
Verharden *zy tot* marmerſteen.
En Rhijn en Maas, met ingetrapte lenden,
Ontfangen 't harde juk geduldig op den rug,
En vormen voor de legerbenden
Een onvernielbre waterbrug.

VONDELING, M. en V. § 71.

VONK, van *anke*, flag, dat met het A—S. ȝan (*tan*) verwant is, zoo het echter niet, met *vuur*, van de bloote blazing is; 't een en ander zou afgeleid kunnen worden van 't Goth. FXN (*fon*), gelijk Wachter aanmerkt, en *vonk* dus eigenlijk *vonnig* zou zijn, en in daad en wezen een adjectief. In allen gevalle V. § 33. Doch *de vonk in den neus hebben* is ons *vonk* niet, maar 't Engelſche

ſche *funk*, dat is *ſtank*, en 't zelfde als *de ſnof in den neus hebben*, gelijk ons Gemeen zegt. — Dat Engelſche *funk*, is van 't Latijnſche *fumus* en *fimus*, en 't *vonkelen* dus een volk dat uit den mesthoop opgekomen is, volſtrekt waardig, maar niemand wien eer in het bloed zit, of die rechtſchapen Hollander is. Weg met zulke verbasteraars!

Het *roodvonk* echter, als ziekte, is O. zekerlijk als wordende 't woord collectivè genomen. § 49. *Vonk* beteekent in dit woord de roode vlek, in die ziekte verſpreid.

VONNIS is *vondenisſe*, en dus door de vorming V. § 74. Maar het gebruik maakte het beſtendig O. en onze Bijbelvertalers teekenen 't als zoodanig op, by wege van uitzondering. Zie Hinlopens Geſch. der Bijbelvertaling, bladz. 103. V. § 74. Men zei ook van ouds beſtendig *het vonnisſe vinden*, voor *wijzen*. Duidelijk onderſcheidt de Saxenſpiegel, XIII, 24, in alle *dingſtat* (geding) de rechters in *vragher*, dat is, *die dat oerdel vraghet*, en *vijnder* of *wijſer*, dat is, *die dat recht vynt ende weet*. — Onze Poot, *vonnis* voor *bepaling* nemende, gebruikt *vinden* daarom voor bepalen of beſtemmen:

Op achten was de komst gevonden.

VONT, VONTE, van den oudſten tijd af altijd V. — 't Is het Latijnſche *fons*, in 't Italiaansch *fonte*, dat ook V. is, en hiernaar richt het zich. § 100.

VOOGD, M. § 55. Het woord is van *voegen*, als *toegevoegde* aan den gene die in rechte niet beſtaan mag. — Het Vrouwelijke is *voogdes*.

VOOGDY, V. § 69.

VOOR, zie *vore*.

VOORBAAT, als *baat*. § 39.

VOORBEELD, als *beeld*. O. § 39.

VOORBURG, als *burg*. § 39.

VOORDACHT, als *dacht*, præteritum van *denken*. V. § 39, 36.

VOOR-

VOORDEEL, als *deel*, O. § 39.

VOORDEWIND. Eene adverbiale of absolute phrasis, die derhalve geen geslacht heeft, of Onzijdig zou zijn, als het *te vroeg*, het *te laat*, het *vol op*, enz. Doch Dichterlijk maakt men daar een nomen substantivum van, en zegt, b. v.:

Een zachte voordewind *blies 't zwellend zeiltjen op.*

In dit geval is het M. als een compositum van *wind.* § 39. Eigenlijk zou men beter *voordenwind* zeggen. — Men verkleint het ook en zegt dan *het voordewindtjen.*

VOORDRACHT. V. § 39, 36.

VOORHANG, M. als *hang*, wortelsylbe van het werkwoord *hangen.* § 39, 28.

VOORHANGSEL, O. gelijk ook *behangsel*, en al dergelijke, om den uitgang. § 86.

VOORHOEDE, V. als *hoede.* § 39.

VOORHOF, M. en O. als *hof.* § 39.

VOORHOOFD, O. als *hoofd.* § 39.

VOORNEMEN, O. als infinitivus. § 42, 43.

VOORNEUS, verbasterd van *voornotse*, *voornochse*, of, op zijn Hoogduitsch, *voornuzze*, welk *notse*, *nochse*, of *nuzze*, in 't Fransch *noix*, de *glandula thymus* (nu de *zwezerik* by ons) is. Waarom het woord een *kalfs voorschouder* beteekent. V. als dit *notse*, § 39, 80; en 't welk vervrouwlijkt uit *not* of *knot* (knoop, of wel, klomp,) is. Gelijk men de *klieren* oudtijds in 't algemeen ook *knopen* noemde; en zoo ook is dit Fransche *noix*, van 't Latijnsche *nodus.*

VOORRAAD, M. als *raad.* § 39. En even zoo

VOORREDE, V. als *rede.*

VOORSCHOOT. Fr. *tablier*, by ons ook *boezelaar*, van *boezelen*, vuil werk doen. O. als ware 't niet van *schoot*, maar *schot*, of wel, voorschootdoek.

VOORSCHOT. O. als *voorschot* of *voorgeschot*, van *schieten.*

ten. Doch ook V. als *voorſchieting* van geld. — Even zoo is het met *uit-* en *opſchot*, in den zelfden zin gebruikt. Zie *ſchoot* en *ſchot.*

VOORSCHRIFT, O. als *ſchrift.*

VOORSLAG, M. als *ſlag.*

VOORSMAAK, M. als *ſmaak.*

VOORSPEL, O. als *ſpel.*

VOORSPOED, M. als *ſpoed.*

VOORSPOOK, O. als *ſpook.*

VOORSPRAAK, V. als *ſpraak;* doch voor *Advokaat*, door de toepasſing M. § 55.

VOORSTEL, M. doch gebruiklijker O. als *voorgeſtel.* § 39. Zie *voetſtel.*

VOORSTEVEN, even zoo V. als *ſteven.* § 39. Zie *ſteven.*

VOORTOCHT, als *tocht.* § 39. Zie *tocht.*

VOORVAL, M. als *val;* en O. als *voorgeval*, en dus gebruikelijkst. Zie *voetſtel* en *voorſtel.* § 28, 87.

VOORWAARDE, V. 't is *voor-bewaring*, (reſervatio.) § 39. Zie *waarde.*

VOORZAAT, M. of beider geſlachten. § 55.

VORE of VOOR. 't Is *voere*, dat is, *gang* of *ſtreek*, furca, of (als de Latijnen ook zeiden) *porca*, het geen echter by hen den ſtreek aarde tusſchen twee voren beteekende; niet de groeve van 't ploegijzer zelve. V. Zie *voere.*

VOREN, visch, als zoodanig M. § 57.

VORK voor *gaffel*, als 't Latijnſche *furca* of 't Franſche *fourche*, V. § 100. Of wel, als *vorig*, in den zin van met eene voor (of *vore*) *geſpleten.* En dit beteekent ook het Ooſterſche فرك (*ferk*), 't geen het zelfde woord is; naamlijk, *geſpleten.* § 33.

VORM, V. als *forma;* M. als wortelſylbe van *vormen.* § 100, 28. 't Engelſche *frame* is er een letterverzetting van. — Eigenlijk ſchijnt het woord ook niet anders dan

een

een omtrekteekening te kennen te geven, en van *voeren* te moeten zijn, 't geen met *trekken* overéénstemt, als eigenlijk *voering* van een trek of streek ter uitbeelding eens voorwerps. *Forma* wordt gewoonlijk van *for*, als πῦρ, *vuur*, afgeleid, zoo als *fornix*, ons *fornuis*.

VORMSEL, O. § 36.

VORSCH, adjectief. Zie *kikvorsch*. De naam is van 't geluid dezer dieren, dat men *worken* heet.

VORST (vriezing), eigenlijk *vorste*, V. door den uitgang in *te*. § 95. — 't Woord is eigenlijk *vrost*, oud præteritum van *vriezen*, *vroos*, *gevrozen*. Ons præteritum *vroor* is van 't oude *vrieren*, by de Duitschers bewaard, dialektverschil even als *keur* en *keus*, *verloos* en *verloor*, enz. — Of dit *vriezen* saamgetrokken zij uit *ver-ijzen*, als Kiliaan stelt, laat ik daar, schoon het dan als verbum nominale niet *vroos*, *gevrozen*, maar *vriesde*, *gevriesd* hebben moest. Zeker is het, dat het met *frisch*, met het Fransch *frisson* en *frissonner* (oudtijds *fresmollir*), *frimât*, *fraiche* of *frèche*, 't Ital. *freddo*, en 't Lat. *frigidus*, *frigere*, *fremere*, enz. samenhangt. Even zoo met ons *ri-elen* (nu *rillen*, 't Lat. *fremere*). Aan den anderen kant, gelijk *frigidus* eene Eölische adspiratie van *rigidus* toont, kan *vriezen* ook beschouwd worden als *ver-riezen* in den zin van stijf worden. — Dit alles verdiende nader uitwerking, doch het is hier de plaats niet. — Zeker, *rij*, *richel*, *recht* heeft een denkbeeld van *stijf* in zich, en eindelijk, wel doorgewroet, zal alles neêrkomen op het onuitputbare thema *re*, *re-en*, ῥέειν.

VORST, princeps, M. door de toepassing. § 55. Het Vrouwelijke is *Vorstin*. — Dat *vorst* eigenlijk *eerste* is, gelijk *princeps*, *primus*, toont de eenzelvigheid van *eer* (prius), en *voor* (ante), by ons.

VORST of VORSTE (eigenlijk *vortse*), top van een huis, V. § 80. Dit woord is niet anders dan *vorche* (nu *vork*), op

op zijn Fransch uitgesproken, even als *rots* of *rotse*, *roche* van *roc* is. Zoo als het Fransch ook oudtijds *forche* zoo wel als *fourche* zei, het een uit het Italiaansche *forca*, het ander uit het Latijnsche *furca* verbasterd, waarvoor 't Spaansch idiomaticè *horca* zegt. Zie *gevel*. 't Woord wordt ook wel oneigen, en by een verkorting als met meer composita plaats heeft, voor *vorst-tichel* gebruikt, dat is, voor den *hollen tichel*, waarmeê men de vorst van 't gebouw overdekt (*imbrex*). Doch dit komt hier in geen aanmerking, en verandert het geslacht niet.

VORSTE, uitstel, præteritum van *voren*, *verren*, verschuiven, en dus eigenlijk *voorste* of (gelijk men plach te spreken) *veurste*. V. § 86.

VORSTENDOM, O. Zie § 91.

VOS (dier), twijfelbaar, of van beide geslachten: want schoon men *wolvin* zegt, *vosfin* zegt men niet, dan in persoonsverbeelding by nabootsing, gelijk in *Reintjen de Vos*. Ik houde 't dus met het V. en zoo gebruikt het Cats in de fabel van *de vos* en *den raaf*. Zie b. v. Het Sp. heidinnetjen.

VOT in *Hondsvot*, 't geen wy uit algemeen misverstand *hondsvod* schrijven, schoon die twee woorden wel te onderscheiden zijn, is de mannelijke *roede*, en, by vernoeming, *kind* of *welp*. M. als wortelsylbe van het oude werkwoord *foten*, waarvan 't oud Fransch *fouter* heeft. Het Hongaarsche *fiu* en Samojeedsche *pu*, voor zoon, zoo wel als 't Latijnsche *filius*, *foetus*, *foetura*, en 't Gr. φύω (*fuo*) heeft ook geen anderen grond, en dit Th. *fu* drukt de uitblazing des adems (van 't leven) uit. Het gemelde scheldwoord is dus *hondsjong*. Het A—S. ꝑoþ (*foth*) wordt ook voor de vrouwelijke *vulva* en *uterus* gebruikt. Het Runisch heeft ook *fud* voor de *matrix*. En het Deensch heeft *fødde* voor *telen* of *baren*, *fødsel* voor *geboorte*, enz. — 't Fransche *foutre* en *foutu* is bekend,

en behoort met hun eeuwig *cul* tot de *gentilesses* van die zoo beschaafde taal en Natie, voor wie 't heiligste in de natuur een spel en spot is geworden. Jan Vos verstond het wel in zijn puntrijm:

Ik ben een hondsvot zoo gy zeght, maer 't is gezocht,
Ik zou een hondsvot *zijn, zoo 'k u had voordgebrocht.*

Sommigen echter hebben gemeend, dat *hondsvot* eigenlijk *hondsvoogd* zou zijn. — Hoe *voeden* met dezen wortel, en *nutrire* met *uterus* samenhangt, aan te toonen, zou hier te wijdloopig zijn.

VOUW, V. als *vo-e*, dat is *voege*. M. als wortelsylbe van *vouwen*. § 67, 28. Zie *voege*. — *Vouwen* is plooien.

VOYE, by onze Voorouders een gang of gallery, omgaande om een gebouw, is het Fransche *voie*, weg, uit het Lat. *via*. Vooral werd het voor een bovengang van een kerk of burcht onder het dak genomen. Kiliaan verklaart het woord kwalijk. — V. als 't Fransch. § 100.

VRAAG of VRAGE, M. als wortelsylbe. § 28. V. als *vraging*, van *vragen*, van 't zelfde *ragen*, als ware 't *reiken* naar een andwoord, in welk geslacht het ook alleen gebruiklijk is. § 67. Zie *rank*. Vergelijk de volkomener verklaring van 't woord in het III. Deel mijner *Taal- en Dichtk. Verscheidenh.* Dat dit *ragen* ook instemt met het Hebr. רגע, *begeeren*, toont zich-zelf.

VRAAGBAAK. M. als *baak*. § 39.

VRAAT, V. als præteritum van *vreten*, dat is, *ver-eten*. Maar M. door toepassing. § 36, 55.

VRACHT, V. als præteritum van *vragen*, zoo voor *percontari*, als *overbrengen*. § 36. Het Thema is *ragen*, *verragen*. Zie op *vraag*.

VREDE, V. als *ver-ede*, verbond. Maar van ouds ook M. gelijk men ook het niet saamgestelde *ede* ('t simplex) nam, dat wy thands overig hebben, veranderd in *eed*. Zie *eed*. — Huydecoper berispte in van Harens Frizo *de*

vre-

vrede in casu obliquo, en schreef er by: „Eigenlijk *den vrede.*" Hy volgde hierin het toenmalig aangenomen gebruik, doch had ongelijk. — Dat men *des Vredes* zegt, strijdt hier niet meê.

VREEMTE, van *vreemd*, saamgetrokken uit *verheemd*, dat is, *ontland*, *onthuislijkt*, of *uitlandig;* V. door den uitgang *te.* § 95.

VREES, VREEZE, en wellicht eigenlijk vervrouwelijkt van *vaar.* V. als de uitgang meêbrengt; doch M. als wortelsylbe van *vreezen*, met de *ee.* § 80, 28. Het woord is *ver-eizen*, van *eizen*, dat wy nu met zijne derivaat *eizelijk*, *ijzen* en *ijsselijk* schrijven. Kwalijk, gelijk Huydecoper in zijne *Proeve* opmerkt. Men zie den oorsprong op het artykel *eizenkruid.*

De constructie van 't werkwoord *vreezen* met den te rug zienden dativus is thands verouderd, als: *Ik vrees my van* (of *van wege*) *de besmetting.* [metuo mihi a contagione.]

VREK (dat is, *wrek*, gelijk Jan Vos nog schreef), M. als wortelsylbe van *wrekken*, arbeiden, zwoegen; en even zoo door toepassing. § 28, 55. Het koomt overéén met het Gothische FRIKS of FRIHS (*friks* of *frihs*), begeerig, van FRIGRN (*frijon*), dat anders *liefhebben* beteekent. Cats schrijft ook *wrecker.*

VREUGDE is *ver-heug-ede* of *verhogede*, van het Thema *ho.* V. 't Zij als adjectief, 't zij als uitgang in *hede.* § 33, 72. Uit dit *ho*, waarvan men ook zeide *in hoge zijn* voor ons *verheugd zijn*, is met *ver*, als voorzetsel ook *vrome* (*vro-inge*) samengetrokken, en zoo ook *vrouwe*, als de *vreugde* des mans. Zie Aanteek. *u.* En dus zei men oudtijds ook *vervrouwen* voor verblijden. B. v.:

Die coninghinne was des VRO;
En als dat woert also utequam,
Des vervrouwede *sich wijf ende man,*
Dat hem gheboren was een jonchere;

en zoo veelvuldige malen. Ook kort daarop *quam die Keiser veel* vrolike. — (Een ander afschrift heeft *irvrovide sich.*) Het is *verhoën* in samentrekking.

Ons tegenwoordig adjectief *vroom*, by de Ouden ook *vruig*, is eigenlijk *vroem* van *vroe*, en beteekent dus eigenlijk *wakker*, gelijk men ook nog *een wakker* voor een *dapper* zoo wel als voor een *doorzichtig* man zegt. 't Is iemand die *vroeg op* is, niet slaapt of dut, maar *by de hand is.*

VRIEND, saamgetrokken van *vriend*, van *vri-en.* Goth. FRIGAN (*frigon*). Zie § 34. M. door toepassing. § 55. Het vervrouwelijkte is *vriendin.*

VRIENDSCHAP, V. § 72.

VRIEZE, V. voor *vriezing.* § 67.

VRIJAADJE, V. § 100. Vergelijk *vrijdom.*

VRIJBURG, als *burg.* § 39.

VRIJDOM, M. Zie *dom.* § 91. — *Vrij* is oorspronklijk een samentrekking van *ver-rij*, en *rij* is het zelfde als *ring* het geen eigenlijk *ri-ing* (rij-ing) is. Het is dus ook oorspronklijk in beteekenis *veilig.* — En zoo is *vrijen* ('t oude FRIGAN, *frigon*), oudtijds in 't algemeen *beminnen* beteekenende, in zijne eigene en eerste beteekenis *omvatten*, *omhelzen.* — Dat van dit *ver-rijen*, *vrijven*, en van dit *rijen*, *rijven* is, behoeft naauwlijks aanwijzing. *Vrijen* heeft in zijn voorleden tijd *vreed* en *gevreden.* Hierdoor is somtijds verwarring met het woord *vrede* (*pax*) ontstaan. Zoo plachten de Duitschers ook een plaats ter beschutting ingesloten (by ons een vrijheid) eine *Befriedigung* te noemen.

Vrijdom is *vrijheid* in opzichte tot zekere bepaalde verplichtingen, als b. v. van *tollen*, *afgaven* enz. doch niet in 't algemeen.

VROEDSCHAP, V. § 72. De samenhang van *vroed* (het Goth. FRODA, *froda*), wijs, met *vroom*, is in

't

't oog loopend. Men vergelijke het aangemerkte op *vreugde*. Hieruit is te verſtaan eene oude Keur van (zoo ik 't wel heb) de ſtad Edam, bevelende tot de Vroedſchap te kiezen *van de* VROLIJKSTE *knapen der ſtede*. Men noemde deze Vroedſchap ook *de wijsheid der ſtede*; zoo zei men oudtijds in Luik *le ſens du Païs*.

VROME (baat), V. als zijnde eigenlijk *vro-inge*, of als adjectief. § 33, 67. Zie *vreugde*.

VROON (Heer). Verouderd woord, waarvan wy nog overig hebben *Vroonbode*, dat is 's Heerenbode, *Vroonakker*, 't geen de onverbasterde naam der ſtad Franeker is, *Vroondienst*, en in de Roomſche Kerk 't nog in Duitschland gebruiklijke *Vroonlichaamsfeest*, dat feest van *'s Heeren lichaam* is. M. § 55. Ook het Dorp *Vronen*, waarvan de domheid een groote Koopſtad, *Verona* naar 't Italiaanſche Verona genaamd, heeft willen maken, is hiervan geheeten *Vronendorp* (d. i. *'s Heerendorp*) of *land*.

VROONTE, gemeen ſtuk gronds (fundus publicus). V. door de vorming. § 95. — Het oude woord *vrunt* of *vrunte* voor *carcer publicus*, is dit zelfde woord. — Eigenlijk en innig beteekent het woord *heerlijk goed* of *heerlijk recht*. Zie § 33. De oude Gevangenisſen waren Heerenhuizen, d. i. ſteenhuizen, burchten.

VROUW. Dat dit woord V. is behoeft zekerlijk geene byzondere melding: beide vorming en toepasſing brengen dit meê. (§ 55 en Aanteek. *u*.) Doch het zal niet onnut zijn, de tweederlei beteekenis des woords, dat *vroë* is (Aanteek. *u*, bl. 196), te doen opmerken. Het woord is van *hoge*, en daarin ligt reeds deze tweederhande zin en opvatting. *In hoge* zijn, zeiden onze Ouden, en van dit *hoge* is *verheugen* en *vreugde*, d. i. *verhogen* en *verhogede*, en in dezen zin is de *vrouw* met recht als des levens vreugde genoemd, en het woord een benaming van tederheid. — Maar het zelfde *hoge* drukt verheffing, ver-

hevenheid, hoogheid uit, en zoo is dat zelfde *vroē*, *verhoge*, *hoogheid*, en dus *vrouw* eene uitdrukking van waardigheid, en die eerbied inboezemt. — Grieksch en Latijn kennen geen zoodanig woord. Het θήλεια drukt slechts ééne der beteekenissen uit, en γυνὴ en *femina* is ons *wijf*; ook hadden zy geenerlei denkbeeld van de waardigheid der schoone kunne, die niet dan in ons Noorden erkend bleef, tot het Godloos zedenbederf van Griek en Romein zich ook derwaart overplantte en alles verpestte.

VROUWENTIMMER, O. als *getimmerte;* en ook als het voor de *vrouwen* collectivè genomen wordt. § 49.

VROUWMENSCH, O. als *scheldnaam*. Zie *mensch*.

VROUWSPERSOON, even zoo O. by verachting. Zie *mensch*. Anders V. § 39.

VRUCHT, V. als præteritum van *vro-en*, baten. § 36.

VRUCHT (vrees), M. als wortelsylbe van *vruchten*, contractè van *ver-ruchten*, frequentativum van *roeken*, zorgen; en ook V. als præteritum van *verroeken*, en zoo eigenlijk *verrocht*, saamgetrokken tot *vrocht* of *vrucht*, en dus beter. § 28 en 36. — Men zei ook oudtijds *ontvruchten* voor *bevreesd worden*.

VRUNT of VRUND schreef men by onze Hooge Regering nog in mijn tijd, voor *vriend*, als plechtiger, by wijze van titel, aan een aanzienlijk amptenaar.

VRUNTE. Zie *vroonte*.

VUILIK, eigenlijk 't adjectief *vuilig* voor *boos;* door gebruik en toepassing, M. § 55, 57.

VUILNIS, V. § 94. *Vuilnis* en *vuilenis* van 't werkwoord *vuilen*, en dit is *vollen*, waarvan een *Volder* (*fullo*). 't Fransch zegt *fouler*. — Dit werkwoord is trappen, vertreden, en hangt te samen met *voet*, en ook met *vouwen*. Zie *vouw*. — Het adjectief *vuns* en *vunzig* is hier desgelijks toe te brengen, zoo wel als tot de interjectie *foef*. — Collectivè genomen, is 't ook O.

VUIST,

VUIST, V. 't Is *vouwst*, vouwing van de hand, in 't Hoogduitsch *faust*. § 99, 36. *In der vuiste* schreef Hooft nog, maar sedert heeft de algemeene blindheid en 't onverstand in den grond der geslachten dit woord M. doen achten, naar de Hoogduitsche stroefheid en plompheid. — Clauberg leidt zijn *faust* kwalijk van *fassen* (vatten) af.

VULTE of VOLTE (volheid), V. § 95.

VUUR, (eigenlijk VUËR, d. i. blazer,) als *hoofd-stof*, O. § 48. in 't Hebreeuwsch אור (*ur*), in 't Grieksch πῦρ, in 't A—S. ϝϋϱ (*fire*), in 't Sanscrit *or* en *vur*. Zie *vier*.

VUURBAAK, als *baak*. § 39.

VUURBRAND, dat is *brandhout*. M. § 39.

VUURSLAG, M. Maar O. als men er *tuig* onder verstaat. § 39, 57. Zie *vierslag*.

W.

WAAG (libra, bilanx, en ook evenwicht,) V. als præteritum van *ik wege*, in præterito *wage* of *woge*. § 36. Doch *in* DEN *wage hangen* is beter dan *in* DE *wage*, om dat het dan de wortelsylbe van *wagen* is, dewijl de spreekwijze het *waggelen*, en *in gevaar zijn* beteekent. § 28.

WAAGHALS (die zijn hals waagt), M. gelijk alle die woorden, in wier samenstelling het werkwoord het naamwoord voorafgaat, en dus geheel anders dan, by voorbeeld, in *blaaskaak*, waarin de KAAK verstaan wordt te *blazen*; in *waagstuk*, waarin men het *stuk* als *gewaagd* voorstelt; of *schraapzak*, waarin men den ZAK als ter *inschraping* bestemd zijnde, aanmerkt. — M. derhalve, als zijnde 't de wortelsylbe van *wagen*, die het wezen des woords maakt. § 28. En even zoo een *stadood*, een *stijpschaar en mes*,

een *kwistgoed*, een *schraapgeld*, een *spilpenning*, *beschikal*, *bedil-al*, *schreeuwlelijk*, *wargaren*, *schijnschoon*, *deugniet*, *durfniet*, *slokop*, enz. Van dit *wagen* is het Oud-Duitsche *verwegenheid*, dat eigenlijk *verwagenheid* zijn moest, by de Duitschers met de *ä* gespeld.

WAAGSCHAAL, V. Zoo voor *weegschaal*, als voor *gevaar*. § 39. Zie *schaal*.

WAAGSTUK, O. als *stuk*. § 39. Zie *waaghals*.

WAAIE, heupgeleding. Zie *wade*.

WAAIER (in alle toepassing), M. als werker van *waaien*. § 28.

WAAK, M. als wortelwoord. Maar als *wa-ig*, en dus adjectief, *in beweging* beteekenende. V. § 28, 57.

WAAL, rivier, M. als 't Latijnsche *Vahalis*, V. als men er *rivier* onder verstaat. § 100, 57. Doch in het eerste geslacht gebruiklijkst. — Vergel. *walrus*.

WAAL, Ligplaats voor schepen (als in Amsterdam), dat is, *bocht*, *inham*. M. als wortelsylbe van *walen*, draaien. § 28. Anders beteekent *waal* ook wel *wieling*.

WAAN, M. als wortelsylbe van *wanen*, § 28. In 't V. gebruikt door Hooft, en dus wellicht ter zake van den uitgang, als ware 't van *wa-en*, maar zonder kennelijken grond voor die afstamming. § 99. Daar het woord echter by onze Ouden voor *begrip* in het algemeen, en zelfs voor *verstand*, gebruikt wordt, mag het van *va-en*, vatten, bevatting zijn, en dus als uit *va-ing* saamgetrokken, in den grond wel V. zijn, en Hooft gelijk hebben. Zie mijne T. en D. Verscheid. IV. Deel, bladz. 142. Tegenwoordig beteekent het integendeel valsche inbeelding en meening, en inzonderheid mede hoogmoed, en daarvan ons woord van *verwaandheid*, die men ook *inbeelding* (doch in een kwaden zin) noemt. Doch oudtijds nam men *verwaandheid* in een goeden zin, en wel voor *verrukking*. Dus in een Geschrift van Maerlant, of immers

van

van zijn tijd: *Ay dit es die hoechste salicheit, volle ioyen, alle welden eñ ontseggelike grote* Nweentheit, *eñ dits dat euwelike leuen d'wi alle na haken.* Later werd *verweentheid* ook voor dartelheid genomen. De grond der beteekenis zit in het vluchtig bewegende van de *w.* — Hiervan ook *dwaën* voor wegvegen, en 't *wanen* van de maan, voor verbleeken, verduisteren, ook *verdwijnen*, en wellicht is *duister* niets anders dan *dwister*, van *wisschen*, dat wegwasschen is. — *Ver-waandheid* is dus ook *ijdelheid*, en dit is *wind*, en men mag ze *verwaaiendheid* noemen. — Ook de ebbe noemde men het *wanen* der zee, als *sinken.*

WAAR, eigenlijk *ware* (merx), V. § 67. 't Saxische *weer*, bezitting, goed of eigendom van allerlei soort. Het behoorde M. te zijn, als wortelsylbe van *waren*, *bewaren*, in 't Fransch *guarder;* ware 't niet, dat men 't niet als *bruikgoed* van den Verkooper, maar *bewaargoed* aanmerkte, en dus, als *waring* (gelijk Hooft waarschijnlijk deed,) gebruikte. Immers het * van Kluit, by dit woord in Hoogstratens Naamlijst gesteld, zou wel eenig twijfelen schijnen aan te duiden, of Hooft wel gelijk hebbe. De *waren* maken de bewaarplaats, het *magazijn;* en het verband van beteekenis tusschen beide is niet twijfelachtig. Ja, misschien is *waar* of *ware*, als *waring* aan te merken. Zie echter op *wareld.*

WAARBORG, M. als *borg.* § 39.

WAARD, als *huismeester*, en thands ook als *herberghouder.* M. § 55. Zie van het woord, Aanteek. *u.* Het kon echter, als Horn Tooke meent, van *waren* (bewaren) zijn, gelijk het Engelsche *Ward* en *Warden.*

WAARD, in beteekenis van *oord*, M. § 57. Waarschijnlijk echter uit het Hoogduitsche *werder.* M. § 100. Zie Aanteek. *eeee.*

WAARDE (*valor*), prijs waar iets op geschat wordt, zeker van *waar* (*verus*), 't geen het *wezen* beteekent en

uitdrukt, en dus V. als *waarhede*. § 72, en 33. Ook Aanteek. *ccc*. Men verwart dit *waarde* thands met *waardigheid* (dignitas). Immers dus moet ik 't wel opvatten in het zoo gedurig reutelen in verzen en proza dat men thands doet van *de waarde van den mensch*. Zekerlijk toch meent men *waardigheid*, gelijk Fernan Perez de Oliva omtrent de helft der zestiende Eeuw een Dialogo *de la dignitad del hombre* schreef. — Het onderscheid is tastbaar. De waarde van een Tooneelspeler was by de Romeinen zeer groot; ook van een gemeene slavin van het slechtste soort, *quæ quæstum opimum domino afferebat*, en overtrof die van Plato zeer verre: maar *waardigheids* hadden zy zeker, niets. Doch wat weet men ook van *waardigheid* by een volk en eeuw, waar alles naar geld gewaardeerd wordt!

WAARDE (plaats), verouderd woord, waarvan men ook vindt *de middelwaarde*, dat is, *het midden van iets*. Het is het oude *oorde*, dat V. was. § 57. Zie *oord*.

WAARDE, in *voorwaarde*, is *voor-bewaring*, en dus *waarede*. V. § 72.

WAARDE was oudtijds ook *wacht*: en hiervan is *zich wachten* en *zich bewaren van iets*, het zelfde. — Dus de *Leekenspiegel*, I. Boek, c. xiij:

(*Doe*) *stond daer Josep* OP DIE waerde.

Dat is: *op de wacht*.

WAARDY, V. uit *waardig* ontstaan. Zie § 69.

WAARDSCHAP (gastmaal by onze Voorouders). Ook *werschap* geschreven. V. § 72. Dus, by voorbeeld, in den *Spieg. der sond.* in den parabel van 't Euangelie:

Dwincse datse comen hier,
Op dat mijn werschap worde v'uollet.

De Hoogduitschers gebruikten hun *Wirthschaft* ook wel in dezen zin. Verg. Marcus Euangelie, VI, 39, by onze Overzetters, waar het aan 't Gr. συμποσιον beandwoordt.

WAAR-

WAAROM, als *ſtoffelijk* gebruikt, O. § 48. En even zoo 't *daarom*, 't *weêrom*, enz. Kwalijk neemt Vondel 't M. in zijn *Lucifer*.

WAART, of WEERT (mannetjen van den eendvogel), by Cats ook *wartel*, en *wertel*. (Van *wae-en*, *wa-e-ren*, om zijn gevoel en vlerkgeklepper). M. om de kunne, en als *vogel*. § 57. In Twente zegt men *waak*, dat is *waig*, van het zelfde thema.

WAAS, of WAZE, V. § 80. Maar men heeft het in alle drie de geſlachten genomen. M. als wortelſylbe van *wazen*; § 28, en O. voornamelijk dan, wanneer men van de *waas* op ſommige boomvruchten ſpreekt; als *gewaas*, of wel, als een ſoort van *ſtoffelijkheid*. § 51, 48. — De oorſprong des woords is in de uitademing. Zie ook § 84.

WAASSEM, M. om den uitgang, en ook als wortel van *waasſemen*. § 84, 28. Die echter *waasſem* in 't V. nam, zou zijn grond in § 85. vinden.

WACH, bloote interjectie, het zij 't Latijnſche *vah*, het zij dialektverſchil van ons *woch*, dat *wech* (apage) is. Dus ook in *hach noch wach*. Zie *hach*. O. § 48, als wordende ſtoffelijk gebruikt, ſchoon het op zich-zelf altijd een præteritum is. § 36.

WACHT, V. in alle beteekenis, zoo wel als afgeleid van *wa-en*, of van *wagen*, als van *waken*; ook, voor den wachthoudende genomen, ſchoon men het thands ook wel uit toepaſſing in dat geval M. neemt, als b. v. den *ratelwacht*. § 36, 55, 59, en Aanteekt *ii* en *bbbb*.

WACHTEL, M. als *vogel*. § 57. Doch 't woord is *waagtail*, dat is, *beweegſtaart*, en dus uit dezen hoofde ook M. als wortelſylbe gelijk *bedil-al*, *ſlijp-ſchaar*, enz. § 28.

WAD of WADDE en WED, O. als 't Latijnſche *vadum*. § 100. V. als *wadding* of *wading*, van *waden*, *baden*. § 34. Men zei oudtijds ook *'t gewat*, voor een ondiepte waar men beeſten watert of drenkt.

WA-

WADE, heupgeleding, anders *waaie*, V. Eigenlijk *waaiing*, dat is, *draai-ing*, *be-weging*. § 67. — Zeer kwalijk verstond Hoogstraten daar kniegeleding of kniefschijf door.

WADE of WADING, voor *wam*. V. § 67. Zie *wam* en *gewei*. — Zie ook *zwadel* en *zwachtel*.

WADE, buik, niet slechts in den eigenlijken zin, of als *wading* of *wam*, maar ook als musculeuze uitzetting, by voorbeeld, de kuit van het been. Zie *wang* en *gewei*. V. § 67. In den zin van *buik* of *buikholte*, zei men oudtijds ook de *helsche wade*. Dus *Spieg. der sondaren*:

Men sals (dat is, *sal des*) *niet roemen voor een man*,
Die drade (dat is, *snel of hard*) *lopen of springhen can;*
Mer dats een man, eñ die lopet drade,
Die den viant ontloopt wter helscher wade.

Men stelde zich, namelijk, de Hel voor, en dus werd zy geschilderd, als een groote groene Zeedraak of Walvisch met open muil, uit wiens gloeiende muil en buik de Duivelen in- en uitliepen.

WADE of WAÂ voor *gewaad*. V. § 67.

WADMER, by onze Grootvaders een grove stof ter kleeding, en O. § 48. Het woord hangt samen met *gewaad*, en wellicht ook met *moor* als stoffaadje.

WAFEL, V. als 't *offula* der Romeinen, van wie de naam en 't gebak-zelf tot ons afgekomen is. § 100. Zie de Script. rei rust. Maar

WAFEL, voor *traliewerk*, is *weffel*, dat is, *kruisstreek*; van *weven*, in den zin van *dóórsteken*, overkruisfen. Dus beteekent het by Maerl. III. D. bladz. 79, striemen van slagen, die zich overkruisfen:

Want mi die scoudren van den slagen
Al swart eñ vul wefflen *lagen*.

Dat is, *gants zwart van 't geronnen bloed, en overkruisd met striemen*. M. § 28.

WAFFEL, anders *wawel*, voor *muil* of *mond* (en by uitbrei-

breiding voor het gantſche *gelaat*,) is van *wappen*, roepen, Goth. ΥΧΠϹΛΝ (*wopjan*), een verbum, maar by ons van ouds ook voor eene interjectio ſtrekkende, (in later tijd *wapen!*) even als *papæ* in 't Latijn, 't geen het zelfde woord was. 't Is ook verwant met ons *wauwelen*. De gemeenſchap met *gapen* is natuurlijk. Vergelijke men *gaffel*. — M. § 28. Vergelijk 't oude *wapeldrenken*, Maatſch. van Nederl. Letterk. I Deel. bl. 93 en volgg.

WAGE, zie *waag*.

WAGE, voor *watergolf*, in 't Fransch *vague*, in 't Hoogduitsch *woge*; van *wagen*, of *wegen*, *bewegen*. V. in alle talen. — By ons, als præteritum, of volgens § 67, en in overeenſtemming met *baar* en *golf*. Zie *baar*.

WAGE (hefboom, *vectis*), van 't zelfde Thema. Veellicht het zelfde met ons *waag*. V. § 36.

WAGEN (*currus*), eigenlijk *wegen* (weg maken, *viare*, waarvan *viator*), in den zin van *voortgaan*. M. in 't gebruik, zekerlijk door toepaſſing uit het Latijn, van *currus*; gelijk zulks meer plaats vond. § 57.

WAK, open plek, als b. v. in 't ijs; verwant met het Latijnſche *vacuus*, en ons *vak*. Eigenlijk van *wagen* als *open zijn*; adjectief, en daarom O. § 41.

WAKE, voor *wacht*. V. als *waking*. § 67.

WAL, M. van *wallen*, opzetten, ophoogen. § 28. 't Latijnſche *vallum* is O.

WALDHOORN (jagershoorn), als *hoorn*. § 39.

WALG, M. als wortelſylbe van *walgen*. § 28. Men mag 't woord als een dialektverſchil van *balg* aanmerken, dat van *belgen* is, of omgekeerd; en van *wellen* afleiden, of beter, van *walen*, als *waligen*, draaien. Deze tweederlei afleiding geeft ook reden van de tweederlei conſtructie: *ik walg van iets*, en *het walgt my*. Het eerſte geeft een *opzetting* der maag te kennen; het laatſte een *wemeling*, 't welk men ook *wee zijn* noemt. *Het is my wee* zegt men

men te recht; maar kwalijk *ik ben wee*, want *wee* is een ſubſtantief. Huydecoper leidt *walgen* van *wellen*, opwellen, af, doch dit is het *walgen* niet. 't Walgen is draaien, het *malen*, als men 't ook wel noemt; 't is een ſchroeven van den mond der maag, en de ſpijs is daar lijdelijk in, 't ingewand werkend. — Zie *velg*, waar het woord ook meê ſamenhangt. De ſpreekwijs: *my ſteekt de walg daarvan* is van 't prikkelend gevoel 't geen de hevige walging met zich brengt.

WALK, zie op *volmolen*. *Verwalken* zei men ook oudtijds voor dicht ſamengeperst. Dus van hair, dicht in een verward tot den huid. Zie Iwaïn, vſ. 434.

WALM, M. als wortelſylbe van *walmen*. § 28. V. als *walling*. § 85. De oorſprong is in *walen*, d. i. draaien, na verwant met *wellen*, waarom men ook *bedwellen* vindt voor ons later *bedwelmen*, als by Walewein, fol. 22 V. en elders, 't geen een contractie uit *bedwelligen* is, en waartoe ook *welig* behoort. 't Werd oudtijds ook voor *fakkel* gebruikt.

WALMTE, V. § 95.

WALNOOT, eigenlijk Walſche (d. i. Italiaanſche) noot. 't Is uit het Hoogduitsch overgenomen, dat *Welſche nuſſe* zegt. V. als *noot*. § 39.

WALRUS (eigenlijk *walros*), M. als *visch*. § 57 en 39. 't Beteekent *water-* of *zeepaard*. *Wal* beteekent hier, even als in *walvisch*, den *Oceaan*, van 't oude *waal*, met *water* verwant, en tevens met *wa-en*, als de aard omringende. In 't Oud IJslandsch en A—S. *hvalur* en **hpæl** (*hwæl*), en zoo ook in 't Eng. *whale*, voor ons *walvisch*, heerscht de ellipſis van visch of dier; ook is het Lat. *balæna* en Gr. φάλαινα (*falaina*) van 't zelfde *waal*. Onze Ouden zeiden voor ons Walvisch, ook een *Waterwal*, 't gene ook by van Velthem voorkomt. *Sp. Hist.* II B. c. 22. Zie *wan* en *wang*.

WAL-

WALVISCH, M. als *visch*. § 39.

WAM, WAMME, buik. Gothisch ᏤᏁᎷᏦᏁ (*wamba*). A—S. **pamb** (*wamb*). 't Woord is van *wa-en*, waarvan *wand*, omgeving, omringing, en dus eigenlijk *wa-ing*, dat zich in *wang* en *wam* verliest. V. Zie § 85. Zie ook *wang* en *wade*.

WAMBUIS, V. als *buis*. § 39. 't Is een *lijfjen zonder mouwen*, en dus letterlijk een *buikkiel*. Men zei ook *wambas* (misschien, als ware 't *wambast*); waarvan een voorbeeld in onze Aant. *zz*. Anderen schreven *wambus*, of ook *wambes*. De Franschen maakten er *gamboison* van, zoo als hun *gant* van ons *want*, *garenne* van ons *warande*, *guerpir* van ons *werpen*, *guarander* en *guarantir* van ons *warend*, *waarborgend*, enz. — *Armeloos* is in 't Spaansch een *kerkkleed zonder mouwen*, 't geen men Nederduitsch acht, en dus met dit *wambuis* over één te komen. Kwalijk; men vindt het reeds by Isidorus, die *armelausa* zegt. Doch

WAMMES of WAMSCH, is in het Gebruik O. als adjectief, en wordt ten onrechte met het vorige verward. Men verstaat er *kleed* onder. § 41, 57.

WAN, M. als wortelsylbe van *wannen*, § 28. V. als *waing*, van *wa-en*, waaien, en komt dus overeen met het Latijnsche *ventilabrum*. § 34. Doch het onafscheidbare voorzetsel *wan* is niets anders dan *on*, naar de Engelsche uitspraak van *one*. *Wanorde* b. v. is 't zelfde als *onorde*, *wandaad* als *ondaad*, *wanhoop* als *onhoop*, enz. en kwalijk wil men 't als *waan* (meening) aanmerken. — Cats zegt ook *wangezien*. Oud. en buitenl. III. D.

WAND, V. als *wa-end*, dat is, *omgaande*, en als præteritum van *wenden*, dat is, *keeren*, en dus *omtrekken*. En dus Maerlant fol. 176 v°.:

Die duvel stac die want *onsochte*,
Dat soe *viel eñ beghinc*.

Dat

Dat is: *Hy ſtiet* (*zoo*) *hard tegen* de *wand*, *dat* zy (*om-*) *viel en bezweek*. Doch M. als wortelſylbe van *wanden*, *wenden*, § 34, 28; en in 't laatſte geſlacht neemt men dit woord even als *muur*. Zie voorts *wam*, *wang*, en *want*. — Huydecoper keert de afleiding om, en maakt *wenden* van *want*, en even zoo, *ſchenden* van *ſchand*. Maar zijne Etymologien zijn altijd ontbloot van het primitief beginſel; en dus, naar een blinden ſchijn van overeenkomst. Zijne geheele Verhandeling over zijn twaalverlei *want*, van bladz. 346 tot 349, is recht zonderling. Voor-al Nummer VIII en XII, en zijn *Wat dunkt u*, *Lezer*, enz. op bladz. 351, 't geen hy er *ſibi plaudens* achter voegt, tot aan 365 ingeſloten, toe. Schoon dit alles inderdaad met veel geheel of half ware inzichten doormengd is. Had hy zijne *Proeve* na 't bewerken van zijn Melis Stoke geſchreven, hoe geheel anders ten aanzien van vele punten zou zy hem uit de pen geſtort zijn! — Meestal ſchrijven wy te vroeg, en doorgronden te laat.

WAND voor *roede*, is alleen gebruiklijk in *tooverwand*, en met *wanken* vermaagſchapt, zijnde uit *wa-en*, ſchudden, waarvan ook *waaien*, *waggelen*, enz. ook zelfs *waken* en *wakker*. V. als zijnde *wa-end*. § 34.

WANDAAD, V. als *daad*. § 39.

WANDEL, M. als werker van *wanden* en wortel van *wandelen*. Oudtijds ook *wander*. § 28. 't Woord is van het Thema *wa*, en dus beweging uitdrukkende, en *wanden*, waarvan *wandelen* 't frequentatief is, is inderdaad het zelfde als *wenden*. 't Is ook eigenlijk heen en weêr gaan, en daarvan zegt men voor een *wandeling*, een *keer* doen. Uit dezelfde oorzaak zei men ook oudtijds *te wandel geven* voor in ruil, of in de plaats van iets geven dat men van iemand genomen of ontfangen had. Zoo lees ik het ook in den Iwaïn, II, 841:

Das

Das ich Ir ze wandel *wil* geben
Mich ſelbs;

naamlijk voor haar verſlagenen man. — Men mag vragen, of het Hoogd. *handeln*, dat wy in onzen Koophandel ook hebben, niet wel eigenlijk *wandelen* in dezen zin is? Immers *wandel* voor *wisſel* is bekend, en de Angelſaxiſche *wh* veranderde nu in *w* dan in *h*. Zie *harnas*, *walvisch*, *hui*, *wei*, enz.

WANDS. Zie *wants*.

WANG, V. als zijnde *wa-ing*, 't zelfde met *wa-end* (*wand*), omgeving, waarvan ook 't oude *wat* (kleed), en *gewaad*. § 34. De *wang* of *koon* is de *omtrek* van 't gelaat, en uit de toepasſing op de *koon*, is de latere beteekenis van *zijdelijkheid* voortgevloeid, die er ſomtijds aan gehecht wordt. — Voorts is *wang* nog werklijk een ſcheepswoord, en zoo ook het werkwoord *wangen*. *Woelen en wangen*, oude ſchippersuitdrukking, is *omwinden*, en men zegt *een wang om een mast leggen*. — In de beteekenis van *zijde* (latus) heeft men er *wangnagel* van, 't geen men kwalijk *dwangnagel* zegt. Het is *zijnagel*, anders ook *bynagel*, als men 't ook wel noemt. *Redivia* en *reluvium* in 't Latijn, van *ivere* en *luere* volgens Festus.

WANGEDROCHT, O. als *gedrocht*. § 39.

WANHOOP, V. als *hoop*. § 39.

WANK. Nu meestal verouderd. 't Is onzekerheid, ongeſtadigheid, of wisſelvalligheid. Spieghel ſchreef *wanch;* kwalijk. — M. als wortelſylbe van *wanken*. § 28.

WANORDE, V. als *orde*. § 39.

WANSCHEPSEL, O. als *ſchepſel*. § 39.

WANSTAL, eigenlijk *wanſtel*, M. als *ſtel*. § 39.

WANSTALTE, V. als *geſtalte*. § 39, 95.

WANT, voor een *net*, van *wa-en*, als *omzetten*, even als *wand*, en inderdaad het zelfde woord, ſchoon in later tijd door de ſpelling onderſcheiden. O. als collectief. § 49.

Paffenrodes Puntdicht op een nieuw verheven Kardinaal, als hem de tafel naar 't oude Kerkgebruik (ter gedachtenis van Petrus, als Visfcher) met netwerk gedekt werd.

Weg, zei hy, weg dat want; brengt laken op den disch:
Het vischjen, dat ik zocht, nu al gevangen is.

WANT, het touwwerk van een fchip, collectivè O. § 49. Waarfchijnlijk is 't van 't omzetten, of van het netgewijs door één kruisfen der touwen dus genaamd; maar het heeft toch van ouds alle *fcheepsgereedfchap* in den ruimften zin bevat; zoo als het zelfs in een nog ruimer zin ook alle andere *gereedfchap* beteekende. Dus, by voorbeeld, zei men *kookgewant*.

WANT, oudtijds *laken*, waarvan *wantfmijdery*, en in Leyden oudtijds het *Wanthuis*, en ook nog een *Wanthuisbon* of *buurt* overig is. O. als *ftof*. § 48.

Alle deze woorden zijn niet anders dan 't zelfde participium *wa-end*, van *wa-en*, omvatten, inwikkelen, waarvan ook 't oude *wat*, thands *gewaad*. Zie ook *wang*.

WANT, handfchoe, 't Franfche *gand*, V. als zijnde in den oorfprong niet anders dan *hand*. Vergelijk wat (op 't woord *boor*) van *boot* voor *laars* gezegd wordt, en zie *hand*. § 57.

WANTROUWEN, O. als *wanbetrouwen* of *wanvertrouwen*. § 39, 43.

WANTS, of WANTSE, 't geen meer Hoogduitsch is. — Kwalijk. Het woord is van *wand*, muur; en niet *wants*, 't geen de bloote genitivus van wand is, maar *wandluis* of *wands-luis*, d. i. muurluis, en 't zelfde is *weegluis*. Zie *weeg*. — V. § 39.

WAPEN, oudtijds V. als *waping*. § 99. Vroeger een meervoudig woord. Zie Huydecoper, *Proeve*. Nu O. als *wapentuig*, zoo wel voor een enkel *zwaard* of dergelijke, als collectivè. En zoo ook voor 't enkele fchild. § 57, 49. — Het woord is eigenlijk en oorfpronklijk *geroep*.

Het

Het Gothiſche heeft ϒϹΠΛΝ (*wopan*), roepen, 't geen men ook inzonderheid in den zin van *roemen* vindt. Dus ΘϹΠΛΝΔΝΔ (*whopandus*), 't Grieksch καυχόμενοι, Philipp. III, 3. Zie de *Ulphilae partes ineditae ex Ambroſianis palimpſeſtis a* Maio *et* Castillionæo *ed. Mediol.* 1819. Het hangt, nevens onze oude interjectie *wapen*. Eigenlijk en van ouds *woopen!* die niets anders dan *ho* en *hei* beteekende, met het Latijnſche *vah* en *væ*, en met ons *wee* te ſamen. Vergelijk 't aangemerkte op *waffel*, en voorts Matthæus Analecta Vet. ævi.

WAPENTUUR, of WAPENTUER, eigenlijk *wapentijer*, dat is, *wapentrekker*. M. § 28, 55.

WAR, M. in den zin waarin men zegt *in den war*, van *waren*, zweven, waarvan 't frequentativum *wareren*, ſaamgetrokken tot *warren*, door elkaâr heen zweven. M. § 28. Hooft zegt *in 't war*, als makende *war* tot een adjectivum, gelijk hy met meer woorden vrij eigendunkelijk doet.

't Franſche *guerre* en 't Spaanſche en Italiaanſche *guerra*, is niet van dit *war*, maar, met het Engelſche *war*, van ons *weeren* en *geweer*, van het voorzetſel of adverbium *weêr* of *weder* in den zin van *tegen*. De *gu* drukt onze *w* uit.

WARANDE, van *waren*, oud participium. V. § 34. In 't oud Fransch overgenomen met de *gu* voor *w*, en dus tot *guarande* gemaakt.

WARE (hoede), V. als *waring*. § 67.

WARELD (wellicht beter, of liever, regelmatiger *warelt* of *warelte*), van 't oude *waren*, nu *wezen*, in 't Deensch *være* (lees *weere*), dat is, *zijn*. Van dit *waren* is 't adjectief *warel* ('t geen is, τὸ ὄν), en van daar is *warelte*; dat dus V. is, § 95. Het Deensch zegt *verd*, waarin zich dat *være* duidelijk erkennen laat, en in Eccards Etymologica wordt het als *warend* (durend) voorgeſteld. Men kan echter *wareld* ook als een oud participium *gewarelde*,

van een werkwoord *warelen*, uit dit adjectief *warel* gevormd, doen voorkomen, en ook dus als V. rechtvaardigen, naar § 35. Maar onze Ouden zeiden *warelt*, en kenden er geen meervoud van. Voor 't overige, 't woord is verwant met het Hebreeuwsche הוה, *zijn*, met verandering van adspiratie.

Die *wareld* van *waren*, draaien, willen afleiden, gelijk Weber, op Vico (Nieuwe Wetenschap), het Hoogduitsche *welt* van *wereld*, en dit van *werlen*, draaien, doet afstammen, gaan buiten de eenvoudigheid der oude taal. Het is by Maerlant geene afleiding maar woordspeling als hy zegt:

Die de WERELT *eerst* werrelt *hiet*,
Hine was al in dole niet;
Hi gaf hare bina rechten name. —

en het geen daar verder nog eenige verzen gedurende volgt ter Inleiding van zijnen Spiegel Historiael.

En even zoo is 't by Huygens in den aanhef van zijn Zeestraat:

De WERELT *gaet haer' gang*, *sy* WERRT *en blijft aen 't* WERREN,
En 't gaet my in 't gewerr' *als met de meeste sterren*,
My dunckt en ick gelooy't, *daer is een'* order *in.*

De samenhang van dit woord of zijn wortelsylbe met *wezen*, is in mijne Nieuwe T. en D. Versch., IV. Deel, aangetoond. Het eigenlijk Thema bestaat in de *w*, welke *waaiing*, *strooming*, *voortgang*, uit *e-en*, vloeien, te kennen geeft, maar met toevoeging van een gevoel van aandoening daarvan. Hiervan *waar* dat is *wa-er*, 't *gene is* en welks *zijn* ons merkbaar is, ons als *om-* of *tegenwaadt*, *omvloedt*, en zoo *omvangt*, gelijk hiervan ook *gewaad* (kleed) en *wand* is. — Hiervan is dan ook *gewaar* worden of *ontwaren* ('t geen het zelfde is); hiervan even zoo *waarnemen* (obfervare); hiervan *waarschouwen* dat oorspronk-

ſpronklijk een verbum neutrum is maar niet meer dan als tranſitief gebruikt wordt, en dus *het beſtaande doen* ZIEN beteekent, waarvoor men ook *waren* en (frequentativa forma) *warenen* zei, in het Hoogd. te ſamen getrokken tot *warnen*.

Hiervan is ook *bewaren*, in 't *wezen* (in 't zijn, in het *esse*) *behoeden* (*ſervare*). En hiervan ook *waren* in de oude beteekenis van *voorzien* (providere) voor verzorgen, aanſchaffen, als b. v. in 't HD. van den Roman van Triſtan en Iſolde vſ. 605:

— *ſpiſe und edele wæte,*
Des iegelicher hete
Ze wunſche ſich gewarnit *dar.*

D. i. ſpijze en edele gewaden, waarvan ieder daar zich naar wensch *voorzien* had.

Dat *tegenwoordig*, *tegenwordig* is, is meer opgemerkt, van *worden* in den zin van *zijn* genomen; doch eigenlijk is het *tegenwarig*, en *worden* is *waren* in 't participium præteriti *gewared*, *geward*, of *gewaârd*. En hiervan is ook het woord *waarde* en *waardy* (d. i. waarding) als verwezendlijking eener zaak, of dat gene waardoor het *verwezendlijkt* wordt. Zoo wordt de Gulden door honderd centen, of twintig ſtuivers *verwezendlijkt*.

Meer ware hier nog by te voegen, doch wy zullen alleen opmerken dat het Lat. *ſervare* ('t geen oudtijds *zien* en *bewaren* beteekende) het zelfde *waren* influit. — Eene aanmerking echter nog!

Van dit zelfde *waren* als *wezen* ('t geen toch in *be-wegen* beſtaat of gedacht wordt) is ook het Hoogduitſche *währen* voor *duren* of *wachten*, en van dit het Italiaanſche *guari* (een adverbium) dat *langdurig* is, en met *non*, (*non guari*,) *kortlijk*, *weinig;* waarvan de Franſchen hun *guères* hebben, 't geen zy thands kwalijk zonder negatief voor *weinig of niet* gebruiken, volſtrekt tegen de

innige woordbeteekenis. Edoch geen Volk verſtaat zijn taal minder dan zy.

Met dit zelfde *guari* is dan ook ons *verre* (*verr'*) verwant, als uitgeſtrekt in afſtand.

Geeſtig is Leibnits afleiding van *wareld* of *wereld* in zijne *Gedanken wegen Verbezzerung der Teutſchen Sprache*, het woord als *wirlt* beſchouwende, van *wire*; en 't Lat. *girus* of *girare*, en dus als den *omvang* van alles aanduidende.

WARGAREN, en

WARGEEST, voor *iemand die warrig* of *netelig van aart is*, M. Het eerſte als wortelſylbe van *warren*, § 28, waarvan zie *waaghals;* het ander als 't enkele *geest*. § 39.

WARMOES, O. als *teel-* of *tuinmoes*. § 39. Zie van het woord de Aanteek. *t*.

WARMTE, V. door den uitgang *te*. § 95. In 't Perz. is *warm*, گرم, *germ*.

WARTEL, twist. M. door den uitgang. § 28.

WARTEL of WERTEL (mannetjen van den eendvogel), nu *waart*, *weert*. Dus by Cats, in de *Herdersklacht*. — M. Zie *waart*.

WASCH, (cera,) O. als een *ſtof*. § 48. Schoon men 't in de wandeling wel V. plach te nemen, gelijk Cats ook ergens ſchreef:

Soo ſmolt de *looſe* was. —

Elders zegt hy toch:

— HET edel was,
DAT *ons tot zegels komt te pas.*

Dat men *wasch* en niet *was* moet ſchrijven, toont en Hoog- en Vlaamschduitsch, dat *wachs* zegt, en de afkomst des woords van *wak*, d. i. *week*.

WASCH, voor het *waſchen*, of 't geen *gewaſchen* moet worden, M. als wortelſylbe van 't werkwoord. § 28.

WAS-

WASDOM, M. § 92.

WAT, O. in den zin van *iets*, en als dit vervangende, en ook als byvoeglijk voornaamwoord, § 57 en 41.

WAT of WATTE. 't Franſche *ouatte*, meest gebruiklijk in 't meervoudige, *watten*. 't Franſche *ouattes* is *dons*, *pluis*, *wol*, en koomt af van *wat*, oudtijds in alle Duitſche taaltakken *kleed*, gelijk 't in het oud Engelsch, *weed* was. Zoo zegt Chaucer:

For each man's worth is meaſur'd by his weed,
As harts by horns, or aſses by their ears.

Zie *wand*, en zie *katoen*. V. als in 't Fransch. § 100.

WATE, oudtijds *ſcherpte*, en verwant met ons *wetſteen*, en *wetten*, voor ſcherpen. V. als oud præteritum van *wetten*. § 36. — Dus Jan van Helu HS. fol. 202: waar de wapenen der boeren, als knodſen, kluppels, en prikellen gemeld worden:

Maer der SWAERDE *met ſcherpen* waten
En wouden ſi hen niet onderwinden.

Wate is eigenlijk de ſnede, wat de Franſchen noemen *le fil tranchant d'une epée ou d'un couteau*, waarvoor wy ook wel *de draad* zeggen.

WATER, O. als de Hoofd- of eerſte *ſtof*, § 48. — Van *wa-en*, vloeien, 't zelfde als *a-en*. Zie *a*, en ook *arend*.

WATERDROP, M.

WATERHOOS, V.

WATERSPRANK, V.

WATERSPRONG, V.

WATERSPUIT, V.

WATERVAL, M.

WATERVREES, V. en

WATERZUCHT, V. als de enkele woorden *drop*, *hoos*, *ſprank*, *ſprong*, *ſpuit*, *val*, *vrees*, *zucht*; en zoo alle dergelijke. § 39.

WATMER, een grove wollen ſtof, O. § 48.

WAWEL, zie *waffel*, als *muil* genomen, M. § 28.

WEB, WEBBE, V. als *webbing* of *webing*, voor *weving*. 't Hoogduitsch zegt *webe*. O. als *geweb* of *geweef*. § 67, 51.

WED, voor *ondiepte*. O. Zie *wad*.

WED, als wortelſylbe van *wedden*, ſtrijden, of iets tegen elkander wagen, gelijk wanneer men zegt *in den wed*, dat is, *om ſtrijd*. M. § 28.

WEDDE, beloning of prijs, V. § 67.

WEDE of WEEDE (plant, waarvan *weed-asch*), V. door toepaſſing. § 57. Zie voorts *weede*.

WEDER. Ram, of *hamel*. Verouderd woord. Doch zie *weer*.

WEDER, van 't oude *we-en*, *zweven* of *waaien*, en dus eigenlijk de *waaiende* of *drijvende lucht* en *wolken*; maar O. als zijnde *geweder* (in 't Hoogduitsch *gewitter*), van 't frequentativum *wederen*. § 51.

WEDERGA of WEDERGADE, V. als *gade*. § 39. En dit in allen zin van het woord, als *paring* of *gepaarde* uitdrukkende, en zoo ook derhalve van by elkander *paſſend*. — Afgrijslijk heeft men daarvoor in de Revolutie van 1795 het afſchuw-inboezemend woord van *tegenhanger* als vertaling van 't Franſche *pendant* ingevoerd; men ziet er de heerſchappy van ware *pendarts* in, en thands behoort het derhalve met reden tot het tegenwoordige liberalismus, even als het verondwaardigend *volhouden*, dat met meer dergelijke, uit kitten en kroegen waar het altijd t'huis behoord had, in de heerſchappy van 't laagſte en domſte gemeen die tot onzent Zeden en Godsdienst verdrongen en ontburgerd heeft, aangenomen zijnde, ons nog telkens als een helſche vloek door de ooren blijft klinken.

WEDERHELFT, V. als *helft*. § 39.

WEDERPAAR, M. en V. door toepaſſing. § 57. In zichzelf M. want het is de wortel van *paren*. § 28. Schoon *het paar* O. is, als zijnde een collectivum. § 49.

WE-

WEDERPARTY, V. als *party*.
WEDERPIJN of WEÊRPIJN, V. als *pijn*.
WEDERSCHIJN of WEÊRSCHIJN, M. als *ſchijn*.
WEDERSMAAK of WEÊRSMAAK, M. als *ſmaak*.
WEDERSPALT, V. als *ſpalt* of *ſpalte*;
WEDERSPRAAK, V. als *ſpraak*;
WEDERSTAND, M. als *ſtand*;
WEDERSTOOT, M. als *ſtoot*;
WEDERSTUIT, M. als *ſtuit*;
WEDERZIN, M. als *zin*. Alle als de enkele woorden zonder het daar voorgekoppeld adjectief. § 39.
WEDEWINDE (oude benaming van de *klimop*). Van 't heen en weêr windend omſlingeren. V. als *plant*, en als *winde*, § 57, 39. — *Wede*, te ſamengetrokken met *wa-en*, maakt het woord *weewaauwen* of *wiewaauwen*. Vergelijk *wielewaal* en *wiewaauw*.
WEE, O. als interjectie of *kreet* in alle talen, en dus, ſtoffelijk wanneer men het als een ſubſtantivum aanmerkt. § 48. — Vergelijk *walg*.
WEEDASCH, anders *potasch*. V. als *asch*, § 39.
WEEDE, 't zelfde woord met *heide*, in 't algemeen alle *wild kruid*; waarvan *wieden*, eigenlijk het land *ontwieden*, dat is, van *weede* of *heidekruid* (of meer algemeen van *onkruid*,) zuiveren. V. als *plant*. § 57. — *Heide* en *weide* is even zoo een zelfde woord als *hui* en *wei* voor *'t vocht der geſtremde melk*.
WEEDOGE (pijngevoel). V. § 67. Verouderd woord.
WEEDOM, M. § 92.
WEEFGETOUW, O. als *getouw*, doch dat eigenlijk *getuie* is, het zelfde met *ge-tuig*, in den zin van het Franſche *machine*. § 39.
WEEG, *muur* by de Ouden, welke *die weeghe* zeiden. — V. als zijnde *we-ig*, van *wa-en*, *we-en*, waarvan zie *wand*. § 33. Dus Maerlant by voorbeeld, f. 193 r.:

Eñ dat oude panteon
Daer heuet hí die weeghe *ontect*,
Eñ die taſlen af geplect,
Die waren van latoene fijn.

Dat is: *Het oude* (*Romeinſche*) *Pantheon*, *daar heeft hy* den muur *ontbloot*, *en de koperen platen afgenomen.* Het Zweedsch heeft *wag*, het Deensch *væg* of *vægge*, en het Gothisch ϒΛΔΔϱΠS (*waddjus*), Nehemia VI, 15, en VII, 1, Men zegt nog *dak-*, *glas-* en *weegdicht*; en hiervan is ook *weegluis*. Men kon 't echter M. wettigen, als wortelſylbe van *wegen*, raken, belenden, als by Melis Stoke:

Tlant dat biden Rine leghet,
Dat den Bisſcopdoem gheweghet.

III. B. vs. 124. En dan overzulks naar § 28.

WEEGBREE, eigenlijk *wegbree*, in 't Lat. *plantago*. V. § 57.

WEEGLUIS, dat is, *muurluis* of *wandluis*, als *luis*. V. § 39. Zie *weeg*.

WEEGSCHAAL, zie *waagſchaal*.

WEEK, hebdomas, V. 't Gothisch ϒIKϱ (*wiko*), beurt, opvolging, en dus ook orde. § 33. 't Woord is *we-ig*, tranſiens, en verwant met het Latijnſche *vices* (beurten), *invicem*, enz.

WEEK (als wanneer men zegt *in den week zetten*), M. als wortelſylbe van *weeken*. § 28.

WEELDE, V. door den uitgang *de*, 't zij als *welde*, participium van *welte*, het wel zijn, of liever als zijnde eigenlijk *groei*, van *welen*, *wellen*; of mooglijk *weelte*, van *welen* (kwelen), zingen, vrolijk zijn. Want alle deze grondwoorden hangen aan één, en vloeien uit een hooger beginſel, hier niet te verklaren. § 35, 95. — Met dit woord hangt ook het oude *verweend* (niet met *verwaand* te verwarren) en *verweendheid*, (dat vreugde beteekende, en zoo ook dartelheid,) te ſamen. Zie op *waan*.

WEER,

WEER, M. als wortelſylbe van *weeren*. Dus *in den weer zijn*. § 28. Doch

WEER of WEERE, voor *weering*, als men veelal, en van ouds reeds, plach te zeggen, en waarvan het oude *zich ter weere ſcheppen*, thands by ons, *te weer ſtellen*, V. § 67, 34.

WEER, verſchanſing by onze Ouden, waarvan nog *borstweer*, desgelijks M. § 28.

WEER, M. in den zin van *eelt* (callus), verharding, als ware 't *hoorn;* waarvan ook de ram wel *weer* kan genaamd zijn. 't Zelfde woord, en dus even zoo M. § 28. — Het zelfde is ook *weer* voor een *wrat;* en ook, voor een knoop of kwast in de vezels van 't hout.

WEER, ram of hamel, eigenlijk *weder*, in 't Hoogduitsch *widder*. M. By ons niet meer bekend dan alleen in de Hollandſche keuken, waar men nog *weernatsſop* zegt. Het woord ſchijnt het algemeene woord van *man*, in 't Gothiſche ᛃᚨᛁᚱ (*waír*), weer, te zijn. § 24, 55.

WEÊR (lucht), ſaamgetrokken van *we-en*, of *we-eren*, waaien. O. als zijnde 't *gewe-er*, 't *gewaai*. § 51. Dat men het als ſaamgetrokken uit *weder* wil doen voorkomen, is meer Hoog- dan Neêrduitsch; dewijl wy geen *weden* voor *waaien* of *bewegen* zeggen, waarvan het Hoogduitsch *wedel* voor *ſtaart* en *waaier*, en ook 't frequentativum *wedelen* heeft. Ons woord is *we-er*, en de *d* is een bloot tusſchenzetſel, en *weer* overzulks onder en oorſpronklijker dan *weder* in dien zin.

WEER voor *eelt* (veroud.). O. als dit en als wortelwoord van *weeren*. § 28.

WEERD, voor *waard*, als dit. Zie *waard*.

WEERGELD of WEIRGELD, is *man-geld*, voor 't Gothiſche ᛃᚨᛁᚱ (*wair*), of 't A—S. ᚹᛖᚱ (*wer*), man. O. als *geld*. § 39. In 't Hongaarsch is *waer*, bloed. 't Zelf-

Zelfde *weer* is 't Latijnſche *vir*, en ook 't verbasterd *διορ* of *ἀιορ* in het *ἀιορπαται* of *διορπαται*, den Schytſchen naam (volgens Herodotus) aan de Amazonen gegeven, welke *manſlachters* beteekent, ſaamgeſteld zijnde uit *weer* en *batten*. Vergelijk *boter*.

WEÊRHAAN, dat is, *windhaan*, M. als *haan*. § 39. Zie *weer* (lucht).

WEEROM, O. als woord, en dus *ſtoffelijk*. § 48.

WEÊRPIJN, V. als *pijn*;

WEÊRSMAAK, M. als *ſmaak*;

WEÊRSTAND, M. als *ſtand*;

WEERWOLF (dat is, man-wolf), M. als *wolf*. Alle volgens § 39.

WEES, oudtijds V. 't Is een adjectivum, eigenlijk *weesch*, § 33; van *wee*; doch nu is 't van beide geſlachten door toepasſing. § 55.

WEET of WETE, als *weting*, voor *wetenſchap*. V. § 34, 67. Veellicht van *vatten* (grijpen), 't geen ook *vijten* (nu *vitten*) maakt, nog voor *carpere* in gebruik, en op deze wijs als præteritum, V. § 36. Zie *wijsheid*. Het Goth. heeft ᛉᛁᛏᚨᚾ (*witan*), voor *weten* of *wijten*. Dat *weten* ook met *wetten*, ſlijpen, ſamenhangt, waarvan wy ook *geſlepen*, voor *kundig*, ervaren, en ſcherpzinnig zeggen, ziet ieder, doch de uit één zetting zou ons te verr' leiden.

WEET, als wortel van *weten*, en dus iemand *den weet doen*, dat is, *kennis doen*, als men ook plach te zeggen; en zoo ook: ergens *geenen weet* af hebben. M. § 28.

WEFFEL, zie *wafel*, als *tralie*.

WEG (via), M. van *we-en* of *wegen*, 't Lat. *vehere*, voeren, voortgaan, 't Franſche *voye* en *vogue*. § 28. Vergelijk *wagen*. Oudtijds zei men *door ſinen weghe* voor om zijnen wil (zijnentwil) en zoo ook *van wege* (nu in *wegens* veranderd) *hem*. Doch kwalijk en pleonaſticè *van*

WE-

WEGENS *hem*. Men heeft het echter ook V. gebruikt als *we-ig*. § 33.

WEG, WEGGE, een *broodtjen*, V. door den uitgang *ge*, als een adjectief aanduidende. § 33. Eigenlijk *wigge*, van de gedaante, gelijk men ook een *timpjen* van anders gevormd brood, en zoo ook een *bol*, en een ſchoot *bollen* zegt. — By ouder tijd, bepaaldelijk een *boterham*. Zie *wigge*.

WEI, hui, V. 't zelfde als *a* of *e*, *water*, of wel *a-e*, voor *a-ing*, vloeiing. Zie *a*. Doch O. als ſtof. En dus zegt men HET en DE *wei van 't bloed*. § 48. Vergelijk echter *hui*.

WEIDE, V. als *weiding*, zoo voor de daad van *weiden*, als voor de *beemd*, als *weidende*. § 34. *Ter wei' gaan*, zegt men. — Ook voor *Willigetakken*, V.

WEIER (verouderd) voor *vijver*. M. als dit, door den uitgang. § 28.

WEINIG, als adjectief, ſubſtantivè genomen, O. § 41. Het woord is van *wee*, interjectie van beklag, in het Engelsch nog, zoo wel als eertijds by ons, *luttel* (aldaar *little*) en *zwak* beteekenend.

WEINIGTE, V. als de uitgang meêbrengt. § 95.

WEISSEL, door uitgang, en, als verſtaande 't woord *ſtroom* daaronder, (ſchoon het Lat. *Viſtula* zegt,) M. § 28, 57. Zie *wijsſel*.

WEITE, graan, V. ook *boekweit*. Het woord ſchijnt *witte* te zijn, en *rogge* daartegen, *rouwe*, of (zoo wy thands ſpreken) *graauwe*, 't zij dan als adjectief of ſubſtantief. § 33, 95.

WEL, M. als wortelſylbe van *wellen*, of van *we-elen*, dat is, *wateren*, van *ae*, of *a*. § 28. Doch V. door te denken aan *bron* of *born*. § 57.

WEL, adjectivum, nu niet dan adverbialiter gebruikt, is niet anders dan *wil*, want *wel* is 't geen met onzen wil over-

overeenkomt, en drukt niet zoo zeer het *goed* uit, als het gene waarin wy berusten, onze Ouden zeide *wale*, het geen juist het Hoogduitsche *wahl* (keus) is. O. § 48.

WELDAAD, V. als *daad*. § 39.

WELF, M. als wortelsylbe van *welven*. § 88. *Welven* is *wolken*, even als *hemelen*, 't een van de *wolken*, 't ander van den *hemel* of opperlucht ontleent, en beteekent in 't gemeen *bedekken*; en in enger zin als met een *hemelkap* of *zwerk*, en dus met een holrond overtrekken. O. als *gewelf*. Vergelijk *geheim*.

WELFSEL, O. § 86.

WELKOM, O. als *stoffelijk* gebruikt. § 18.

WELKOMST, V. § 75—77.

WELLUST, als *lust*. V. § 39. Eigenlijk *willust*, dat is, *willekeur*, als by Huyghens, bladz. 247, *ter wellust van de baren*. En dus is 't ook met *welbehagen*, als *wilbehagen* zijnde. *Wil* zelf was oudtijds *wel*, en verwant met *walen*, in 't Hoogduitsch *wahl*. De *wil* is de *wending*, het keeren der ziel tot iets. Zie *wel*.

WELP, adjectief, en dus van beide geslachten, schoon meest M. Het is echter ook wel O. wanneer 't van een *dier* gebruikt wordt, als, by voorbeeld, het *Leeuwenwelp*. § 57. Zie Aanteek. *cccc*. Vergelijk onze Bijbelvertaling op Nehemia II, 11. en zie *wulp*. Het kan echter wel inderdaad een veranderde uitspraak van *werp* zijn, voor het jong van eenig dier. In een oud Duitsch geschrift leest men *de mutte mitten* WORPEN (de moeder met de welpen).

WELSTAND, M. als *stand*. § 39.

WELVAART, V. als *vaart*. § 39.

WELVAREN, O. als *varen*. § 39.

WEMEL, M. § 28. Derivaat van *wemen* uit *we-en*, beginsel van *bewegen*, dat eigenlijk uit *we-i-gen* is, maakt het wederom 't frequentative *wemelen*. Zie *zweem*. — De ver-

verwantſchap van 't woord met *waaien*, *water*, enz. loopt in 't oog. Vergelijk de Verhandeling over den uitgang *m* in het IV D. der Nieuwe T. en D. Verſch.

WEN, voor 't geen men anders *vin* noemt. V. als dit, of wel, als *wee-ing*, pijn doende, § 99. Zie *vin*.

WEN, voor *gewen*, O. § 51.

WEN, als wortelſylbe van *wennen*, M. § 28.

WENK, of WINK. M. als wortelſylbe van *wenken*, *wanken*, of *winken* (nutare), waarvan ook *wankelen*. Het onderſcheid tusſchen *winken* en *wenken* is dat het eerſte een verbum neutrum is, het ander een *tranſitivum*. *Hy winkt my* is met den dativus te verſtaan; *hy wenkt my*, met den accuſativus. — *Wanken* is een derivativum uit het oude præteritum van *winken* gemaakt, dat *ik wank* was, even als *ik drank* voorheen van *drinken*, *ik zang* van *ik zing*, enz. welke *a* nu in *o* is overgegaan als in *ſtollen* voor *ſtallen*, en meer dergelijke. § 28.

WENKBRAAUW, als *braauw*, of *bra-we*, V. § 39. Doch dit kan ook (als *ruigte*,) *be-rouwe*, ruwe, hairige zijn. In Amſterdam plach men dus een moerasſig kreupel- en rietbosch te noemen, nu *de braak*. De Hoogduitſchers plachten *augen-brade*, dat is, *breede* (boord of rand,) te zeggen. Onze Ouden zeiden ook *wimpbraauw*, waarvan zie *wimpel*.

WENNIS, voor *gewente*, *gewenning* of *gewoonheid*, V. § 94.

WENSCH, M. als wortel van *wenſchen*. § 28. — Veellicht eigenlijk *wonsch* en *wonſchen*, en dus V. als adjectief van *wonne*, gelijk het Hoogduitsch *wonne* en *wunsch* heeft. Waarſchijnlijker echter is het Thema *won*, verzachting van *waan*, en dit-zelf is nooit een onaangenaam denkbeeld. Het Goth. heeft ᚹᛖᚾᛃᚨᚾ (*wenjan*), beide voor *wanen* en *wenſchen* of *verwachten*; ook 't A—S. zegt ᚹena en ᚹenan (*wena* en *wenan*) voor *hoop* en *hopen*, en 't IJs-

landsch

landsch *von* (dat is, *won*), voor *hoop*; welk *won* een participium van ons *wanen* vertoont. Ook vindt men *wanen* wel eens voor *wenſchen* gebruikt. Dus in een vers van G. Japix, in 't Hollandsch, en waarin hy zich G. Jacobs noemt:

d'Onmenſchelijckſten mensch, eertsch-grootschſten Macedon,
Die and're wer'lden waende *eer de eerst hy halfweeg won.*

Doch wellicht is de oorſprong nog eenvoudiger. Het Zweedsch en Deensch heeft *ōnſka* en *ϕnſke*, zichtbaar verwant met ons *onnen*, *gunnen* (zie § 75 en volgg. en Aanteek. *ww*): *wenſchen* is toch niets anders dan *gunnen*, en het een en ander toont het zelfde grondwoord *on*, met het eenvoudig onderſcheid van keel- en lip-adſpiratie. — De verwantſchapping met *wanen* toont zich-zelf; ook is *wensch* inderdaad eene aangrijping van iets in de begeerte, en dus ſamenhangend met *vatten*. Zie *waan*. Het vrouwelijk geſlacht is ook in dit woord niet zonder voorbeelden. Dus:

'Is wel een kleine gave, al is zy groot, een wensch;

waarin *zy* duidelijk op *wensch* ſlaat; en inderdaad veredelt het dit woord als 't vergeeſtelijkende.

WENST, gewoonte. V. § 75.

WENTELTEVE. Verbasterd uit *wentelduive*. Oude bereiding der Duiven, die men in twee helften ſneed en dan in melk met eieren wentelde en zoo opbakte, 't geen voornamelijk met de reeds gebradene of gekookte, van tafel overgebleven zijnde, gebruiklijk was by een onvoorzien bezoek. — Naderhand kreeg het dus ingewenteld en gebakken brood den zelfden naam, als in de plaats tredende.

Dat de Duitſchers dit *arme Ritters* noemen, is om dat de arme Edelen op de Kaſteelen dikwijls niet anders dan hun wilde Duivenhok hadden ('t geen, als tot de Jacht gerekend zijnde, geen onedele hebben mocht,) en als dit niets opleverde, hun opkomende aankloppers dan met dit ſurrogaat van wentelduifjens vergastten. V. § 39.

WERF,

WERF, werkplaats, V. 't zij als open plaats achter een huis, by onze Overgrootvaders, 't zij als *werve* voor *werving*, van 't oude *werchen*, nu *werken*, dat van *weren* en *waren* (in beweging zijn,) is, gelijk men ook nog wel *zich roeren* en *in den weer zijn*, voor *arbeiden* zegt. § 57, 67. Zie ook *werve*.

WERF, van *werpen*, V. als *werping*. 't Is *opwerping*, ophooging, kade. Van waar de ſtad *Andwerpen;* 't geen eigenlijk is *aan de werpen*, zoo als de *Havenkaai* nog *de werf*, en *de poort* daarby, de *Werfpoort* heet. Hiervan ook *ſcheepswerf*, voor de *ſchuinſche* of *hellende ophooging*, anders *helling*, waar men de ſchepen op haalt ter kalefating, enz.

WERF of WERVE, reis of keer, maal. Van *werven*, draaien. In 't Goth. is ᛏᚨᛁᚱᛒᚨᚾ (*wairban*), transire. Zie Aanteek. *c*. 't Zou M. en V. genomen mogen worden, naar men als *werf* of *werving*, den *wortel* of het *verbale* neemt. § 28, 67. Doch onze Ouden namen 't V.

WERK, O. als zijnde *gewerk*. § 51.

WERK voor *vlasch*, als dit, O. § 48. Het gebruik van dit woord in dezen zin, was reeds in de dertiende eeuw gevestigd. Zoo leest men, by voorbeeld, in den *Leeckenſpiegel:*

Men moet dwerc *hoeden voor den viere,*
Of het ontfunct herde ſciere.

Het Hoogduitsch zegt beter *werg*, 't geen van *wergen* of *wörgen* is, in den zin van omwinden. — Het Deensch noemt het *hφr*, en wellicht is dit ons *werk* eigenlijk een adjectief hiervan, en contractie van *horrig* of *herrig*, van 't *herren*, nu *hekelen*, dat ook met *herk* of *hark* verwant is. Zie *hark*.

WERP, of WORP, M. het laatſte niet als een præteritum, maar als wortelſylbe zijnde van *worpen*. § 28.

WERPTE (de ſcheeringdraad in de wevery), V. § 95. — Onze Bijbelvertalers gebruiken 't, Leviticus XIII, 52, 58.

WERVEL, van *werven*, draaien, M. § 28.

WESP, V. het Latijnſche *vespa*. § 100. Zie *gesp*.

WEST, O. Zie *noord* en *zuid*. — Het woord *West* is zichtbaar en tastbaar een verbale van *we-en*, dat is, *waaien*, en drukt de koelte van den Avondwind uit. — *Oost* is even kennelijk van het verbum *o-en*, d. i. *ho-en*, oprijzen (waarvan *hoog* is) en drukt dus de oprijzing van den dag uit; zoo als ook 't Ital. dezen wareldſtreek *il Levante* noemt.

WET, V. § 67. Het is *wete*, als *ſcitum*, oirkonde, bekendmaking. — Dus is ook 't Latijnſche *lex* niets anders dan het Griekſche λέξις, *dictio*. — Van dit *wet* is ons oud *verwaten*, nu voor *vervloekt* genomen. Het is 't participium van *verwetten*, dat is, buiten *de wet* ſtellen. En dit is ook het Goth. *frawithan*, waar Hinlopen het toe brengt. *Farwet* heeft Lipſius Gloſſ.

Doch *weten* is eigenlijk *vatten*. Hiervan leest men in den Lohengrin (ſt. 105):

„*Hi* WISTE *an der hant*
„*Die magt*." —

d. i. Hy greep of vattede de maagd by de hand; naamlijk, om te danſen. — Iets *weten* is niet anders dan het *vatten*.

WETERING voor *watering*, V. als dit, van het werkwoord *wateren*, *bewateren*. § 34.

WEZEL of WEEZEL, M. door den uitgang. § 28. 't Woord is niet anders dan het oud Hoog- en Lager-Duitſche *wiſel*, dat is *een wijze*, en aan dit dier gegeven om de byzondere ſlimheid die men 't toeſchreef. Onze Ouders hadden nog tot een ſpreekwijze: *zoo ſlim als een wezel*. In den Lohengrin leest men: „*Des mag ich nicht ſin ein* WISEL;" voor *dat kan ik niet weten*. ſt. 152.

WE-

WEZEN, O. als infinitivus. § 43.

WEZER. Als groote Waterſtroom en door den uitgang, M. § 57, 28.

WIB, zie *wip*.

WICHT, voor *gewicht* genomen, O. als dit. § 57. Anders en in zich-zelf V. als præteritum van *wegen*, en dus vindt men 't ook nog in de vorige eeuw gebruikt; en zoo ook *overwicht*. — Ook was 't diminutive een *wichtjen* ten aanzien van ſpecery, ſaffraan, en dergelijke, een bepaalde zwaarte even als b. v. een grein. § 36.

WICHT, kind, 't zij van *wiegen*, het zij als *dracht*, van *wegen*, dragen; en zoo ook in algemeener beteekenis voor *mensch*, even als oudtijds *moederbaren*, en 't Frieſche *barn*. Naar het Gebruik, O. Zekerlijk om dat men het oudtijds als by *bejammering* of *verachting* gebruikte. Zie *mensch*. Want of men oudtijds *gewicht* voor *kind* zei, is my nog niet genoegzaam gebleken; doch het is zeker dat het by ons eigenlijk *een kind dat* nog *gedragen wordt*, uitdrukt, en dit pleit voor Plantijn. — *Wift*, adjectivum, is het zelfde woord (even als *luft* en *lucht*, *graft* en *gracht* het zelfde is), en beteekent *licht* (*levis* en beweegbaar), en van daar ook vluchtig of veranderlijk, en wordt thands *wuft* geſchreven, gelijk *rug* voor *rig*. — Doch *wicht* in *booswicht*, (in 't A—S. pihc (*wiht*), en in 't Engelsch *wight*, levend wezen, man of vrouw,) is by ons M. Zie *booswicht*, en vergelijk *bigge*.

WIDEL, V. als *rivier*. § 57. In zich-zelf M. § 28.

WIED. Zie *wiet*.

WIEDE, V. als *plant*, § 57; doch O. als er het *onkruid* onder verſtaan wordt, en dus zegt men het *wied* voor *gewied*, van *wieden*. § 51.

WIEDEL (waaruit *wiel* by ſamentrekking,) d. i. draai. M. § 28.

WIEDEWAAL. Zie *wielewaal*.

WIEG, als wortelſylbe van *wiegen*, zou het M. zijn, § 28; maar V. is het als oud præteritum van *wagen*, ſchudden, en ook als er onder verſtaan wordt *mande* of *ben*, of als adjectief, zijnde dan, even als *wiek*, *wie-ig*, zwaaiig, hobbelend, wibbelend, § 57, 33; en in dit geſlacht is het verkieslijkst, en ook inderdaad meest gebruiklijk. Men voege hierby het Aangeteekende op bl. 92 van 't III. Deel mijner Nieuwe T. en D. Verſcheidenheden, en men zal aan het Vr. geſlacht niet twijfelen kunnen.

WIEK, M. van *weeken*, dat is, *doornat worden*, netten, en in dien zin voor *plukſel* gebruikt, en van daar ook voor de pit van een lamp. § 28.

WIEK, vlerk, V. als zijnde *wie-ig*, *zwaaiig*, zwierend, wapperend. § 33.

WIEL voor *wijl*. Zie *wijl*. — In de Zuidelijke Nederlanden is dit woord beter bewaard gebleven dan by ons. In 1797 werd daar, van wege het Franſche beſtuur, het dragen van *wielen* en *doeken* aan de Begijnen verboden, die toen zoogenaamde kornetmusjens opzetteden.

WIEL, voor een *rad*. O. als zijnde *gewiel*, dat is, *gewie-el*, gedraai. § 51. Van *walen*, draaien, zou 't als præteritum V. zijn. — *'t Wiel maken* zei men oudtijds van den paauw, zijn ſtaart uitbreidende. — Zie echter Nieuwe Taal- en Dichtk. Verſcheidenheden, III. Deel, bladz. 39.

WIELEWAAL, ook *wiedelwaal*, *wiedewaal*, en *wedewaal*, van *wielen* en *walen* (beide, *draaien*) aldus genoemd. M. als *vogel*, § 57, en als wortelſylbe van het verbum *walen*, draaien. § 28.

WIELING, 't zij voor *golving* of *draaikolk*, of eenvoudig *draaiing*. V. § 34.

WIEM of WIEME. Een rookery of rookhok. Het woord is van *wi-en* of *wij-en*, als berooken genomen, en eigenlijk *wi-ing*, gelijk het dan ook V. is. § 34 en 85. Inderdaad

daad is *gewijd*, in de innige beteekenis van het woord, niet anders dan berookt.

WIER, O. als *ſtof*. § 48. V. als *plant*, doch dus ongebruiklijk. § 57.

WIEROOK, waarvoor men ſedert mijn jonglingſchap (en ik zelf) begonnen is *wijrook* te ſchrijven; M. als *rook*, in den activen zin van 't *berooken*. § 39. Doch als de *ſtof* waarmeê men *wierookt*, O. § 48. — Het woord is niet *wijrook*, het zij men dit als *gewijde* of *heilige*, het zij als rook *ter wijing* wilde opvatten (alhoewel dit in zich-zelf een goed woord is). Maar *wierook* wordt van *wie-en*, draaien, wentelen gezegd, waarvan *wiel*, rad, *wiel* en *wieling*, draaikolk, en waarvan het *rooken*-zelf *wie-en*, en een rookery in vroegere dagen *wieme* (en by verbastering daarvan, *wimme*), dat is, *wie-inge*, genoemd werd. *Wierook* is derhalve *draai-* of *zwaairook*, om dat hy de Godheid in haar tempels *toegezwaaid* wordt. De overeenkomst van *wie-rook* met *walm* is dus in het oog loopend, zoo men *walm* als *waling*, van *walen*, beſchouwt.

WIET, of, zoo wy thands ſchrijven zouden, *wied*, voor onkruid. O. als by Cats in zijn Spiegel, als zijnde eigenlijk *gewiede* d. i. wiedſel. § 51.

WIEWAAUW, vogel, of wie of wat het ook zij dat *wiewaauwt*. M. als wortelſylbe van *wiewaauwen*. § 28. Verg. *wielewaal*.

WIEWOUTER. Zie *vijfwouter*.

WIG, WIGGE (cuneus), V. 't Zij als *egge*, met de lipblazing, of als *wi-ig*, adjectief van *wi*, thema van *wijd*, en *verwijderen*. Zie *egge* en § 33. Men kon het echter M. nemen als wortelſylbe, en 't zelfde zijnde met het oude *wijch*, als ſpits. § 28. Zie *wijch*, en vergelijk mijne Verhandeling over het Letterſchrift, bladz. 145.

WIGANT of WIJGANT. Oudtijds *held* of *ſtrijder*, van *wijch*. M. § 28.

WIGSTAART, anders *zwaluwſtaart*, ter verbinding van

twee ſtukken houts; van *wigge*. (Oudtijds zei men ook by verbastering, *weg-*, *woch-*, en *woegſtaart*.) Als *ſtaart*. § 39.

WIJCH, ſtrijd, van ouds M. 't Is de wortelſylbe van een verouderd werkwoord *wijchen*, ſtrijden, of eigenlijker, *indringen*, waarvan ook *wigge* kan zijn. Men zegt ook *heir-* of *legerſpits*, en zoo kan *wijch* in de beteekenis van *ſpits* gezegd zijn. § 28. Zie *wig*, *wigge*.

WIJDTE, V. § 95.

WIJF, O. Zie Aanteek. *gg*, en vergelijk daarby Valckenaers aanteekening over θήλεια, als vrouw beteekenende, 't geen van θῆλυς, *voedend*, uit θάω is. Schol. Tom. I, pag. 199.

WIJK, M. als 't Latijnſche *vicus*. § 100. Doch ook M. als wortelſylbe van *wijken*. § 28. Hiervan DE *Beverwijk* (dat is, *Bedvaartwijk*, van de Bedevaart naar 't beroemde Kloofter aldaar), DE *Volenwijk* (dat is, *Vogelenwijk*); en dus als algemeene appellativa; maar *Katwijk*, *Noordwijk*, daartegen O. als eigennamen. § 57. Zie onze *Korte ſchets* hiervoor.

WIJL, WIJLE, V. van ouds, waarvan men *terwijl* zegt. 't Is *wi-eling*, als een *omdraaiing*, een *omzien*, een *oogenblik*, of misſchien eigenlijk een *wibbeling met den voet*. § 67. M. als wortelſylbe van *wijlen*. § 28. By onze Ouden werd het ook in den bepaalden zin van ons *uur* (vier-en-twintigſte deel van een etmaal) gebruikt. — De oorſprong des woords is in *wiel* aangewezen.

WIJL, WEIL, of WIEL, ſluier, *velum*. Verouderd woord by ons, en dat niet dan in 't meervoudige gebruikt ſchijnt. M. als *ſluier*, die *omwielt*, dat is, *omwindt*, en niet als of het van het Latijnſche *velum* ware; offchoon *velare* ook van ons *wielen* (als verbum neutrum, *omdraaien*, en als verbum activum, *omwinden*,) zij. § 28. Het woord is in Vlaanderen nog gangbaar, en met het Franſche *voile* vermaagſchapt. Zie *wijle*, *wiel*, en *voile*.

WIJM

WIJM of WIJME, (hoenderſtok,) V. door 't gebruik. Zie § 85.

WIJN, het zij van het Latijnſche *vinum*, in den zin van *oogst*, als zijnde van *winnen*, telen, en byzonder aan den *wijnbouw* geëigend. Vergelijk 't aangemerkte op *meede*. 't Woord is M. en dit (voor zoo verr 't het Hebr. יין, Gr. οἶνος, of Franſche *vin* niet is,) toont ons zijn oorſprong in een werkwoord. § 28. Zie *wijngaard*.

WIJNBRAAUW, als men by mijne kindsheid gewoon was te zeggen, en waarvoor men nu niet dan *wenkbraauw* zegt. Kwalijk, want niet die wenkbraauw wenkt, maar het ooglid. — Het woord was eigenlijk *wijmbraauw*, van 't oude *wijmen*, ook *wimpen* gezegd. (Zie wimpel.) M. § 28.

WIJNGAARD, M. als *gaard*. § 39. En dus van ouds in 't gebruik. Doch zoo beteekent het dan *wijntuin*, en men neemt het voor den *wijnſtok*, dat is *wijnſtam*. Het ſchijnt dus oorſpronklijk *winggaart*, of *wingert*, van *wingen*, te zijn, dat in het Hoogduitsch *wintzen* is. Een *wing* is een *wapperende*, of wel, *omwindende rank;* en van daar ook ons oude *wingen* (het zelfde als *winden*), dat ook *dwingen* heeft voortgebracht, 't zij als *kluiſteren* of als *verbinden*, in den zin van *verplichten*, en waarvan ook het Engelſche *wing*, voor den om 't lijf ſlaanden *vleugel*. Dat *wing* is ook dat *wieme*, waarvan op *wierook;* en hiermeê is 't Latijnſche *vimen* vermaagſchapt, en ook 't Franſche en Latijnſche *vis* voor een *ſchroef*. Ons *twijg* is mede niet anders dan *wie-ig*, met de verſterkende *t*. — Vergelijk onze aanmerking op *gaard*. — Oudtijds zei men ook *wijndruif* voor den wijngaardſtam of rank.

WIJNKOOP, M. § 39. Maar als *feest-maaltijd*, die, na het voltrekken van een koop plach gegeven te worden, of als de *fooi*, ter viering van den koop geſchonken, V. § 57.

WIJNRANK, V. als *rank*. § 39.

WIJNRUIT, als plant V. § 57. Dus genoemd om dat men ze tegen de bedwelming van den wijn gebruikte.

WIJNSTOK, M. § 39.

WIJSDOM, voorheen voor *wijsheid* gebruiklijk. Zie § 91 en volg. Doch voor *vonnis* of *gewijsde* (als wy thands voor *res judicata* zeggen, namen onze Ouden 't O. en zoo vindt men 't ook by Cats.

WIJSGEER, M. van *geeren*, en door toepasſing, § 28, 57. 't Vrouwelijke is *wijsgeerin*, of liever *wijsgeeres*.

WIJSHEID, V. § 72. Het woord *wijs* zelf is verwant met *weten*. 't Gothisch ᛉᛁᛏᚨᚾ (*witan*) heeft in præteritum ᛉᛁᛊᛊᚨ (*wisſa*), ſciebat, ook zegt het Hoogduitsch *wisſen*, en wy *gewis*, oudtijds *gewes*; alles kennelijk van *wijzen*, *gewezen*. Zie *weet*.

WIJSHOOFD, als hoofd, O. § 39. Maar wanneer het van een man gezegd wordt, laat het zich ook door toepasſing M. nemen, § 55, doch niet V. van een Vrouw. — Het is even zoo met *ſtijfhoofd*, *ſlechthoofd*, enz.

WIJSSEL, op zijn Hoogduitsch *weisſel*, doch by ons met de *ij* te ſchrijven, gelijk men in 't Latijn ook *vistula* zegt. Als rivier, V. ſchoon M. gebruikt om den uitgang. § 57, 28.

WIJT, M. § 28. als wortelſylbe van *wijten*. Zie *verwijt*.

WIJTING, M. als *visch*, van *wit*. § 57. 't Deensch zegt *Hvidling*, dat is, *witteling*. 't Engelsch heeft, als wy, *whiting*.

WIJTE, V. Zie *wijdte*.

WIJZAART, M. § 24, 55.

WIJZE, (manier, modus,) V. 't zij als adjectivum, of als *wijzing*, waarvan het thema 't oude *wie* is, oudtijds en nog in het Hoogduitsch *hoe?* Hiervan is *bewijzen* het *wie* of *hoe* eener zaak doen zien. 't Woord beteekent het *hoe* van een daad of werking, en kan het vervrouwlijkte zijn van dit adverbium als naamwoord gebruikt. Oudtijds plach men ook *ghijſe*, als in 't oud Fr. *guiſe*, te zeggen. § 33, 67, 74.

WIJ-

WIJZE voor een *kundige* of *verſtandige*, (dat is, die het *wie*, het *hoe*, eener zaak bevat,) als zelfſtandig genomen, volgt de toepasſing, § 55, en is dus M. en heeft ook geen Vrouwelijk. Ik voeg hierby, dat ook *wijzen* voor *toonen* niets anders is dan het *wie* (het *hoe*) uitbrengen. Het is naamlijk niet zoo zeer in eigenlijke beteekenis *ostendere*, toonen, als wel *modum*, *generationem*, *aut formam deſignare*. — Dit *wie* is niet ons relatief, tegen *die* overſtaande, waarvan in het III. Deel mijner T. en D. Verſcheidenheden, maar verwant met *we*, *we-en* (waarvan *weg*) en beteekent *gang*, de gang der wording, de voortkoming; voort-leiding, voortbrenging, zegt het Latijnſche *productio*, welk *wie* by de Hoogduitſchers bewaard is gebleven.

WIJZER, M. als werker van *wijzen*. § 28. — In 't voorbygaan merk ik aan, dat onze Voorouders den wijzer van een uurwerk of dergelijke, *het handeken* plachten te noemen, gelijk de Engelſchen nog *the hand of a watch* zeggen. Huygens noemt het nog *de hand* in zijn *kostelijk mal*.

WIKET, 't *guichet* der Franſchen, 't geen zy even zoo uitſpraken, en dat van hun verouderd *huis*, deur, een verkleining is, gelijk Menage zeer wel opmerkt. O. naar § 100. Zie ook *winket*.

WIKKE. Een ſoort van boon, het Latijnſche *vicia*. V. § 57.

WIKKEL. M. als wortelſylbe van *wikkelen*, en derivaat van *wikken*. § 28. — Dat het woord met *wiggelen* en *wiegen* in een verband ſtaat, ziet ieder. De *wikkels* of zwachtels (*windels* of *windſels* zei men voorheen ook daarvoor) zijn wat de Latijnen *incunabula* noemden, de Grieken σπάργανα, waarvan Plautus *colligare incunabulus* zegt. Turnebus heeft zeer wel gezien, dat *cunabula* en *incunabula* de wieg niet waren maar de zwachtels.

WIL, als wortelſylbe van *willen*. § 28. 't Goth. heeft ῎῏῍ῄ῏῎ (*wiljan*), 't A—S. pillan (*willan*). Zeker,

het zij met *welen*, draaien, of met *wellen*, opbornen, verwant. Vergelijk *wel* en *wellust*. — Huydecoper vraagt, waarom men *om mijnent* of *zijnent* of *uwent* of *harent wille* zegt? Het is, dat men (als meermalen) twee verschillende uitdrukkingen verwart. De taal eischt *om mijnen*, *om zijnen wil* enz. maar met een dativus geminus zegt men *mijnen te wille*, *zijnen te wille*, voor *my* of *hem te wille*, gelijk de pronomina personalia hunnen dativus van 't possessivum concernens ontleenen. 't Beteekent dan MIHI *in gratiam* of GRATIÆ *id factum est*, het is *my te wille gedaan*. Even zoo is het met *mijnent halve* en *mijnent wege*, 't geen *my ten gemoete*, *my ten bate* is. Zie *halve*, en vergelijk het II. Deel der Nieuwe T. en D. Verscheid., bladz. 37.

WILD, O. voor *wild gedierte*; en ook O. voor adjectief, als in *'t wild* of *wilde*. § 57 en 41.

WILDBRAAD, O. als *gebraad*. § 39.

WILDERNIS, V. § 94.

WILDVANG, M. als *vang*. § 28, 39, en zoo ook in toepassing, § 55. — O. als uit *gevang* saamgetrokken, § 51; en dan als collectief. § 49.

WILG of WILLIG, is *velege*, of *valege*, anders *valuwe* gelijk men nu zegt, dat is, bleekkleurige. Oudtijds noemde men zulk eene bleeke kleur *traag*, welk *traag* eigenlijk *droog*, d. i. *uitgetrokken* is; 't Hoogd. zegt nog *trocken*. Zie Aanteek. *ll.* V. als adjectief; M. als *boom*. § 33, 57.

WILLEKEUR, als *keur*, M. § 39.

WIMP of WIMPE, V. en

WIMPEL, M. eigenlijk in beteekenis het zelfde als *windel*, *doek*, of *sluier*, en aldus nog in 't Hoogduitsch gebruiklijk; van *winden*, en onmiddelijk uit *wimmen* en *wimmelen* af te leiden. Zie *wierook*. 't Oud Engelsch zei *wimpel* voor *doek*, en *iwimpled* voor *omwonden*, of *om-*

slui-

ſluierd, gelijk wy ook *bewimpelen* en *omwimpelen* zeggen. M. door den uitgang. § 28. Het oude Fransch zei ook *guimpe* en *guimple*, maar voor een vrouwen hoofddoek of *coëffe*. Menage noemt het *une eſpèce de lien de tête*. — Even zoo is het Fr. *guinder* ons *winden; guerre* ons *war* of *weer; gueſpe*, *guepe*, ons wesp enz.

Als dit *wimpel*, is ons *banier* met alle zijn verwanten in den vreemde, ook ſlechts het zelfde als *band*. Waarvan men in de oude ſtukken 't *banieren* (of, als men veelal zei *benieren*) van 't hair vindt. Ook by Hooft, voor omwinden of omſluieren, huiven, kappen.

Wimpe werd voorheen ook voor ooglid, en by uitbreiding ook wel voor den winkbraauw gebruikt. Eigenlijk is het woord *wimme*, en met *wimmelen* of *wemelen* verwant. Zie *wemel*. Vergelijk 't bygebrachte op *kuif*. En hiertoe behoort dan ook 't oude *wijme* voor den ſtok waar de hoenders op zitten te ſlapen.

WIND, oorſpronklijk uit *we-end*, *waaiend*, M. als het Latijnſche *ventus*, en het Gothiſche ᚹᛁᚾᛞᛋ (*winds*), dat eigenlijk, gelijk Fr. Junius aanmerkt, een participium van ᚹᛅᛁᛅᚾ (*waaien*), in 't M. geſlacht is. § 100. Van *wind* is het adj. *gezwind*, uit het verbum *zwinden*, verſterking van *winden* als werkwoord. 't Thema is *wiën*, 't zelfde als *weën*, nu *waaien*.

WIND-AS, M. of V. als *as*. § 39. Doch in Gebruik ook wel O. als *tuig* daaronder verſtaande. § 57.

WINDE en

WINDEL of WINDELE, V. als oud adjectief of participium, voor *katrol*, *palei*, enz. of O. zoo men er *tuig* onder verſtaat. § 33, 67, 57.

WINDEL (doek), M. als wortelſylbe of als derivaat van *windelen*, en ook, als er *doek* onder verſtaande. § 28, 57. De oorſprong van alle deze woorden ligt in den wortel *w*, waarvan *wa-en*, *we-en*, welk *wa* in 't præteritum en *oe* en

WISJEWASJE of WISSEWASCHJEN, of WISSEWATJEN, d. i. *vodde* waar men iets meê afwischt. O. door den verkleinenden uitgang. § 45.

WISPEL, M. zie *kwispel*. 't Hoogduitsch heeft er *wipfel* voor, maar in de beteekenis van den *top der boomen*. Verwant met *wippen*, voor *schudden* in 't algemeen, doch eigenlijk is *wispel* een *draai*; en zoo ook een sprong. En hiervan de oude namen van *wisp*, *jisp*, *gasp* (*gazep*), waarvan de naam *Weesp* is,) als waterſprong of ſpruchtel. — Dat van dit wispel, *wispelturig* is begrijpt ieder, doch opmerking verdient de uitgang in deze ſamenſtelling. Het woord is inderdaad *wispeltierig*, en drukt het wispelen van een boom in den wind uit, van *tier*, een boom. M. § 28.

WISSEL, M. § 28. Voor *wisselbrief* ook wel V. in gebruik; alhoewel by de Kooplieden, altijd ſlechte taalkenners van beroep. Hoofts *wisſel* in 't V. behoort tot zijne meer voorkomende vermenging van 't wortelwoord des verbums met het participium, wanneer die in eenerlei beteekenis gebruikt worden.

WIT, O. als *merk*, zijnde 't altijd het adjectief. § 41. Het wordt dus voor *doel* genomen, en is ook met *wijzen*, *wijten*, en *weten* verwant.

WITJEN (of *witje*). De gewone naam van den witten tuinvlinder. O. als diminutief. § 45.

WOBBE, uitgezwollenheid, V. als dezen uitgang eigen is. Zie *ebbe*.

WOEDE, is *wo-ede*, en dus V. § 72. Vergel. Aant. *ccc*.

WOEKER, M. als werker van *oeken*, vermeerderen, aanwinnen, en dus *aanwinst*. § 28. Het heeft dus niet alleen in zich-zelfs geen denkbeeld van onbehoorlijkheid. Zoo ſchreef men nog in de vorige eeuw:

Zoo rijst de dageraad verheerlijkt uit de nacht,
En trekt, uit 't donker, glans en woeker *voor zijn pracht.*

WOEL-

WOELWATER, voor een *woelig mensch*, M. in alle toepassing, als met den wortel van *woelen* saamgesteld, die er dan het wezen van uitmaakt. § 28. Zie *waaghals*. — Voor *woelend water* O. als *water*. § 39.

WOERD, of WOERT. Eigenlijk *worte*, *horte*, en dus *plantsoen*, *beplanting*, *hof* of *laan*. Zie *wortel*, *warmoes*, enz. V. § 95. De afleiding van *waard* zou het M. maken, en de Ouden onderscheiden hier het geslacht. Zie *waard*, en (wil men wel doen,) Kluit op beide die woorden in Hoogstraten.

WOERHAAN, in 't Vrouwlijke *woerhen*. Fezant. M. als *haan*, § 39. Ons *veldhoen* (meer gebruiklijk) drukt het zelfde uit. Zie Aanteek. *h* en *u*.

WOERT (eend), M. Zie *waart*.

WOESTENY, V. § 69.

WOESTER, zie *oester*.

WOESTIJN, als zijnde eigenlijk bloote verbastering uit *woesting*, of *woesteny*. § 34. Dom en verstandeloos is de omkeering van van Driel in zijne uitgave van Verwers IDEA, *woesteny* tot *καταχρεσις* van *woestijn* makende. Wat hebben zulke duisterlingen met een taal te doen, die zy niet verstaan? Even zoo wil hy *born* voor letterverzetting van *bron* verklaren, schoon uit *boren*, dat *borrelen* als frequentatief maakt, voortgesproten, en ziet *nooddurft* voor verbasterd uit *nooddruft* aan.

WOGE (golf). Vr. als præteritum van *wagen* en *bewegen*. § 36.

WOL, of, gelijk men altijd plach te zeggen, WOLLE, V. 't Is een oud adjectivum, eigenlijk *woling*, van *wolen*, *woëlen*, in den zin van *draaien*, waarin men ook *iets omwoelen* zegt, en met *walen*, en *wielen* vermaagschapt. Het beteekent dus de zich *woelende*, draaiende of krullende vlokken, die de *wol* zoo op 't hoofd der Negers, als op den huid der schapen uitmaken, en van daar dit

dit geſlacht. § 33. — Blootelijk als een *ſtof*, in tegenſtelling met andere ſtoffen aangemerkt. O. § 48.

WOLF, M. als *mannelijk dier*, en in 't algemeen als *dierſoort*. In 't Deensch en Runisch, of IJslandsch *ulf* of *olf*, en *ulfer*. Het Gothisch en A—S. zegt ᚢᚾᛚᚠᛋ en ꝑulꝑ (*wulfs* en *wulf*). Het een en ander heeft gemeenſchap met ons *huilen*. Het V. is *wolvin*. Zie de *Korte ſchets* hiervoor. In 't Latijn vindt men *belbi* by Jul. Capitolinus (Gordian. c. 33) 't geen het zelfde woord is, en tevens de eenzelvigheid van ons *wolf* en *welp* betoont.

WOLFDAK of WOLFSDAK, verbastering voor *welfdak*. Zie *welf*. O. § 39. In de Noordelijke landen werden de welvingen met plat ſchuine overdaken, naar 't midden oploopende, voorzien, en van daar de naam van *welfdak*, kwalijk *wolfdak*, waarover onze goede Berkhey, in zijne *Natuurlijke Hiſtorie van 't Rundvee*, zich deerlijk het hoofd breekt. Strabo kent deze *welf-* of *topdaken* reeds by de Gallen.

WOLK, V. § 33. 't Is eigenlijk een adjectief, *walig*, draaiende, drijvende, dringende. Zie Aant. *ll.*, bl. 257. — *Wolk* werd echter oudtijds (door de gelijke uitſpraak van *w* en *v*) voor *volk* gezegd, en in dezen zin zei men: *een man als een wolk* (*vir populi inſtar*), d. i. zoo ſterk en zoo onzachlijk. — Deze vermenging van *v* en *w* heeft zijn grond in de Ooſterſche talen waarin ו of ו, *u* en *w* is, terwijl de *u* ook voor *v* ſtrekt. Zoo zeiden ſommigen by ons altijd *vreken* en *vraak;* ook is ons *vrek* eigenlijk *wrek*. Zie op 't woord. Sommigen zelfs valt de uitſpraak van *wr* te moeilijk, even als die van *wl* ons zou vallen.

Van *wolk* is ook 't werkwoord *walken*, 't geen ſamenperſen beteekent. *Das har was im vast* VERWALKEN *zu der ſchwarte*, is, het hair was hem dicht verward en ſaamgeperst tegen den huid. Vergelijk Kiliaan.

WOND,

WOND, V. als *wo-ende*, ſmartende, van *woo* of *wee*, ſmart, waarvan de oorſprong echter met het oude *wanen* (bezwijmen), gemeen is, en oorſpronklijk verwant met *waen*, ſchaven, beleedigen; waar over by gelegenheid wijdloopiger, dan hier de plaats toelaat, of vereischt wordt. Dit Thema is geweldig rijk. — Als *treffende*, zou dit *wond* over één komen met het Latijnſche *ictus*. In allen gevalle als participium V. § 34. Het Hoogduitſche *wonne* is er mede vermaagſchapt, als zijnde het zelfde *wane*, maar door het Gebruik in die taal geëigend aan de bezwijming van lust.

WONDER, O. als adjectief, uitdrukkende 't geen *wondt*, dat is, *treft*, of ontzet. § 34. Zie *wond*. — En zoo is *verwondering*, gevoel van getroffenheid. Men zegt dus te regt, ZICH *verwonderen:* want het is eene aandoening van ons-zelven en in ons-zelven bepaald, even als *zich verheugen*, *zich verblijden*, *zich genoegen*, enz. Maar *iets bewonderen* is volſtrekte onzin, uit onverſtand ontſtaan van die het woord met het Franſche *admirer* en Lat. *admirare* gelijkſtelden; het geen echter even zoo min hier iets afdoet als ons *aanſtaren*, en als der Franſchen *miroir*. — Iets *verwonderen* ſtuit, want het brengt het *wonderen* (het *mirari*) op 't voorwerp t' huis, daar het in den beſchouwer een inwendig gevoel is, en *iets bewonderen* zou zijn *'t voorwerp met wonder overtrekken*. 't Is als of men *'t zwaard bekwetſuurde*. — De *zaak* is 't, die *ons* verwondert, en, met eene andere uitdrukking, *wy* verwonderen *ons-zelven* uit hoofde van, of over de zaak. Wy zijn de getroffenen, en het treffen komt voort of gaat uit van het voorwerp, of anders van ons-zelven als beſchouwer.

WONING, V. van *wonen*, in den zin van *wennen*, dat is, *blijven*, *vastraken*, *hechten*. § 34.

WONST, nu verouderd, voor genoegen of blijdſchap, in

't Hoogduitsch *wonne*, waarvan boven, op *wond*. Zie ook *wensch*. V. § 75.

WOON, M. als wortelſylbe van *wonen*. § 28. — Maar V. in *ter woon*, als zijnde *wone* voor *woning*. § 67. — Zie de aanmerking omtrent deze verzachting van dit participium, op *nood*.

WOONST (woning, woonplaats), V. als de uitgang medebrengt. § 75. Zoo ook voor *gewoonte*.

WOORD, O. door 't Gebruik, oudtijds V. als *woorde*, *woor-ede*, *waar-ede*, dat is, verneming; van *waren*, *ontwaren*. Zoo als ook *andwoord* eigenlijk V. is. § 72. Vergelijk Aanteek. *coc*. Het O. is ontſtaan uit misverſtand, door de oude ſchrijfwijze van *dwoort*, doch thands gevestigd.

WORM, V. als *worring*, kronkeling. § 34, 85. In de Noordelijke talen, *orme*, uit het algemeene IJslandsch of Runisch. Nu verkeerdelijk M. gebruikt. Zie ook § 84, en vergelijk Aanteek. *ccce*.

WORP, M. als wortelſylbe van 't oude *worpen*, nu *werpen*. § 28. Ook M. in *een worp ſchellingen?* — Dit moet volgen; ſchoon ik geene zwarigheid vinden zou, om het als præteritum van ons *werpen*, V. te nemen. § 36. — Want *werpen*, *derven*, *werven*, *ſterven*, maken in hun præteritum beide *worp*, *dorf*, *worf*, *ſtorven*, (waarvan ook hun participiën *geworpen*, *bedorven*, *verworven*, *geſtorven*, en zoo zegt men ook *gekorven* van *kerven*,) en *wierp*, *dierf*, *wierf*, *ſtierf*. Doch deze laatſte zijn van *worp*, *dorf* enz. als den tegenwoordigen tijd uitdrukkende. Men wijte deze oogſchijnlijke verwarring aan verſcheidenheid van dialekt.

WORPEL, M. door den uitgang. § 28.

WORST, V. gelijk Kluit op Hoogſtraten zeer wel gezien heeft. Zie § 75. — Het woord is van *worren*, en in beteekenis het zelfde als *wrong*. — Hiermee ſtaat het Engel-

gelsche *worſted* in verband, en zoo ook ons *worſtelen*, als zijnde eigenlijk wringen. Vergelijk *worm*.

WORTEL, M. Zie Aanteek. *h*.

WOUD, in 't A—S. ꝑuðe (*wude*), in 't Engelsch, *wood*. Het zij men het als *gewoud*, of *hout* aan wil merken, of als 't Duitsche *wald*, of wel als het Griekſche ὕλη, of nog liever, als verbale *walde*, van *wallen*, *wellen*, *tieren*, groeien, 't is altijd O. § 87, 100, 35.

WOUW of

WOUWWOUW, by verdubbeling, even als men *de koekoek* zegt. M. als *vogel*, en ook om zijn kreet *wo-wo*. § 57, 28. Zie echter *wuif*. De Latijnſche naam is *milvus*; de Franſche, *milan*.

WRAAK of WRAKE, V. § 36. Als præteritum van *wreken*, dat verwant is met *regen*, *ragen*, *rachen*, *rugen*, en *rechten*, zoo als ook met het A—S. ꝑꝓeȝan (*wregan*), en het Gothiſche ᚢᚱᛟᚻᛁᚷᚨᚾ (*wrohjan*), ons *wroegen*, dat voor *beſchuldigen* gebruikt werd, en nog in de *wroeging* des Gewetens over is. Men zei oudtijds *ik wreek*, *ik wrak* of *wrake*. Waarvan ook weder het werkwoord *wraken* thands voor *afkeuren* in gebruik is. — *Wraak* drukt in zijn oorſpronkelijke beteekenis eigenlijk 't Franſche *resſentiment* (ter harte neming,) uit.

WRAAKZUCHT, V. als *zucht*, in den zin van *begeerte* of *neiging*. § 39.

WRAK (in het Deensch *vrag*), O. als collectivum, of als zijnde *gewrak*, van *wragen*, dat in het Deensch *vrage* is, en daar *afkeuren*, *uitſchieten*, beteekent. Het is naauw met *breken*, verwant, en de *w* is eigenlijk eene adſpiratie der *r*. § 49, 87.

WRAT, van *wra-en*, *wragen*, *wraken*, *wreeën*, *wrijen*, waaruit *wrijgen* en *wrijven*. 't Beteekende dus in den oorſprong, *jeukende puist*; en niet, als thands, een *gevoelloos* en *eeltachtig opwerpſel*. — Men zei echter ook

wart en *werte*, met *weer* (eelt) verwant. Het Engelsch zegt *wart*, het Deensch *vorte*, 't geen met *wortel* in verband ſtaat (zie Aanteek. *h*,) en dus uitſpruitſel zou kunnen beteekenen. 't Hoogduitſche *wartze* koomt overeen met ons *ſpeen*. — 't Woord is V. § 36, of 95.

WREEG, WREGE, V. als præteritum van *wrijgen* (*vrijven*); 't zelfde als *gewricht*. § 36.

WREN, waarvan het werkwoord *wrenſchen*, oorſpronklijk het natuurlijk gebriesch van een tochtig of moedig paard; en van daar het *paard*-zelf. M. § 28. Doch zie *ruin* en *hengst*.

WREVEL, M. van het zelfde *wra-en*, *wreën*, *wrij-en*, waaruit *wrijgen*, *wrijven*, en *wreeg*. § 28.

WRICHT, verouderd, maar nog in 't Eng. gebruiklijk, voor 't doorboorde rondhout in een wiel, waarmeê het om den as vat, en waarin de ſpaken bevestigd zijn, die aan hare andere zijde in de *velge* (de omranding) ſluiten. — Edoch nog overig in *gewricht*. Het is een præteritum van *wrigen* of *wrijgen*, waarvan ook *wringen* is. V. § 36. Zie § 96 en Aanteek. *ooo*.

WROK, M. als wortelſylbe van *wrokken*. § 28. Eigenlijk zou 't V. zijn als præteritum van *wrekken*, 't zelfde als *werken*, dat is, *zwoegen* over iets. § 57.

WRONG, V. als præteritum van *wringen*. § 36. Die dit woord M. nemen, hebben echter eenigen grond in *wrongel*, 't geen een werkwoord *wrongen* ſchijnt te onderſtellen. § 28.

WRONGEL, als adjectief, V. voor en zoo verr' men er *melk* of *kaas* onder verſtaat. § 33, 57. In zich-zelf, zou het woord en als ſubſtantief, M. zijn. § 28. Van 't zelfde *wringen* (of liever van zijn primitief *wriën*) heeft het Wendisch *wris* voor kaas.

WUIF (anders *wouw*), van *wuiven*, dat is, *heen en weêr zweven*, even 't zelfde woord als *weven* en *zwe-en* of *zwaai-*

zwaaien. M. als *vogel*, § 57. In zich-zelf V. als præteritum. § 36.

WULP, als *welp.* Zie Aanteek. *cccc.*

WURM, zie *worm.*

X.

XEBEK, 't Spaansche *xabéga* of *xabéque*, maar gewoonlijk *chebek* geschreven, naar 't Fransch. Een groot *vaartuig*, of ook wel, een *vischnet*, en by ons V. § 100. 't Is eigenlijk een *bodeschip*, *advis-* of *postschip* (om boodschappen over te brengen), van 't Oosterische خبر (*cheber*), beteekenend bode, dat Arabisch, Perzisch, en Turksch is, gelijk 't Spaansch vele heeft aangenomen.

Y.

De woorden met deze letter beginnende, zijn tot gemak by het naslaan, uit hoofde der algemeene verwarring, die daarin plaatst gevat heeft, op de I, en nevens de IJ ingevoegd. Dus is het met *yf*, *yver*, enz. Alleen stellen wy hier

YPSILON, als Griekische naam der letter, maar verwijzen daaromtrent tot *Omikron* en *Omega.* § 57.

YZOP, V. als plant, § 57.

Z.

ZAAD, O. eigenlijk 't *gezaaite*, of *ge-za-de*, dat is, *gestrooide.* § 49, 51. Zie ook *zand.*

ZAAG, V. als *zage*, præteritum van *zie-en* of *trekken*, even als van *zien*, beſchouwen, (Vergelijk *zeel*); of wel als adjectief *za-ig*. § 36, 33. — En hiervan desgelijks V. ook *zigezage*. M. echter is *zaag* als wortelſylbe van *zagen*. § 28. Het verdient opmerking, dat dusdanige klank- of weêrklank-nabootſende woorden by ons uit den ſaamgevoegden klank van een præteritum en præſens beſtaan; als *wieuwaauw*, *bieuwbaauw*, *wiezewaze* (waaruit beide *vizevaas* en *wisſewasjen*), *klikklak*, *klinkklank*, *mikmak*, *tingtang*, enz. (Men vergelijke met zoodanige præterita, en het geen de Verhandeling daarover heeft, de oude Imperativen van *zien*, *doen*, enz. in mijne *Taal- en Dichtk. Verſcheidenh.*, III. Deel, bladz. 68.)

Van dit *zagen* als *heen en weêr trekken* of *her- en derwaart bewegen* is ook het Hoogduitſche *tzagel* (ſtaart) gelijk *ſchwantz* in die taal van *zwa-en*, zwaaien, is. Vergelijk *zwaluw*.

ZAAK, V. als *za-ig*, oorſpronklijk *zoo-ig*, van *zoo*, aanwijzing; als beteekenende *een zulk* voor *dit of dat* ſimpliciter. *De zake*, is eigenlijk *de zulke* gezegd. Ook zeggen wy desgelijks *zulks* voor dit. § 33. Men vergelijke het geen over het woord *wijze* als *hoe*-danigheid, aangemerkt is.

ZAAL, 't oude *hal*, 't Franſche *ſalle*, ſamenhangende met het Gothiſche SALJAN (*ſaljan*), divertere, *vertrekken* of *wonen*, en ook met het Latijnſche *aula*. Veellicht desgelijks met het Griekſche ἄλος (voorzaal, voorhof of voorplein). Het thema ſchijnt *hol*, en de benoeming ontleend aan den galm van een groot, hol, of verwelfd vertrek. V. als in de vermaagſchapte talen, waarnaar het zich richt. § 100. Met dat al kon het by ons van *zitten*, en inderdaad *zadel* of *zatel* zijn.

ZAÂL voor *zadel*, M. Zie *zadel*.

ZAALDE of ZALDE, waarvan de Hoogduitſche verbaſtering

ring *ſelde* is, geluk, zaligheid, zekerlijk verwant met het Lat. *ſalus*, zoo wel als met *zalig*, waarvan meer op *zalve*. V. door den uitgang. Zie Aanteek. *ccc*.

ZAAN (room), V. § 99. Het ſchijnt *zo-ing* of *zoging* te zijn, het zij in den zin van *melk* of van *pap*. Verg. *melk*.

ZAAN, rivier, V. § 57.

ZAARDAM, contractie van *Zanerdam*, d. i. dam van de Zaan, gelijk *Amſterdam* contractie van *Amſtelerdam* (dam der Amſtel). O. als naam van een plaats, collectivè beſchouwd. § 49.

ZABBE (verwant met *ſap*, maar van zachter uitſpraak) en ZABBER, beide voor kwijl. Het eerſte V. § 65; het laatſte als wortelſylbe van *zabberen*, M. gelijk *zever*, waar het mede verwant en als een bloot dialektverſchil aan te merken is. § 28.

ZABEL of ZAVEL, (verouderd). 't Is het Franſche *ſable*, en beteekent *zand*. O. als dit. § 48.

ZACH of ZAG. Verouderd; M. § 28. — *Sach* ſchreef men oudtijds, en het is een ſcherp en ſnijdend wapen, waarnaar de *Sachſen* of *Saxen* genoemd zijn, en waarvan in het tegenwoordig Deensch *ſax* een ſchaar beteekent. 't Werd voor mes of ſchaar gebruikt, en de *zicht* (*zeisſen* die met ééne hand gehandeld wordt) en *ſeis* of *ſeisſen*-zelf zijn daar na verwant meê. De betrekking tot *zagen* loopt in het oog, en in der daad is *ſnijden* een *zagen*, *houwen*, een *ſlaan*. Vergelijk *ziegezage*.

De Kamerist Hogendorp in zijn Tooneelſtuk, *de tocht van Xerxes*, in Kops Geſchiedenis der Rederijkers aangehaald (zie de Werken der Maatſchappy van Nederlandſche Letterkunde, II. Deel, bladz. 297,) zegt:

Des blikſems dwarſe ſach, *noch donders grof ontmoeten*
Verſchrikken zijn gemoed.

Waarop Kops aanteekent: „Dit zal waarſchijnlijk *ſlag* zijn." — Zeer waarſchijnlijk of liever, zeer zeker, bedriegt

driegt zich Kops. *'s Blikſems dwarſe ſach* is des blikſems in bochten heen en weêr ſlingerende ſtraal, welke ſlingerſtraal tegen den rechtſtreekſchen ſlag des donders (hier *ontmoeten* genaamd) overgeſteld wordt. — De Duitſchers hebben er thands *ſech* van gemaakt, 't geen zy voor het *kouter* van de ploeg gebruiken: echter vindt men by hun Schrijvers ook nog werkelijk *ſach*, en in het byzonder *dreyſach* voor den blikſemſtraal, 't geen my ook nog by Schiller voorkwam.

Dat de grond des woords in *zagen*, ſtrijken, ligt, loopt in 't oog, en zelfs is *zacht*, ſtrijkende. Het is dus eigenaartig de *in zigezagen voortſtrevende* STREEK des blikſems.

In 't Engelsch is *to ſagg* 't zelfde woord, 't geen zy door *to fluctuate* verklaren, eu het wordt van het *kronkelen* of *zwieren* eener rivier gebruikt. Dus lees ik in Drayton's Polyolbion, XVI Song:

This ſaid, the aged ſtreet ſag'd *ſadly on alone.*

Zou ons *vertſagen* hier ook niet wel toe behooren, als een heen en weêr ſchokken van den geest?

ZADEL, ſchoon men het een adjectief *zatel*, van *zate* mocht achten, M. als ſubſtantief. § 28.

ZAGAY. Moorſche werpſpiets. V. als *ſpiets*. § 57. In het Ital. heet zy *zagaglia*. Σαγαρις koomt by de Grieken als een Oud-Perzisch woord voor, en *xaga* in 't Spaansch is een wond; ook is er een overéénkomst in dit en het Oud Duitſche *zach* of *zag*.

Intusſchen is ook de betrekking van dit woord met het Lat. *ſagitta* niet voorby te zien, in het Italiaansch *ſaëtta*, Sp. *ſaëton*, en tevens, met *ſagax*, (ſcherp in verſtandelijken zin, dat zoo aan 't Franſche *ſage* (als *wijs*) en 't Ital. *ſaga*, als aan 't zelfde *ſaga* in 't Latijn voor *tooveres*, oorſprong gaf, en waarvan wy ook een oud adjectivum in onze taal hebben, by Cats nog gebruikt, als hy gewaagt van:

— *het*

— *het net*
Door ſaghe *jagers uitgezet*,

in zijne Mengelingen. — Waaruit ook de Romeinſche naam van hun wapenrok *ſagum*, en 't Spaanſche *ſayo* oorſpronklijk mede een wapenrok beteekenende, maar ſedert tot een ander ſoort van wambuis of rok overgegaan, zoo dat men thands in die taal voor wapenrok, *ſayéte de armas* zegt.

In ſamenſtelling zeggen wy ook nog, *inzage* in iets hebben, voor *inzicht*, en zoo ook *overzage* voor *overzicht*, maar uit *zien* gevormd. — Van *zeggen* in tegendeel is er niets dan *gezag* dat er toe te brengen is, doch dit zelf is van *zien* af te leiden.

ZAGE, V. als præteritum van *zeggen*. Nu en voorlang reeds louter Hoogduitsch. § 36.

ZAGE als *zaag* (ſerra), V. Zie *zaag*.

ZAGGELAAR (niet *zachelaar*), is *kwijler*, van 't Deensch *ſagle*, kwijl. M. § 28 en 55.

ZAGO of ZAGOE, Maleitsch woord. Men verſtaat er *korn* onder, en neemt het dus V. § 57.

ZAK, het Latijnſche *ſaccus*, het Franſche *ſac*, en in alle talen bekend, en overal M. By ons aan te merken als wortelwoord van het verbum *zakken*, dat is, doen *zijgen*. *Zak* is *waar men iets in zakt* of *neêrzinken doet*. — Doch *den zak krijgen*, en *den zak geven*, is eene oude ſpreekwijs, ten aanzien der dienstboden, wien, verſtoten wordende, een *zak* (bedelzak, aaszak) met een ſtuk brood daarin meê gegeven werd, om elders een goed heenkomen te zoeken. — Het is even zoo met een *korb* bekomen, in Duitschland. Men zond den vrijer, dien men afwees, met zijn pakkaadje in een korf op den rug, weder weg. 't Een en ander geheugt van den tijd toen men nog wijd verſpreid op het land woonde. Ter gedachtenis van deze oude gewoonte zond men by ons den afgewezen vrijer

nog lang daarna een *krans van dorre biezen*, Waar Roemer Visscher op doelt in zijn *Lof van de blaauwe scheen.* By de Duitschers blijft het onder de Boeren by een *biezen korffen*, waar men uit spotterny wel eens een strooien pop by voegt, dien men hem voor zijn huisdeur plant. § 28. Hooger opklimmende in de afleiding, zou men het woord tot het oude *zaïgen*, frequentativum van *zagen*, als *trekken*, moeten brengen, van welk laatste wy nog *zagen* voor *treuzelen*, lang by een onderwerp verwijlen, en ook *vertragen* zeggen, dat is, *te rug schuiven.* En dus zou *zak* zoo veel zijn als *trekker* of *trechter* ter *in-* of *doorstorting* dienende. Zie *zek.* — In de uitdrukking, *iemand den zak geven*, ziet het op den *reiszak*, en is dus, hem doen *vertrekken*, in 't Fransch *envoier promener.* Beleefder, maar in den zelfden zin, zegt men, iemand *zijn afscheid geven.* — Het is dus in eigenaartige aanduiding dat zelfde dat de Duitschers noemen *ein korb geben* (d. i. een reiskorf, waar men oudtijds den mondvoorraad van brood en water in meê droeg), 't geen zy voor ons *blaauwe scheen* zeggen.

Zak was in mijnen tijd een Vrouwenkleed geheeten met een loshangenden rug, dat is, van achter niet aan 't lijf sluitende, 't geen alleen Vrouwen van zeer deftigen stand droegen, en (als 't gaat) van tijd tot tijd meer algemeen geworden, eindelijk weêr buiten gebruik raakte. Oorspronklijk en van ouds werd *zak* voor ruim overkleed gebruikt, in 't Latijn der Middeleeuwen *socca*, en daarvan ook *soccania.* De Grieken maakten daar σουκκανιν van, en de Franschen *souquenie*, en na een Italiaansche verkleining, *souquenille.* De oude Duitschers zeiden *eine sukkenie.* Die by de Franschen 't woord niet verstonden, maakten er, om dat het een OVER*kleed* was, SUR*quenille* van, even als ons Gemeen *indirekt* en *uitdirekt* zeit. Zoo gelijkt zich de domheid in alle tijden en landen.

ZAK

ZAKPIJP, als *pijp*. § 39.

ZALF of ZALVE, V. als adjectief en door den uitgang. § 33, 38. Als Neêrduitsch is het *zal-ige*, *zal-we*, of *zaluwe*, verwant met *zelen*, *zeluwen*, *trekken*, *ſtrekken*, en zoo ook *ſtrijken* of *ſmeeren*, en tevens met *zaluwe*, ſmeerig (en dus *morſig*), dat met het Franſche *ſale* vermaagſchapt is, en waaruit ock 't oude *ſaluwen* voor *bemorſen*, *bezoedelen*, welk laatſte woord van *ſode*, vuiligheid, is. Ook als van het Latijnſche *ſalvare*, heelen, als ware 't *ſalvatio*, afgeleid. Zoo dit echter van 't onze niet is, waar ook *zalig* meê ſamenhangt, als *geheeld*. — Hier echter heeft de uitgang *zalig* in ſamenſtelling niets mede gemeen, maar is *tallig* of *talig*, en beteekende oudtijds *rijk*, waarom men te recht *rampzalig* en *jammerzalig*, zoo wel als *gelukzalig* zegt.

ZALM, M. 't zij als het Latijnſche *ſalmo*, het zij uit aanmerking als *visch*. § 100, 55. Het Hoogd°. *lachs* is eigenlijk 't Wendiſche *las*.

ZAND. 't Is het *za-ende*, 't geen zich verſtrooit; doch is O. als *ſtof*. § 48. Vergelijk *zaad*.

ZANG, M. als wortelſylbe van 't oude *zangen*, waarvan ook *zanger* is. § 28. Doch oorſpronklijk was het een præteritum van *zingen*. — Vergelijk Aant. *bbbb*. bl. 328, en zie *lisch*.

ZARK of ZERK, M. 't zij als uitheemsch woord, 't zij als *ſteen* daaronder verſtaan wordende. § 100, 57. 't Is verbasterd of verkort van het Grieksch-Latijnſche *ſarcophagus*, en zou *zerkſteen* (dat is, *lijkſteen*) moeten zijn, van σαρξ, *vleesch*.

ZAS, O. 't is 't Latijnſche *ſaxum*, gebruikt of toegepast in beteekenis als ons *ſtein*. O. § 100.

ZATE (collectivum van by één zittende perſonen) als Lucas IX, 14. V. als præteritum van *zitten*. § 36.

ZEBER, met den aangenomen Latijnſchen naam ZEBRA, by

by ons *Kaapſche ezel*, ſchoon het dier volkomen de gedaante van een paard en niet van een ezel heeft. M. als de groote viervoetige dieren in 't algemeen. § 57.

ZECHIJN. 't Ital. *zecchino*, en als dit en ook tevens als geldſtuk, M. § 100, 57. Men mag Leibnits in zijne Etymologica over dit woord nazien; doch ik zou het van het Ooſterſche سکّه (*ſikke*), munt, afleiden.

ZEDE, V. en van *ede*, verbond, gewoonte, door de ſleepende lipblazing der *z* onderſcheiden, en dus eigenlijk en volgens de kracht van het woord, of *plichtigheid*, of blootelijk *manier* of *ſleur* beteekenend, naar dat men het opvat of toepast. Het thema is *e-e*, vloeiing, en dus effenheid, waarvan ook *bezadigen*. Vergelijk *zacht*, op *zijde*. Deze afleiding echter neemt niet weg, dat onze Ouden ook *zede* ten aanzien van levenlooze zaken zeiden, als b. v. van een rivier, by Walewein, fol. 27 v°.:

Si was van harden ſellen zeden.

En zoo meer. Het drukt dan *eigenſchap* uit.

ZEDOAR. V. als *plant*, maar O. voor het *zaad* of *grein*, en wederom M. als *korrel*. § 57. 't Is het Ooſterſche woord جدوار of زدوار (*djedwar* of *zedwar*). By ons noemt men 't thands *zeverzaad*, en 't was voorheen hier te lande zoo algemeen eene ſpecery als by de Romeinen *ſeſamom*, en in gebruik voor *ſoupen*, *gebak*, enz. Men had oudtijds ook *zedoarwijn* (*zedewaar* zei men) even als *nagelwijn* en *peperwijn*, dat is, wijn met die ſpeceryen gekruid. Kwalijk meent Van Wijn (Huiszittend leven, bladz. 101) dat dit *appelwijn* zijn zou. — Deze zedoarſpecerywijn vind ik ook in den Iwaïn van Ridder Hartmann, waar Michaeler van Weenen, de Uitgever, het woord niet verſtond. Het is daar een verſterking voor iemand die 's avonds te veel gedronken heeft. Dus leest hy de woorden:

Traw-

Trawme Ew dann icht ſchweas
So ſult Ir ſy ze ware
Nemen ein masſe.

Lees *ſezeware*. Neem een maat zedoarwi wat zwaar droomt.

ZEE, V. even als *zede* door de *z* onder 't ſaamgetrokken *e-e*, als *vloeiing* of *vla* met *zieden* (en 't Gr. ζέειν (bruiſchen) ve teek *yyy*. Oudtijds zei men ook *zeeuw*. (*ſaiw*). A—S. ræ (*zae*). § 67.

ZEEF, wel M. als wortel van *zeven*, maar præteritum van *zijven*, dat is, *zijgen*, ii (*colare.*) § 36.

ZEEL (trek of ſjorband), van *zie-en* (in *ziehen*), trekken, of als wortelſylbe van Maar O. als adjectief; en ook in beide zeer gebruiklijk. § 28, 41.

ZEEL, anders *cedel*, en dus beter *ceël*. V. C. 't Is 't Latijnſche *ſchedula*, even ge onze Ouden 't Latijnſche *charta*, of 't F is, naar de nieuwere Franſche uitſpraak de *Taal- en Dichtk. Verſch.* II. Deel.

ZEELT, naar den uitgang wel V. maar als

ZEEM (oudtijds *honig*), V. is *ze-ing*, *ze-e* en dus is 't ook *zoet*. Vergelijk *zijde*, 't § 85. Nog zeggen wy *honigzeem* voor *nig*, en het oude Duitsch zei ook *ſeisſe*, *Zeemleer* leidt men hiervan af. Ik heb zoo dit niet gems- of geitenleêr is, van *cl* met de ſmeltende *g* of *ch* op zijn Fransch zijn Spaansch,) uitgeſproken, en dus ver volge waarvan *zeemleer* en *kamoesleer* 't Door verloop neemt men ons *zeem* M. om O. wanneer men 't als adjectief neemt,

onder verſtaan wordt, § 41, 57; en zoo ſchreven onze Bijbelvertalers ook HET *honigzeem*, Spreuk. XXVII, 7. Misſchien hangt ook *balſem* hier aan. De verwantſchap tusſchen dit *zee*, *zacht*, *zanft*, *ſoft*, *zoet*, *ſuſs* laat zich gevoelen. 't Kon ook met het Hebr. סם ſamenhangen als onder de ſpeceryen gerekend nevens den balſem.

ZEEN of ZENE, zie *zenuw*.

ZEEP, M. als 't Latijnſche *ſapo*. § 100. V. als præteritum van *zijpen*, druipen. § 36.

ZEER, O. als oorſpronklijk adjectief. § 41. Over de verwantſchap van dit woord *zeer*, waartoe *teêr* (teder) even zoo wel als het oude *ſaert* (Hoogd. *zart*), als week en gevoelig, behoort, ware veel te zeggen. Ook *ſarren* behoort hiertoe, zoo wel als *tergen*, dat *teerigen* is. Het drukt zeker oorſpronklijk ſchaving uit en hangt dus ſamen met *zagen* (zie *zach* of *zag*). In het Deensch is *ſaat*, wond (*vulnus*). — In het Perzisch is زار (*ſâr*) geklag; en سر (*ſer*), uiterſte. — Ook ons *zeer* voor *valde* behoort hiertoe, als uiterst of ſchreeuwend, of om uit te ſchreeuwen. *De man is zeer rijk* is, met een andere uitdrukking, *ſchreeuwend rijk*.

Het woord kan ook in verband met het verwonderend ſisſen van *zoo!* (*ô zoo groot* enz.) beſchouwd worden; ook hangt er het Deenſche *i ſær*, *in zonderheid* meê te ſamen, en *ſær*, zonderling. *Zeer*, oorſpronklijk, *geklag* zijnde als in 't Perzisch, is dan ook even zoo *pijn* en *wond*, als *wee* (mede eigenlijk geklag) pijn is, door toepasſing of overgang van denkbeeld.

ZEESCHUIM, O. ook voor *ſepia*, σηπία. § 39. Zie *ſchuim*.

ZEET of ZETE, V. als præteritum van *zitten*; eigenlijk *zate*. § 36. En dit, beide voor *zitplaats*, in 't oud Engelsch *ſee* of *ſeat*, en voor het gedeelte des lichaams waar men meê *zit*. In den laatſten zin zei men ook *gezete* of *gezeet* in 't O. § 87. In 't oud Duitsch zei men op gelij-

lijke wijze ook *ſite* of *ſitte*, als, by vo
galois, waar deze, naakt zijnde, zich v
die hem aanſprak, ſchaamde:

Die ſite *kerter gegen ir da*

't Geen daar kwalijk door *zijde* verkla
keerde haar de *rug* toe. 't Gothisch heef
voor *ſtoel* of *bank*. Vergelijk *zete*.

ZEFIR of ZEFIER. De Griekſche naam v
wind, Ζέφυρος. M. § 100.

ZEGE (overwinning), V. Zie *zegen*.

ZEGEL, 't Latijnſche *ſigillum*, en als
Vondel 't wel eens M. nam. Het Goth.
men 't uit afleiden wil is daar ook uit. C

ZEGEN, M. niet ſlechts naar het thands ſt
bruik, maar ook als zijnde de wortelſyl
§ 28. Doch *zege* en *zegen* zijn in den gr
't geen men V. neemt, en thands als he
A—S. *ſigur* en ȝize (*ſige*), alleen in de
winning gebruikt, is van *zijgen*, neêrdal
heil, als van God komende, en zoo is
edoch als van *zegenen*, is het ruimer dan
haald, gedurig afdalend *heil*. — Onze O
zege ook M. zoo men echter by hen niet
zen. Doch ook zy waren niet t' eenenma
verloop of verwarring in dit ſtuk. 't Run
voor *overwinning*, en het A—S. zegt ȝi

ZEGEN of ZEEGEN, als *vischnet*; 't Latij
ſche *ſagena*, σαγήνη, en als dit, V. § 1
zegt by ſamentrekking *ſain* of *ſeine*, desge

ZEGEPRAAL, M. als *praal*. § 39. Hoo
aanmerking op dit woord is genoegzaam
derlegd.

ZEIL, O. § 51. 't Is eigenlijk *gezeil* of *ge*
len, trekken, ook *zeilen*; waarvan in 't Ho

een *touw* is. Het *touw* is dat trekt of waarmeê men trekt, het *zeil*, dat getrokken wordt. Het kon ook van *zie-en*, in 't Hoogduitsch *ziehen* zijn, by ons *tiën*. 't Zweedsch heeft *segla*, en daarvan 't water *segelis* te Alkmaar; ook zei men oudtijds by ons, zoo wel als in het Hoogduitsch, *segel*. Vergelijk Kiliaan, en ook Kluit in de Werken der Maatschappy van Nederl. Letterk. III. Deel bladz. 27.

ZEILAADJE, V. § 100. — Men zegt echter wel *het zeilaadje* in 't O. als collectivè. § 49

ZEIN, (beter SEIN,) O. voor 't Fransche *sein*, en 't Latijnsche *signum*, teeken. § 100. — Anders V. zoo voor 't saamgetrokken *zegen* (het Fransche *seine*,) voor *net*, als voor *zeis*. Zie *sein*.

ZEIS, V. door den uitgang, § 74.

ZEISSEN, V. als participium *seissing*, § 99; en ook als eigenlijk diminutivum O. § 45. De oorsprong van beide deze woorden ligt in *zie-en* (waarvan op *zaag*,) in de beteekenis van snijden. Vergelijk *zicht*.

ZEK of SEK, M. als verstaande men *wijn* daaronder. § 57. Men verstond er *zoeten wijn* door, en dus werd het in de zestiende eeuw een eigennaam van den zoeten Spaansche wijn. Het woord mag van een *zak*, als ware 't *zakwijn*, genoemd zijn om dat de Spaansche wijn niet in tonnen of vaten, maar in lederen zakken bewaard werd; waarvan men zelfs meende dat zy een aangenamer smaak bekwam, doch in zich-zelfs beteekent het ook *doorgezegen wijn*, *Ipokras* (zie *Ipokras*), en is als transitivum van het verbum neutrum *zakken* of *zijgen* (doorzakken) aan te merken, waarin de *a* tot *e* wordt. Vergelijk de Nieuwe T. en D. Versch. III. D. bl. 41—44.

ZELFKANT. M. als *kant*. — Het woord zegt tweemaal het zelfde, want het heeft geen gemeenschap met het adjectivum *zelf*, in 't Latijn *ipse*, waarvan mijne T. en D. Versch. III. D. bl. 108; maar het is saamgesteld met

het

het ſubſtantivum *zelf* of *zilf*, dat *kant* i
het oude *ſille* (drempel) verwant is. § 3

ZEMEL, zou door den uitgang, M. ſchi
daad is 't een adjectief, van het oude *ſ*
in het Hoogduitsch overig,) dat van *ſa*
en het volkomen woord is eigenlijk *ſe*
en daarom V. § 39. Men kon dus e
zeggen in 't V. alhoewel meer oneigen.
dit woord echter zelden in 't enkelvoud
zemel is *gezammel*, eigenlijk *gezommel*,
en dus O. § 51, 87. De ſamenhang v
het Spaanſche *ſémola*, waarvan de Franſ
hebben, en het Hoogd. zijn *ſemmel*, all
verd meel beteekenende, terwijl by ons
in 't Italiaansch de afgeſcheiden bast van
nen geven, toont dat het woord oorſp
middelbare beduidenis zijn moest. Het zo
nen uit het Italiaansch te zijn, en het w
genlijk *ſe-mola* als compoſitum) van *mo*
te beteekenen, het geen zich tevens op
affcheidt, en op 't geen er van afgeſchei
paſſen laat.

Voor *zemelen* zei men oudtijds ook *gr*
het Italiaanſche *cruſca* overéénkomt, en
en *korst* in verband ſtaat.

ZENE, zie *zenuwe*.

ZENITH. O. als *punt* daaronder verſtaan
Latijn. § 57. *Toppunt* (des Hemels,) of
gen wy, en voor *nadir*, tegenhoofdpu
is eigenlijk سمت (*ſemt*), of سمت الراس
hoofd-ſtrekking, hoofdweg, hoofdſtreek.

ZENUWE, V. door den uitgang, waarvan
Aanteek. *ppp*. 't Woord is oorſpronklij
tſe-en, waarvan 't Engelsch *to ſew* voor
III. T

tijds *verbinden* in 't algemeen; want *zenuw* noemde men voorheen de *ligamenta*, niet de *nervi*. *Tſewen* was in de vijftiende eeuw *weven*; en *Willem Tzewer*, de Schrijver van het bekende *migrale* of *ſterfboek*, vertaalde daarom zijn naam door *Guil. Textor*. Het verband van dit *ſeen*, met het oude en nog Hoogduitsch *zie-en* of *ziehen* loopt in het oog, waarvan ook hun *zehnen*, verlangen, (eigenlijk *trekken* en *hijgen*,) en *ſehnzucht*.

ZERK, zie *zark*.

ZERP, adjectief, en dus, als ſubſtantief genomen, O. § 41. Het hangt ſamen met *ſcherp*, maar is zachter, en even zoo met *zuur*, waarvan het een ſoort is.

ZET, M. als wortelſylbe van *zetten*, ook voor *podex*. § 28.

ZETE, voor *zitplaats* of *zitting*, in Rotterdam nog gebruiklijk. By Hooft koomt het voor in *zich ter zete vlijen*. V. § 99. Zie *zeet*. Het Engelſche *ſee* heeft door verwarring met *ſea* (zee, oceaan) aanleiding gegeven tot een ſpreekwijze by ons als in 't Engelsch aangenomen in *heel* of *half over zee* voor iemand die van vaak of dronkenſchap overwonnen nederzijgt. *I am half ſeas over* zegt Fielding, ſpottende; desgelijks zeggen wy *half in* of *over zee*. Het is geheel of half VAN IN OF OVER ZIJN STOEL vallen, gelijk men ook zegt: *iemand* VAN DE BANK *drinken*, of ONDER DE BANK. De verkeerde opvatting van dit woord *zee* heeft ook het zelfde doen beteekenen door *onder zeil* gaan voor *inſlapen*. Dryden zegt ergens: *I'm half ſeas o'er in death*, waar Fielding geeſtig meê dolt.

ZETEL, M. door den uitgang. § 28. Beide deze woorden zijn van *zeten*, voor *zitten*, indien niet verbasterd uit het præteritum van dit werkwoord-zelf, *zate*.

ZEUG, dat is, *zoog*, V. Zie Aanteek. *gg*.

ZEUL, (trek,) wortelſylbe van *zeulen*, trekken, ſleepen, of ſjorren, doch eigenlijk *zeelen* of *zelen*, waaruit *zeel* een trekband. Zie *zeel*. M. § 28.

ZEU-

ZEUNE, ZEUNIE, of ZEUNY, vo
bak, V. door den uitgang. By Spi
oude ſpreekwoord nog: *Die van de
ware er gaerne weêr by.* Byſpraak-alm
is van *zeunen*, dat is, *ſlurpen.* Het
ning, van *ſue*, *zuigen.* Daar werd *b*
en met ons *trog* is 't het zelfde; wan
lijk *ſlurpbak*, en hiermeê is *troggelen*,
jens ſlurpen of trachten te ſlurpen, v
echter niet wegneemt wat op *trog* gez
gen en *trekken* zijn ook onderling na
vloeien in elkaâr over.

ZEVER, M. als werker van *zeven*, zijpe

ZIBETH, van 't Ooſterſche زباد (*zubad*
muskus, en als dit, M. § 57.

ZICHT, voor *gezicht*, O. als dit. § 51.
is 't het oude præteritum van *zien*, §
(videre) een *aantrekken* door 't oog, v
Of is het onderſcheiden daarvan, en e
ten? — Voor 't laatſte pleit, dat ook
zien, en even zoo *ziften*, het zelfde v
kerlijk is het zien door het oog een *on*
voorwerpen. Voor 't eerſte pleit het
de uitſchieting der gezichtſtralen, maar
fangst van de lichtſtralen in het oog
daar verzwolgen. Het Gr. ἴδειν (zien)
ἴω of ἵημι in verband, doch dit alles bel
ſlist te worden.

ZICHT (ſeisſen), V. als præteritum van
rukken, ſnijden. § 36. Vergelijk *zeis* e

ZIEGEZAGE, V. als *zage*. § 39. Zie *z*

ZIEKTE, V. § 95. Van *ziek*, dat is, *zij*-
't Deensch heeft *ſyg* voor *ziek*, en het I
ſijga (ons *zijgen*) vermaagſchapt. By

mende, verſtond Schilterus dit *zijgen* niet. Zie Huydecopers Proeve, IX, 307.

ZIEL, V. als adjectief van *zi-en*, trekken, als *ademtrekſel*, ademing, en dus juist ons *ademhaling*. V. § 33. Men heeft het ook van ouds vrouwlijk gebruikt door toepasſing van het daaronder verſtane *anima* uit het Latijn. § 57. — Zoo ook is 't Hoogduitſche *ziel* voor *wit*, als waar men op *trekt* (dat is *ſchiet*), van dit *zi-en*. Want *trekken*, in 't Fransch *tirer*, is ook *ſchieten;* gelijk wy ook een *booze* of *olijke trek* zeggen voor *ſchimpſcheut*. Zoo was een *ziel* by onze Ouden, nog by Cats, een vrouwen*kleed*, als *aan*TREK*ſel*, en zoo ſpreekt hy ook van een *onderziel* (vrouwen onderrok); eigenlijk een vrouwenrok in het algemeen, waarvan men dan ook een onderziel zei. Dus Cats in den Rozenkrijg:

Maer Chile was beſchaemt, vermits haer onderziel
In 't heetſte van den krijgh, in haest ter nederviel.

Hierdoor (als verder blijkt) werd haar onderlijf ontbloot. Men moet derhalve dit *onderrok* niet verſtaan in den tegenwoordigen zin, maar als 't benedenſte gedeelte dat met het lijfjen te ſamen de *ziel* of het kleed uitmaakte. — Op gelijke wijze als *ziel* met *zie-en*, ademtrekken, is 't A—S. hyȝe (*hyge*), ook ziel beteekenende, met ons *hijgen* verwant, en ψυχη met *zuigen*. — *Anima* is van *a-en*, vloeien.

Ziel voor *trekking* lees ik nog by mijn Oudoom Rodenburg, in Rodomont en Izabella:

„Gelijk de zonnebloem ſteeds na de zonne trekt,
„En d'adamantes *ziele* na het Noorden ſtrekt."

Dat men een ſchip *bemand* met zoo veel *zielen* zegt, is uit misverſtand. Zie *matroos*. Ten aanzien van Koopvaardyſchepen is dit echter aangenomen; doch van Oorlogſchepen zegt men altijd en onveranderlijk, bemand met zoo veel *koppen*.

ZIER,

ZIER, als 't Franſche *ciron*, waarvan zy hun *zero* voor *nul* gemaakt hebben, M. als *worm* (dat is, *kruipend diertjen*), v *worm*. In het byzonder is het de *acar* den huid indringt, en waarvan Maerla ſprekende:

Eten ſine vlogele die ſieren,
Ghef him boecsvleeschnat in aſine

ZIFT (zeef). V. als eigenlijk *zefte*, van *z* *Zift* in het M. zou het *zeven*-zelf, en b *zeeffel* zijn. § 28. Doch het woord is oude *ſib*, een *bies*, waarvan de oudſt werden, en dat ook nog als *bies* (*juncus* gebruiklijk is; weshalve *zift* eigenlijk w Niet te min zou ik 't liever van *zi-en* is, afleiden, en *zift* het zelfde woord ac doorzijger, even als *ſtift ſticht*, *kraft krac* *luft lucht*, *poffen pochen*, *liften lichten* e Hooft zegt ook *ziften door 't oog*, *uitſtorten* door 't oog, in zijn Zangen:

Gy hebt mijn ziel vergeven;
Vergeven, ik mijn ziel.
Want uit zoet-aamende oogen
't Vergift zy dorſtig dronk;
Zich wanende te zoogen,
Verzwolg zy vonk op vonk.
Zy ſmelt van 't weldig blaken
Dat gy door 't ooge zift.

Het blaken *doet hy door 't oog* ziften *tot* is hier, met zuigen verzadigen.

ZIG-ZAG, als de Franſchen in 't M. en w wortel van *zigezagen*,) zeggen. § 100, 2 beweging of ſtrekking nu her- dan derwaa weet ieder, en in dien zin wordt het o

graven by een belegering toegepast. Zie *zach* of *zag*. Men kon het van het Hoogd. *ziehen* (trekken) afleiden als beteekenende *zaagtrekken*, doch het is een woord van natuurlijke nabootsing of uitdrukking.

ZIJDE, 't Fransche *soye*, V. eigenlijk adjectief. § 33. *Zede* of *zeide* is *zacht*. *Mit* sachte *gecledet* zei men voorheen. Dus in de Omilien van St. Gregorius: *Wat ghenghdi wt te siene enẽ man* mit sachtẽ *gecledet*. *Siet*, *die* mit sachtẽ *gecledet werden*, *sijn in der coninghẽ huse*. Ἐν μαλακοῖς, Matth. XI, 8. Zie ook *zeem*. Ons oud Hollandsch liedjen van 't Patertjen, by mijn kindsheid nog algemeen, had dus ook voor *refrein*:

Hei 't was in de Mey,
Zoo zei!

Dat is, *zoo zacht*, *zoo zoet*, *zoo lieflijk*. — Dat *zacht*, van *zee* of *zé*, als adjectief, effen, glad, en met *bezadigen* en *verzadigen* (eigenlijk bevredigen), en zoo ook met het Lat. *sat*, *satis*, en *satur*, verbonden is, zij in het voorbygaan opgemerkt. Zie ook *toom*, en vergelijk *dons*. Het Engelsche *silk* is een Perzisch woord, سلک (*selk*), en beteekent niets anders dan *draad*.

Men behoorde dus niet *zij*, maar *zei* met *ei* te schrijven, het geen het Fransche *soie* of *soye* ook toont, zoo wel als 't Lat. en Ital°. *seta*; en dus schrijft de Taalkundige L. K. F. Burman. Doch het is eenmaal zoo ingeworteld en is de eenige verwarring niet, die de Hollandsche uitspraak van de *ij* verwekt heeft.

ZIJDE, in tegenstelling van voor en achter, in 't Fransch *côte*. — 't Is eigenlijk en oorspronklijk het *zachte* of, als men 't ook noemt, *het weeke* van het lichaam, de hypochondria, en van daar uitgestrekt in de toepassing. Doch als *latus* in 't algemeen (*coté* in het Fr.) zou het van *ti-en*, het Hoogd. *ziehen*, zijn mogen, als strekking. V. als oorspronklijk adjectivum. § 33.

ZIJL,

ZIJL, ſtroomtjen, V. van *zi-en'*, trekken, *zeil.* Het is, *zie-el*, en dus ook *ſluis* (*en zijlen*, zegt Hooft; en 't *Zegelis* te kend. Het V. geſlacht is door toepasſing

ZIJP, watering, doorzijging, riool, of ſlu wortel van *zijpen*, waarvan 't frequentat doch V. in het Gebruik, als zijnde *zij* En zoo ook als de eigennaam van een Pc

ZIJPE, V. Zie *zijp.*

ZIJS, ſoort van vink; meestal in 't verklè Zie *ſijs.* M. als vogel. § 57.

ZILLE voor *drempel.* Ook voor *watergoo ſluis* of *verlaat.* In de eerſte beteekenis g in de andere nog over in *zijl.* V. zie *zi*

ZILVER, O. als *metaal.* § 48. In 't A-reolpen (*zilufer*, *zeolfer*), en dus verv Zeker van *zi-en*, zuiveren; 't een als h taal, het ander als zuiverend. Het Deer het IJslandsch *ſilfr.* — Van den aanhang der metalen, zie men op *ijzer.* Recht Tuinman ons *zilver* van ἀργυρος (*arguro* mocht er kool planten, maar onzen Taa was zijn zaak niet.

ZILVERGLID, ZILVERGELID of ZIL zilverſchuim, of, in de eigenlijke beteek O. § 48.

ZIN, M. als wortelſylbe van *zinnen*, § 28 oorſprong dezes woords Aanteek. *cccc*, bl en van het gebruiken daarvan Huydecope *Stôke*, vooraan. Dat men wel eens hie hoorde zeggen was uit misverſtand van *d*

ZINK, O. als bergſtoffe, ſchoon 't het Lat. 't Is het Ooſterſche woord سنك (*ſenk*) teekent eigenlijk den *lapis calaminaris*, a

dit halfmetaal. — Onze Ouden noemden dit half metaal, *kattenzilver*.

ZINNEBEELD, O. als *beeld*. § 39.

ZINNEPOP, V. als *pop*. § 39.

ZINSTAAL, nu voor *blazoen* gebruikt, ondanks Fr. Burmans grondige aanmerking daar tegen. O. als *ſtaal*. § 39. Het woord ſchijnt niet van Hooft gebootst, maar een misvatting te zijn voor *zein-* of *ſeinſtaal*. Men zei aanvanklijk *het Burgondisch zeinſtaal* voor den *vuurſlag* of 't *vuurſtaal* der Ordeketen, het zij dit van *zeinen* (voor *zengen* gebruiklijk) afgeleid, het zij het als *teekenſtaal* aan te merken zij. 't Kon echter ook uit *tin-* of *tingſtaal*, dat is vuurſlagſtaal verbasterd zijn. Doch thands verſtaat men 't als *blazoen* of aangenomen zinnebeeld; en waarom niet? Verba valent uſu.

ZIT, voor het *lang zitten*, M. als wortelſylbe van *zitten*. § 28. — Dat *zitting* daartegen V. is, blijkt uit den uitgang. § 34.

ZIZANIE. Grieksch woord ζιζάνιον, doch uit het Fransch by ons ingevoerd, en daardoor als in die taal, V. § 100. Wy zeggen *onkruid*.

ZODE (kookſel), V. als præteritum van *zieden*. § 36.

ZODE of ZO' (ceſpis), V. 't zij als *zoding*, van *zo-en*, *zu-en*, dat is, *zuigen*, en dus, het inzuigende oppervlak of bekleedſel van den grond; 't zij als van *zo*, zacht. § 34, 67. Oudtijds *zocht* en *zoft*.

ZODIAK. 't Grieksch-Latijnſche *zodiacus* (by ons *dierkring*), en dus M. als dat. § 100.

ZOEN, M. als wortelſylbe van *zoenen*, maar oorſpronklijk van het oude werkwoord *zo-en*, en dus als voor *zo-ing* gezegd, V. gelijk het by onze Ouden voorkomt. § 99. *Zo-ing* is *zachting*, *zocting*, van 't evengemelde thema *zo*; gelijk onze Melis Stoke zich ook te meermalen uitdrukt:

Op

Op dat de pais ware te foc.
Het mag echter zeer wel met *zo-en*
verwant zijn. Zie ook *zond* of *zont*.

ZOET. O. als zijnde een adjectief. § 41.
tusschen *zoet*, *zuur*, en *zerp*, dat een
schen die twee, is voelbaar in de uitspı
dat tusschen *zoet* en *zout*, en *fode* (dat
niet uit te leggen. Van de benamingen
ken, metalen, en al dergelijke weleens
zonderlijk.

Doch ZOET *op wraak* b. v. is het z
niet, maar van 't Engelsche werkwoord
genomen, en hiervan is het ook OP, in
en niet NAAR *wraak*, even als men j
konijn, *op herten* enz. zegt, en niet *na*
is echter verwant met ons *zoeken*, dat
En dit *zoet* is het participium *ge-zoet*, (
activen zin, om dat *zoe-en* (*to fue*) een
is; en dus qua talis voor geen passiv
baar, even als *gerust*, *gebeten* OP *iets*,
OP *wraak* enz. Zie *zucht*.

ZOETELAAR. Van *zoetelen*, dat is *tret*
zel. Doch eigenlijk is de oorsprong in
fudeln, als morschery drijven; en 't b
sters, opruimers, en al dergelijke. 't W
met ons *bezoedelen*. M. door den uitgan
§ 18, 55. Het vrouwelijke woord is *z*
Doch waarvan is dit *zoetelen* of *fudeln*
hoorende. 't Is van 't oude *fode*, als
prikkelend in den mond, (waarom 't op
gepast,) en beteekent dus walging, gelijk
walging uit de maag opkomt ook dien na

ZOG, O. als *vocht*, en dus als *stof* aa
Doch oorspronklijk was het zekerlijk V

van *zuigen*. Ontwijfelbaar is 't Latijnsche *succus*, daar ook meê verwant. § 36, 100.

ZOG, zuiging van 't water achter een voortstrevend vaartuig. Desgelijks O. — Men merke op dat *zogen*, nu *zuigen*, 't zelfde als *togen*, trekken, is.

ZOG (moederzwijn, als benaming van de kunne), V. Zie Aanteek. *gg*, en vergelijk *trui*.

ZOK of SOK, het Latijnsche *soccus*, en als dit, M. § 100.

ZOLD, M. als wortelsylbe van *zolden*, betalen; maar gebruiklijker O. als collectief, of door toepassing van *geld* of *loon*. § 28, 49, 57.

ZOLDER, M. als *zoller*, van *zollen*, *zolen*, gronden; of beter, van 't oude Fransche *solier*, een bovenvertrek dat men met recht van het Latijnsche *solarium* afleidt. In deze laatste afleiding beduidt het het *oppervertrek*, in de eerste de *beyloering* of *overyloering*, en zoo ook misschien wel by de Romeinen. (Zie Sueton. Nero, cap. 16.) Beide beteekenissen houden stand. § 28, 100. In het Spaansch is *solár*, de vloer, en by overdracht het huiszelf: *Hidalgo de solár conocido* is een man van een oud (bekend) geslacht, gelijk wy zeggen *van goeden huize*.

ZOLDY, V. § 69.

ZOMER, M. door den uitgang. § 28. Ook schijnt het woord *drager* (dat is, *voortbrenger*), of *zamelaar* te beteekenen; 't een en ander met opzicht tot het *graan*. Doch zie *zoo*.

ZOMMER, ook ZOMER, lastpaard, 't Fransche *sommier*, M. 't een en 't ander woord van het oude *sommen*, laden of torsen. 't Een en ander hangt blijkbaar samen met het Ital. *soma*, last en ook lastdier, en het Grieksch σαμα: Van 't welke ook 't Oud-Fransche *sommelier* voor 't geen men nu hofmeester noemt, doch dat eigenlijk *bagaadjemeester* zou moeten vertaald worden. § 100, 28. Zie *zoo*.

ZON,

ZON, V. door den uitgang. § 99. 't C
(*funno*), 't A—S. *funna* (*funna*). 1
zo-ing, zoeting, zachting, ſtoving, of l
ook *zoden* (koken) ſamenhangt; of liever
levenwekker, als 't geen met de *warmte*
't Grieksch ζω 't leven is.

ZOND of ZONT, oudtijds door geheel he
V. als *zee-engte*. Wellicht van *zu-en*, *zu*
zuiging. De Hoogduitſchers nemen 't N
er naar de tegenwoordige opvatting best
ook werd het oudtijds meer algemeen als
gebruiken wy 't dus V. gelijk het ook na
afleiding zijn moest. § 34. Zie *zuwe*.

ZONDE, als participium van *zo-en*; of m
onde, (boosheid, kwaad, in de Noordſch
by de *z* een blootte lipblazing zij. *Zo-*
is *zuchtende*, zuchting, kranking, krank
kan en mag de *zonde* beſchouwd worden.
ook *zorg*. Doch *zonde* is zeker de uite
niet, maar ſchuilt in 't gemoed. Waar
halve niet in het woord dat haar uitdruk
moed, ſamenhangen, en van *zinnen* als *g*
ſtammen? Het zou zoo ook een præteri
als Noordſche verandering of verſcheidenh
nen (d. i. tevens denken en gevoelen) zij

ZONDERHEID, V. § 39. Kwalijk voegt
voorzetſel *in* te ſamen, als ware 't één e
zonderheid. Het is IN *zonderheid*; in
dat is, *in zondering* of *bezondering*, an
ding. Het voorzetſel *zonder* is, als wy n
inderdaad een imperativus, en zegt *ſcheid*
in 't Lat. ook is.

ZONDVLOED, d. i. Watervloed, of bet
over-ſtroomende vloed. M. als *vloed*. § 3

ZONNESCHIJN, M. als *schijn*. § 39.

ZOO (menigte), 't geen men thands voor een samentrekking van *zode* of *zoode* houdt. Zekerlijk verwant met het thema *to*, waarvan ons *toe*, in de Hoogduitsche uitspraak *zu*, waarvan *to-en*, toedoen, byvoegen, ophoopen, is het kennelijk *zoē*, of *zo-ing*, en dus V. § 67. En met dat *zo-ing* schijnt ook *som*, *sommen*, *sommier*, d. i. lastpaard, en *zomer* voort te komen, en in verband te staan. — Een *zoō visch* kan echter een kookfel, en præteritum van *zieden* (koken) zijn, en op deze wijs V. § 36.

ZOÖFYT, dierplant of plantdier, van ζῶον en φυτὸν. V. by ons, als *plant*, § 57, en 39.

ZOOL, V. als 't Latijnsche *solea*. § 100.

ZOOLIETH (diersteen). M. saamgesteld van ζῶον en λίθος, en niet te verwarren met *zeolieth*, een delfstof, by ons *bruischsteen*, van ζέειν, *bruischen*, dat als stof, O. is. § 39, 100, 48.

ZOOM, M. als de *m* medebrengt. § 84. 't Woord is eigenlijk 't zelfde met *toom*, 't zij als *rand*, streek, of als *in-*, *om-* of *samenbinding*; *sφmme* in 't Deensch, is *voegen*, en *sφm* een *nagel*, spijker; en met dit *sφmme* is 't Hoogduitsche *ziemen* en *zaumen*, en dus ook ons *betamen*, verbonden.

ZOON, verwant met *zaad*, waaruit Clauberg 't afleidt in zijn Etymologicon Teutonicum, doch by ons vloeit dit woord onmiddelijker uit *so-en* (Hoogd. *zeugen*), 't zij als telen, 't zij als opvoeden. Zoo is 't Griekfche υἱὸς van φύω, waarvan ook 't Lat. *filius*, dat ook met *filum* en *filare*, als uitstrekking (productio) in verband staat, zoo wel als met *fieri*. M. § 55. 't Perz. heeft زاده (*sadeh*), voor *zoon*, van زادن (*saden*), telen, baren, en ook geboren worden. (Hiervan het Lat. *satus* in dien zin?) 't Gothisch heeft SUNUS (*sunus*), 't A—S. ᚹuna (*suna*), het Runisch *son*; alles, zoo wel als ons *zon*, met

met het Griekſche ζωὴ verwant. Zie a
ſche *mac* ſtemt overéén met het A—S. 1
IJslandſche *mögr*. Zie ook *maag*.

ZOOP, (meest in het diminutivum gebr
præteritum zijnde van *zuipen*, V. zijn. §

ZOOR, een adjectief als *zoet*, *zuur*, enz.
tivè gebruikt wordende, O. § 41. 't Is
ſmaak of op 't gevoel, en van *zo* of *zod*
lijke lafheid aanduidende. Zie *zoet*.

ZORG, V. § 33. 't Is een oud adjectief
van *zor*, zeer, in 't A—S. ȝar (*ſar*),
waaruit waarſchijnlijk ook *zonde* is; en l
met *zu-en*, en 't Franſche *ſuer*. Van
't Franſche *ſoin* koomt, oudtijds *ſoign*,
ons *zo-ing* ſaamgetrokken, het zij van *ſ*
weder *beſoigne*. Zie ook *zucht*.

ZOT, ſchoon adjectief, wordt alleen M.
't Vrouwelijke zegt men *zottin*; en eve
gek. § 55. Voor *zotheid* zei men oud
of *ſotty*.

ZOTSKOLF, als *kolf*, V. § 39. — Ook
Spieghel IV. Boek, vs. 39, anders ook
gekjen. 't Franſche *marotte*. — Een ſt
waarop een zotskopjen (lachend, of gap
bijten,) verbeeld was, waarvan het zegge
op een ſtokjen! Dat is: *Geen gekken*, *dan*
een beleefde wijze van ſpreken, in plaats
praat geen zotheid meer. Ook ziet het
mouw daarop, om dat de zotten der Vo
Rederijkkamers die gekskolf wel in hun
verſtaken. Dus Cats:

Tast oock den wijſen in de mou
Daer ſit een gekjen in de vou.

Men zegt even zoo *knepen in de mouw*

vouwen, waarin men het *gekjen* verbergt. — Men had ook lederen *zotskolven* met zand of met wol gevuld, waar men meê in 't rond sloeg, en deze werden ook *dodden* genoemd, en zoo ze (als somtijds) in plaats van dit, met vederen gevuld waren, *donzen* of *donsten*, waarvan de Engelschen hun *daunce* voor een *nar* hebben; welk *daunce* (ook in 't Fransch aangenomen,) by ons weder met *douse* (*doese*) verward werd, 't geen in mijn tijd zeer gemeen was, vooral voor een vrouw of meisjen, om half zot te beteekenen; doch schoon als substantief gebruikt, eigenlijk 't Franfche *douce* van *doux* (dulcis) was. Voor 't welk men met een Hollandsche uitdrukking een *botjen zonder gal* zei, in woordspeling van *bot* (adjectivum) dat stomp en dom is, en *both* (subst.) een soort van visch, en 't geen eigenlijk een onnoozele zonder erg aanduidde. Doch ook 't woord *marot* had by ons burgerrecht, en men zei:

Ieder zot
Zijn marot.

Thands heeft men voor dit Voorvaderlijk beeld het domme Duitsche *stokpaardtjen* ingevoerd, dat by hen toch eigenlijk uit Engeland oorspronklijk en Sternes *hobby-horse* is. Belachlijk en verontwaardigend voor een rechtschapen Nederlander. Wie rijdt by ons *in arundine longa?* Neen, maar ieder heeft zijn speelpopjen, waar hy telkens weêr meê voor den dag koomt, al versteekt hy 't ook nu en dan, en dat hy recht hartelijk lief heeft.

Het heugt my als Rabener 't eerst hier te lande bekend werd, en met hem dat vervloekte *stokpaardtjen*. — Toen volgde de laffe Hoogduitsche *Amor*, waar onze oude geestige *Kupido*, en rechtschapener *Liefde* voor wijken moest, en straks stortte heel Duitschland, zoo met eigene als nieuw van de Engelschen overgenomen dwaas- en onzinnigheden, niet anders dan een razende vloed, in ons land.

En

En om hem weêr uit te maken, en den Vaderlandschen grond en bodem weder droog en herbloeiend te zien, staat de wind (God betere 't!) tot nog in den verkeerden hoek; en wanneer of hoe zal hy omwenden?

ZOUD (soldy), O. Zie *zold*.

ZOUT, O. als eigenlijk adjectief. § 41. Zie *zoet*.

ZUCHT, V. als præteritum van *zoeken*. § 36. Doch M. als wortelsylbe van *zuchten*. § 28. Men onderscheidt dus het woord *zucht* als *zielstrek* of *begeerte*, in 't V. en *zucht* als *ademtocht*, in het M. geslacht; 't geen zijn nuttigheid en ook eenigen grond heeft. *Zucht* is van *zu-en* ('t Fransche *suer*), zwoegen, hijgen, 't zij van *verlangen*, 't zij van *krankte*. § 107. 't Perzisch heeft سخت (*sekth*) voor zwaar, hard, of droef; en سختی اب (*sekti ab*) voor 't *water des jammers* of *der droefenis* is eene bekende uitdrukking. Ons oude *besukt* voor bedroefd heeft daar gemeenschap meê.

ZUCHT voor *ziekte* in 't algemeen, en in het byzonder voor een soort van *zwelling*, zijnde 't A—S. ꝑuhꞇ (*zuht*), 't Goth. SAUHTINS (*sauhtins*), maar des niet tegenstaande, een volkomen Neêrduitsch præteritum, en dus V. § 36. Vergelijk § 107, 108, en Aant. *ooo*. In 't voorbygaan mag ik aanmerken, dat het woord voordezen by uitstek voor de *vallende ziekte* (de *epilepsie*) gebruikt, en zoo by het ruwer volksfoort tot een vloekwoord werd, waarover men mijne Nieuwe Verscheidenh. IV. Deel, bladz. 205, na mag zien.

ZUID en

ZUIDEN, O. Zie *noord*. — Het is lang voor my aangemerkt, dat, gelijk *oe*, *eu*, en *ui* door de Dialekten verward en gedurig verwisseld geworden zijn, *zuit* niet anders dan *zoet* is, in tegenstelling van *norsch*, van *norren*, *genorren* (contractè *knorren*), bulderen. Zoo is de *Noordenwind*, *bulderwind*, de *Zuidenwind*, *zoete* of *zachte* wind.

wind. Op gelijke wijze durf ik beweeren dat Oost van het Oosterſche *esch* (vuur of hitte) afkoomt, en *West* van *we-en*, koelen. — Op gelijke wijze heb ik elders aangetoond dat *rechts* en *links* hunne betrekking van de *rijzende* en *dalende* zon hebben, waarom de rechter zijde ook de *hooger* of verhoogende, de linker de *lager* of vernederende zijde genoemd wordt, en dat de richting van 't oog naar 't Noorden als 't middelpunt der zichtbare hemelbeweging, in 't bepalen der ſtreken de natuurlijke ſtand van den mensch is.

ZUIGELING, M. en V. naar de kunne van het voorwerp der toepasſing. § 71.

ZUIL, V. gelijk men wil. Ik had het liever M. Want immers is het *zu-el*, gelijk de oude Duitſche ſchriften ook *ſuwel* hebben, van *zu-en*, dat is, *torſchen*, zoo wel als *trekken*, als ook *ſjouwen* by ons. § 28. Vergelijk Aanteek. *hh.*, bladz. 235. Heeft de invloed van het Latijn, door het woord als vertolking van *columna* aan te doen merken, het V. hier ingevoerd? § 57. — Zekerlijk is het eigenlijk het zelfde woord met het oude *ſulle* of *ſille*, drempelſteen, 't geen het geſlacht V. heeft, en dit verklaart alles; en 't blijve dus V.

ZUIS, granaatkap, M. als wortelſylbe van *zuizen*. § 28.

ZUIVEL, O. als een *ſtof*. Eigenlijk is de woordbeteekenis *zoogſel* of *zijgſel*. § 48. Vergelijk *melk* en *zaen*. Cats neemt het ook bepaaldelijk voor *boter*, in de Aspaſia:

Of wilje dat geen room ooit zuivel *worden zal?*

ZUL, of ZULLE, of eigenlijk ZELLEMAAND. Oudtijds de naam van February, toen geheel vallende onder den zonneloop in den Waterman. — 't Woord beteekende watervloeiing, en werd daarom ook op een ſluis en verlaat toegepast. V. als *maand*. § 57.

ZULT, O. als adjectief, en eigenlijk, *gezult*, dat is, *gezout* of *gezoute*. § 41, 49.

ZU-

ZURING, als verbale van *zuren*, zuurmaken, en tevens als plant, V. § 34, 57.

ZURKEL (d. i. zuring). V. als plant. § 57.

ZUS, voor *zuster*, en

ZUSTER, V. door toepasſing. Zie Aanteek. *gg*. — Het Sanſcrit heeft *ſuoſtri*, en het Hoogd. *ſchwester*; het eerstgenoemde ſchijnt dus als tusſchen het Neder- en Hoogduitſche te ſtaan.

ZUUR, O. als eigenlijk adjectief. § 41. Zie *zoet*. — Het Hoogduitſche *ſauer* is ten aanzien van dit woord zekerlijk het oorſpronklijke, als drukkende in de uitſpraak juist de verwringing des monds uit, die ons *wrang* even zoo uitdrukt, en waarvan *zuur* een verzachting is.

ZUURDEEG, aangemerkt als *deeg*, O. § 39. maar als 't gene het *deeg zuurt* en *gisten* doet, en dus wortel van *zuren*, M. § 28. Zie *waaghals*, en vergelijk Kluit op *deeg*.

ZUWE, dat is, *zuwing*, (zie § 107,) trekking, en van daar *weg* of *gangpad*, en ook doorwaadbaar *moeras*. V. § 67.

ZWAAI, M. als wortelſylbe van *zwaaien*. § 28. De oorſprong is in *we*, waarvan, behalven *wee* voor draaiing in 't lichaam by walging, *waaien*, *wagen*, *waggelen*, enz. En hieruit is ook 't adj. *zwak*, d. i. eigenlijk *zwaai-ig*, niet vastſtaande, maar *wa-ig*, waggelend.

ZWAAN, V. door den uitgang. § 99. Het woord is *zwaing*, waar ook *zwemmen* van is, van *zwaden*, als verſterking van *waden*. Zie *water*. De toepasſing van het geſlacht van *vogel* is hier volſtrekt ongebruiklijk. Hooft ſchrijft *zwan* ook buiten het rijm, als b. v. in de Voorrede voor de Minne-zinnebeelden.

ZWAARD, van *zwaaien*, of 't frequentatief daarvan, *zwaeren*, en dus, *gezwaaierde*. O. § 41, 87. En dit zoo wel voor het *zwaard* ter zijde van een ſchip, als voor het Krijgszwaard.

ZWAB, ZWABBE, V. Zie *ebbe*.

ZWABBER en ZWABBERT, M. als werker van 't *zwabben*. § 24, 28.

ZWACHTEL, M. door den uitgang *el*; van *zwa-en*. Het beteekent *omſlag*, en van daar band of bindſel. 't Woord is uit het præteritum van *zwagen* of *zwa-en* als verbale *zwacht*, gevormd, gelijk *zwadel* van *zwaden* ('t zelfde *zwa-en*) is. § 28.

ZWADDER, O. als *ſtof*, even als *etter*, doch het is eigenlijk *gezwadder*, van *zwadderen*, uitwerpen, en zoo ook O. naar § 51. Vergelijk *zweer*, ulcus.

ZWADE, ſeis, V. § 99. Het is *zwading*, zwaaing.

ZWADEL, zie *zwachtel*. M. § 28.

ZWAGER en ZWEER (voor welken verwant door huwlijk 't ook zijn mag, want dit heeft zeer verwisſeld), van *zwagen*, verbinden, uit *zwa-en*, omſlaan. *Zwager* werd voorheen altijd M. *zweer* V. gebruikt. § 55. Doch

ZWAGER, ook ZWEGER, is inderdaad een adjectief, en dus van beide geſlachten. Van *zwagen*, binden, beteekent het in 't algemeen *maag*, verwant, doch alleen in den zin van *affinis*. In 't byzonder was *zwager* voor *ſchoonzoon*, later, voor *ſchoonbroeder*, en *zweger* of *zweer* voor *ſchoondochter* gebruiklijk. In den algemeenen zin was 't een woord van vriendelijkheid, en werd jegens ouder lieden beandwoord met den tytel van *oom*. Zie ook *zweer*. Het *eidam* der Duitſchers is (als Clauberg opmerkt) van *ehe*, waarvan *ehedem* (eheding) van *eheden*, even gelijk ons *vadem* (*faden* in 't Duitsch) van *fahen*, vatten, door *faheden*. Om de wording te beter te begrijpen, de volgreeks is dus *ehe*, *ehen* (verb.) *ge-ehed* (part.) *eheden* (verb.) *eheding* (part.) *ehedem*, contractè *eêdam* of *eidam*, nomen.

Kwalijk wil Lelyvelt achter Huydecopers Proeve, bl. 496, dit *zwager* van *wogan* (*nubere*) afleiden. — Dit *wogan* is verwant met het Engelſche *to woo*, dat is *vrijen*, *beminnen*,

nen, en van daar is ook het Hoogd. *g*
negen, liefhebbend. Het Thema van *z*
waarvan ook *zwachtel* en *zwadel*, en
ſchapte talen heeft het de *ſw* als tot het
des woords behoorende.

ZWAKHEID, en

ZWAKTE is *zwa-igheid* van *zwa-en*, zw
geen niet *zelf ſtaan* kan. V. § 95.

ZWALP, wortelſylbe van het werkwoord
M. § 28. In beteekenis 't zelfde als *g*
dit meer opgevende, en *zwalp*, meer fla
want met *zwaden*. Zie *zwade*, *zweep*,

ZWALUW, dat is, *zwalige*, van *zwal*
is, *zwaaiende* en als *in krinkeling vlieg*
zwalem, *zwalge*, en *zwalke*. In 't De
als werkwoord *verkoelen* beteekent, wa
zwoel, nu meestal *zoel* uitgeſproken,)
ſwaler; en in 't Zweed-Gothisch *ſwal*
uitgang. § 16, 33. Als *vogel* kan men
doen echter ook M. nemen. § 57. Van
is het werkwoord *bezwalken* als bevuilen
Vergelijk ook *zwadel* en *zwachtel*.

ZWAM, uitgroeiſel op de boomſchorſe
ſponsachtig. V. als præteritum van *zw*
Echter gebruikt De Potter het woord
O. waar hy 't voor de *ſtof* neemt, en ve
berisping over. § 48.

ZWAMP, voor moeras, uit den vreemde
M. en V. naar men 't voor den poel of
zelve neemt. § 57.

ZWANG, dracht en gewoonte. M. naar
bruik, en zeker als wortelſylbe van 't
waarvan het Hoogduitsch *zwengen* in tr
heeft, en wy *zwengel* zeggen. § 28. *l*

uit *zwa-ing* ſaamgetrokken, moest het V. zijn. § 34. — Het is dus, dat het voor de uitbreiding eens vogels met zijn vlerken in 't vliegen (in 't Fr. *envergure*,) best V. te nemen is. Dit *envergure* van *verge*, een roede, beteekent eigenlijk *roeiing*, en zoo is ons *zwang*, *zwaaing*.

ZWANS, eigenlijk *zwanſe*, V. door den vervrouwelijkenden uitgang. § 74. Vergelijk *zaag*. Doch de oorſprong is mede in *zwa-en*, als *zwaaien*.

ZWARREL, M. Zie *zwirrel*.

ZWAVEL, V. naar § 39 en 57; want het woord is eigenlijk *zwavelſtof*. *Zwavel* is *vlammend* of *vlamming*, van 't *zwaaien* der vlammen. Echter wordt het ook wel naar den uitgang, M. genomen, even als *ſulfer*. § 28. Als ſtof, O. § 48. — Oudtijds zei men *zwevel*, op gelijke wijs van *zweven*.

ZWED, 't zelfde als *wed*, en als dit, O. Zie *water*.

ZWEEL, hooihark, waar men 't hooi meê uitſpreidt, 't geen *zwelen* heet. M. als wortelſylbe van dit werkwoord. § 28.

ZWEEM, V. als præteritum van *zwijmen*, doch M. als wortelwoord van *zwemen*. § 36, 28. Het is dus een bezwijkende, zich-zelven ontvallende zwier, kleur, of gelijkenis van iets. Doch het kon even zoo wel eene *zweing* (zwaaiing) zijn, een voorbygaande zwier, uit *zwe-en*, en een verſterking van *wemen*, waarvan 't frequentativum *wemelen* is, doch welk *wemen* van *we-en* door *we-ing* is. Zie § 85, en verg. *wemel*. — Zie voorts *zwaai* en *zwier*.

ZWEEMSEL, O. § 86.

ZWEEP, M. of V. Het eerſte als wortel van *zweepen*, zwaaien. Waarvan men in de Noordſche Geſchiedenis, Koning *Zweepdagge* (dat is, *zwaaidegen*,) genoemd vindt; het laatſte als præteritum van *zwijpen;* zijnde nog 't *zwiepen* van een torenſtel, gelijk men ſpreekt. § 28, 36. In 't laatſte geſlacht gebruiklijkst.

ZWEER,

ZWEER, ulcus, M. 't zij als *zwader*, (etter,) uitwerpt, waarvan *zwadder*, zij van 't zelfde *zweën*, waarvan *zwell* vum is, en waartoe *zweet* ook behoort.

ZWEER voor *pijn* (als, by voorbeeld, *tandzweer*,) en dit, beide verſtandelijk als zijnde *gezweer*, van *wee* in de beteel dus *wee-er*, pijndoende, met de verſte klemletter, *z.* § 51.

ZWEER, ſaamgetrokken van *zweger*, m voor *zoons vrouw* gebruikt; anders *ſnaa* door de toepasſing. § 55. Zie *zwager*. talers gebruiken het echter in Exod. XV *Schoonvader*.

ZWEER, verouderd, voor *eed*, als wort *ren*, in 't Gothisch SVARAN (*ſwar* ᛋᚹᛖᚱᚨᚾ (*ſweran*). M. § 28. Het woo *be-weeren*, bevestigen.

ZWEET, O. § 57, 51. Men verſtaat er *peld vocht* onder, van *we-en*, primitief va is eigenlijk *gezweet*, 't zij als *uitwerkſel*, *ſjouwen*, 't zij als van *zuën*, druipen, d of ook trekken, waartoe ook 't Latijnſch gen is. Zie *ſjor* en *zorg*. — *Zu* (ﺯ Turksch &c. *water*. — Vergelijke men oo Het Sanſkrit heeft *ſvedoh* voor *zweet*.

ZWEEZERIK, de glandula Thymus, b *lactes agninæ*, als ware 't *kalfshom* (zie No V. om de vorming, die het adjectief bew *zweezerig*, en beteekende eerst en eige *teſticulus*, zoo als *glandula*, verkleining eerst van dat zelfde, gebruikt werd, en *klier* toegepast. Het woord is ſamenhangend doorzijgen, als de aart der klieren medebren

ZWEGEL, ſcheenbeen, en van daar *fluit*. Van 't A—S. ſpeȝan (*zwegan*), geluid geven, ſonare; waarvan ook ſpeȝ (*zweg*), ſtem is. 't Goth. SWILGAN (*ſwiljan*) is ons oud *zwegelen*, op de fluit ſpelen. M. door zijn vorming, doch V. als wordende *been* daaronder verſtaan in zijn oud geſlacht. Zie *been* (crus). § 28, 57. Het ſchijnt van het oude *zwegen* te zijn als *buigen*, waarvan *zwikken*, en dat met *zwak* ſamenhangt. Vergelijk *zwaai*, en zie ook *zwaluw*.

ZWENG. M. als wortelſylbe van *zwengen*, uit *zwe-en*, waaruit ook ZWENK is. § 28. Zie *zwier*. 't *Zwenghout* aan 't onderſtel van een rijtuig is dus *draaihout*. Even zoo zijn de *zwengvederen* van een vogel, die der draaiende ſchoudergeleding.

ZWENGEL, M. van *zwengen*. § 28.

ZWENK, M. als wortelſylbe. By Breêro ook voor een *lonk* gebruikt, in Lucelle. § 28.

ZWERK, O. als *gezwerrig*, van *zwerren*, *zwieren*, waarvan *zwerrigen*, nu *zwerven*. § 41, 51. Men ſchreef ook oudtijds *zwerrig*, 't geen nog by Breêro voorkomt.

ZWERM, M. als wortelſylbe van *zwermen*, § 28; en ook naar den regel, § 84. Schoon het zekerlijk beter V. ware, als zijnde *zwerring* van *zwerren*, waarvan ook *zwerven*, 't geen *zwerrigen* is. *Zwieren* is 't zelfde woord, gelijk *vieren* in *bot vieren* ook eigenlijk *verren* is van *verr'*. — Het Thema van al dit *zwieren* en *zwerren* en *zwarrelen* of *zwirrelen* is 't eenvoudige *we*, waarvan *waaien* en *zwaaien*, zoo wel als *wegen*, *bewegen*, en *weg*, enz. 't geen met helderer, doffer, of ſcherper nuance van uitſpraak, *warren* en *waren*, *vagari*, en met piepend geluid, *wieren*, *wirren*, *wirrelen*, en met de verſterkende tandſisſing, *zwieren*, *zwirren*, *zwirrelen*, gelijk *warren* ook *zwarrelen*, maakt. Men lette wel op, dat het werkwoord *zwermen* voor *dweepen* Hoog- maar volſtrekt geen Nederd. is.

ZWIER,

ZWIER, M. 't zij als wortel van *zwier*
zweien, *zwaaien*. § 28. Vergelijk Niet
ſcheid. III. D. bladz. 39.

ZWIJM, M. als wortelſylbe van *zwijmen*

ZWIJN (varken of ever), O. 't Slavoonsch
Vergelijk ons *Kort overzicht* hiervoor.

ZWIK, M. als wortelſylbe van *zwikken*
de ſamenhang met *zwak* is, als wijken
tende, en waarvan ook het Hoogdui
doel. — In 't oude *zwik! zwak!* der d
ſtooten der glazen, beteekende 't, *doe*
oorſprong in het drinken tegen elkan
de grootſte zwelger te zijn, en deze
eene weêrzijdſche uitdaging en aannemi

ZWIN, haven, O. van ouds, als worde
ter onder verſtaan. § 57.

ZWINDEL. Omwentel, inzonderheid m
des hoofds gebruikt, die wy ook d
noemen. § 28.

ZWING, d. i. draai, zwaai. By toepasſi
gel in 't Hoogduitsch gebruikt. M. a
zwingen, § 28, doch uit *zwe-en* ontſt
zweng.

ZWIRREL, M. 't zij als wortelſylbe va
als verbale van *zwirren*, 't zelfde als *z*
verſchil van *nuance*, in de beteekeni
zwarrel, van *zwarrelen*, of van *zwar*
tatief van *waren*, met de *z* verſterkt. §

ZWOORT, of beter, *zwoord*. Thands
Gebruik O. Maar het was oudtijds
beteekende den *huid*. Hoogduitsch, *a*
Dus:

Ir har ſi uz der ſwarten *b*

Dat is, *Heur hair trok zy uit den h*

uit het hoofd zeggen. Deze uitdrukking is in de Oud-Hoogd^e^. ſchriften vrij gemeen. Het Thema is *zwa-en*, omſlaan, waarvan ook *zwachtel* is. Onze Ouden zeiden *de zwaerde*, waarvan de vokaal by ons, door een hooglandſche uitſpraak, in *o* is overgegaan, even als in *ſtollen* voor *ſtallen*, dat *ſtaan blijven* is, en meer andere woorden, en waarvan de Duitſchers hun *zwarte* hebben. Het Engelsch zegt ook *zwart* voor dicht gras dat den grond bedekt, vooral aan den rand van een weg, als ware 't voor *zoom*.

ZWULST, V. als præteritum van *zwillen*, het zelfde als *zwellen*, en dat dus eigenlijk *zwilst* zou moeten zijn. Zoo, gelijk men het met de *u* gebruikt, is het in den aart Deensch of Hoogduitsch, en niet Hollandsch, 't geen een *zwol* of een *zwilst* zou moeten zeggen, als præteritum en daaruit genomen verbale, of een *zwel* als wortelwoord, en *gezwel* als participiale, maar nooit *zwolst* of *zwulst* maken kan.

Men heeft niet onnuttig geloofd, achter
gelijkende Lijst of Register te voegen, wa
der Geſlachtsregeling, zoo zy hier gevestig
lingen van Hoogſtraten naar KLUITS *ve*
kan. En wellicht zal men zich verwonde
zoo algemeene overeenſtemming, en na zo
ſlingering en verwarring niet veel grooter
Zekerlijk zou ook dit verſchil grooter zij
vloed van Kluit minder geweest ware, die,
gronden niet duidelijk in alles ontwikkel
zichtbaar voor oogen had om er het hart
nen. Dat in deze Lijst Kl. *den naam van*
beteekene, begrijpt ieder. Het merk * *w*
aan, wanneer hy zijne beſlisſing te rug hie
te rade geworden, die plaatſen, waar hy,
druk aan de ellendige opteekeningen van den
plaats heeft gegeven, door vierkante texth
ſcheiden, waardoor ons verſchil blijken zal
der te zijn. Wat onzen uitſtekenden Taal
verſtandeloozen knaap zonder taalbeginſels,

nemen, is onzeker, zoo niet het medelijden met den onnoozelen wurm, die gaarne iets zijn wilde, en ten dien einde zich, waar hy ſlechts kon, trachtte in te dringen. — Waar meer dan één geſlacht ſtaat aangewezen, zal men weldoen onzen text-zelven te raadplegen.

[*Naardien volgens het bovenſtaande het doel dezer Woordenlijst enkel is eene Vergelijking daar te ſtellen tusſchen de Geſlachtsregeling, zoo zy in dit werk gevestigd is, en de bepalingen van Hoogſtraten naar Kluits verbetering, zoo heeft men by de tegenwoordige uitgave gemeend in deze Lijst alleen te moeten opnemen die woorden, waaromtrent eenig verſchil van gevoelen tusſchen den Schrijver en Kluit beſtaat, met voorbygang der overige omtrent welke beiden overeenſtemmen, of die by Kluit niet voorkomen; alzoo door* [*het opnemen van het groot getal dier woorden dit werk noodeloos zou uitdijden, en men toch de noodige aanwijzing omtrent de geſlachten dier woorden in de Geſlachtlijst-zelve vinden kan.*]

aam, M.
O. [
aanſchijr
affuit, V
aker (ei
akonijt,
alikruik,
alp, M.
ambroos
amſtel,
amſterda
Abydu
anijs, V
avond,
avondſto
autaar,

baak, M
baars, M
baarſchap
baat, V.
balk, M.
balkon,
ballast,
balling,
bandelier
barst, V

boor, M. [Kl. V.]
boot, V. (Kl. M. V. O.)
borstweer, M. V. (Kl. V.)
boſchaadje, V. (Kl. *).
bot (knop), M. (Kl. *).
bot (eind), O. (Kl. *).
bout (eendvogel), O. (Kl.M.)
bouwen, M. V. O. (Kl. M.)
braam, M. [Kl. V.]
brij, M. (Kl. *).
bril, M. (Kl. *).
broek, V. (Kl. *).
brok, V. M. (Kl. M.)
bucht, V. (Kl. M.)
bui, M. en V. (Kl. V.)
buik, V. (Kl. M.)
buit, V. (Kl. M.)
bullenbak, M. en V. (Kl. M.)
bult, V. (Kl. M.)
bunder, M. O. [Kl. V. O.]
bunzing, V. [Kl. M.]

C.

cieraad, O. en V. ook M. (Kl. O,)

D.

dienst, V. (Kl. M.)
doir, O. en M. (Kl. M.)
dolk, M. en V. (Kl. M.)
domp, M. (Kl. V.)
dons, O. en V. (Kl. O.)
doorn, doorne, of doren, V. (Kl. M. en V.)
dorst, V. (Kl. M.)
draf voor *drabbe*, V. en M. (Kl. M.)
dreef, V. en M. (Kl. V.)
driescht, V. (Kl. M.)
droes (paardenziekte), V. (Kl. M.)
duin, V. en O. (Kl. *).
durk, V. (Kl. O. en M.)
dwaal, M. (Kl. V.)

E.

eb of ebbe, V. (Kl. *).
eed, M. en V. (Kl. M.).
eest, V. (Kl. M.)
egge (*raſtrum*), V. (Kl. *).
egge (ſcherpte of kant), V. (Kl. *).
elboog, als boog, M. en V. (Kl. M.)
elst (priem), V. [Kl. *].
erf, O. (Kl. O. en V.)
erfgenaam, M. en V. (Kl. M.)
ernst, V. (Kl. *).
erts, V. (Kl. M.)
esch voor bouwland, by Kl. M.

F.

feitel, M. [Kl. V.]
feſton, feſtoen, O. (Kl. V.)
flits, V. (Kl. M.)
fluim, M. en V. (Kl. V.)
fluit, V. en M. (Kl. V.)
fornuis, V. O. (Kl. O.)
fronſel, M. (Kl. V.)

G.

galeas, M. (Kl. V.)
galop, M. O. (Kl. M.)
gang, M. V. (Kl. *).
garnaal, M. [Kl. V.]
gebuur, M. (Kl. M. V.)
gebuurſchap, V. (Kl. O.)
gedachte, V. (Kl. *).
geer of geere (ſinus), V. en M. (Kl. M.)
geer of geere (begeerte), M. en V. (Kl. M.)
geesſel, M. (Kl. *).
gek (gech), M. V. (Kl. M.)

ge-

kameleon, M. (Kl. O.)
kaneel, V. (Kl. O.)
kanteel, O. (Kl. M.)
kap, V. en M. (Kl. V.)
kaproen, M. [Kl. V.]
karoot, V. M. [Kl. V.]
karos, M. (Kl. V.)
karper, M. (Kl. *).
karfteling, V. (Kl. M.)
kartou, V. en O. (Kl. V.)
kaftoor, O. M. (Kl. M.)
katoen, O. en V. [Kl. V.]
katrol, M. en O. [Kl. V.]
keep, M. en V. [Kl. V.]
keest, V. (Kl. M.)
kelk, M. en V. (Kl. M.)
keper, M. [Kl. V.]
kerf, M. [Kl. V.]
keurs, V. (Kl. *).
keutel, M. [Kl. V.]
kiem, M. en V. [Kl. V.]
kieviet, M. [Kl. V.]
kil (ftroombed), M. (Kl. *).
kink, M. [Kl. V.]
kip, (hoen) M. en V. [Kl. V.]
klaauw, V. M. (Kl. M.)
klad, M. V. O. (Kl. V. O.)
klai, M. V. O. (Kl. O. V.)
klak, M. [Kl. V.]
klank, V. M. (Kl. M.)
klaroen, M. (Kl. V.)
kleinood, V. O. (Kl. O.)
klem, M. (Kl. *).
klep, M. [Kl. V.]
kliek, M. en V. [Kl. V.]
klier, M. V. [Kl. V.]
klift, V. (Kl. O. en V.)
kling, M. en V. (Kl. V.)
klinker, M. V. [Kl. M.]
kloet, M. V. [Kl. M.]
klomp, M. V. (Kl. M.)
klop, M. (Kl. *).
klos, V. (Kl. M.)
kneep, M. en V. (Kl. V.)
knol, M. en V. [Kl. M.]
knoop, V. en M. (Kl. M.)
knop, V. en M. (Kl. M.)
knoplook, V. (Kl. O.)
koepel, V. [Kl. M.]
kof, kuf, V. [Kl. M.]
koffer, V. M. (Kl. O.)
komeet, M. V. (Kl. V.)
komkommer, M. en V. [Kl. M.]
kooi, M. en V. (Kl. V.)
kool (kole), M. (Kl. V.)
koord, V. en O. (Kl. V.)
koorn, V. en O. Zie *koren*. (Kl. O.)
korf, M. en V. (Kl. M.)
korrel, M. (Kl. *).
kortou, kartou, V. en O. (Kl. V.)
kost, fpijze, V. (Kl. M.)
kot, V. en O. (Kl. O.)
kraag, V. M. (Kl. M.)
kraan, vogel, M. (Kl. V.)
krakeling, V. [Kl. *].
krans, V. (Kl. M.)
kras, M. [Kl. V.]
kreb, V. en M. (Kl. V.)
kreeft, V. M. (Kl. M.)
kreet, M. V. (Kl. *).
kreits, V. en M. (Kl. M.)
kreng, V. en O. (Kl. O.)
kreuk, M. en V. (Kl. V.)
krevel, M. [Kl. V.]
krib, M. (Kl. V.)
kring, V. M. (Kl. M.)
kriftal, O. M. (Kl. O.)
krits, kreits, V. (Kl. M.)
krokodil, M. Kl. *).
kroos, V. en O. (Kl. O.)
krop, V. M. O. (Kl. M.)
kruimel, V. M. [Kl. V.]
krul, V. en M. (Kl. V.)
kuch, M. [Kl. V.]

kwak,

ondergang, M. V. (Kl. M.)
ongel, O. en M. (Kl. O.)
onlust, V. (Kl. M.)
ontbijt, M. en O. (Kl. *).
oogst, V. (Kl. M.)
oorbaar, M. en O. (Kl. *).
oorlof, O. (Kl. M.)
oorlog, V. (Kl. *).
opgang, M. V. (Kl. M.)
opschrift, V. O. (Kl. O.)
opzicht, O. (Kl. *).
orgel, O. (Kl. *).
outer, O. (Kl. O. en M.)
ouwel (wafer), V. [Kl. M.]
overgang, M. V. (Kl. M.)
overlast, V. M. [Kl. M.]
overvaart, V. of M. [Kl. V.]
overval, M. (Kl. M. O.)

P.

paai of pay, M. [Kl. V.]
paander, M. V. [Kl. V.]
paardmensch, M. en O. (Kl. O.)
pacht, V. en M. [Kl. V.]
palet, V. O. (Kl. voor *raket* V.)
palts, V. (Kl. M.)
pap, M. en V. [Kl. V.]
pardel, M. V. (Kl. M.)
pars, pers, V. M. (Kl. V.)
pascha (als feest), O. of V. (Kl. O.)
patrijs, V. [Kl. M.]
peer, M. en V. (Kl. V.)
pekel, V. M. O. (Kl. V. O.)
pel, V. en M. (Kl. V.)
pels, V. (Kl. *).
penceel, O. (Kl. *).
pens, V. (Kl. M.)
peper, M. [Kl. V.]
pers, V. M. (Kl. V.)
persoon, V. (Kl. M.)
pier, M. [Kl. V.]
piezel, pijzel, M. en V. (Kl. V.)
pijp, M. en V. (Kl. V.)
pink, V. en M. (Kl. M.)
pistool, V. en O. (Kl. V.)
pit, V. en O. [Kl. *].
plaaster, M. V. O. [Kl. V.]
plak, M. [Kl. V.]
plicht, V. M. (Kl. M.)
ploeg, V. (Kl. M.)
plooi, M. (Kl. V.)
pluis, V. M. O. (Kl. *).
pluvier, M. (Kl. O.)
poeier, V. en O. (Kl. O.)
pols (stok), V. en M. (Kl. M.)
pols (ader), M. en V. (Kl. M.)
pomp, V. M. [Kl. V.]
pompoen, V. M. [Kl. M.]
pool, M. (Kl. V.)
pos (visch), M. [Kl. V.]
post (rijbode), V. (Kl. M.)
prang, V. M. (Kl. M.)
preek, M. (Kl. V.)
prijs (roof), V. (Kl. M.)
proef, V. en M. (Kl. V.)
prooi, M. [Kl. V.]
prop, V. en M. [Kl. V.]
prul, M. [Kl. V.]
pulk, V. (Kl. O.)
puin, V. en O. (Kl. *).
pulver, O. M. [Kl. O.]
put, M. en V. (Kl. M.)

R.

raaf, M. (Kl. *).
raat, V. en O. (Kl. *).
rachel, M. [Kl. V.]
rag, O. en M. (Kl. O.)
rasp, M. en V. (Kl. V.)
rat, M. [Kl. V.]
reef, V. (Kl. O.)
reek, M. [Kl. V.]
regel, M. en V. (Kl. M.)
rek, M. en O. (Kl. O.)
reuk, M. en V. (Kl. M.)

reu-

reuzel
rif, vo
rijf, I
rijm,
rijs, tw
rijt, N
rochel
roer,
roes,
roest,
rol (Fr
romp,
rondas.
rot of
rui, M
rul, M

ſaai, O
ſaffraan
ſaiſoen,
ſanhedr
ſchaaf,
ſchakel
ſchalm,
ſchamp.
ſchandv
ſchar (
ſcheel (
ſchel, I
ſchel of
ſchenke
ſchepel,
ſcheur,
ſcheut,
ſchicht,
ſchil, V
ſchimm
ſchinkel
ſchoffel
ſchok,
ſchol (
ſchoot,

ſpint, (maat), V. (Kl. M.)
ſpit, O. (Kl. *).
ſpleet, V. en M. (Kl. V.)
ſpog, V. en O. (Kl. O.)
ſpoor (calcar), M. en V. (Kl. V.)
ſpot, M. V. (Kl. M.)
ſpreeuw, M. (Kl. *).
ſprei, M. en V. (Kl. V.)
ſprenkel, M. [Kl. V.]
ſprokkel, M. [Kl. V.]
ſprong, V. M. (Kl. M.)
ſprot, M. [Kl. V.]
ſpui, M. V. en O. (Kl. O.)
ſtaak, V. (Kl. *).
ſtaal, O. en M. (Kl. O.)
ſtank, V. en M. (Kl. M.)
ſtar (voorhoofd), M. (Kl. V.)
ſteen, M. en O. (Kl. M.)
ſtern, M. (Kl. *).
ſtevel, M. (Kl. *).
ſteven, V. (Kl. M.)
ſtijffel, O. M. (Kl. O.)
ſtip, M. (Kl. V.)
ſtoep, M. (Kl. V.)
ſtond, V. (Kl. M. V.)
ſtop, M. [Kl. V.]
ſtrand, O. en V. (Kl. M. V. en O.)
ſtrook, M. V. [Kl. V.]
ſtrop, M. en V. (Kl. M.)
ſtruit, M. en V. [Kl. V.]
ſtuip, V. en M. (Kl. V.)
ſtuit, M. (Kl. M. en V.)
ſtut, M. (Kl. M. en V.)
ſuiker, M. (Kl. V.)
ſynode, V. (Kl. O.)

T.

takel, M. [Kl. O. M.]
talent, O. (Kl. M. O.)
tang, M. en V. (Kl. V.)
teems, V. (Kl. M.)
tegel, V. [Kl. M.]
tempe, O. (Kl. *).
temper, M. (Kl. *).
terpentijn, O. en M. [Kl. M.]
tiende, O. en V. (Kl. *).
tier, M. (Kl. V.)
tijm of thijm, V. (Kl. M.)
til, M. [Kl. V.]
toef, M. [Kl. ook V.]
toeſtel, M. (Kl. M. O.)
toets, V. en M. (Kl. M.)
toeverlaat, M. (Kl. M. O.)
toeverzicht, O. (Kl. V.)
toezicht, O. (Kl. V.)
tol, M. en V. (Kl. M.)
tonder, M. en O. (Kl. O.)
toog, M. en V. (Kl. V.)
toppunt, V. en O. [Kl. O.]
tor, M. en V. [Kl. V.]
torf (turf), V. en M. (Kl. M.)
tornooi, O. (Kl. M.)
trans, M. V. (Kl. M.)
trant, V. en M. (Kl. M.)
treeft, V. [Kl. M.]
trens, V. en M. (Kl. V.)
troch of trog, V. (Kl. M.)
troep, V. M. (Kl. M.)
tronk, M. en V. (Kl. M.)
troost, V. (Kl. M.)
trop, M. en V. (Kl. M.)
tuin, V. (Kl. M.)
turf, V. (Kl. M.)
tweebak, M. O. (Kl. O. *).
tweeling, M. V. (Kl. M.)
twist, V. en M. (Kl. M.)

U.

uchtend, V. (Kl. M.)
uien, V. [Kl. M.]
uitſtek, M. O. (Kl. O.)
uittocht, M. (Kl. *).
urk, V. (Kl. O. M.)

V.

vaak, V. (Kl. M.)
val, M. (Kl. M. en V.)
valies, V. en O. [Kl. O.]
veem, O. en V. (Kl. V.)

ver-

vernis, O. en V. (Kl. O.)
verwantſchap, V. (Kl. V. en O.)
vierling, M. V. (Kl. M.)
vijl, M. (Kl. V.)
vilt, O. (Kl. *).
vim, O. [Kl. V.]
vingerling, V. (Kl. M.)
vink, M. V. [Kl. M.]
vlecht, M. en V. (Kl. V.)
vleet, [Kl. V.]
vlek, M. (Kl. V.)
vlieg, M. V. (Kl. V.)
vlier, V. (Kl. V. en O.)
vliering, V. (Kl. *.)
vlijm, M. V. (Kl. V.)
vloed, M. (Kl. M. en V.)
vond, V. (Kl. M. en V.)
voorburg, M. en V. als *burg.* (Kl. M.)
voorhof, M. O. (Kl. O.)
voorraad, M. (Kl. *).
voorſteven, V. (Kl. M.)
voortocht, als *tocht.* (Kl. M.)
voorval, M. (Kl. O.)
vorsch (kikvorsch), V. (Kl. M.)
vos, M. V. (Kl. M.)
vouw, V. en M. (Kl. V.)
vraag, V. M. (Kl. V.)
vraat, M. V. [Kl. M.]
vrees, V. en M. (Kl. V.)
vrijburg, als *burg.* (Kl. M.)
vuurbaak, M. als *baak.* (Kl. V.)
vuurſtag, M. O. (Kl. M.)

W.

waak, M. V. (Kl. V.)
waarom, O. (Kl. M.)
waas, V. M. en O. (Kl. M. en O.)
walg, M. (Kl. *).
walm, M. V. [Kl. M.]
wambuis, V. (Kl. O.)
wan, M. (Kl. *).
wand, V. en M. (Kl. M.)
war, M. (Kl. O. en V.)
wed (van *weaden*), M. (Kl. V.)
wedde, (loon), V. (Kl. V. en O.)
weeg, V. (Kl. M.)
weerd, M. (Kl. *).
wei (hui), V. (Kl. *).
wel, M. (Kl. V.)
welkom, O. (Kl. M.)
wellust, V. (Kl. M. V.)
welp, M. en O. [Kl. M.]
wiede, V. (Kl. O.)
wieg, M. en V. (Kl. V.)
wiek (ſtelpſel), M. [Kl. V.]
wijk, M. (Kl. V.)
wijsſel, kwalijk *weisſel*, V. (Kl. M.)
willekeur, M. (Kl. *).
windas, M. V. en O. (Kl. O.)
windel, V. en O. [Kl. V.]
wisſel, M. (Kl. V. M.)
woon, M. en V. (Kl. V.)
worm, V. (Kl. M.)
wouw, M. (Kl. V.)
wrongel, V. M. [Kl. V.]
wulp, M. en O. (Kl. M.)

Y.

yzop, V. (Kl. M.)

Z.

zeel, M. en O. (Kl. O.)
zeem, V. M. O. (Kl. O.)
zeep, M. en V. [Kl. V.]
zegel, O. (Kl. O. M.)
zegepraal, M. (Kl. V.)
zeisſen, V. en O. (Kl. V.)
zever, M. [Kl. V.]
zier, M. en V. [Kl. V.]
zift, M. [Kl. V.]
zoen, M. en V. (Kl. M.)
zok, M. [Kl. V.]
zuurdeeg, O. en M. (Kl. O.)
zweep, M. en V. (Kl. V.)
zweer, M. (Kl. *).
zweer (pijn), O. (Kl. M.)
zwijm, M. (Kl. V.)
zwoort, V. (Kl. O.)